IHS

dono dedit
Mathias Bersohn

ORATOR,

TVLLIANVS, POLITICVS

SEV

INSTRVCTIONES. ORATORIAE.

CICERONIS,

ORATORI VTRIVSQ STATVS NOBILI ACCOMMODATAE

ANNO DNI

1649

M. Alb. Cas. Lesiowski Can: Stan: Dl. Sen.

Ego Sum Possessor huius Libri
Henry Boredi
Lhatenuss Delle Beseinski

Ex Libris Andreæ Borechi

PROPHAS

Talem Oratorem qualem damus iussit
Oratorum Princeps cuius de Oratore libri
in hunc Annum bona sorte incidere. Suasit ve
ro præsens seculi consuetudo ultra commune Ar
tificium plus ausa. Tullianum appellavimus; tum
quia eius præscripta in his libris præceptioni conformeng
tum quia licet Orator hic noster è rostris in privatos Civilis
vitæ concesserit rationes aut sacras Conscenderit exedras
Tullianus tamen erit: qualem ipse format libro primo de Orato
re. Hoc est proprium Oratoris Oratio gravis & ornata et hominum
Statibus ac mentibus Commodata. Et sic sentio hominem esse in Ora
torum numero habendum qui non sit omnibus iis artibus quæ sunt
libero homine dignæ, perpolitus. Quod itaq libertus nostra orandi
genus et perorandi habet in usu id ea quâ par erit methodo
et claritate propositum est explicare iis, qui non inviti studium
Oratorium amplecti volunt. Tota porro summatim doctrina tractatus
tres continebit. Primum sibi Scholastica Oratio vendicabit, Sy
logmodus et alia quæ ad eam conciguandam iuxta consuetum
artificium spectant. Secundus ex Atheniensis seu
Politicis Oratoribus cum suis praxibus adiun
ctus supellectili habitur. In tertio instru
etur Orator Sacer seu Ecclesiasticus appositis
quibusdam Concionum praxibus quæ
Tyroni prælucеant et quasi vi
am ad similes modos
ostendant

TRACTATUS Imus.

De Oratione Scholastica

Tractatum hunc in novem instructiones dividemus, primis quidem tribus agemus de his, quae praecedunt Orationem, qualia sunt. Inventio, Dispositio Elocutio. Sequentibus tribus genera trium Causarum expendemus, scilicet Exornativum seu Demonstrativum. Deliberativum et Judiciale. Reliquis tribus ipsius Orationis partes examinabimus, cuius docebimus artificium sit itaque

Instructio Ima

De Inventione

Cum ut ait Tullius is orator dicendus sit, qui quaecunque res inciderint prudenter, Composite, Ornate, et memoriter dicat cum quadam actionis gravitate, manifestum est hanc dicendi facultatem quinque constare partibus. Inventione ut prudenter Dispositione ut Composite. Elocutione ut ornate, Memoria ut memoriter Pronunciatione ut cum dignitate dicat Orator. De singulis eum dicendum erit sua cuique tribuetur exercitatio.

Punctum Imum.

Quid faciendum ante omnia Oratori scripturo Orationem

Primum Oratoris officium est. Inventio quae quasi vestibulum quoddam et limen cuiusque Eloquentiae penetralia ingressuro trans cedenda inprimis, ne vel praepostere egisse vel furtim atque idcirco temere irrepsisse videatur. Qua in re erratur a multis in hoc limine, et quidem multifariam, alii enim nihil pensi habentes quid proposita quaestio ferat, vident Andabatarum more clausis (ut aiunt) oculis pugnare, et dicere dicentes nihil minusquam rem attingere, ex quo minime mirum est, si omnium sensibus talis repudietur Oratio his profecto illud Poetae inculcandum.

Est aliquid, quo tendis et in quod dirigis arcum
An passim insequeris corvos testaque lutoque

Alii quidem propositum Orationis scopum vident, sed cum iudicii imbecillitate non satis distinguere res atque discriminare valeant in varias ineptias incidunt et cum materia inventa res varias commiscent.

Alii cum metam ob oculos prospiciunt, desiderio tamen dicendi gestientes longos amant circuitus, res citant ab Ovo (ut inquit Causinus) usque ad Mala dabit operam Orator ut ex crebris quae se offerunt ad inveniendum materiis eas seligat quae aptae sunt, tempori utiles non steriles, non difficiles, non alienae a captu auditorum. Inventio enim (ubi dicit Cic. I. Rhetoricorum Cap. [illegible]) Est verarum rerum seu verisimilium excogitatio, quae causam probabilem reddant. Hinc Oratores Romani id unum maxime curabant, ut non omnes susciperent causas quae afferebant. Sed eas tantum quarum tractatio utilis Reip: et ad fidem facundam accomodata popularisque videbatur. Id quoque Sacro Oratori cuique maxime est spectandum; officium enim illud non eo fine suscipitur ut quis suum ingenium ex suggestu levibus auribus ostentet, sed ut mores reformet, Deique legem observandam doceat. Hinc Quintilianus perstrinxit tales Lib. 3 Cap. 3 Ego porro nec invenisse quidem credo eum, qui non iudicavit, nec enim contraria communia stulto invenisse quisquam dicitur sed non vitasse.

Notandum est non esse plures variasque materias in eadem Oratione ponendas praesertim si non ad eundem finem tendunt. Ratio quia animos variaetate hac multiplici in diversa trahunt: quare ante omnia inveniendus est et praefigendus orationis finis, et accurata habenda quaestionis inventio cognitio firmaque excogitatione propositum menti infigendum ne idem eveniat nobis quod caecis oculis natant contingere solet, qui ad defatigationem usque manibus in aquis laborat, spatiumque stagni ingens nando conficit caeterum ad ripam non nisi clamore vocantis pervenire solet aut temere inconsultoque adrepit.

Error hic in illis plerumque pertinax invenitur, qui quae pulchra atque ut ipsis quidem videtur nova vellent exponere ignari quod hoc ipso suam famam prostituant et iudicio laborare cognoscantur. Melius igitur

prudenter simplicia et trita loqui, quam mysteria eruditionis et arcanos dicendi modos extra locum proferre. Paulus Warnefridus Lib. 3. Cap. 3 ait in extremo Italiae loco fuisse columnam, quam Rex Longobardorum cuspide hastae suae contingens fertur dixisse; huc usque erunt Longobardorum fines. Eorum et si Orator dictum hoc contetz suumque inspiciens propositum forti animo identidem ingeminet huc usque Orationis finis. Virtus haec in Seuero Cassio fuit maxima de quo illud Seneca lib. 3 Controuersiarum in Proemio Oratio eius ua lens erat cultu, igentibus plena sententiis, preno minus passus in actione sua aliquid otiosum esse nulla pars erat quae non sua virtute staret omnia intenta et intenta aliqua aliquid petentia.

Orator itaque siue Scholasticus seu Ecclesiasticus Politicus, omnem compositurus aut ex tempore dicturus, hoc officium suum sciat esse primum, ut memor sit qua de re instituat orationem, quidue in ea proponat. V. G. Perroraturus quispiam in Laudem Sapientiae formare potest propositionem hanc principatum Sapientiam in res omnes habere, item in materia Politica Num eundumne obuiam hosti extra limites Regni, an certe expectandus intra regni fines. Varus pro hac et illa parte sententiis consultantium auditis ille qui dicturus totum statuat in animo quid sibi dicendum sit annegans in Vkrai nam an non habita Orator propositione debet inuenire rationes seu argumenta quibus probet id quod dicendum assumpsit pro quo sit.

Punctum 2dum

Vnde et quomodo inuenienda Argumenta et rationes ad probandam materiam inuentam

Q[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ex locis [illegible] [illegible] sunt apud Grammaticos, hoc apud Rhetores loci, ut enim ex literis verba sic ex locis rationes et argumenta coalescunt. Nihil est [illegible] ad inventionem [illegible] [illegible] rationem concinnius, ad memoriam [illegible] [illegible] loci Communes, Nota et argumentorum [illegible] [illegible] quod in [illegible] argumenta velut sedeant in publicum educenda, quoties necessitas et ratio exigit.

Argumentum autem quod ex locis eruit et inventum [illegible] probabile ad faciendam fidem, tam causis necessariis et [illegible] [illegible] quam ab Oratore non exigunt perpetuo [illegible] [illegible] [illegible] vera propter hominum opinionem aut [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] autem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de eo non possit [illegible] certo esse verum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] Quaeritur an [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliquis adeptus est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] nomine [illegible] tegumento omnes quos Regni appellatio ad aurem amissæ libertatis [illegible] [illegible] rem sui Dominus [illegible]. # Simile [illegible] [illegible] [illegible]

Lib. [illegible] de [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] maxime [illegible] Imperatoris esse [illegible] exercitibus [illegible] Regum [illegible] magis [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Debet Dignitatem [illegible] [illegible] [illegible] dignitate [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

Quare Tacitus scriptor maxime Politicus ait cuncta discordiis civilibus fessa nomine Principis sub Imperium accepit.

D. Blasii [illegible] justinuit [illegible]
[illegible] Imperator [illegible] omnes [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Gregorius [illegible]
[illegible]
[illegible] et Aplin verba [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] appellatione erat [illegible]
[illegible] Aureum [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] Punctum [illegible]

[illegible] in particulari loci [illegible]
[illegible] ex quibus [illegible]

Duplex est locorum [illegible] ex quibus argumenta [illegible]
[illegible] vocatur [illegible] caret [illegible]
[illegible] aliis [illegible]
[illegible] artis expers, sic dictus [illegible]
[illegible] tractari non inveniri [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Locus Argumentum. à Re[illegible] vel [illegible] sumere [illegible] est quasi investigare quid in illo contineas, et ex eo inferre [illegible] in illo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et manifeste [illegible] [illegible] [illegible] fugienda. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] exclamat

fugienda [illegible] Syren.

Dein [illegible] [illegible] in eos qui rem ipsam et quidem totam [illegible] [illegible] [illegible] totam trino ac [illegible] Tendicant sed partem tantum [illegible] [illegible] [illegible] sunt 3 [illegible] [illegible] Enumeratio partium seu Descriptio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sunt 13 [illegible] Conjugata, Genus, Forma. Similitudo Differentia, [illegible] Conjuncta, seu adjuncta Consequentia. Antecedentia, Repugna[illegible] [illegible] Causa effectus Comparationes, de his omnibus ait Cicero [illegible] [illegible] Oratore Vocantur autem hi loci Intrinseci [illegible] partic[illegible]

De [illegible]

[illegible] Secundo de Oratore [illegible] [illegible] [illegible] quaedam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod tam [illegible] [illegible]

[illegible] multitudini testimonio [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] troglemmate [illegible]. Imo [illegible] exeunte
[illegible]
[illegible] sua
inter [illegible] fulgurant.

[illegible] Definitionem [illegible] Imo [illegible]
[illegible] ad [illegible] tionem mentibus [illegible]
[illegible] est efficiens, Formalis et Finalis, quh omnes
in hoc [illegible] eluceat. Homo [illegible] a Deo Parente rerum [illegible]
[illegible] est [illegible]. Ratione [illegible] e Formalis. Futur[illegible]
ad [illegible] [illegible] ex Mortali [illegible]
[illegible] animo et [illegible]
[illegible] futuris Crescente et Calorum [illegible] penetrante, esse
Finalis. [illegible] ad ligationem [illegible]
[illegible]
[illegible] ut [illegible]
[illegible]
[illegible] et [illegible] tamen [illegible] affirmas
[illegible]
[illegible] Tunc [illegible] cum lutes, qui cum [illegible]
[illegible] [illegible] consecrat; [illegible]
[illegible] [illegible] infimem. Marum [illegible]
[illegible]

extamirationem quærat. Cum in regem esset ... ...
et etsi ... ... atque ... ...
... ... Corporum ... Christiani ... dignitatem ...
quos Deus ille fabricator et Rector orbis Cœlum terris ... ...
... felicitatem æternis ... ...
gloriæ ignominioso patibulo ... ... esse ... ... Christi
... qui Concessis in Baptismo votis et solemni ... ...
... ... Christi sequuntur, Capiditates ...
neque illis ... ... aut ulla ... ...
... ... religione ...
... esse adhuc ... ...
... Similem locum habes apud Ci. ... ...
contra ... Num 23 pro Milone Num 9 de Amicitiam
... Num 22 pro Sextio Num 97 ... ... Num 10 ...
... Num 12

Tertio fit definito per Cogeniem quando frequenter quod ... Valet plurimum
... quod ... res et ... ... exempli gratia.
... ... omnibus omnium rerum formis ... ...
... ... excellentissimam speciem et ideam ... ...
est Christum esse ... Cogitate absolutissimam ... ...
... ...
... ... nihil ...

[illegible] angustiis maiestas, [illegible] possit attingere [illegible].

Quarto per Antitheta seu [illegible] quamvis non [illegible] sit frequens usus contrariorum tamen aliquis [illegible] habet in exornatione et amplificatione [illegible] Exempli gratia [illegible] Religiosus [illegible] pietatis [illegible] appellare [illegible] Pietatis [illegible] quem omnes [illegible]. Idem de Studioso diligentiam amante. [illegible] putatis, sed librorum noctes insomnes ducit [illegible] evolvendo libris vacando

Quinto a Similitudine, cui [illegible] magna [illegible] habet. [illegible] ex hoc loco [illegible] v. g. [illegible].

Supercilio hirsuto et [illegible] animalia [illegible] diro [illegible] Pictura [illegible] et ad terrorem [illegible] Hercule [illegible] Leonis rugitum, gemitus Struthionis aut Draconis [illegible]

[illegible]extio 16 [illegible] eleganti [illegible]
[illegible] Catilina [illegible]
Caetera [illegible] staret. Sed quaeso Cicero quid tu servitutem pacem vocas? maiores
eundem Nostri [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] de H[illegible] [illegible]
[illegible] Quid est peccatum? [illegible]
[illegible] Quid [illegible]
[illegible]
[illegible] nec [illegible]
E[illegible] peccatum [illegible]
[illegible] omnino peccatum [illegible]
Peccatum [illegible] peccatum [illegible]
[illegible] peccatum [illegible], [illegible]
[illegible] Gratiae, peccatum [illegible]
[illegible] Supplicíorum, fax aeterni
[illegible]
[illegible] terrae Clades naturae dedecus
[illegible] verbo Colligam [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] rationem evertere [illegible]
[illegible]
[illegible]

8

[illegible] Partium [illegible]

Distributio quid, et quotuplex

Secundus locus est [illegible] Partium, quae et [illegible] per [illegible] pticatio [illegible] assignatur. [illegible] quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Prima fit cum singulis membris [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est enumerant apud Ciceronem Philippica 14 [illegible] [illegible]. [illegible] aliud exemplum desumptum ex Panegyrico Plinii dicto Imperatori Traiano. Ergo non aetas [illegible], non [illegible] sexus retardavit, quo minus oculos in solito spectaculo implerent. Te parvuli noscere, ostentare iuvenes, mirari senes, aegri quoque neglecto medentium imperio ad conspectum tuum quasi [illegible] [illegible], [illegible] prorepere. Inde alii se satis vixisse te viso, te recepto: alii nunc magis vivendum esse praedicabant. Feminas etiam tum fecunditatis suae voluptas subiit maxima, cum cernerent cui principi cives cui Imperatori milites peperissent. Videres referta tecta ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum, qui non nisi suspensum et instabile vestigium caperet, oppletas undique vias, angustumque tramitem relictum tibi, alacrem hinc atque inde populum, ubique par gaudium, paremque clamorem. Tam aequalis ab omnibus ex adventu tuo laetitia percepta est, quam omnibus venisti: quae tamen ipsa cum ingressu tuo crevit ac prope in singulos gradus adaucta est. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 16.5 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] exemplum [illegible]. [illegible]

[illegible]

[illegible] ex pari [illegible] duos [illegible] cervice [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] repit [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], et magna [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] amabilis.
[illegible] etiam Mors [illegible] loqui [illegible] docet [illegible] [illegible]
[illegible] dicerai [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] possunt. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Centenario. Hic caeteris [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ita semper Praecepta Dni Custodiens [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] pedes [illegible]
[illegible] [illegible] auditus penetrabilis, dentes candidi, vox sonora,
[illegible] Solidum [illegible] cum robore discrepant [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] non Memoriae tenacitatem ut in plerisque Terminus antiquus [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] Callidi acumen ingenii frigidus sanguis
[illegible] [illegible] [illegible] tremula Manus per Carmina. Certa tramites er
[illegible] [illegible] [illegible]. Idem etiam locus et Poetis usitatus est
[illegible] [illegible] quidam adolescentem bene [illegible] commendat Versibus suis

Emicat in mediis tibi pulchra modestia vultu
Et niveus roseus vernat in ore pudor
Simplicitas oculis, sacra facundia lingua
Radiat in ingenio gratia viva genis
Altus honoros placidam clementia frontem
Pura [illegible] pectora candor [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] famulique morantur
[illegible] [illegible] [illegible] neget [illegible] domi.

Punctum [illegible]

De notatione seu Etymologia

Notatio est cum ex vi nominis argumentum aliquod elicitur. [illegible] Etymologia [illegible] Aristoteles symbolum dicitur, eo quod [illegible] veritatis nota quaedam. Huius autem loci usus est, vel cum [illegible] nomine aliquo ludum et facetias quaerimus, vel cum eo ad urbanitates [illegible], vel cum laudem aut dedecus [illegible], vel denique cum incidit sermo aliqua de nomine aliquo disputatio. Sic assumpti [illegible] ex [illegible] notatio. Nec immerito profecto [illegible] [illegible] cum ab urbe [illegible] [illegible] [illegible] quid aliud [illegible]. Certe [illegible] [illegible] [illegible]. Atque [illegible] facetiis [illegible] quaerimus, et urbanitates locus iste ferax [illegible] [illegible] si ducatur argumentum vel [illegible] Augustus cum audiret [illegible] [illegible] colo traxit argumentum ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] patrem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Simile [illegible] de [illegible]

[illegible] neget [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Praeterea [illegible] Tuscos [illegible]

Dum sequitur fusus lepores et Nevius lepores.
Ille miser collum fregit at iste caput.

Huc referri potest et illud Polonicum de Gémbo et Gawentare [illegible]
Trzemu to kroco imiemia alugiem [illegible]
Do [illegible] przypolunie [illegible] [illegible]

[illegible] est Notatio ex nominis interpretatione, Elegans exemplum est apud Ausonium in gratiarum actione pro Consulatu dicta Gratiano Imperatori. Tu Gratiane qui hoc nomen sic per fortunam adeptus es, ut nemo verius ambitione quaesierit neque enim iustius Metellus cognomento pius patre revocato qui esset impius exulante aut verius Sylla felix qui felicior antequam vocaretur quam tu Gratiane cui et hoc nomen est. et illa Metelli Syllae cognomina. Tu inquam Gratiane qui hoc nomen [illegible] in factis sed perpetua gratiae agendae benignitate meruisti.

Libet etiam ludere in nomine Serenissimi Regis Nostri [illegible] Joannis Casimiri. Quid aliunde honorata regi Nostro conquiruntur quae in aliis sublimit ad amorem vel ad honorem complectis, in se non tantum felici Compendio, sed etiam auctuario et Complemento Joannicum audis cogita gratia omnes, qua sublimis fortunam summis infimisque reddunt amabilem et gratiorem, et qua per familiaria alloquia majestatem etiam non minuunt, ut sol in [illegible] de luce [illegible] cum radios inferne demittit. Casimirum Cogitas!

recurrat tibi in Regales imperatitis annis in Sigam Ferrea Hydra Ucrainensis regressus Tauricans grassatione atrox e Polonia fuga et quoties libuit pro Polonia suos dimi. Utque exaltius expliceem vocis Ethymum pax missa, renouata, renouata, renata, roborata, usque adeo laudabile est non solo magni nominis sono gloriari sed illud aequare factis, probare virtutem exornare consentaneis vitae morumque actionibus. Audi exemplum concuso stylo explicationem nominis Joannis continens suggero Joanem auris cogitas gratiam cogita Ortum eius gratia gravem ut semper Deo grat... non ... Eadem maternis visceribus ... aliter ... ... suscepit et congruo sibi cibo ... melle nutriuit. Inusitatam gratiam in ipso vultu portauit, quo ipsas efferata feras emolliuit et incolumes ... legit. Non aliud nomen nisi a gratia sortiri debuit qui legis ... legis in gratiam fundatae promulgare debuit nec primus oculis participare lucem quam mente increati luminis participatio ne gratiam, nec in facie vidit nec in verbis audiuit. et in crudelem conspectum! O caecos Herodis oculos! ... qui tantam gratiam nec in facie vidit nec in verbis audiuit, ... crudelem conspectum ad gratiosum aspectum ... debuit ... ... spectaculo pascere ...

non leuem damus gloriam sed solidam non ambitiosam sed verum: etenim q potentissimus idem mea sententia Serenissimus idem Augustus idem optimus Felix Casimire Rex cui tantum adeo bonum contingerit, magnus cuius rerum laudabili tergestarum Numerus Orbi universo e admirationi. Cuius e enim summa laus Sanctitatis Deo maiestatis omnia summa referre? optimus enim neq dici potius, nisi qui omnibus in sua laude cuiusq fuerit illustrior. Hoc igitur Nomen assecutus es quod profecto ad alium pertinere n potest nec videri unquam nisi alienum in bono Principe, in malo falsum qd alii Principes etiamsi meritos se ee existiment semper tamen erit tuum huius excellentem gloriam obstupescendis preclare gestis moruisti.

Secunda Idea si cui plurima Nomina attribuantur ad digni tatem et laudem amplissima ut ex singulorum interpretatione per speciem quandam distributionis redundet aliqua Commen datio. Hic eundem Casimirum serenissimum merito dixeris bel li fulmen pacis Clypeum decus Poloniae Orbis gloriam Haereti corum terrorem mundi Ornamentum. Hanc laudem dilatare amplissimam quis Oratorie posset Sic O Divinam et immorta lem laudem uis Christiana Resp barbarorum Coercere audaciam haereti corum frangere furorem, Belli fulmen, imperiorum terrore Casimirus

tis Christianos Principes Communi foederis societate devincire, Pacis Clypeus est. tis Christianum Populum aliis infideles Nationibus, amplitudine dignitate gloria praecellere. Decus Romanae Fidei Casimirus est. Vis totum Orbem novo maiestatis splendore etiam vltimis clarere temporibus. Orbis gloria est Casimirus. Vis Naturam hanc rebus aspectabilem pulchriorem cernere et ornatiorem, mundi Ornamentum est. Tolle hoc fulmen pace ceterorum dicam sacra languescunt bella. Tolle hunc Clypeum nulla satis firma pax.

Quod spectat ad Vituperationem facile est constare adversario mundi: cum si patrato Crimini nomen odiosum feras. 2da in Rullum num 35 Verbum mihi deest, cum ego potestatem hanc Regiam appello sed profecto maior est quaedam, Nullum enim fuit regnum unquam, quod non si minus iure aliquo, ut regionibus tamen certis contineretur. Hoc vero infinitum est et quo regna omnia et vestrum imperium quod latissime patet et ea quae partim libera a vobis partim etiam ignota sunt nobis permissu Legis continentur. Si vero gloriosum nomen adversario collatum fuerit aut ab eo quaesitum turpe detorqueas ad maledictum sic 4 Verrina Cicero Ubi multis ad indignationem compositio sacra Verrea exagitat, quae Verres vanitatis causa induxit num 52 sic habet.

At vero

Valet non parum notatio hæc ad doctrinæ ingeniiq lubentis osten tionem, siquidem acumina vel ex nominibus vel ex eorum proprietatibus aut etiam adiunctis erui solent, quæ licet apud Oratores non tantum frequens sit frequentissima verum apud Poëtas reperire tamen est apud ipsum Cic. idq imo 2da in Rullum num 9 ubi satis ingeniose ludit in nomen Consulis quod sibi ambitiose vendicat 2do Pro Rabirio a Num 11 ad Num 14 videatur suggero interim ingeniosa quædam Epigrammata, quibus serium hoc scriptionis genus Epigrammatis lusu temperemus. Sit iucundum illud ex hoc fonte petitum de S: Barbara Epigramma

Barbara sum non sum mitis sed pectore virgo
Sed qui me genuit barbarus ille fuit
Ille meum tragicum rubefecit sanguine ferrum
Et Pater et Lictor messuit ense caput.
Si ferus ille fuit mihi lex lenis amne
Ingenium et mitis mitius est oleo
Ergo ego tam mitis dicar Barbara. mitte
Quærere cur non sim Barbara facta docent
Ut Patriâ parcunt ut luci lumine lucent
Ut bellum est bellum sic ego Barbara sum

simile Aliud recentioris

Credo terreri gallo cantante Leonem
Quando tam rauce vox tua galbe sonat.

Aliud

Pytałem was niedawno Szlachetna drużyno
Co iest też mocnieyszego Czy chmiel czyli wino
Ale ktoś wierzę dobrze nato odpowiedział
Choć tam gdzieś naostatku wsiele naszym siedział.
Mocne iest nader mocne wino nie przeczę tego
Ale w Polszce więcey nam Chmiel nabawił złego

Quod ad laudem pertinet Imo familiare est Poëtis ex significatione nominis laudem quaerere. Sic nomen Earini pueri suavissime commendat Martialis Epigr: 17. Sed quoniam hae laudes oratoribus etiam non infrequentes sunt praesertim in genere demonstrativo frigidae tamen sunt nisi magno cum artificio tractentur. Quare placet unam vel alteram amplificandae laudis ex nomine ideam relinquere Imo Itaque amplificari sit per Comparationem vg: He te felicem Auguste Princeps praedices, nomen beatum sed fortunae non moribus Convenit. Pulcher es Tite! Iucundum nomen et suave sed ea laus corporis non animi invicti. Pompeium Magnum exclamat exercitus. Roma orbis Caput confirmat, vox magnifica Plena Maiestatis sed plus mea ambitionis quam gloriae vera reperitur. Te uero cum Augustum dicimus

non Levem

At vero pro clarum diem reposuisti Verrea ut agerent et ad eum usq diem quo fa cris equlisq opus essent in complures annos locarentur. Iam in tanta istius impuden tia remittendum aliquid videtur. Ne omnia consumamus, ne omnia dolore degere videantur.

Punctum 6tum

Annagrammata

Huc Annagrammata pertinent plerumq laboriosi magis quam ingeniosi partus vel potius tormentum quoddam ingenium nihil omnius plerumq ea in libris invenimus dum in nomine Authoris luditur itaq saltem propter eruditio nem et scientiam eorum notitiam et artificium proponis. Annagrammata Graece Latine literarum v. vocum transpositio fit quando ex alicuius nominis seu dictionis literis aliquid aliud v in laudem v in vituperium componitur. Tuus in hoc e artificium ut quantum fieri pt literae annagramatisandae in alias non commutentur. Exemplum recens sub Ministro Omen Honori Immaculatae conceptionis Bmae Virginis Mariae oblatum SSmo Dno nostro Ale xandro 7mo a Patre Ioanne Eusebio Hirembergensi e Societate Jesu ex his vocibus quae pro numero discipulorum Christi et collegii Cardi nalitii literis septuaginta duabus componuntur.

Sanctissimus Pater et Dominus Alexander Papa septimus qui erat ante Fabius Chisius. Collectum et in hoc Anagramma redactum.

Quartus è Senis Papa DEI matri Carissimus labem Adæ non fuisse statuet. Tunc pax inquo Anagrammate hoc admirabile quod nulla sit immutata litera sensusque integer usque clarissimus. Eundem sequuti Joannes Aragnensis qui Centum Anagrammata eidem homini Immaculatæ composuit his verbis.

Aue Maria gratia plena Dominus tecum Est

Virgo serena pia munda et immaculata

Unica ego sum plura mater alma DEI nati &c

Sic ex hac voce illudendo hæreticorum ministris minister fecit mentiris

Quam sunt veraces vestri Reginalde ministri.

Hominis illorum vox variata probat

Paucula nempe iube in verbo variare minister

Ex hac mentiris voce minister eris

Modus autem faciendorum Anagrammatum facilis peti fit ex Geometrica progressione ab aritmeticis perito ne frustra consumatur labore scire poterit quoties propositæ vocis literæ transponi possint. Accipe tot numeros a serie naturali quot sunt literæ datæ vocis v. divisionis Anagrammatisandæ initio facto ab unitate numeri autem in serie naturali dividuntur unitate sese semper superantes et illos multi sic 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Scilicet primum per secundum productum triplica invicem omnes.

ctum

productum hoc multiplica per tertium productum hoc rursus per quartum et sic deinceps usque ad ultimum. V.G. Volo scire quot modis transponi possint literae in hoc nomine Martinus in quo sunt literae 8. Dispono itaque numeros iuxta naturalem seriem 1 2 3 4 5 6 7 8, tum multiplico omnes ita, semel 2, sunt 2 bis ter sunt 6 quater 6 sunt 24 quinquies 24 sunt 120 sexies 120 sunt 720. Septies 720 sunt 5040 octies 5040 sunt 40320 Tot ergo vicibus potest variari haec vox. Ex hac numerorum combinatione Bauhusius noster fecit duo carmina, unum de Christo Dno quod est tale

Rex, dux, sol, lex, lux, fons, spes, pax, mons, petra, Christus

Quod carmen variari potest 39916800 sensu metroque salvo secundum vero carmen

Tot tibi sunt laudes Virgo quot sidera caelo

Millies vicies et bis pariter sensu et carmine integro variare potest et de facto variatum est factusque liber unius versus et versus unius libri. Ex hoc ergo forte quilibet infinita facere audebit Anagrammata siquidem facile scire poterit, quoties immutari literarum aut ordo verborum possit.

Anagrammata haec sunt primo modo cum aliquo

[illegible] 1 vocis.

elementa inuniuntur ordine retrogrado sic ex Roma legatur
amor ex omen Nemo & nine Originem suam ducunt de fa. diuer
sis seu Cancrini qui parce assumendi nisi quando Ænigma
ticum quidquam pariant et ad institutum faciant, alioquin res
multo sudore steterit nullo fructu. Si tamen elegans fuerit
et aperto demum artificii tanquam velamine sublato per
spicuum non ingratos amores et delicias facit V:G:
Patrum dicta probe nec sacris belligerabo Conf
Belligerabo sacris nec probo dicta Patrum Floret
Hunc recursum literarum Florentinus quidam Operosus
artifex adhibuit in Sepulchro suo, cui vocem hanc dunta
xat inscribi curauit SVMVS cum dualiq sensu horarius est
tero arenarius solari altero. Iam vero quia hoc vtrumque
illud horas indicare vel discernere solet nullo negotio
insinuabatur imbecillitatis humanae mortales admone
ri hisce figuris quarum hic sensus est. puluis et um
bra sumus pulverem per arenarium vmbram per solare
intelligendo horologium.
Alter modus est cum nominis alicuius litera ita miscen
tur inuicem vt verum ordine immutato fiat nomen nouum
vt pro Logica

Cangro pro Petrus super te, et hæc mutandi ratio proprie vocatur Anagrammatissmus.

Tertius versatur in ambiguo pro sermone si sectamur Homonymiam huc pertinet illud Sibillinum Oraculum, ad quod pendebant Constantinopolitani vir a Romanis denuo forent eversa: Africa Mundum cum prole sua interiturum. Itaq. Constantinopolitani ruinam Orbis imminentem utriq. praestolantes exitum in visum soluti sunt suo desperam Nuntio recepto quo dicebantur Ducem copiarum Mundum cum prole seu filio Mauritio in Gottos emissum a Justiniano Imperatore peremptum ab iisdem Gottis fuisse. Joannes Magnus lib 10 Cap 4.

Quartus Paronomasiam admittit fitq. quoties vox [illegible] recurrendo per literas sed Consonantium sedem immutando sic illa Creditas pro Credulitas, liberius pro [illegible] quæ quidem vel puerilia videntur pertinet tamen ad elementatem expositionis modum qui Compositus vocatur ab interpretationis claritate fit autem divisione vocum. Cui Alexandro magno obsidenti Orbem Phœniciæ Tyrum a Coniectoribus dicenti Orbem a se recipiendam quod Satyrum secum Eludentem vidisset cumq recessit aliquoties captam tamen felix faustumq fuit omen hac Syllabarum divisione σα τυρος. Sa tua Tyros Tyrus est

Tirus est agiente concetto, quod et verum fuisse probavit eventus
cum in Alexandri potestatem Urbs illa venerit. Vocatur etiam
Analisis, quae dissolutio est. Elementalis una, quando partes elementa
resolvuntur. Sic Adam complectitur omnes quatuor Orbis partium
initiales literas. Anatolim significat Orientem, Disin Occasum
Arctin, Septemtrionem, Mesimbriam Meridiem, sic enim
canit Sibilla

Ipsum nempe Deus finxit tetragrammaton Adam
Qui primus factus est, et qui complet nomine
Ortumque et Occasum, Austrum Boreamque rigentem.

Ex hac literarum combinatione, resolutione, scribuntur Symbola.
Sic Fridericus Tertius inauguratus Imperator Aquisgrani, literas has
loco Stemmatis inscribi curavit. A E I O V idest Aquilae est Impe
rium Orbis Universi. Sic Subaudiae Princeps circumfert utrinque
has literas F: E R: T. Fortitudo Eius Rhodum Tenuit.

Numerica altera quoniam non in res significata sed in numeros
dumtaxat qui literis comprehenduntur, fiat nominis divisio. Itaque
si literarum Nominis JESV valorem expenderis apud Hebreos conficient Numerum LXXXVIII quem Octonarium Constantia nostri dicunt, proinde Regni eius aeternitatem denotari, cuius Regni non erit finis.

Huc revocantur Cronostica hoc est literâ in aliquo versu vel elogio breui, ut in scriptoribus maiusculis notatæ annum illum quo sunt scriptæ significantes V:G: Annus laboris nostri dedicatio Cronostica perfici posset

Concedet quoD Cura In ChrIsto ConneXa LaborI
Sit tibi virgo decus gloria sitq; DEO.

Punctum 7mum

De Partium enumeratione.

Nihil hic speciale dicetur quod non dictum sit prioribus locis, siquidem ex professo ibidem tractatum est. Quædam tamen in complementum addo in quo nimirum partium enumerationis usus sit et qualis. Triplex est usus primus est ad Oeconomiam Orationis Secundus ad Contentionem et pugnam ut fides fiat vel confitetur adversarius tertius ad descriptiones amplificationes.

Totam igitur orationem dispensat ac dirigit primo dum post exordium subiicitur Orationis partitio quæ tractari debent in genere quidem deliberativo. Orator de honestate, virtute, utilitate, iucunditate, facilitateq; dicturum se pollicebitur.

in demonstratione

In demonstratione autem certas Virtutes vel Etates singu
las proponet aut si utetur Comparatione aliqua facta la
pitis cum Principe partietur omnes Capitis usus et officio
quæ sunt cum Principis officiis conferend.
In iudiciali deniq. par est ratio, eademq. præmittenda divi
sio, prout res ipsa postulabit. Partitionis huius ideam ha
bes apud Ci. pro Cornelio Balbo Num: 5 præterea pro
Lege Manilia Num 28 Nam si ad bonum Imperatorem neces
sariæ sunt hæ quatuor virtutes, Scientia rei militaris Virtus
auctoritas Felicitas. Pompeius cui hæ partes adsunt bo
num Imperatorem esse nemo negauerit.

Secundo ad fidem faciendam adhibetur cum proponitur totum
deinde partes omnes subiiciantur. Ut si dicas, Diuina prouidentia mun
dus regitur, sic diffundes. Nulla pars est tam remota, tam barbara
quam sua prouidentia rerum opifex et custos Deus destituat, cui
partes ita subiici possent. Quod in Cœlo nulla mutatio fiat quod sol
in suis cursibus sit constantissimus, quod inter se quatuor elementa
confligant, ut ex ea contentione summa pars universi consequatur,
quod inter homines alii imperent alii pareant opulentissimi

Sint alii

Sunt alii plerique egentissimi et omnia Divinæ providentiæ sunt argumenta certissima quam qui negaverit cum ego non modo ignorantem Dei etiam impium iudico. Ex hoc loco videt Veterum Martialis lib: 7mo Epigrammate 20.

Si memini fuerant tibi quatuor Aelia dentes
Expuit una duos tussis et una duos
Jam secura potes totis tussire diebus
Nil istic quod agat tertia tussis habet

Alius modus cum prius partes enumerantur quibus deinceps totum subiicitur quod magno flexu et circumscriptione verborum fieri debet. Exempli gratia Pueritia innocens, adolescentia casta, virilis ætas constans, senectus liberalis et placida, igitur tota vita præclare traducta. Tertius cum omisso toto vicem illius partes subeunt. Tullius in Verrem propositionem hanc dividit, Putas ne te posse crimina Verris omnia dicendo explicare Num 39 videat. Elegans modus est enumerationis partium per oppositionem id est cum negatis partibus continuo contrarias subiicimus sic hæc idea de aliquo adolescente pio. Venit in templum ut Deo inserviret ita dilatatur per Negationem. Non venit in templum

ut Deo

Vt in illo tanquam in foro et plateis inambularet, ac de nego
tiis suis domesticisq ac de negotiis suis domesticisq rebus conseveret
sermones. Sed ut expressa factis suis sanctimonia inflammatisq in
Deum charitatis daret indicia, est enim omnium opinione devotis:
simus. Non ut in illo velut in diversorio spatiosissimis ...
de rebus ageret impudenter, et nescio in quas rerum formas curi:
osos ac petulantes oculos adverteret, sed ut intentos haberet in gratis
simam illam victimam, quae Deo Patri pro vivis mortuisq offertur
quid enim illo modestius? Non ut vocaretur et garriret in alterius
aurem, et insusurraret nugarum aliquid, nam semper utroq in
terram defixo genu, et intentis ad aram oculis statis ac descriptis
precationum vicibus transmittit hosemni divini amoris sentit impetus
ut colliquefacti pectoris ardores in vultum oculosq redundet.
Non ut emeritam laudis et gloriae fugientis umbram capttarret,
quam ut virtutum pestem aversaretur. Divina mysteria audi:
endi tantum ac Deum religiose colendi templum prius ingreditur.
Magnam vim habet huius loci ortanus tum ad refellendum
tum impugnandum cum omnes partes per congeriem glomerantur
de facto

et factis quasi agmine insiliunt ferunt[illegible] instant, Ut si pater Filium increpans quod labores eius Causa susceperit, quam nullo fructu sic commemorat. Itane Mortalium omnium perditissime, quae omnia caeteros liberos in officio ac Veneratione retinent, hortamenta atque beneficia, ista tu in tuam perniciem et meam abuteris. quoties te qua precibus qua lacrymis ad sanorem Mentem revocare sum conatus? at tu paterna monita Crudelis proculcas. quoties suspiria Nostra tuis auribus, dolore oculis usurpasti? at tu rupe durior meos gemitus ac singultus irrisisti impius. Nescis insane nescis meam Canitiem indignissimis laboribus tua causa adductam? ignoras meo sudore agnotam somnium vigiliis, nuditate ornamenta, epulas inedia. Sanguine delicias tibi scelerate esse comparatas.

Huc pertinet etiam refutatio quae fit ex hoc loco duobus modis primo partem aliquam refutando V: G: Si quispiam Orator Dominum Horyeki dicat Reip: Causa et ut bonis ciuibus in tanta rerum perturbatione periclitantibus Consuleret, Solum cum Suecis Vertisse et propter alias causas quae illum ad Voluntarium exilium compellere potuissent sic afferat. An peccati conscientia

profugerat.

profugerat? at facinus honestissimum fuit. An iudicium populi metuebat, sed positum nullum erat et præsidium bonorum forte desiderabat: neque illud sane. Mortem timebat sui Consulis? non decet huiusmodi tantum, tam bene de Rep: meritum Civem. Quid igitur &c.

Secundo si quis enumeratis aliquot partibus una vel altera omissa universe concluserit vs: Puta nullam non vitæ partem in Pompeio Exempli causa dicoret cum laude fuisse transactum, posset id concedi de virili et senili ætate, adolescentem vero perstringes dederam, Idcirco ab omnibus ipsumque Oratorem malæ fidei diceres qui in recensendis ætatibus hanc unam præterisset. Modus hic frequens est maxime per subiectionem. Ex hoc loco sic de Rege fero mihi non in Russiam profecto dici posset. Quid est cur ipse Rex in Russia commorari velit, nisi ut ea quæ perenni affecta sunt perfectio Reip: tradantur. Amœnitas credo eum locorum urbium Civitatumque pulchritudo hominum Civitatum desiderio nationumque illorum humanitas et lepos. Victoriæ cupiditas, finium regni nostri iniuriæ rebellium possessorum recuperatio retinet. Hic causæ omnes subiciendæ quibus ex ordine respondendum. Quid illis terris minus asperius est? quid incultius oppidis quid nationibus illis immanius? quid porro tot victoriis stabilius inveniri potest? post modum devocetur ad gloriam ad triumphum, ad gratulationem, ad summum honorem Senatus, equestris ordinis, populique universi caritatem. Ubi occupatos a foedifrago Septentrionis Tyranno Russiæ Lituaniæ Provincias recepit rever[sus]... stas Regia sua libertate dignatus fuerit.

Usus est non insolens apud Oratores partium enumeratione ad describendum quoties aliquid oculis subicere volunt. Præclarum est exemplum in Pisonem Num. I. Has ex hoc loco describamus venustulum aliquem per enumerationem Partium. Videte superbientem et obliquos torvo vultu mouentem, ergo magnifice circumspectantem ac nemini plus se amantem ut pileus in alteram aurem depressus ut chlamys pendula alteri brachio subiecta in alterum reiecta.

reticula ac artificiose fenestrata ut non moliens globulis modice hians, ut rursum attracta calceorum furca. At oculos vestros fugerat framea ludens in aëre, et ad modulatum ac descriptum incessum Dni frenum repercutientis. Advertendum tamen in descriptionibus talibus quando sunt paulo longiores occurrendum esse fastidio, et satietati nec de causa variandam orationis figuram in hunc fere modum V: G: Lugebat infelix Maritus eiulabat uxor cum interea saeviter impius satelles, tonaret ore fulminaret manu, alius è liberis maternos sinus, alius Patris amplexus et brachia requirebat, hic latebras indagabat, ille fuga saluti consulere conabatur, quid famulorum qui capti sunt referam dolores? quid desideria? cum se ab amantissimis Dominis in crudelissimam viderent abripi servitutem. quae comploratio? qui gemitus? qui conatus amicorum irriti? adde vicinorum querelas nihil dico de suppliciis, quae parabantur, siles barbariem. &

Qui non potest quam graves et eximias ex hoc loco amplificationes habebant Oratores, frigidus enim sit qui civitatem tantum V: G: a Cosacis vastatam dicat, multo ardentior et ad animorum commotiones fortior, si violata templa, truncatas per ludibrium sanctorum imagines, omnia tum divina tum humana iura pessundata, inflammatas Nobilium aulas, dirata praeclara aedificia expulatas domus ac funditus eversas, mulieres ac pueros in servitutem adductos partim è gremio Parentum, per vim abreptos, partim in ipso sinu contrucidatos, violatas ante pedes et oculos virgines, ferro et catenis graves in Reip decus natos adolescentes trahi ad necem, postremo armis cadaveribus, caede, sanguine luctu, funesta demum mortis imagine completa ad calamitatem fuisse omnia. &

Impietatis et crudelitatis Haereseos in deplorativissimo Angliae regno sequitur Orator aliquis vestigia, non ad exiguum terrorem temporis, sed ad execrationem posteritatis sempiternam; concussus nimis fit. Si tantum dicat ~~[illegible] posteritatis sempiternam~~ per illud monstrum importata in universum orbem mala, elegantius aut et ad motus animorum efficatius, quis sit. Quis superstitionibus et idolis Christianorum sanguine semper ebriam haeresim satis detestetur? etenim ... Deum per religiosesque colentibus

tutus in Civitatibus locus fuit? non Forum plenum Sicariis, non templa ferro flammaque violata, non privatae domus insidiis expositae hominumque cruore redundantes. Quoties in Senatu per calumniam? quoties in platea per vim? quoties in ipsis aedibus? quoties in ipsis lectulis necati sunt? Furoris et amentiae torrens nullis coercitus repagulis, desaeviit impotenter et effraenate in Christi fideles, illos exuit opibus, honore, bona proscripsit, afflixerunt Carcere, damnavit exilio, trucidavit Suppliciis, Scholis et Concionibus interdixit, inviolanda in Sacra, Cultus et Ceremonias abrogavit, Divorum templis ferrum et inimica molitus est incendium et quod in Religione Catholica semper fuit Augustissimum hominum sedibus ac pecudum attritum. Agnosce Polonia tragicas, agnosce vindicem libertatis et religionis Casimirum, quem nisi Deus ad te liberandam excitasset, vix illa et apud te avitae Religionis vestigia retineres. Propositum nostrum Lilium sic Oratoriae partiri et exornare possemus. Quod mihi videtur etiam spectasse Natura, quae Lilia in tot pulchritudinis genera divisit. Ut non unum duntaxat florem, sed omnes omnium eximios Colores et dignitatem videantur affectare. Si candida consideres, quid purius et amabilius? Si Serrana quid speciosius? Si rubra, quid magis varium? Si cruenta quibus et flores nectant; quid ardentius? quid Narcissos et caetera id genus commemorem, nullibi fecundiore pulchritudine, Natura luxuriasse videtur.

INSTRUCTIO 2da

De Locis secundi generis

Secundi generis locos eos supra dixi, qui non totam rem primo et per se indicant, sed partem tantum de his ergo sit

Punctum XIIIum

De Coniugatis

Quamtumuis Quintilianus lib 5 pag 10 locum hunc nullum dicat Aristo teles tamen et Cicero eum tractant, quare eos immitando et interlocos numero et eundem tractandum assumpsi. Cum saepe vim ad persuadendum non mediocrem ha beat. Ut siquis dicat Regnum non esse expetendum, cum Regibus tot indiq pe ricula immineat, tot sollicitudines. At doctrinam summo studio acquiren dam, cum viris doctis tanta sint ad opes et dignitates proposita praemia. Aut Militiam esse fugiendam, quod Militibus tot sint labores tolerandi, tot adeunda Mortis pericula, aut satius esset literis quam reifamiliaris operam dare quod viri literati maiore sint in honore, quam illi. Haec sunt omnia Coniugata, Regna, Reges, doctrina docti, Militia Milites literae literati.

Porro Coniugata triplicia sunt, quaedam significatione et voce constant Ut sapientia sapiens, sapienter sapere. Quaedam significatione et no voce ut virtus probus. Alia sunt voce et non significatione ut somnus somniculosus. Differunt Coniugata ab Ethymologia Coniugata enim derivatoria, Ethy mologia significatoria continetur. Hinc colligit definitio illorum apud Cic. in Topicis quae sunt ex verbis eiusdem generis et ab uno orta varie commutantur Intellige commutatione positam seu in verbis seu significatione. Praestat hoc la[...] dator Plautus in Prologo Amphit.

Justam rem et facilem esse oratum à vobis volo
Nam iuste ab iustis iustus sum orator datus
Nam iniusta ab iustis impetrare non decet.
Justa autem ab iniustis petere insipientia est.
Quippe illi iniqui ias ignorant neque tenent.

Prodest igitur non parum huius loci cognitio, qui et in Comparatione valet, ut bene monet Aristoteles primo Rhetoricorum Cap. 28. Nam si quis dubitaret utrum maior virtus esset fortitudo an temperantia, posset ita colligere. Pulchrius esse praestabilius fortiter agere quam temperanter, igitur praestabilior est fortitudo quam temperantia, et fortem esse pulchrius est quam temperantem.

Usus eius valet primo ad delectandum si figuris illustretur. per Hyperbolen prima Verrinarum 26 sic Cicero ludit. Et mihi non unus homo improbus opprimendus sit id quod singuli petierunt. Sed omnino omnis improbitas, id quod populus Romanus iam diu flagitat ut extinguenda ac delenda sit. in Poesi etiam suavitatem facit, sic Poeta recens et nobilis in Publii Maronis nomine ludit eleganter.

Quanta te Publi fama tuba publicat orbi
Publica nomine tuus bibliotheca liber
Sunt et Virgilia, ne sidere pulchrior omni
Virgili et elloqui tu mare dulce Maro.

Secundo ad amplificationes Coniugata inserviunt quibus utitur multis in locis Tullius pro Flacco num 5 Et is est reus avaritiâ qui in maledicentissima civitate maledictum omne in suspiciosissimo negotio suspicionem omnium non modo crimen effugit. Simile pro Murena num 29 Iuvant vero plurimum si conglobentur in hunc modum.
Militis Quid tu militem eum appellas? cui nondum per aetatem militare licet? quid equitem vocas? qui nunquam nisi in arundine longa equitabat? quid Imperatorem nominas? qui sibi et cupiditatibus suis non imperat. Det primo

militis nomen

militiæ nomen, stipendia faciat, militaris disciplinæ laboribus exerceatur, armis et equis uti bene discat et apte petulantes animi motus longo virtutis usu assuescat, tunc militem fortissimum equitem expeditissimum Imperatorem egregium appellabis.

Locum Coniugata habent in orationibus acutiori stylo scriptis Ad duo Paradigmata cuiusdam Posnaniensis exemplum ludentis in laudibus Virginis Sanctæ. Nemini id mirari velim suasit hoc ~~festum~~ nomen translatum festi Cruentis dies, qui cum nullas meruisset ferias, quarum in horologio ultimam vitæ lineam ad umbras occubentium Astrorum duxit Deus, in iniquam nullas male feriatæ immanitatis ferias meruisset intra infestas festus esse, numerum earum implere voluit, quæ è numero Mortalium vitam ipsam expellere et inferius. Quis iam hic facta tua, quis sacramentum quod dixisti quis fidelitatem appromissam, quis accepta verba o Divini conceptus Verbum vel concipiat, vel enarret? quem vero Cultum Cultissime in nostro cultu Regina Mariæ tuæ non appromisisti? parem erat filium esse adscita servi forma, in servum te mancipiasti: O Servatorem Servum! o formam omni venustate digniorem! erat informe portentum orbis, quem ut refingeres Archetypam hanc sumpsisti formam. In nostro etiam laudamus Lilio Nihil mirum igitur si quidquid delicatæ pulchritudinis flore suaviter emicuit hoc à Lilio —rhatum dicimus.

Punctum 2dum

De generis definitione, dignitate, usu.

Magna vis est huius loci in utramq[ue] partem et ingens utilitas cum vix alia causa proponatur oratori tractanda, quæ non ex genere vel tota vel maiori saltem ex parte petatur. Est vero genus quod sui similes communicatione quadam specie autem differentes, duas aut plures complectitur partes ut v.g.: virtus iustitiam temperantiam fortitudinem prudentiam continet, quæ inter se conveniunt, quod sint virtutes dissident, quod circa diversa obiecta versentur, prudentia enim est de linea intellectus, regendo cæterarum actus potentiarum iustitia reddit cuiq[ue] ius suum. Ex genere potest formari sic argumentum antiquissimum Philosophiæ decretum tanquam indubitatæ fidei oraculum per omnes ætates perq[ue] hominum bene sentientium animos peragravit virtutis omnis laudem in honestæ laudabilisq[ue] actionis usurpatione consistere. Erit agitur qui putet Regias virtutes quæ veluti eminentes sunt tabulæ, omnibus non ad intuendum solum sed ad imitandum propositæ, iustitiam scilicet, prudentiam humanitatem munificentiam, pietatem, aliasq[ue] id genus cum clausis manibus in umbra et otio languidas obtepescere debere non vero in aciem atq[ue] in laudandum alicuius exercitationis campum descendere, sic etiam animal quod est genus dividi potest in species, ut in pisces, aves, bestias homines quali modo dividit Ovidius in Metamorphoseon.

Heu Regis foret ulla

Neu regio foret ulla, suis animalibus orba
Astra tenent Cæleste solum formæq; deorum
Cesserunt nitidis habitandæ piscibus Undæ
Terra feras cepit volucres agitabilis aër
Sanctius his animal mentisq; capatius altæ
Deerant adhuc, et quod dominari in Cætera posset
Natus homo est.

In hoc loco nihil illustrius quamsi fiat Hypothesis ad Thesim ascensus quod præceptum quia celeberrimum est apud Rhetores, ideo dicendum quo artificio reuocanda sit ad Thesim, hoc est species seu forma ad genus illud pro stat Orator vel cum laude vel Commendatione generis, vel a vituperatione progreditur ad ea laudanda vel vituperanda quæ sub genere continentur. Sic laudandum suscipit Orator Cicero Archiam Poëtam et hoc est Hypothesis seu partialis propositio ergo ut aliquem campum aperiret Orationi, peritus scilicet dicendi artifex orationem circumstantiis personæ et temporis absoluit et ad Thesim reuocat, id est ad genericam propositionem à Num 19 ad Num 21 amplissime laudat studia humanitatis artesq; liberales. Sit igitur Sanctum apud Vos humanissimos hoc Poëtæ Nomen, quod nulla unquam barbara violauit saxa et solitudines. voce respondent bestiæ sæpe immanes cantu flectuntur atq; Consistunt nos instituti rebus optimis non Poëtarum voce moueamur.

Cum excusandum est alicuius hominis vitium, non sine artificio atq; prudentia reuocatur Hypothesis ad Thesim ita V.G: si quispiam Orator vellet

defendere

nostri Multis adolescentiam non satis honestis studiis amplicatam eo tandem descenderet oratione ut adolescentum studia ludosq excusaret &c: datur enim concessu omnium huic aliquis lusus aetati et ipsa Natura profundit adolescentiae cupiditates quae si ita erumpunt ut nullius vitam labefactent, nullius domum evertant faciles et tolerabiles haberi solent. Haec igitur est tua disciplina sic tu instituis adolescentes; ob hanc causam tibi parens puerum commendavit et tradidit, ut in ludis et voluptatibus adolescentiam suam collocaret, et hanc tu vitam atq studia defenderes? Ego si quis hoc robore animi atq hac indole virtutis et continentiae fuit, ut respueret omnes voluptates omnemq vitae suae cursum in labore corporis atq animi contentione conficeret, quem non quies, non remissio, non aequalium studia, non ludi, non convivia delectarent, nihil in vita expetendum putaret, nisi quod esset cum laude et dignitate coniunctum hunc mea sententia divinis quibusdam bonis instructum atq ornatum puto, multa enim nobis blandimenta Natura ingenuit quibus sopita virtus conniveret, et interdum multas vias adolescentiae lubricas ostendit, quibus illa aut ingredi sine casu aliquo aut prolapsione vix posset e multarum rerum iucundissimarum varietatem dedit quae non modo haec aetas, sed etiam corroborata iam caperetur.

Adolescentium studia ac ludos

Cum aliquam gravem personam facetiis insectare voles, carpere poteris ea studia quibus ipse se deditum profitetur ne subvert personam ipsam attingas imprudentior videare quam ingeniosior, ita lusit Orator in Catone dum ridiculum Stoicorum sectam cui ipse addictus erat auditus vocis et salibus mirifice aspergit Pro Murena etiam Num. Pad Num 16

Sic habet

sic habet. ~~Fuit~~ enim quidam summo ingenio vir Zeno cuius æmuli Stoici nominantur. Cuius sententiæ sunt et præcepta eiusmodi sapientem gratia nunquam moveri, nunquam cuiusquam delicto ignoscere neminem misericordem esse nisi stultum et levem. Viri non esse neq exorari neq placari, solos sapientes esse si distortissimi sint formosos, si mendicissimi divites si servitutem serviant reges: Nos autem qui sapientes non sumus fugitivos, exules, hostes, insanos esse dicunt. Hæc homo ingeniosissimus Cato auctoribus eruditissimis inductus arripuit.

Ad docendum sæpius et utiliter assumitur ascensus ad Thesim pro lextio Num 90 Muraenam hoc illud est quod de me potissimum tu in accusatione quæsivisti, quæ esset nostra ratio optimatium? Sic enim dixisti? rem quærit! gratiarum iuventuti ad discendum nec mihi difficilem ad perdocendum de quo pauca dicam et ut arbitror nec ab utilitate eorum, qui audient ~~nec ab~~ officio nostro, nec ab ipsa causa sejecti abhorrebit oratio mea.

Aliquando refutandi gratia cogitur orator traducere orationem a forma ad genus, perfectumq illud exemplum est pro Milone a Num 7 ad Num 12 ubi hanc refellit adversariorum sententiam. Negant intueri lucem esse fasei qui a se hominem occisum esse fateatur. Hoc telum quod adversarii temere iecerant in caput Milonis perfingit orator tum subdit. In qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea quæ primum iudicium de capite vidit Marci Horatii fortissimi viri fortissimi qui nondum libera civitate tamen populi Romani comitiis cum sua manu sororem interfectam esse fateatur, an est quisquam qui hæc ignoret.

Quod ad usum

Quod ad usum spectat frequens est ac multiplex usus generis. Primo dicendi quandam et explicandi affert facultatem, huius loci tractatio 5 Verrina Num 4 Atque hic ego plus oneris habeo quam qui ceteros accusarit (si onus est id appellandum, quod cum laetitia feras ac voluptate) Verum tamen hoc ego amplius suscepi quam ceteri, quod ita postulatur ab omnibus ut ab iis se abstineant maxime vitiis in quibus alterum reprehenderint furem aliquem aut rapacem accusaris? vitanda tibi semper erit omnis avaritiae suspicio? maleficum quempiam adduxeris? aut crudelem cavendum erit semper ne ina re asperior aut inhumanior fuisse videare. corruptorem adulterum? providendum diligenter, ne quod in vita vestigium ~~fuisse videare~~ libidinis appareat, Omnia postremo quae vindicaveris in adultero tibi ipsi vehementer fugienda sunt, etenim non modo accusator sed ne obiurgator quidem ferendus est is, qui quod in altero vitium reprehendit in eo ipso reprehenditur.

Valet in exordiis suppeditatque maximam oratori copiam nam vel in ipso orationis aditu genus quoddam proponit atque sententiam cuius notio pertinet ad multa deinde vero descendit ad speciem quae totius orationis corpus absolvit quod genus principii insigne est, nobisque usitatum, ut in nostris praxibus videre est. Cicero pro Domo sua. Praeclarum esse institutum populi Romani quod idem et sacrorum curam et Reip regerent a genere exorsus omnia maiorum et populi Romani instituta commendavit. vel statim in ipso exordio relicto genere aggreditur speciem ut pro Quinctio vel certe primum proponit genus idemque in exordio partibus multis et firmis adductis confirmat 4 Verrina Num 2

Per affirmationem pro specie genus usurpatur sic Poëtam pro Virgilio. Oratorem pro Cicerone Philosophum pro Aristotele dicimus pro singulari aut certe minus universo nomine ponimus quod communius est et latius patet. Cicero pro Quinctio Quid ergo est? primum magnitudo perniciosi nimio terrore hominem afficit, hominem pro Quinctio dixit qui usus debet esse frequentissimus, ne semper in easdem voces incurrat orator. Si quis nempe de Platone disserat fastidium oratio pariet si perpetuo Platonis nomen ad aures accedat, quæ nausea facile tolletur, si facultatem huius loci studiosus Rhetor sibi comparauerit, modo Graciæ lumen principem indicendo, summi virum ingenii, non linguæ solum sed animi virtutisque magistrum et doctorem.

Per negationem usus non minus frequens est sed paulo euphrasteris vocare virtutem non corporis sed animi bonum non obnoxiam inconstantis fortunæ possessionem sed ornamentum quod nobis invitis et reluctantibus nemo abstrahere possit.

Genus est aliud mutuum ut modo à genere probetur species modo genus à specie, quæ quidem idea plurimum valet ubi est urgenda aliqua ratio, et quasi in acie argumentis dimicantur. Athenis V.G. ad probandum nihil esse admodum expetendum in hac mortali vita, in qua nihil præter animi molestias et corporis ærumnas, reperiri solet. Sic rem contrahes si fieri potest ut ingrediatur in sensus vis illa corporeæ voluptatis, quæ non sit eadem inanis ac fluxa, neque tangendi aut audiendi sensus idonei sunt, unde aliquam colligere te posse putas veram solidamque voluptatem? quod si in iis quoque nullus est veræ suavitatis sensus, ergo nulla est voluptas corporis expetenda quæ tota quantacunque est.

quantacunq est ex illis fontibus effluxit. Eadem est ratio honoris et gloriæ, nam omnis est levis illa gloria quæ arbitrio humano quæritur, ergo neq existimatio ingenii, neq honor dignitatis, neq pulchritudinis forma, neq ulla laus animi aut corporis expetenda est cum sit illa precaria gloria et orta ex hominum studiis atq iudiciis, Quæ si earum omnium rerum inanis gloria est, efficitur profecto ut cum hæc vita nullam afferat laudem, nisi quæ ab hominum iudicio sit profecta omnis omittenda sit cura consequendæ laudis.

Ad hanc tractationem iuvent etiam alia genera propositæ quæstionis investigare, cuiusmodi sunt genus temporis, genus locorum et testium quæ copiorem dicendi copiam suppeditabunt quo plus loci ac temporis cæterarumq rerum comprehendent. Sit tibi v. g. Negotium contra Calvinianos hanc hypothesin transferes ad Thesim omnesq Hæreticos perfidos esse demonstrabis quod ut facias genus temporum quæres duesq omni tempore fuisse perfidos. Sub Constantino Theodosio, Leone, Imperatoribus, nec dum satis poteris genus locorum advocare et addere ubiq terrarum perfidos et fallaces fuisse in Affrica Græcia, Italia Gallia etc. Laudat loci huius usum cilium omnes quidem flores singularis naturæ ridentis clementia ad humani generis oblectationem universi deus variasq utilitates profundit quorum usu non modo profana recreantur sed sacra ipsa excoluntur.

Punctum 3tium

De Loco à forma seu specie

Genus et species uno capite comprehendi poterant, tum quia coniuncta sunt et a Tullio sæpe confunduntur, tum quia unum pro altero ponitur.

ponitur cum est sermo de facultate Oratoria; nam exquisita generis et speciei distinctio dialecticorum est non Oratorum, placuit tamen utramque distinguere, ut clarior esset utriusque tractatio. Est vero forma iuxta Ciceronem in topicis notio cuius differentia ad caput generis quasi ad fontem referri potest, deinde formas vocat eas, in quas genus sine ullius praetermissione dividitur, ut si quis ius in morem legem in aequitatem dividat. Primo de Oratore quasi partes generis appellat idem Cicero. Species vero secundum alios erit quae de pluribus dicitur individuis numero tantum differentibus ut homo de Petro, Joanne, Alexandro.

Quantam vim et facultatem habeat ex iis quae de genere dicta sunt, facile intelligi potest, ut igitur ab illa exigit Orationem suam ad genus, ita saepe Thesim tractat Orator, hoc est communem aliquam sententiam rationibus confirmat et argumentis, soletque ad ea descendere non sine arte, quae singularia universo genere continentur. Deinde plurimum potest in reprehensione si velis acrius in aliquem irrumpere, quod facit Cicero prima Catilinaria Num 7. ad 10. Quid est Catilina quod iam amplius expectes si neque nox tenebris obscurare coetus nefarios, nec privata domus parietibus continere coniurationis tuae potest, si illustrantur si erumpunt omnia. Muta iam istam mentem obliviscere mihi crede caedis et incendiorum, teneris undique luce clariora nobis sunt tua consilia. Mox ad formas descendit. Meministine ad diem 12 kalendas Novembris dicere in senatu certo die fore in armis, qui dies futurus esset

-iturus esset ante diem 8 Kalendas 9bris Caium Manlium audaciæ Satellitem atq administrum tuã. Num me fefellit Catilina non modo res tanta, tam atrox tam incredibilis, verum id quod multo magis est admirandum dies.

Per affirmationem elegans est hic locus à forma. Sceleratus est qui a homicida, obnoxius alicui vitio quia ebrietati, aliquis Philosophus eius sententiæ quia Plato. Quæ tum validiora argumenta fiunt ad permouen-dos auditorum animos, quando multæ simul formæ congeruntur. Sceleratus es quia furtis et ebrietati quia rapinis et incendiis, quia mendacijs et sacrilegijs, quia sordidis et flagitiosis libidinibus atq vitijs es obnoxius. Non tamen hæc argumenta nudè tractanda sunt, sed figu-rate et magno nonnumquam verborum apparatu v.g. Erit ille immu-nis à scelere, quem ebrietas fœdissima labes ab hominum consuetudine separauit, erit innocens quem occulta non modo furta, sed etiam publicæ ra-pinæ iudicum sæpe potestati tradiderunt. Nefarium non illum dicitis hominem quem neq sanctitas templorum a sacrilegio reuocauit, neq sem-piternæ mortis certa supplicia ab ullo vitio deterrere possunt.

Huc reuocantur inductiones scilicet cum ex multis formis genus aut ex multis singularibus uniuersale aliquid ostenditur ut pro Milone num 7 prima Philip: num 18, pro Plancio num 60 de morte sub-itò exemplum. Moriuntur omnes etiam nobiles. etiam Principes, e-tiam reges. Leones catulis elephantes formicis, aquilæ culicibus aggregantur. Mors cæca est auribus nullum audit cæca oculis

nemnem agnoscit

agnoscat. Armata grandi falce omnes demetit, triremes aequat Liburnis, turres cauernis, purpuras pannis, Tyaras petasis, sceptra ligonibus, mori commune hominis officium est et supplicium, lata et pronuntiata in eum mortis sententia ab eo iudice cui refragari nemo potest. Fac te splendore fatalium esse illustrem, fac te omnium comitate virtutum visendum, dic te esse doctrina et eruditione mirabilem, te nobilitate Caesares, te virtute et sanctitate vita Apostoli, te scientia Philosophi sublimes theologi superarunt. Aut igitur naturam hominis exue aut te cum illis aliquando moriturum pronuntia. Ex hoc loco Lilium sic definies verum peculiari quodam iure lilium sibi vendicat quod simul aspexeris, statim tibi praestantissimi omnium floris veniet in mentem.

Punctum 4tum

De similitudine, Parabolis Inductione Exemplis.

Similitudo lib. 4 ad Herennium definitur a Cicerone. Est oratio traducens ad rem quampiam aliquid ex dispari. Differt a Comparatione sit quantitas in similitudine qualitas dum enim comparamus aut plus aut minus, aut par in esse aliis dicimus. Philip 3. num 9 Exemplum eius est. Quid Tarquinius tale qualia innumerabilia fecit et facit Antonius? quid est aliud quam plura fecit Antonius quam Tarquinius. In Similitudine qualitatem ostendimus tantum nempe quale sit id quod agimus. Philip 4 num 11, Faciam igitur ut Imperatores instructa acie solent quamquam paratissimos milites ad praeliandum videant ut eos tamen adhortentur. Sic ego vos ardentes et erectos ad libertatem

tem

temperandam cohortabor.

Locus hic trifariam dividitur in parabolam, inductionem, et exemplum. Parabola est rerum aliqui diversarum in vna vel pluribus partibus convenientia, quæ illustris similitudo dicto aut facto antiquo vel recenti, aut historia aliqua narrata graviter aut munde pro rei Natura continetur. Talis est M. Tulli pro Roscio Amerino quo belle comparat accusatores cum anseribus num 56 Illis cibaria publice locantur, et canes aluntur in capitolio ut significent si fures venerint at fures internoscere non possunt: significant tamen si qui noctu in capitolium venerint, et quia id est suspiciosum tametsi bestiæ sunt potius tamen in eam partem peccant quæ est cautior: Quod si hæc quoque canes latrent cum deos salutatum aliqui venerint iis crura suffringantur quod acres sint etiam tum cum suspicio nulla sit Simillima est accusatorum ratio. Alii vestrum anseres sunt qui tantummodo clamant nocere non possunt; alii canes qui latrare et mordere possunt, cibaria vobis præberi videmus, vos autem maxime debetis in eos impetum facere qui merentur.

Huc refferuntur Allegoriæ, Metaphoræ quæ licet a similitudine differunt, illam tamen continent non expressam quidem sed tacitam. Ita Clodium sæpe pestem Reip. lustrum ac furiam vocat Cicero quasi diceret, ut pestis serpit grassatur perdendo, diffunditur et vastat omnia, Clodius impune per urbem grassatur civis strages edit. Quo modus ad amplificandam sententiam aptissimus est si tamen non temere adhibeatur v S: Sic vidistis aliquando intractum ac

ac ferocitatem equum Calcitronem mendacem ad omnes habenarum flexiones con Equi
verswiesq morosum, alligate eum si placet ad palum, date illi domitorem gene
rosum atq bene peritum, qui non verbera solum sed industriam singularem adhi
beat ad domandum brevi usualem equum habebitis condere factum, facilem
tractabilem, qui lenore modo cursu, modo flexu ore laxis tum habenis inci
tatiore feratur, tum subsultim tum saltuatim qui modo in gyrum commode
se flectat mox aperto curriculo se praecipitet, subitoq consistat, qui declinet
incurset idem atq invadat qui latus praebeat, postremo quasi ductili ac len
to gradu ad sessoris statim se motus componat, in omnemq partem inflec
tat. Si mavult vehementem feroceq naturam ac petulcam suavitatis
freno domueris et genio voluptatibusq servientem authoritate legem con
frenueris et meliorem ineunde vita rationem docueris exemplo. Subri
eui Exemplum ex similitudine petitum de mortuo discipulo conscriptum.

Iako lękliwe ptaszęta strasznym grzmey strzelby głosem przestraszone po
zgubie iedney ptaszyny wnet się zgromadzywszy żałosnie swym cichym szep
tem sobie sprzyiaią. Tak y nam wszytkim y nad wszytkie mniemanie ze:
sciem twoim przerażonym. Szlachetnie urodzony N. N. na ciężką y skwapliwą
Parkę ku przykrym grobie zebranym przybydzie się żałowac. Przybyłes tu Oy
cowskie na czas opuszczaiąc progi żebyś sobie mistrzynią mądrości szko
łę do ktorey się prawie z pilnością wydzierał zasmakował. a tym czasem

na cięższy żal Rodzicom

nacięższy żal Rodzicom smiercią sobie wytargowałś. Okrutna y Zawzięta Parko takześ swego miłego wdzięcznego godną wyrocznie przyniosła? Czy-liś się dziedzicznych srogow y herbownych mieczow dzikim bestyom straszny nieco obawiała? mniemam że smierć ktora folgi nie zna macierzyńskiemu sercu zfolgowała, by była Żałosna Matka kochanemu Synowi ostatnie oczy zawierając swoich nie straciła. Wszak mniej nas razy dolegają, ktore nas z daleka nie z bliska sięgają. A mnie co tu czynić? płakać nad tobą czyli winszować ze dyny kleynocie młodości szlachetny młodzianie H. Ledwieś zakwitać począł ledwieś naszy oczy zwabiłł, ale oto prędzey niż ranna lilia, prędzey niż kwiatek iednodzienny Sadzenia Adamowego, zwiadłeś zniszczałeś. Ale nie wygrałaś skwapliwa Smierci, luboś nam ten kwiatek z Ziemi naszey prędzey niż potrzeba wyrwała. Zaybsłaś swiatu iego długowieczney wonności, ałeś nas w tym ucieszyła, że z godnieyszym z dalszą być Ogrodarza Niebieskiego, niż tego tu Ciernika naszego ziemskiego. Więc zewnętrznie w dziecinnym niemal wieku na myslą a szko szczęśliwą mądrość obeyrzę, iesli na pamięć y dowcipu bystrość, iezeli na wdzięczność y układność obyczaiow to wszystko iako z nowych tak: winszuię M.M.P.P.: ciężkie lzy wyciska Oczu, iednakci muszę winszować zes od nas odszedł a nie zginąłś na placu smiertelnym z smiercią wystąpiwszy szczęśliwieś z placu ustąpiłś, razes nam rodzicow przyszedł przyście twoie na swiat skazitelność twoię

opowiedziało

opowiedziało y śmiertelności, odyście zaś żeś powinny dług śmiertelności zapła-
cił skazało, wszyście się wygnaniu, odeyście Oyczyzne, wszyście płaczem
odyście wesela, pracy, frasunków, utrapienia, wszyście odyście poko-
ju bez trwogi, wesela bez frasunku żywotow bez śmierci darowało.
Przestałes bydź podległym śmierci a żyieś wiecznie porzuciłeś y sobie
słuszne, ten umiera, którego z życiem zawisna Parka śmierć znosi, nie
ten którego sławie rany śmiertelney zadać nie może gdy obyczaiowi wdzię-
czny przykładami cnot wielkich a lata ustępuiących postępkami żyie-
sz w pamięciach wielkich naszych. Upragnione oczy y serca zosta-
wiwszy. Quem Dii diligunt iuvenis moritur mówi Meander
Zapłakałes o zawisna śmierci wsmutku pozostałym Rodzicom, tey którą im Bóg
w tym iedynaku okazować pociechy, aleś im człowieka Anyoła z syna Bo-
gomodlę gorącego uczynił. Przecieś od nas odstąpił coś Bogu y Matce
iego Przeczystey więcey niż ludziom chciał bydź ulubiony Oyczystym dziedzi-
ctwem gardząc wniebieś sobie dziedzictwo zgotował, Kochaną Matkę
z drogiego kleynotu osierociwszy do Matki się Przeczystey któreieś
gorącym zpodziwieniem wszystkich in Congregatione media pod tytułem Zwia-
stowania służył, na tonie pospieszył. Swiadkiem mi tego gorące one
słowa twoie w tey błogosławioney tak często przed śmiercią powtorzone.

Izadnadszy tonie

Iezaraz trzy lono Panenskie iako Thron Kaynyzssy zdassliq do nas
mowie nieplaczcie zgrzacego tych placzcie ktorzy pod namiotem smierci
zolo mieszkaia na ziemi prowadzą, nie tych ktorzy zlamawszy zyzn smier
telne, na swobodnq wolnosci zywot nieskazitelny maiącą sią wprowadzeni
wiąc wdzięczny mlodziani posluchamy cię y nie bądziemy zalowac
szczescia twego, ale szkody naszey, co szczescie twoie szkoda nasza iest.
y przy tryumfie twoim wlesie z serca naszego łzy wyciska, poduchamy
cię iednak, a zatym dzis lubo iutro naznaczony przydzie czas wieczny
wasą podrozą za tobą przewodnikiem naszym y my podązemy.

Coacervatio quaedam rerum multarum et similium ad aliquid
concludendum est percommoda. VS: iis qui naves aliorum merserunt, nemo
suam commiserit, qui alienos equos negligenter curaverit ei suos
nemo tradiderit qui parum diligenter terram suam exoluerit, nemo illi
crediderit alienam. Ita qui suam ipsorum salutem aut aliorum nihili
fecerint, iis temere committas tuam. Vel qui saepe ambulat, etiamsi nihil
agat, tamen fit ut nescio quo pacto coloretur. et qui unguenta tractat saepius
etiamsi ea de manibus emiserit, retinet tamen ipsa manus fragrantiam quandam adhaerentis odoris penetrabili et tenaci quadam modo
suavitate delibutam; qui relictis agris in urbem commigrant, et aspero
illo et agresti cultu paulatim lenentur, ad eam suavitatem humanitatis
qua homines urbani delectantur, ita si quis acerbissimas studiorum radices repugnanti quantumvis ore pertinacius manderit mutuisque literas an
Lient

audient necesse est ut menti et animo adhaereant.

Tunc illustris haec efficitur similium conglobatio, quando multae Causae huius similitudinis afferuntur simul consentientes. Huius exemplum est apud Ciceronem pro Comoedo societatem et haereditatem conferendo multis allatis num 55. Placet hoc exemplum sic imitare ut mortis et amoris Divini similitudines comparantur. Quemadmodum morte abstrahitur animus et divellitur a corporis ipsius carcere; sic animus is qui Divini amoris vulnus accepit celeriter e domicilio corporis evolat in Christi viscera ubi suas delicias collocavit. Atque ut in morte sensus omnes corporis extinguuntur, caligant oculi, hebescunt aures, languet emortua odorandi sagacitas. totum denique corpus calore consumpto ad tactus rerum mollissimarum obrigescit. Sic in amore. si quis gustum Divinae delectationis hauserit, repente in eius animo quaecunque oculis reliquisque sensibus colliguntur, voluptates fastidio et ingrata societate deflorescunt, et mortis quidem tam violentus est impetus ut omni fran[?]gat tanta audacia, ut in capita Principum incurrat tanta ferocitas ut civitates deleat, profliget exercitus, Regna universa miserrima populatione disturbet. Sic Amor ille tanquam ignis e Caelo lapsus in animos quam multas civitates felici inflammavit incendio! quam multos Reges purpura exuit? quam innumerabiles martyrum copias e terra sustulit ut in Caelum raperet triumphandos? o vim amoris incredibilem! o singularem mortis et amoris contentionem! superat tamen ipsam mortem vis amoris et flamma, neque in cineres abit collapsa cum corpore neque

eodem.

neq eodem tumulo obrui se sinit, viget in sepulchro, stat in ipsis ruinis et lu-
cet in nocte, et fatis superest, et ubi omnia concidunt in ipso saepe inter
necta reminiscit. Ita fit ut quae omnia dominatr imponenti fremit mo-
riendi necessitas, amoris leges imperiumque patiatur. Concedat igitr
amori Mors ipsa de potestate, et in tanta utriusque similitudine li-
ctam se et imparem esse fateatur. Friget mors et amor calore agi-
tur et ignibus nihil illa acerbius nihil hoc suavius, delectatur illa
fletu et tristissimo eiulatu hic perpetua effertur voluptate: illa
res secundas funestat, hic adversas ornat et temperat, grassa
tur illa cruentis doloribus, et inmanem quandam in corporibus car
nificinam exercet, hic telum infingit sine vulnere vulnus sine
dolore, dolorem sine fastidio vitam quoque adimit sine morte,
mortem infert sine vitae iactura, et vicissitudine quadam admi
rabili sui moriendo vivit, vivendo moritur ut vitalis in morte
in vita mortuus esse videatur.

Similitudo insignis est in exemplis collatis, hic ut doctrinae et
eruditionis est capax, ita plurimum habet auctoritatis ad persuaden
dum. Tertium in consultationibus pro Balbo num [illegible] Hic in Crim
Pompei beneficium vel potius iudicium factum infirmare conaris, qui
fecit quod C. Marium fecisse audierat fecit quod P. Crassum q. L. Scyl
lam quod Metellum

quod Metellum quod denique domesticum authorem Patrem suum fecisse uiderat neque enim in uno Cornelio id fecit Nam et Gaditanum Asdrubalem ex bello illo Africano et Mamertinos obuios et quosdam uti censes, et Saguntinos Fabros ciuitate donauit.

Est pariter elegans Similitudo quæ fit per Comparationem in qua frequentissime est Cicero. Sic L Syllam cum Ioue Confert pro Roscio Num 131 Diuinitate in Verrem Num 48 Componit actores Causarum cum actoribus fabularum ab effectis et adiunctis. Cum prædonibus Urbem Componit ab effectis per insignem imaginem 6ta Verrina. Num 21 pro Amerino Num 161 Sicanos Imperatoribus Comparat. pro lege Manilia Num 62 duorum comparatio qui sunt idem meriti. Prima in Verrem Num 109 quam per insignem quandam subiectionem explicat. Seditiosorum Antonii et Dolabellæ Cum Sylla et Mario Philip. 11 num 1 et 2 Pauperis et Diuitis Ultima Paradoxorum. Hos Comparemus Eloquentiam cum uariis Artibus. Nullum est opus ullius artis tam ingeniosum tam admirabile tam uarium, ac Multiplex quod non Orator ipse oratione sua Comprehendat. Age quid est in Imperatore quod tantopere miramur? equum flectere, tela spargere, Castris habendis aptare campum, locorum distantiam oculorum dimensione finire, vallum iacere scienter ad Certum scopum destinata librare tormenta, opportune vineas agere pubem educere miaces, instructa iam acie sub signis habere paratum militem, Ordines distribuere, committere gladiis cominus, eminus quam iaculis gerere producere, collocare, procurrere substitere, resistere, mutare in Cornu pugnam lacessere fundere Vincere.

Atq hæc in Oratoris artificio videre licet omnia sigillatim adumbrata, cum evo-
cat orationem velut exercitum cum rationes velut copias in gradu collocat cum se-
des argumentorum et locos velut castrorum deligit, cum instruit pugnam cum pla-
dit cum dimicat cum in ardore luctatur, cum vincit triumphatq; tanto sane glorio-
sius, quod unus cum infinita multitudine bellum gerit, ipse miles ipse sibi
consilium et auxilium, mens et manus, animus et gladius, verbo rem componit,
Iracund. verbo sub iugum regna mittit. Sic etiam iracundum describere possumq;
comparando eum cum furente, ut enim furentium certa indicia sunt, audax
et minax vultus, tristis frons, torva facies, citatus gradus inquietæ manus
color varius, crebra et vehementius acta suspiria. Ita irascentium eadem si-
gna sunt, flagrant et micant oculi, multus ore toto rubor exæstuante ab imis
præcordiis, sanguine labia quatiuntur, dentes comprimuntur horrent ac surri-
guntur capilli, spiritus coactus ac stridens, articulorum se ipsos torquentium
sonus, gemitus mugitus, et parum explanatis vocibus sermo præruptus

Similitudo etiam per fictionem fieri potest ita tamen ut apponatur par-
ticula conditionalis, quæ fictam a nobis similitudinem commonstret, quæ posita
præsertim in moribus singularem habet voluptatem. Huius exemplum est
pro Sextio Num 45 et 4 Catil. Num 12 Fictio hæc frequens est Horatio
placet hæc prima Epistola

Quod si me Populus Romanus forte roget cur
Non ut porticibus sic iudiciis fruar isdem
Nec sequar aut fugiam quæ diligit ipse vel odit
Olim quod vulpes ægroto cauta Leoni
Respondit, referam quia me vestigia terrent
Omnia te adversum spectantia nulla retrorsum.

Et quoniam in iis quæ similia sunt aut dissimilia accidit plerumque ut pictura quædam et imago rerum repræsentanda sit, exornari potest descriptione in hoc quod subiecto exemplo deprehenditur triplex fictio scilicet descriptio autoritas et effatum. Ingratiam Poetices sit hæc Laus. Si Pindaro de se praedicanti fides est Cælum ipsum pendet è Poëtæ cantu ille inquam Deorum Senatus ad audiendum carmen totum se in auribus collocat. Aspicite vero etsi minus oculis potestis animo certe intuemini, Fulminis Minister ille quemadmodum Concentus suauitate delectatus in hoc residit plumisque alias remittit et contrahit ut Nigrâ pupillæ declinant ad soporem intentique in somno dulciter? ut arcuatæ palpebræ conniuent. ut adunci rigidique unguium mucrones sensim resolutis sese in vaginis recondunt? ut fulmen ipsum Iouis sublime tonantis sparso exiguo lumine inter emortuos cineres delabitur? vides ut ferreus ille Mars et sanguinolentus abiecta procul hasta, prostratus altissimo pectore somnum excipiat? ut expirant minæ! ut horror ille minacis vultus vix tandem conciliatur? reliqui vero Deorum è numero quam erecti et anhelantes quodammodo inhiant Musicâ suauitati. Ne Cælum quidem Poetici Carminis imperio vacat, Cui fabulâ si Apologum addideris similitudinem, perfecisti.

Nota variari similitudinis debere nec enim eiusdem generis coloris et formâ, ad quamlibet materiam adhibere par est ita ut aptæ sint rebus modicis, modicæ ac mediocres similitudines magnæ magnis adumbrantur. Unde inepte quidam Isocratem cum Agamemnone comparauit, quod hic intra decennium Troiam expugnauit, Hic ille decennali labore panegyricam

neam quandam Orationem Consumavit. Permittitur tamen in re iocosa et ludicra aliquando parvam rem magnae assimilari, tunc enim ad risum consulto adhibentur tales comparationes. Ne vero similitudines humiles cum in Omnibus tum Pecipue in rebus Divinis vitandae sunt et cum omni circumspectione adhibendae. Qui non mediocriter in elloquentia peccaret, qui Sapientiam Aeterni Patris cum Minerva compararet, Virginem Sanctissimam cum Danae auri caelestis rore foecunda. Sed cum laudandum sit aliquid, splendida sit similitudo, cum vituperandum sordida nec tamen obscura. Sapis enim erit sordida si a rebus vilibus et abiectis, ab inferis scilicet, a Furiis horroribus animalibus a peste ceterisq[ue] ad rem adaptentur. Si vero aliquid extollendum erit, magnifica illa sit, quae e Caelo, Sole, Sideribus, Gemmis conunctis. Postremo sciendum est non esse frequentiores similitudines in Oratione adhibendas, quod Luminis gratiam nimia lux impediat. Tandem prudens Orator personis, locis temporibus sese accomodet, ut apud rudes et imperitos facilioribus apud doctos et eruditos similitudinibus utatur.

Et a simili suam Venustatem habet libum. Quid non magis exhilaret quam aspectus pulcherrimorum aulaeorum? quae Natura omnium architeta et parens ubiq[ue] stravit in suis latifundiis et admiranda forma et speciosa Varietate colorum radicis, ramorum, foliorum oculos pasceret, ut reficeret nostros spectaculo quidem ornatissimo, quod etiam

vel maxime

vel maxime squallidos oculos rusticos alliciat et delectet. Quando vero Salomon in hac regia fortuna opulentia et omnium deliciarum mollitie tot exquisitis vestium coloribus radians ad unius lilii dignitatem assurrexit.

Punctum 5tum
Locus a dissimilitudine

Quamvis Aristoteles locum hunc praetermiserit eo quod ex similibus satis intelligatur non tamen Cicero qui eandem differentiam vocat partitionum lib. Nam 3 aptissimum equidem ad laudationes uti et ad vituperationes, nam ut bonis esse dissimilem turpe est, sic improbis esse dissimilem honestum. Porro dissimilitudo est rerum diversarum dissimilis inter ipsas affectio: ut reliquae artes differunt ab eloquentia, eo quod haec nihil determinatum habeat, illae se finibus suis contineant. Dissimilitudine autem maxime uti licet quando dissimilia nec eadem nec eodem modo conveniunt. Ut Rhetorica non est loquax sed eloquens, non callida sed prudens, non audax sed fortis. Eximiam in simili dissimilitudinem sapienter animadvertit S. Fulgentius inter divitem bene pastum et inter Lazarum mendicum vulneribus saucium et feliciter infelicem. Attende duos virum in sanitate miserum, alterum in egestate et vulnere multum beatum: dives ille qui induebatur purpura et bysso et epulabatur quotidie splendide, quam inanis fuit in illis epulis, quam pauper in multitudine divitiarum, quam nudus in pulchritudine

vestium

quam infirmus in sanitate corporis? quam famelicus in saturitate ventris? quam miser in gaudiis? quam desolatus inter amicorum colloquia? quam deiectus inter servorum obsequia? Attende quoque Lazarum in paupertate divitem, in miseriis beatum, in infelicitate felicem, in vulneribus sanum, et quidem sine domo non tamen sine fide, sine bona valetudine corporis, sed non sine robore charitatis, sine cibo sed non sine Christo, canibus oppositum sed socium Angelorum, qui non accipiebat de micis quae cadebant de mensa divitis, sed coelestem tamen visceribus eructabat. En ipse thesaurum in vase fictili portabat, dum alter in aureo meretricis calice aeternae famis et infelicitatis venenum bibebat, aeternum damnandus.

In hoc differt a superiore quod similitudo semper affirmando procedat, dissimilitudo vero negationem semper habeat, sive ratiocinandi causa, sive ornatus tantum adhibeatur. Huius exemplum est pro Commodo Num 10. Hic tu si amplius quam mille numerorum petisti, quam tibi debitum est causam perdidisti. Ipse rea quod aliud est iudicium aliud est arbitrium, iudicium est pecuniae certae arbitrium incertae, ad iudicium hoc modo venimus ut totam litem obtineamus, aut omittamus, ad arbitrium hoc modo adimus ut neque nihil, neque quantum tantum postulavimus consequamur.
Quia vero rarum est ut res aliquae duae sint aut similes penitus aut dissimiles, ideirco saepius tam dissimilitudo, quam similitudo

ad rem

ad rem magis illustrandam assumuntur. Egregium est exemplum pro Murena num 26 Sed vero hoc commisso ad studiorum atque artium contentionem revertamur qui potest dubitari quin ad consulatum adipiscendum multo plus afferat dignitatis rei militaris quam iuris civilis gloria. vigilas tu de nocte ut tuis consultoribus respondeas, ille ut quo intendit cum exercitu perveniat, te gallorum illum buccinarum cantus excitat, ut actionem instituis ille aciem instruit, tu caves ne tui consultores, ille ne urbes aut castra capiantur, ille tenet et scit ut hostium copiae, tu ut aquae pluviae arceantur, ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis.

Dissimilitudinis explicandae varii sunt modi extra argumentum nomen quam eiusdem aut diversi generis esse possunt, quorum unum consistit quod alterum esse non possit, quae contraria melius esse dixeris ut lapis et aurum prudentia et iustitia. Ab hoc loco triumphum Machabeorum et laetitiam illius Magnae Matris subiicit Divus Ambrosius de Jacob cap. ultimo.
Non sic illecebrosi cantus Syrenum attraherent audientem: illi enim ad naufragium trahunt, isti ad sacrificii victoriam. Non sic Cygnea carmina aures animumque mulcerent, Cygni enim natura sorte moriuntur, isti moriebantur amore pietatis. Non sic rauca resonant secreto in marmore turturis murmura, ut ultima verba morientium, tum summa suavitate resonabant. Nec sic Luna inter stellas refulget ut inter filios Mater ut cum illos ad Martyrium illuminatura deduceret, ut cum amplexata victores in medio filiorum iaceret
Habet suam differentem a ceteris ex hoc loco flos noster venustatem. Habent quidem manu facta plerumque egregiam venustatem sed tantum a naturali.

Gulielmus Andrews.

multitudine differunt, quanta Dei illi præpotentis admirat mortalium manque industria superat

Punctum 6tum

De oppositis seu Contrariis

Amphitheatrum quoddam hic locus est ut dicat Cassinus, in quo pugnantium et collidentium inter se argumentorum robora gratius perspiciuntur et melius siquidem Contraria Contrariis magis elucescunt.

Contraria vero dicuntur illa quæ sub eodem genere posita mutuo distant a se plurimum expelluntque nisi eorum alterum subiecto congenitum sit, ut calor igni naturalis est, ita virtus et vitium quæ licet sub affectionis et habitus genere posita sunt adversa tamen alia debent. quod propriis inter se differentiis pugnent: Virtus enim est habitus bonos efficiens et laudabiles, vitium malos et infames.

Porro Contraria duplicia sunt alia immediata inter quæ nihil mediat, ut inter virtutem et vitium inter ægrotare et valere inter diligentem et negligentem. Alia mediata quæ medium aliquod admittunt ut nigrum et album, nam inter hæc multi mediant colores, viridis flavus ruber &. Ut igitur argumentum a Contrario valeat tenendum est hoc pronunciatum argumentorum, omnes hujusmodi Contrariorum Contraria sunt consequentia, hoc est, quod Contrariorum vim dominus negabatur... Si ex labore ... album ut si virtus est amanda ergo vitium est fugiendum. Si ex labore scientiæ messis ingens colitur gloria, sequitur ut desidia decens et ignorantia enascatur. Sic Cicero argumentatur Tusculanarum Quæstionum

quinto

Qui cum fatemur satis esse magnam vim in vitiis ad miseram vitam? In iis vero quæ medium habent hæc est tenenda regula, vt si unum in est alterum abest, si niger est non candidus: potest quippe flauus esse aut ruber. Vnde argumentatur Cicero pro Ligario Num 17 Scelus tu illud vocas? tu vero? cur? isto enim nomine illa causa adhuc caruit. alii errorem appellant alii timorem; qui durius spem, cupiditatem, odium, pertinaciam, qui grauissime temeritatem. Scelus præter te adhuc nemo.

Vsus Contrariorum varius est primo cum singulis membris singula statim opponuntur. Ex hoc loco laudare posses fortissimum ducem quempiam. Quis strenue contra Moschos rem suam gessit? Intendebat toties contra effrenes Moschus, variorum conatuum impetus, coacta est tot hostium barbaries, opponebat instructas non tam virtute quam dolo acies, effundebat lethali furentes incendio et pario fulminante Aetnas suppares Machinas, vt vel ante falleret vel astu eluderet vel terrore opprimeret vel vi seu fortuna perfringeret.

Sagacissimus contra astum, generosissimus contra terrorem, imperterritus contra vim fortunamque, artem ingenio astum consilio, terrorem Magnanimitate, vim dexteritate, robore fortunam superauit. Ex hoc loco et hoc modo argumentatur Diuus Ambrosius Psalmo XXS in persona Christi contra malos Christianos. Non est meus quem libido succendit, quia mea est castitas, non est meus quem cura spoliandi minores exagitat, quia mea largitio est: Non est meus quem aura mendacii inquietat, quia

mea tranquillitas

mea tranquilitas est, pax tum ego litigare non novi: Preclarum est quoq; huius exemplum apud Ciceronem Verrina quinta actum 2 ad .7.

Secundo Cum verbo verbum Contrarium redditur ut Catilina Secunda num 25 Ex hac parte pugnat illinc petulantia hinc fides, illinc fraudatio hinc pietas illinc scelus hinc Constantia, illinc furor hinc honestas illinc turpitudo, hinc Continentia illinc Libido.

Tertio ubi periodus periodo Contraria opponitur. Hoc modo argumentatur Tertulianus in Apologetico pro Christianis Contra Ethnicos. Caeterum si de pudicitia provocemur lego partem Sententiâ Atticâ in Socratem Corruptorem adolescentum pronuntiantem. Christianus Uxori suâ solus Masculus nascitur, Democritus excecando semetipsum quod Mulieres sine Concupiscentia aspicere non posset, et dolleret si non esset potitus, in Continentiam emendatione profitetur. At Christianus salvis oculis videt feminam animo adversus libidinem cecus est. Si de probitate defendam, ecce lutulentis pedibus Diogenes Superbos Platonis thoros alia Superbia deculcat. Christianus nec in pauperem superbit. Si de Modestia Certem, ecce Pythagoras apud Thurios Zeno apud Prienenses tyrannidem affectat. Christianus vero nec Civitatem. Si de aequanimitate Congrediar, Licurgus ἀποκαρ-τυρέω optavit quod leges eius emendassent Lacones Christianus vero etiam damnatus gratias agit. Si de fide comparem Anaxagoras ho

stibus depositum

hostibus depositum denegaunt. Christianus etiam extra fideles vocatur. Si de simplicitate consistam Aristoteles familiarem suum Hermiam turpiter loco excedere fecit, Christianus nec inimicum suum laedit. Idem Aristoteles tam turpiter Alexandro regendo adulatur potiusquam Plato a Dyonysio ventris gratia vendicatur. Aristippus in purpura sub magna gravitatis specie negotiatur. et Hyppias dum Civitati insidias disponit occiditur. Hoc prosunt omni atrocitate dissipatis nemo unquam Christianus tentavit. Hos laudamus ex hoc loco seu potius pro modestia et disciplina iuventutis argumentemur contra licen: tiosos, quorum Deus venter est. Nemo mihi ganeones et decoctores vendicet, qui patrimonia, qui possessiones, qui aes alienum obligarierunt, ut sub licentia vacarent et voluptati. Ego enim illos ad omnem ignominiam damnandos affirmarim, qui nulla honestatis, nulla virtutis nulla etiam boni hominis cupiditate a sceleris contagione revocantur qui gulam maiori loco quam montem ipsam ducunt. Aspicis Epicuri scelestissimi idoli cultores, qui si Deus mea vota audiat, lauta Coena, Corvis Vulturibusque apparent. Vos vero Clarissimi iuvenes, quos sinu gremioque fovet Virtus quos temperantia velut sibi devinctos educant, Vos inquam quidni omni Claros posteritati transmittere contendant? Audiant istas preces Superi, liberalibus, ingenuis. modestis temperantibus. adolescentibus illud infundant gratia, ut quemad: modum improborum nomen sempiterna aut ignominia notatur aut simulatur oblivione ita illorum laudes gloriosa praedicatione illustres ad nunquam terminandum aevum propagentur.

Porro opposita

Porro opposita alia sunt quae relative alia quae privative, op=ponuntur. Relativa autem illa dicuntur quorum esse est ad aliud hoc est quorum Natura in hoc posita est ut ad aliud referatur: sic filij nihil aliud est quam Patris filius ut necessario hunc respectum ad Patrem includat, et vicissim pater ordinem ducat ad filium. Dominus ad servum discipulus ad Magistrum miles ad Ducem. Quis enim intelligit filium sine Patre patrem sine filio, discipulum sine Magistro Magistrum sine Discipulo. Hinc Rabi: Post Dom excusat Tullius Rabirium a Patre num.

2. Ex hoc loco seduli ac docti alicuius eloquentiae professoris discipulos ad diligentiam apprehendendam posset quispiam concitare. Conjicite oculos in etc. et admiramini doctrinae illum fontem, unde tot eloquentiae torrentes indies et horas fluant. Tot et tam limpida facundiae flumina, in Rhetoricae campum emanant. Suspicamini nisi fallor nequaquam ei per ignaviam aut socordiam eo obtigisse, ut tantum Oratoris tam praestantis manus obtineret. Intuemini ut assiduitatem vultu, oculis et fronte diligentiam refert, redolent monumenta eius cuncta, nescio quid inusitatae singularisque industriae contentionis. Enimvero natus ille nobilissimo auditores eos ut ad omnem liberalem disciplinam commodius informaret, ut tam suaves eloquentiae haustus sitientibus Vobis propinaret

pinaret, nihil non laborat nihil non agit. Vos qui facundo Praeceptori aures assiduas datis, sequuterq doctas eius praeceptiones excipitis. Vigilat ille ad multam noctem, vos ad multam diem dormietis, sudat ille acerbo necessarium reficiendo corpori tempus suffuratus, vos in rosa delicatuli ambulatis, et quantum ille laboribus dat tantum mollibus animorum dominis voluptatibus tribuetis! Videte et mecum diligenter expendite utquam illi sit honorificum tot se causa vestra laboribus conficere, tam vobis assiduam ac diligentem operam locasse sit gloriosum.

Priuate opposita sunt cum vno significat id quod verum est, altero eius in eodem subiecto priuatio, ut mors et vita, lux et tenebrae, visus et caecitas. Differunt ab aduersis quod priuationes nihil ponunt in re, sed solam contrarii absentiam indicant. Ut mors vitae praesentiam tenebrae lucis. Deinde aduersa sibi inuicem succedere possunt, ut calor frigori sed priuantia minime. Caecitatem ab hoc commendare licet. Si quopiam casu aut Dei prouidentia me multum amantis fiat, ad ipsos etiam superos me accedere putabo. Nam dum visum hunc meum contemplor, dum oculos inspicio mentis acie satis attenta, ianuas mihi videre videor, quibus arcem mentis inuadunt hostes, quibus animi vis ac robur comminuitur ac debilitatur; Quod enim corpus laborant minime incommodos pono, licet ne id quidem minimum est, quod dum spiritus corporis iuuandi

sunt, subtrahitur interim auribus longe utilioribus, celerisque membris ea virtus, quam à spirituum alimento traxisse sibi debuerant; tot vero collina, tot pharmaca, tot perspicilia, quid aliud sunt quam impeditae domus supellex, necessaria quidem sed importuna! Felicem itaque te Homerum, qui post illa tua cecitate propius ad Deos accessisti. Divinos etiam versus ipse dictaba placataque mente, ac tot tumultibus, quos in portam populi liberam emersisti, miseros illos et infelices qui propter incommoda cetera id habent etiam, ut suam miseriam et infelicitatem contemplari necessario debeant. Oleat Lilium oppositis infestivis floribus. Si igitur natura instigante flores nigros infaustos male olentes detestamur, qua amoris benevolentia lilium amplectemur! quo nihil ad candorem amoenius, nihil ad possentatis significationem iucundius ad odorem etiam quem suavissime spirat dulcius, quidquam esse potest.

Punctum 7<u>mum</u>

De Repugnantibus

Repugnantia illa dicuntur iuxta Cic. quae neque certa lege neque numero inter se dissident, vel quae stare simul et haerere nequeunt, qualia sunt amare et iniuria afficere odisse et laudare, leges condere et mortuum esse. est inter praecedentem locum et hunc differentia, eo quod repugnantia maiori latius pateant quam

contraria

contraria: ad hoc enim ut repugnantia aliqua dici possit, sufficit ut vel in natura vel in affectione aliqua inter se dissideant quae dissentanea vel disparata a quibusdam appellantur.

Ex hoc loco sic posset duci Exordium in Funebri Vg. Oratione.

Dawne to iest y pospolite wszytkich wieków y stanów na śmierć narzekanie. A niedziw boiż ona bez braku, bez czasu, bez miłosierdzia według upodobania swego nikomu folgować nie zwykła. A za nieciężka wielkim Monarchom z Tronu nadół, z Maiestatu w proch, od berła do trumny zrzemie! A za nieprzykra Hetmanom, y sławnym na wszytek świat zwycięzcom! A za nie żałosna wysoko postanowionym Urzędom to z buławą, to z pieczęcią, to z krzesłem Senatorskim wiedne się w ciasną trunę! a za nieboleśna ludziom bogactwa, y szerokie włości maiącym, którym zchciwości za żywota tak szeroki świat maluchnym się zdał być ciasnem! a ono po śmierci to ich wszytkie Państwo, kiedy im garść prochu na oczy nasypią. Młodym gdy przyidzie żywot koncze, kiedy go zaczynaią, a za się serce nie zbywa! toż się dzieie czerstwym zdrowiem, którzy sobie pospolicie wiela przeżyć zamierzaią, a sami nieboręta niewiedzą kiedy się obalić muszą. Często się nawet trafia, że czasem y naystarszemu od mocnego korzenia, y naychorszemu od biednego łożka śmiertelne odłączenie nader cięższe etc.

+

Duobus modis erui possunt a Repugnantibus argumenta.

1mo Si duo contraria illorumque partes affectus scrutatus fueris, qui omnes comparati contrariis repugnarint: Scilicet odio contrarium est amor, cuius affectus vel Adiuncta vel causæ repugnant odio. Et si laudare venerari, beneficiis afficere, familiariter colloqui cum eo quem diligas, de eo crebros sermones inicere, absentiâ eius ægre ferre, aduersam eius fortunâ lugere, prosperam velle amoris sunt indicia. Labor verò ingenuus ad amici affectum, vultûs hilaritas, explicata frons, comis appellatio, crebræ consalutationes adiuncta sunt amoris. Similitudo vultus morum ac studiorum beneficia, necessitudo, propinquitas affinitas causæ sunt amoris, quæ repugnant odio. Argumentum ex hoc loco sic proponi potest. Si me amas cur me verberibus excipis? cur criminaris? cur me in conuitia iactas identidem; cur me inimicum aduersaris? cur me iacentem erigere recusas?

Altero modo si antecedentibus et consequentibus addas particulam, Non ut ea coniungas cum aliis pugnantia facta. Ut sol ortus ergo dies adde non sol ortus est, non est nox. Ingeniosum illud Martialis ad Sextum Lib. 2.

Vis Sexte coli volebam amare
Parentum est tibi quod iubes coleris
Sed si te colo Sexte non amabo

Usus eius esse potest ut fluant ex illo conclusiones Enthymemata, quæ plurimum acuminis habent, deducaturque frequens

confutandi

confutandi. Rao quam ex absurdo vel incommodo et impossibili dicunt Oratores cum aduersariis pugnantia cogitur aut victum se fateri. Inde refelli posset argumentatio illorum quos vel inuidia, vel desidia fouetas, in liuorem et contumeliam excitauit, vt audeant crepantibus buccis reprehendere cuiusdam ductoris fortitudinem, qui in alienas terras nostrum duxerat exercitum. Exempli gratia. Vide quantum distet argumentatio tua a re ipsa, atque veritate quod consuetudine maiorum factum est id quasi nouum inuentus gestorum a maioribus Illustrissimus reprehendendis. Quid beneuolentia factum est odio criminaris? quod inueniendo excitandorum causa id ad perdendum delendumque regnum spectare dicis, quod honoris gratia prudentissimus iuxta ac fortissimus Dux concedit id cum vtilitatis suae causa fecisse dicis, quod ad ggressiones rei militaris id ad illius perniciem referri confirmas. Neque haec tu non intelligis, sed vsque eo quod arguas, non habes, vt non modo tibi contra illum, dicendum putes verum etiam contra morem, contra Regni consuetudinem, tot Regum ducumque clarissimorum confirmata exemplis contra peritorum opiniones mentemque omnium. Est locus apud Ciceronem pro Caelio num. 45 et 47

Vsus repugnantium frequens est in amplificationibus, cum singula singulis opponuntur vt 7ma

in Verrem. num. 84 videre est. Diuus etiam Ambrosius. lib. 2do Cap. 9 pauperem licet, diuitem facit, ac felicem beatu Jacob. ex repugnantibus. Quid ei deerat cui Deus aderat? quis tam potens in suo domicilio, quam iste in alieno? quis tam abundans in vbertate quam iste in fame? quis tam fortis in iuuentute, quam iste in senectute? quis tam actuosus in negotio quam iste in otio? quis tam velox in curriculo quam iste in lectulo? quis tam laetus in flore adolescentiae, quam iste in mortis consilio? quis tam diues in regno quam iste in peregrino solo? quis tam validus in virtute, quam fortis iste in infirmitate? Pro domo sua habetur non inelegans exemplum. num 4.

Proponi solent eleganter repugnantia cum particulis. AT. ATQUI, CUR, CUI. QUID, QUAE, QUOD aut ceteris huiuscemodi vg. Quid ille Deum vitae salutisque auctorem odio prosequitur, qui Deo immolat, qui preces fundit, assiduas, qui puras in caelum manus leuat, qui nullum pietatis opus, nullum religionis genus intermittit. Vel per AT, AT odii in supremum moderatorem Deum insimulatur. At illi sacrificia pius offert, at orationes

tiones ad illum habet frequentissimas, at templa semper adit, at pietatis argumenta non obscura vel inuidis propo-
nit etc. et simile illud Cic. domus tibi deerat, at ha=
bebas, quasi diceret falsum est domum tibi deesse nam habebas,
atque falsum est te pecuniis abundasse, quippe agebas.
Habeat ergo hoc loco venustatem flos noster. Nec minus repu=
gnat venerari regem, et calcare lilia, quam Caesares adorare
eorumque statuas frangere, detererere laureas, honoris insignia
refellere.

Punctum 8uum

De Adiunctis, Antecedentibus, Consequentibus.

Ut diversis coloribus illitae imagines vnius vehementius
in suum aspectum, et contemplationem, oculos rapiunt et
animos, ita variis vndique Adiunctis perspersa quidquid cae=
li ambitu res continentur suauiorem quandam habent speciem
dignitatis. Illa vero vocant adiuncta quae licet
rem non componant, aut necessario committetur sunt ta=
men cum illa coniuncta. Porro Adiunctorum genera duo
a Rhetoribus recensentur, vnum personarum adquod reuocant
Nomen, natura, victus, habitus, fortuna, vita, affectio
Studia, Consilia, facta, casus, Orationes. Alterum

genus adiunctorum est rei ad quod reuocantur. Locus Tempus, Occasio, Modus, Facultas, Instrumentum. Quae singula si expenderentur innumera pene essent, nam vt Loci Montes Maria quaedam ab arte vt domus templum portus, haec quidem vel sacra vel profana frequentia, ampla, angusta, alta, humilia, priuata publica adusta sole frigentia frigore, quae omnia plerumque rem aut factam esse, aut fieri potuisse, aut non potuisse arguunt. Inde Tullius a Roscio patrem interfici non potuisse concludit quod Romae occisus sit, cum in agro extra vrbem esset Filius. Recenseantur praeterea concernentia naturam, quae vocant attributa naturae, dicunturque bona vel mala corporis naturam vero vocamus id, quod personis ab ipso ortu ingenitum est, siue aut agendum aut faciendum. Itaque ab illa fit vt alij sint ingeniosi acuti nonnulli ceteri tardiores dicuntur alij obliuiosi, bene memores alij, isti humani et officij patientes prudentes, illi vero imbeciles valentes, longi breues inhumani inurbani deformes formosi. Ad illam reuocantur et Natio et Patria variique diuersarum gentium mores, quae multiplicem argumentandi locum aperiunt. Ita Samios vocant morum indagatores curiosos mendaces, Cretas, veraces Persas, Cappadoces seruos, Lacedaemonios fures, Syracusanos adulatores, Megarenses fraudulentos, Athenienses fidos, Cumanos inertes, Phryges manacipia, hinc prouerbium Phryx plagis melior. Sybaritas

voluptate

voluptate perditos, Scythas solitarios, Hispanos alienis mensis largiores, domi victu asperiores, iactabundos duros patienter constantes, Gallos feruidos attentos ad rem suam et cetera similia inuenies apud Barclaium in icone animorum et Scalligerum lib. qui Idea inscribitur.

Patriam vero natio continet, quod latius patet vt non modo regiones sed vrbes ipsae magnam praebeant disputandi materiam. Inde gloriatum ferunt Platonem, quod esset Atheniensis potius quam Thebanus etc. Singula si expenderentur, in immensum opus et labor cresceret: vt tamen confusa saltem horum cognitio habeatur memoria est tenendus vulgaris ille versiculus omnia haec complectens

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

QUIS personam significat in qua spectantur adiuncta animi corporis et fortunae, in animo expenduntur affectiones, vt amor, iracundia etc. Vitia vt ambitio auaritia inuidia etc. etc. Artes denique et disciplinae vt Grammatica Poetica, Rhetorica, quae omnia latissime diffunduntur. In corpore figura species, color, deformitas, agilitas etc. In externis Nomen, genus Conditio, victus, vestitus, consilia consilia, facta, casus et cetera prope infinita, ab adiunctis animi fortunae, et corporis sumptum est illud Sallustii in Catilina. Lucius Catilina nobili genere natus fuit; magnâ

Vi et corporis et animi, sed ingenio prauo malorum, huic ab adolescentia bella intestina, cædes, rapinæ, discordia ciui-lis grata fuere, ibique iuventutem exercuit, corpus patiens in-ediæ, algoris, vigiliæ, supra quam cuiquam credibile est, ani-mus audax, subdolus, varius, cuiuslibet rei simulator ac dis-simulator, alieni appetens, sui profusus, ardens in cupidi-tatibus, satis eloquentiæ, sapientiæ parum, vastus animus immoderata, incredibilia, nimis alta semper cupiebat.

A corpore ductum est illud Martialis

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læsus
Rem magnam præstas Zoile si bonus es.

Quid negotium ipsum, quod geritur indicat, hinc suasus per-sequendum Moscouus dicit. Quid tandem fiet si hæc tem-poris opportunitas, qua in profligando foedifrago uti licet elapsa in annos subsequentes redundabit? Maiestas et Reipub. Poloniæ expilio an non serpet violentius? pax illa imperij, an non prorumpet, quadata porta è latebris? ille anguis so-lus tempore recreatus, an non exeret quod modo extorsit cau-dam, quam pridem militaris Regni ordinibus, designauit ad cædem alios, alios ad compedes: metuendumne iterum adulet-ne iterum uersetur, ubique furor metus in curia in agris Vr-bibus etc. etc. Videor mihi uidere cunctas arctissima obsidione arces, certo animo sepultas noua equitum peditumque iogenie Ahustria-

Vbi

Ubi loci differentias complectitur vtpote profani, sacri, Atlantici, remoti a mari, plani, montuosi, asperi, rerum gestarum vestigiis nobilitati etc. Ex quibus singulis possunt desumi argumenta. Sic posset exaggerari facinus perpetratum ab occisoribus D. Stanislai ex adiunctis loci, quod in templo sacrilegam necem fecerunt. Non dubito quin tametsi nullus in vobis sensus humanitatis nulla ratio vnquam fuisset religionis, tamen in aspectu sacrarum imaginum, ac delubrorum tremere vos necessarium esset? potuistisne apud vos esse? potuistis animo et corpore consistere? cum in Sanctum Praesulem tam impii tam scelerati, tam nefarii fueritis, sacrificantemne vos Stanislaum inuadere ausi estis, ipso in templo tam antiquo, tam sancto, religioso, manus impias et sacrilegas afferre conati estis? Si in pueritia non iis artibus et disciplinis instructi eratis, vt ea quae de templis literis mandata sunt disceretis et cognosceretis? ne postea equidem cum in ipsum templum ingressi fuistis potuistis aspicere, quod videre necessarium erat sacrarum assertoris, imo eandem in manibus sacrificantis, ante oculos vestros positam esse, tot imagines, tot sanctorum simulacra, quorum tanta est religio, vt nec hostes nisi fidei fuerint inimici cum vrbem diripiant, quid quam audeant in templis malefacti suscipere.

Auxilia non modo ministros, sed varia quoq instrumenta ad rem necessaria complectuntur. Hinc excurrere in laudem eloquentiæ posses, eam esse instrumentum ad præclara quæque conquirenda et comparanda. Quid suavius esse pt oratione, sententiarum apparatu, verborum ornamentis, affectuum nunc lenius moderatione nunc vehementius impetu elaborata? quid ea non persuadebit? quem dolorem n̄ est radice tollet? quos motus non sedavit? Fuebant effrenati Syllanæ tyrannides sicarij stricto ferro in Antonij Oratoris iugulum, hæc removit, imo hebetavit. Iuravit perituros ferro suo Lapsacenos bellator Macedo Alexander. Anaximenes prudens eloquentia et prudenter perorans sapientia victorem flexit victos exilio morte liberavit. Alter Phalaris vel Busiris in solio regnabat imperiosus, et aditu difficilis Sapores Persarum Rex, Eustachius ita emolliuit vt paru abfuerit, quia venerandum cæsaris insignem ad pedes eius proiiceret, et purpureum palu-damentum, cum penula Eustachii commutaret. Iacebat in suis ruderibus terræ Ionicarum ciuitatum ornamentum. Smyrna pauissima verborum energia Aristides Antoninum Imperatorem primo ad lacrymas et suspiria, dein ad rediuiuæ vrbis resuscitationem suscitauit. Leoninam plane ferociam orbis illud flagellum, Attila spirabat in vrbis

in Urbis Romæ excidium, sed fulminantes Leonis pannonici minas potentiore impetu Romani Leonis eloquentia repressit. Anxius in tenebris Manichæorum volutabatur lumen postea Ecclesiæ Augustinus, sed tenebras et mentis anxietates ambrosia eloquentia ambrosius discussit. Et ne antiqua repetam, vos lapsos vitiis, implicatos erroribus perplexos angusti cogitationum statuatis esse mentes absque numero. Quod dicitis sub humanissimi potentior ictu fulmineo hæc vis eloquentiæ divinis sacrarum Orationum expertis, scelerata peccatorum labe delevit maculas, et salutari fuga et miseria, miserrimos etiam eripuit plane servitute, incendit ad virtutem amorem, ad meliorem traxit frugem ex ipso plane vitiosæ consuetudinis barathro in admirabile filiorum Dei evocavit lumen, numerate utrosque virorum mulierumque sacra edrobia, conculcatos sublimes honorum titulos, mutatos blandientis licentiæ in summam severitatem luxus in tenebras splendorem, in egestatem opes in ~~mollitiem~~ parcura; thronos ~~et innata~~ in vilitatem, et innata vobis ingenuitate fateri debetis, quod nihil tale aut tantum, seu inimica seu propitia sors, ad nos sive extollendos sive deiiciendos exercere potest, quod non hæc suada sua

suauitate, vel contemnere edoceat, vel illud non in=
fringat etc.

Cur causam amplectitur, siue unam siue plures, ma=
xime tn efficientes vel finem, qui ad agendum impule=
rit. De hoc inferius ubi de causis. Huc tn revocari pos=
sunt ob quas aliquid factum sit, quales communiter in Thris po=
nuntur, uti in Nostris Thriis iam ad praxim reductis vi=
dere est

Quomodo rei gestae varios modos enucleat; si sa=
crificium, si triumphus, ~~siue~~ pompa, si caedes narratur, cuius
descriptio est apud Hegesippum. Cur vos saeva fata servatis?
quo diutius pertinacem animam trahitis? Qui oculi qui
haec videre possunt, vitam tot funeribus superstitem, nisi for=
te eo videntur sibi felices, quod iam miseriores esse possunt.
Quocunque oculos circumferimus ubique occursant funera, urbs to=
ta vacua civibus, plena cadaveribus mortuorum sepulchrum
est, et ferale quoddam bustum, ex quo excitatae favillae solem
ipsum maestitia confundunt. Hunc Patriae communem tumu=
lum soli nunc incolunt macilenti senes instar larvarum cine=
rulenta canitie, scissa veste, squalore et lacrymis obruti,
nudis ipsi filiorum mortuorum ossibus incubant etc.

Quando designat tempus: In temporibus prae
sentia, praeterita, futura cernuntur: in his ipsis vetusta re
centia, instantia, paulo post, aut aliquando futura.

Insunt

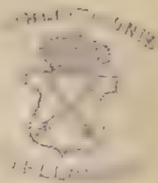
Insunt etiam in temporibus illa, quæ temporis quasi naturam notant, ut hyems, ver, æstas, autumnus, aut anni tempora ut mensis, dies, nox, hora, tempestas, quæ sunt naturalia, fortuita autem et rei propiora sunt, longius enim magis, proprium est homini loqui, equo hinnire quam illi pileum cum ephippium ferre. Ex quibus facile colliges licet adiuncta sunt eius naturæ, ut rem necessario non conuincant, ubi tamen magis singularia sunt aut multa simul conglobata non parum obtinet roboris, ut in cæde probanda, telum, cruor, clamor, titubatio, permutatio coloris, oratio inconstans tremor etc. Exemplum huius loci datum est superius ubi de loco, quando crimen exaggeramus innocentis cædis ab adiuncto temporis numinum, sacrificii. Pluribus de his paulo post in Panegyrico Serenissimo Regi scribendo ab adiunctis dice. Interim nostrum ab adiunctis efflorescat Elium. Accedat ad cæteras filii virtutes, quod in tot familiaris sit insignibus idque non humano ingenio consilio, sed superum nutu, et voluntatis divinæ interprete facto in gloria.

Bene Rudolphus agricola Antecedentia, et consequentia non tam locum ab alys distinctum, quam argumentandi modum esse contendit: proinde non longam explicationem desiderat, cum in alys etiam argumenta tractentur, præsertim in locis causarum et effectuum. Dicuntur autem sic:

quæ cum re necessario cohærent, ut illa antecedant
et consequantur: vulnus cordis mortem antecedit, pru=
dentia virtutem, arma bellum, culpa pœnam, pœna vero cul=
pam sequitur, bellum arma, virtus prudentiam. Hæc
autem est inter Adiuncta, et Antecedentia, Consequentiaque
Differentia, quod Adiuncta ex natura sua non concludant
necessario, sed tantum sint verisimilia signa, antecedentia vero et
Consequentia necessitatem habent conclusionis, si modo talia
sint qualia esse oportet. Sic argumentatur Cicero pro
Murena probando eum non saltasse, quod ea in illo repre=
hendi non possunt, quæ saltationem necessario antecedunt
num. 13. Nemo fere saltat sobrius nisi forte insanit,
neque in solitudine neque in convivio moderato atque honesto, in=
tempestivi enim convivij, amœni loci multarum deliciarum
comes est extrema saltatio. Tu mihi arripis id quod
necesse est omnium vitiorum esse postremum, relinquis illa
quibus remotis, hoc vitium omnino esse non potest, nullum
turpe convivium, non commessatio, non libido non ebrie=
tas non sumptus ostenditur, et cum ea non reperi=
antur, quæ voluptatis nomen habent, quæque vitio=
sa in quo ipsam luxuriam reperire non potes, in eo te
umbram luxuriæ reperturum putas.

Jubet

Libet ex Antecedentibus et Consequentibus instituere Narrationem de tribus Regibus. Reges clarissimi CHRISTI IESU invisendi causa relictis imperiorum suorum gubernaculis, tot populos et urbes continuis itineribus pertransierant, quo imperabant tandem Hierosolymas accesserunt. Atque videte trium Regum ingressum in Civitatem, cum stellam ex aspectu suo amisissent, post deliberationem habitam adeunt Herodem, et illi Reges Regem de Rege Solymorum nato. Rex Herodes de rebus multis Reges percontatus est.
Ille tandem pro officii simulationem, per summam fraudem Reges dimisit, et supplicans humiliter ut post cultum Regis, quem quaesitum venerant, ad illum reverterentur, quod in animo sibi esset, quod illi fecissent debita religione facere. Accersere deinde Herodes peritos legis colloqui cum illis multa de Regum adventu, dicere, percontari ex illis tempus, et vatibus Messiae adventui praefixum, illi respondere, quod nollet Herodes audire venisse iam ex praedictionibus vatum divinorum, illud esse praesens quod aderat, quod videbat Rex. Progredi longius ut ab eo locum percontaretur, quo postquam omnia explicuerunt Herodes dimisit illos, et quod simul conuo=

calis militibus verba fecit, admodum iratus, quod delu-
di se ipsum a Regibus passus fuerat. Iam equidem
ereptum sibi putabat Imperium, et oblata verbi guberna-
cula succedere etiam Regem qui suis potentius viribus, sua for-
titudine et invicta de sede Regia se ipsum deturbaret.
Quis Rex e Tyrannis veteribus tantam exercuit crudelitatem,
acquirendae vel retinendae regiae dignitatis causa? quan-
tam in pueros infantes vagientes adhuc in cunis, et Ube-
ribus Maternis inhiantes adhibuit? Omnes qui crudelitate
sanguinis redditi fuerunt à pueris, ab infantibus manus ab-
stinuerunt, iniecerunt vero illis, à quibus vel violati fu-
erunt, vel coegerunt exercitus in se ipsos, omni copiarum
genere abundantes. Huius vero iussu milites in popu-
los et in oppidula districtis gladiis irruerunt, mucro-
nes suos fulgentes, pueris innocentibus in pectoribus crudeli-
ter infixerunt. Quare igitur tantae crudelitatis au-
ctor fuisti? quia puer erat natus. Quia infans tuum tempo-
ris exierat in lucem? quia fidem datam liberandi generis
hominum tuorum è crudeli servitute daemonis restitui vene-
rit, gratiam hanc referes? qui tam agrestes et barbari?
tam inhumani fuerunt et efferi? hac natura tuis istis
istis moribus, qui pro bono malum pro salute
pestem.

pestem ultimam auctori saluti suæ impiè, ac furenter, comparare cogitauerint, tantum ut quod tu fecisti facere constituerint. Candorem suum et pulchritudinem explicet per Antecedentia flos noster. Ita autem amplexum est regnum Poloniæ, ut regem illius in illa maiestatis sede, et iustitiæ solio sedentem sine liliorum insignibus non magis intueri liceat, quam sine luce solem. Ubicunque Regia Maiestas iurisdictura sedent ibi lilia, ubicunque lilia fulgent hic Regiæ maiestatis, quosdam radios præsentire te dices

Punctum 9num.

De Causis

De Causis plurib9 Physica; quanâ cognitio saltem radior, quia ad comprobanda ea quæ dictione assumuntur Oratori est efficax, adeoque pernecessaria, quare pauca de hac materia libanda. Causa a Philosophis dicitur principium per se determinans ad existendum: seu ad id quod fit. Cic. lib. de Fato num. 34 definiuit Causam, quæ id efficit cuius est Causa, ut vulnus mortis. Verum hæc definitio satis obscura, imò nec in rigore Dialecticæ adeoque nulla, non enim est universalis extendens

se ad omne id, quod est causa, sed definit solam efficientem, uti patet ex verbo hoc Efficit.
Deinde petit principium, id est pergit definire quod est in quaestione: ut si quaerant quid est homo. Quare facilius dixeris Rhetorice causa esse, id ex quo, vel per quod, vel a quo, vel propter quid fit aliquid. Unde quatuor causarum genera statuit Aristoteles, quae per se producunt effectum, vel adiuuant. Alia quae mouet et haec finis, seu causa finalis, quae mouentur est Efficiens, quae fingit est forma, quae formam induit est materia: et ista [illegible] rebus pene omnibus componendis prosunt. Ut si in domo construenda finalis causa est, commoda habitatio. Efficiens qui domum construit. Formalis est constructio talis [illegible] ergo erit [illegible] omnium causarum effectus, a Materiali causa contextum dicamus
Aristoteles lib. I Physicorum textu 82 talem materiae definitionem tradit in rigore Philosophico est subiectum primum uniuscuiusque ex quo aliquid fit, cum insit non secundum accidens, et si corrumpitur aliquid in hoc abibit ultimo. Clarius materia est, ex qua in existente fit aliquid, ita ut ipsa componat, id quod ex ea fit, ex coloribus certo modo collocatis, laminisque additis fit imago.
e [illegible]

Apud Oratores triplex est Causa hdi, Materialis ex qua, in qua, et circa quam.

Materia ex qua duplex est, una qua remanente et componente fit aliquid ut domus ex lapidibus et lignis, homo ex corpore et anima, i. domo ligna lapides, in homine corpus materia sunt, ex qua remanente domus, ut ex ligno pereunte fit ignis. Materia quod est subiectum formae et accidentis sicut paries albedinis, subiectum est, quod naturalis color in pariete recipiat, animus hominis scientiae, quod illa in animo haereant sublato subiecto, cui inhaerebunt accidentia: tolluntur et vicissim paries non est, ergo nec albus, ignis est ergo calidus. Cum autem circa materiam aliquid versatur, quotiesilla removetur, et subiectum sic rogatus Anacharsis, num in Scythia essent ebrii? nec quidem vites ait. Materia circa quam illa dicitur, circa quam varii actus, aut habitus vel facultates versantur. Rhetoricae nostrae materia circa quam sunt res omnes: nam omne quod est, aut est laudabile, vel vituperabile, si laudabile in eius laudem, si vituperabile in eius vituperium excurrere potest eloquentia, praeterea laudis obiectum sunt virtutes, oculorum et aurium illa, quae videntur, et audiuntur materia sunt: voluntatis bonum intellectus, i. quod intelligi potest, hanc materiam belle expressit Martialis lib. 5.

Colchidaque quid scribis quid scribis amice Thyestem
Quid tibi vel Niobe Baste vel Andromache

Mariae est mihi crede tuis aptissima carpis
Deucalion vel si non placet id Phaëton

Forma. Describamus ex Apuleio domum, quampiam ornatam. Medio luci meditullio prope fontis adlapsum domus est aedificata non humanis sed divinis manibus: nam laquearia summa citro et ebore curiose cavata subeunt aureae columnae, parietes argenteo cuncti conteguntur caelamine, pavimenta ipsa lapide pretioso caesim diminuto in varia picturae genera discriminantur vehementer. Jam ceterae partes longe lateque dispositae, toti parietes solidati massis aureis splendore proprio constant, ut diem sibi domus faciat nitente quantumvis sole, si cubicula, sic porticus, sic ipsae valvae fulgurant.

Forma definitur quod sit ratio rei per quam res est. Estque triplex. Generalis prima, talis est anima in homine particeps rationis per quam constituitur talis non per efficientem, aut finalem neque per materiam: Nota Scaevola sit et hanc fuero sed ab ea mortem non timendam sibi, potiusque appetendam fortiter, quam cedens ambobus ... probat, idque per expositionem egregiam pro Sextio num: 47 videatur. De hac forma augustissime Trismegistus cap: II. Dic animae tuae illo abire, et dicto citius ibit. Praecipe Oceanum tranare celerrime illic erit, non ut e loco in locum elata, sed ut tibi iam existens. Iube in coelum evolet alis non egebit, neque ullum ei obstaculum, non solis ardor, non aether, non coeli volubilitas, non corpora astrorum, quinimo

penetrans

perudens ad extremam naturā peruolet, imò et extra eā si qd tibi intueri licet extra. De hac etiam forma disseruit Sallustius in proœmio coniurationis. Nos aciei et pugnæ formam ex variis authoribus concinnatā describam. In lato patentiq campo instruitur acies, stant in procinctu milites, ex hac parte glomerati inter se pedites, pes pedi vir viro, clypeus clypeo Clypeo oppacati, ære ferroq cataphracti, unus est omnium ardor, scintillant oculi spirant in vultu furor Martiusq fiduciaq permixtus horror. Hinniunt equi volitant signa, fulgent gladii concinunt litui, clangunt tubæ, et immani quodam strepitu tympana personat. Iam congressus iam pugna iam pulueris nubes variiq discursus, iam tormentorū flammæ et fragores, missiliūq globorū concitatæ grandines. Mox collisæ inter se instar rostratarū navium acies, trudunt, truduntur, feriunt cadunt vicissimq feriuntur et cadunt, alternis veluti fluctibus reciprocatæ. Sequuntur inde alia quæ solent fortunæ ludibria, cædes multiplices, deuictorū fuga, clades nunc singulorū nunc universorū, equites, pedites confusi, armatis inermes, integris debiles implicati armatis inermes integris debiles implicati, equi in crura suffossi palpitantes trunca capita, succisi poplites, spirantia cadauera, morientiū gemitus insultantium clamores: atq inter hanc rerū faciem exundans flumen sanguinis arma et auulsa membra involuit &c ff. Pugna militum

Altera accidentalis quæ ad naturā rei n pertinet, sine qua etiam res perfecta potest intelligi licet [illegible] consequatur

Ita videnti facultas ~~perfecta qua intelligi~~ accedit homini albedo planeti sine quibus tum homo tum paries intelligi potest.

Tertia Artificialis et extrema, quae est ab arte, et plurimum in figura et partium inter se ordine ac dispositione posita. Formam hanc artificiatam contemplari iubet in horologio tali modo. Mirari contigit aliquando multa quae prodiga Naturae liberalitas orbi solet dare universo, quae cum materiae nobilitate plurimum splendeant, illustrem tamen quandam eiusdem Naturae Parentis formam industria excogitatam, et artificio mirabili elaboratam praeferant. Atque mihi quidem in viridarium aliquod ingredienti, et ornatissimum naturae intertextum, aut tapetem variis suis inspicienti, videntur undique prolingua omnia, seu rosarum gratum ruborem contemplor avide, sive liliorum candorem admiror suavissime, sive purpurae hiacinthi sortem suae dolentis inspicio, sive cuiuscumque aliorum florum varietatem laudo, perfectius nihil, aut elegantius iis operibus affirmo reperiri posse, quae a tam docta Naturae artificis manu prodierint. Tamen postquam ad eadem quam vulgo Naturae ancillam dicimus artem oculos et animum transfero, haerere mihi suspensus animo videor, cui potissimum artificii palmam Naturae Magistrae? an discipulae arti adscribam? Qui hanc illi subiecerant, non viderant opinor exiguam hanc machinam, quae vel superos in admirationem aliquando rapuit, tam vario et solari discursu mirabile, una quidquid amplexu suo caelorum orbes immensi continent effingere sola potest.

Causa Effi.

Causa efficiens est quae aliquid est seu per se ipsam suo actu pro
ducitur. Multiplex est; procreans, ut Deus, Parentes, Artifi
ces. Alia Conservans, interimens alia ex qua ducitur argumen
tum, cum ea producuntur quae perniciem afferunt ut febris intemperantia
[illegible] est hic [illegible] mollitudinem et [illegible] Poeta sapiens, monet

Sperne voluptatem nocet empta dolore voluptas.

[illegible] revocantur Causae Physicae morales, quae actu quidem et agendo
non concurrit ad effectum rei censetur tamen concurrere, quod vehementer [illegible]
[illegible] in opus impellat. Sic enim monuit spes [illegible] Causa moralis fortitu
dinis in milite dicitur. Ad maxeris etiam hic suasorum monitionem. Illu
[illegible] homicidii Causam esse, qui autor alteri fuerit homicidii
quippe [illegible] hominem [illegible]
non quod revera caedem fecerit sed quia, nisi suasor accessisset, nunquam
in homicidium Causa efficiens irruisset.

Locus Causae efficientis est multiplex et optimus: amplissimum enim [illegible]
campum aperit, nec verbis solum sed rebus etiam fecundior fit [illegible]
in omnibus causis praecipue ceterisque rebus investigandis ut [illegible]
[illegible], effectibus, eventibus proponendis, ex quibus omnibus oritur [illegible]
[illegible] plures causae [illegible] Conglobatae, qua
[illegible] Romanus Orator Actione 3tia numero [illegible]
[illegible] hoc loco posset quod non sit degener a maioribus
[illegible] avorum [illegible] Cum illorum in rebus gerendis
[illegible] sed [illegible] maiorum [illegible]
consilium et prudentiam singularem et [illegible] hominis in hac Re
nostra memoriam volitare recordamur perspicimus id, quod [illegible]
dabunt te verum [illegible] fortitudinem et magnitudinem expressam [illegible]
[illegible] viderit Parentes tuo
[illegible]

Ita in oculis in oretuo, in gravitate summa in statu et incessu in omni motu corporis, cum apposita ad magna Resp: munia ad monstranda, dignitate [illegible] actionibus tuis [illegible] servanda [illegible] Resp in omni procuratione muneris publici cum integritate maxima, sine ullo vanae simulationis fuco Parentum virum effigiem ante oculos omnium insedium spectandamq proposueris. Si enim nascendi [illegible] parentibus natum fuisse clarissimis, et in omni officiorum genere cunctorum sermonibus et laude, cohonestatis ut ab illorum tu virtute non degeneraveris. Pravorsitas enim Illorum Parentum illos laudes obscuravit quemadmodum [illegible] bonorum contemptum et [illegible] familiam e tenebris in lucem vocabit. Quam ob rem sic affectus esse debes in posterum, ut necesse te putes insistere vestigiis Parentum, quotidie enitaris magis; donec aliquod tua virtutis in Resp [illegible] gloria monumentum, statuas et virtutis suo posteri ad tuam memoriam in similia praeclara facta excitentur. Haec enim ex [illegible] praestantia est, quae nota non solum hominibus sua aetatis fuerit, sed ad omnem posteritatis memoriam in aeternitatem [illegible] propagata

Valet ad hortandum a Causa hac Tullius Fabricium ad suscipiendam [illegible] causam impellit [illegible] Cogita quo loco sis, quid dare Populo Romano, quid reddere

Maioribus tuis reddere? fac tibi paternæ legis auctor, veniat in mentem qua Lege Populus Romanus de pecuniis repetundis opti mis, tacitis severissimisq Iudicibus usus est. Circumstant te summæ authoritates, quæ te oblivisci laudis domesticæ non sinant, quæ te noctes diesq commoveant, fortissimum tibi patrem Sapientissimum Avum, gravissimum socerum fuisse. Ad dehortandum etiam summopere conducit Cicero voluptatem perni tiosum hostem ex hoc loco subiecit ut in animis hominum illius acerbum odium excitetur de Senectute Num 40 &

Accipite optimi adolescentes veterem Orationem Archi tæ Tarentini magni inprimis et præclari viri qui nullam eē Capitaliorem pestem quam Corporis voluptatem hominibus dicebat a Natura datam hinc Patriæ proditiones hinc rerum publicarum eversiones hinc cum hostibus clandestina colloquia nasci dice bat. Ad amplificationem multum confert exemplis Citan dis ñ immemor in quæ passim incides evoluendo historicos.

Causa finalis ultima quidem est Causarum destinatione tamen pri ma, nam sicut ex radice caudex rami folia fructusq erum punt sic ex fine tota vis et ratio humanarum. Iuvenit igi tur inprimis in iis quæ tractant rebus finem accurate cognoscere

quando ex eo prudens orationis distributio futura est. Est
autem Finis ut recte animadvertit Aristoteles id Cuius
gratia fit aliquid idque non extremum sed optimum. Et
recte Divus Augustinus finem perfectione esse ait non Consumpti
onem. Oratoriae sic definieris est ultimum ad quod res
tota refertur ut Sanitas finis medicinae, Victoria belli,
scientia Studii Scientiae maior DEUS cognitio Cuius cogni
tionis Cultus. Porro Finis hic duplex summus et de
stinatus Summus et perfectus is dicitur qui per se expetitur ut
est status uniuscuiusque rei in suo genere perfectissimus. Fi
nis primarius Sacrae Theologiae et Sacerdotis est Deum colere.
Finis Iuris prudentiae primarius est Rempublicam administrare.
Oratoris Politici dicere apte ad persuadendum destinatus
est Vulgo secundarius qui ad Summum consequendum comparatur qui
lia sunt bona Fortunae honores hi fines inter se connectuntur ita ut
qui finem Supremum et primarium expetit illa quoque debet amplecti
media quae ad illum obtinendum Conducunt si pace frui volu
mus foedus cum hoste ineundum est vel bellum conficiendum si
ne quo pax nulla haberi potest sicut e Contra removenda sunt a fine Contra
ria media studes Sapientiae? vitandum est iners otium, Elloquentiae fugi
enda

fugienda sunt ea quibus impediri potest ac retardari cursus ad Eloquentiae famam comparandam. Pietati sunt ea diligenter vitanda, quae puritati mentis offici[illegible].
— Usus Finis idem, qui et ceterarum Causarum eq[illegible] enim orationibus familiaris in laudibus. Est optima Commendatio pro Sexto Num. 98. Tu vero si aliquem laudare volueris a finali Causa conquire varios fines actionum illius quem laudaturus es. Sic v.g. si Regem serenissimum laudare velles a Rebus in bello gestis, congeres varios fines propter quos gessit bella, quales sunt restitutio in Polonia collapsae fidei. Pietatis, religionis amissae libertatis recuperatio, honoris Divini pro[illegible] conculcati pristinus vigor, templorum in[illegible] fanatismo sacrilegas tabula conversorum. Primus [illegible] Religiosarum familiarum, quas tantis sumptibus maiores nostri fundarunt, tanta vero ignominia et ludibrio hostis habuit, in suas edes revocatio et debitus illis honor plurima in praxi danda potest tamen fieri tota oratio et ab uno fine. Siquidam in Stemma Ostaliniorum quod est navis integram conscripsit Panagyricum ex hoc solo fine quod navis ista ad Portum glorio[illegible]

immortalis semper celebrabunt

Ad amplificationes graviores animorum modos ciendos. valet plurimum, Tulliusque non infrequens est ut patet pro Roscio Amerino Num 145 pro Murena Num 83 Secunda actione in Rullum Num 73. Nos causarum ultimam deliberationem concludamus ex fine. Quis fragilem aetatis nostrae conditionem ignorat, quam cito decor ille membrorumque firmitudo destituitur. Quis aquarum fluxus, quae pernicitas ventorum, quis avium volatus, cum eius celerrima comparari aptè conferri multa tione potest. Divitias si amittimus, recuperari easque iterum posse speramus aetas si semel abit quis revocabit? fugit, [illegible] illa temporibusque, ceu aliis quibusdam sui post se desiderium relinquit. Haec aeterna aeternum sui post se desiderium relinquit. Haec subicet Occasio apta est, quae a sapientissimis hominibus anteriore capitis parte capillata posteriore calva, et e manibus elapsa nec apprehendi amplius fingitur et nec detineri potest. Vt enim omnium rerum vicissitudines amplissimus laetissimusque veris tempus fervida aetas excepit: Hanc morbifer autumnus sequitur

autumnum frigida hyems expectat ita in homine pueritiæ et adolescen tiæ brevi surgit ætas
... ubi ... Sic flumina tacito cursu ripas prætereunt ... nostram exprimunt imaginem Hæc aut. Consideranda sunt ne ... florem ... suo certo ... instituto sic abire patiar, ... deinde

O mihi præteritos refferat si annos.
ad hæc quocunque animum oculorumque meorum aciem converto, cuncta quæ hoc cæli terræque ambitu continentur contemplor. Nihil ... otiosum, nihil frustra a supremo Conditore Numine reperio unumquodque munusque suum offerumque sustinet. Viginti quator horis cælum ab ortu ad meridiem in occasu celeri motu vol... ... ac revolvitur, secum sidera omnia rapit diemque et no... ... distinguens; ecque homines aut ad labores aut ad quietem vocat. Dux ille astrorum sol quam accurate suum annis singulis ... per ... cursu cæli signa: sunque ad nos ... varie ... tempora: ut aut purpureo vere, omnis generis herbæ floresque nascantur, aut spicea messo æstate flavescat aut plena spumet autumno vindemia labris. Aut demumque pruina nimbisque in hyeme omnia concrescant et congelentur. Quid reliquos ... planetas ... ... ceteros, quos relatum ... ... nunquam a statione sua in quam collocati sunt, ...

citatis temporibus, Circumspectus praecessu Circulum suum absolvit.
Variis aspectibus suis res mortalium, varie afficiunt ut taceam quae
in inferiore hanc mundi parte terra marique conspiciuntur. Itaque quid
tandem cuiusque rei seu sensum illa habeant seu eodem destituatur, quod
brutum seu sub caelo aliud, seu in silvis atque agris, seu aquis
vivat, liberam a certis sibi per naturam impositis actionibus vi
tam degit? imo aer, quem haurimus, terra quam terimus, lapides et
ligna quae tangimus, lumen quod oculis cernimus: fruges fructusque
omnes quibus vescimur ad id a Deo immortali hunc collocatis
in mundum esse videntur: quo vel ut sint divinae potentiae a maiesta
tis indicia: vel ut usibus humanis suisque invicem commodis varie inserviant.
Quid vero homo? solusne is hoc in mundi theatrum tanquam ... spectator
introductus est? nullum aptius munus? nullum vitae institutum est profecto.
quemadmodum enim aves ad volandum, pisces ad natandum, ita homo ad ali
quod in vita officium factus conditusque videtur. Eam necessitatem naturam
imposuisse omnibus hominibus vel ex eo patet, quod nullus sit mortalium, qui
non animum ad certas in vita actiones adiiciat. quid ergo agam?
Ad nostrum exemplum desinat causarum explicatio. Sive igitur lunaesper
parusque et lacteus Herculis Novercae Iunonis uberibus suppositus argenteus
uberum humor caelestibus stylis depluens tantum florem produxerit, sive
natura plenius sua munificentia vellificata evidenter in ... plantis in
venire divinius praecepit ingeniosa natura parens sive hoc secundum

omnes numeros absolutissimo opere vestræ Domus Illustrissimæ qua factorem heroicorum in Remp. qua pietatis in Superos splendori seu candori. Adeo ut exageratissimum Virtutum Vestrarum symbolum illud sit, et vos si quis omnibus natumq. Deum Stemmaticus suppleat abunde.

Punctum

1. De effectis: et usu illorum.

Effectorum cognitio longe facilior et clarior quam causarum; cum effecta semper oculis pateant, sicut vero causæ fatigantur sæpius in cassum ingenia horum et illorum affectuum inquirendo causas, nec tamen inveniunt certo nisi conjecturaliter. Etsi solem moveri videmus seu motum solis, quis tamen solem moveat demonstrative nihil scimus utrum ab intrinseco id est a natura propria an ab extrinseco id ab angelo moveatur, quidquid sit quod dicit Philosophia non tamen demonstrat. Deus optimus Max: ex effectis cognoscitur, siquidem Deum quem colimus nec ostendimus nec videmus: imo ex hoc Deum credimus quod cum sentire possumus, videre non possumus, in operibus enim eius ejus mundi omnibus motibus virtutem eius semper splendentem aspicimus, cum tonat fulgurat fulminat, cum serenat.

Porro effecta dicuntur a Cicerone quæ sunt orta de causis ex quibus omnia causarum genera dicuntur argumenta uti ex omnibus causarum generibus ipsa demonstrantur: nam et causam efficientem ex his investigamus v.g.: militia auget imperii dignitatem, Remp. conservat, exteras Nationes atque provincias ad deditionem nostram adiungit, quis igitur in Rep. dignitatem habere neget militiam? Finem similiter ex effectis probamus, Princeps quispiam delectum habet militum, conscribit legiones, magnum belli apparatum instruit,

Duel

Dives convocat, ergo bellum meditatur. Cui sententiae adeo copiosus ut aliquando partes orationis integrae in eo plane versentur; in laudationibus valet potissimum ac vituperationibus, quae ex rerum bene vel male gestarum enumeratione constant, quibus virtutes hominum aut vitia fontes illarum et capita satis intelliguntur. Ex hoc loco fuse laudat Cic: pro Marcello Caesarem ab effectis: Pompei virtutem auctoritatem, et pro lege Manilia, et pro Cornelio

ebrietatis Balbo. Nos ebrietatis effecta carpamus. Quis pestes atque morbos innumerando percensere possit, quos in humanum genus importat hoc infame vitium? extinguit rationis lumen, obtundit aciem, ingenii animique consilium obtenebrat, ut in homine temulento videre est. Quid enim bestiae similius? imo quid infra belluas abiectius? ut lubricus et incessus, ut micant oculi, diffluunt genae, pedes titubant, gressus incertus totum corpus attonitum et ruinosum animi domicilium horret? Ut incerta verba, sit in pudor et ructat cum loterroni crapulam, interim sepulta ratio in fumosis vini et aut Zythi vaporibus nullum usum retinet, vigilans somniat, sine mari fluctuat, sine hoste terrores patitur, sine febri corpus tremit ut stipes iaceret. Ebrium non modo visu foedum sed et auditu iniucundum! quid has imagines quid has sordidas tetras

fingi potest aut excogitari; quod si non solum temulentum inspicias dum praesentior est motus atque vehementior sed convecto et lomitoque per somnum mero Deus immortalis qualis evigilat? quid ex frequentibus poculis nisi fax morosa senectutis tremunt manus et laxantur nervi, et quo mens spiritus sobru obruta est assurgere ad altiora non potest, neque nisi de sepulchro suo hoc est de iis quibus vina sepelitur canticis cogitare.

Ad Narrationes et descriptiones plurimum valent affecta: ex iis enim res clarissime subjiciuntur oculis. Descriptionem avari et tenacis ab effectis suggero desumptam ex Theophrasto et Plauto. Sordidum hominem vel potius portentum hominis si libet intuere; ut vestes habet strutas atque attritas, ut loculos habet situ obsitos, claves ferrugine illitas, oppletas araneis aedes, ut ipse capite est usque ad cutem raso ne saepius tonsoris opera indigeat: ut domi nudis fere pedibus obambulat ne quid interim calceos deterat. Ex pumice aquam citius quam ex eo elicueris beneficium, agrum quotidie inspiciat an limites eodem loco maneant immoti. Fructum de suo horto neminem gustare sinit, neminem per suum transire fundum aut illum caducum pomum tollere, ignem in aedibus extingui jubet ne quis corroget testula, et si quis forte vicinorum ut ipse sibi cultrum securim equum aut aliquid simile

Avari et Tenacis

utendum dicet, rogitet fures venis sedicet atq abstulisse.
Porro autem debitum siquis die praestituta non solverit ut est ille importunus exactor poenam pro mora, atq adeo usuram usurae solet exigere. Jam domi cum brumae est riget frigore et ne candelam accendat fellem circumfert cum oculis tanquam lucernis illustretur, at cum populares convivio est excepturus nec aliter fieri potest diu ante pertentat macellum pisces, vitulinam porcinam, caram vix emit omnia tum usq rediens secum, inter eundum mussitat, festo die siquid prodegero pro festo egere licebit satius est nihil emere, tandem deliberata diu decernens gallum gallinaceum ungula ad geniale convivium; et pueris unum natis pedes cristamq de capite resectam largiens. Capite hoc inquit, ingenium curate, quando semel prodigere oportet. Mox convocatis convivis, atq iis epulantibus summis labris ridens et interim quot quisq calices ebibat, in animo, numerat pene ad singulos ingemiscens.
Quod ad vim argumenti attinet non est ubiq ratum malum esse causam ex qua mali per effectus prodeunt fit enim plerumq ut ex alio fonte manent effecta quae certis causis adscribimus, cum ipsae tantum per accidens concurrant. Ut non est ferrum malum, quod interficit, sed nos ipsi improbi qui id in mala nostra convertimus, quod adversus feras aut hostes datum est. Hinc argumentatur Seneca dedit inquit Deus ventos ad custodiendam coeli terrarumq temperiem, ad evocandas supprimendasq aquas, ad alendos satorum arborumq fru-

ctus

ctui: quos ad Maturitatem cum aliis Causis adducit ipsa ~~[illegible]~~ ictatio attrahens Cibum in Summa et ne torpeat commoveant. At si laceravit Nau[illegible] tegulas et domin[illegible] deiciunt nostrum peccatum est qui peravaristi [illegible] elementa Mundi Confundimus. Quare effectu posito necesse est [illegible] fuisse causas ad effectum necessarias nihil enim fit a se praeter Deum. Unde frequens est argumentandi modus ab atributis effectorum ad similia [illegible] licet a bonitate effectus ad bonitatem Causae, a praestantia illius ad huius praestantiam, Item ab effectu laudabili ad laudem Causae. Quae effecta [illegible] habeant videamus. [illegible] tantum ob [illegible] [illegible] Magestatem Deo qua [illegible] est, sed propter magnas et uberes quas in [illegible] Commoditatem [illegible] utilitates. Quis enim nescit quod oleum [illegible] ad morborum remedia perquam salutare semper extitisse.

Punctum [illegible]

De Loco Rhetorico ultimo qui vocatur Comparata:

Est hic locus Comparationis inter primos sunt autem Comparata quae inter se conferuntur vel in quantitate vel in qualitate Comparata in quantitate Medicuntur, quando una res Confertur cum alia in Magnitudine vel paruitate, Comparata vero in qualitate sunt quando una res cum alia Confertur in ratione qualitatis v. g.: Virtutis, Utilitatis honestatis etc.

est autem triplex Comparatio primo Minorum ad Maius: quando ab adaequate minori argumentamur ad maiorem. Huius exemplum videre est in praesenti nostra oratione pro Balbo de [illegible] et aliis locis v.g.
Si bruta animalia amant Deos et venerantur a quibus aliquod acceperunt beneficium; quanto magis id facere decet hominem ratione praeditum.
Solet autem talis argumentationis prima pars plerumque probari exemplis et dictis virorum illustrium. Ut v.g.: Si in proposito exemplo velles probare primam partem, quod nimirum animalia grata sint suis benefactoribus, possles adducere primo exemplum S. Hieronymi qui quod Leonem laesum pede curasset loco gratitudinis ab eo accepit quod instar canis ubique eum sequeretur, et quoties opus erat varia portaret onera. Secundo adducere exemplum de Leone pariter S. Gerasimi. Hic enim e vivis sublato benefactore suo cum a quodam Abbate supra sepulchrum S. Gerasimi adductus esset istisque verbis compellatus: ecce hic senex noster sepultus est, moxque edito lugubri gemitu totum se in terram proiecit, percutiensque in sepulchro benefactoris, caput prae nimio dolore inedia se ad mortem usque continuavit. Adduceres denique exemplum de duobus delphinis piscibus marinis quos cum quidam Ceranus captivos ad bizantinum pecunia redemisset, et in mare li

beros dimisisset, non excidit gratissimis piscibus beneficii memoria; etenim cum postea submersa navi omnes naufragio interirent, idem pisces benefactorem suum iam iam pereuntem dorso suo, accurentes receperunt, et placido collocarunt in portu. 2da Comparatio est quando argumentamur a maiori ad minus; cum quod verisimilius est et convenientius aut non convenit tamen, aut verum est, colligimus aliud quod verisimile minusque conveniens est non convenire aut verum esse. Ut si Dominus et salvator in tanta demissione edidit argumenta humilitatis, ut cum aequalis naturae esset Deo, tamen velata maiestate, caelo stabulum permutavit, thronum praesepio, divitias paupertate; quanto magis decet sectari animi demissionem eos, quos quotidie ipsa fragilis et imbecilla natura admonet corruptionis, et ex quo orti sumus pulveris. Exempla huius sunt apud Ciceronem frequentia pro Murena Num. 9 pro Milone Num 16 pro Sylla Num 29 pro Plancio Num 78.

Tertia Comparatio est quando argumentamur ab aequali ad aequalem cum gradu comparamus par cum pari: cum ea vis est ut parium par sit quoque iudicium, et quod in uno valet ad mittatur in alio. Lex est qui occiderit patrem insutus in culeum deiciatur in profluentem ergo et qui matrem occiderit. Ex his tamen omnibus comparationibus potissima est animorum expugnatrix comparatio a minori ad maius facillime enim quod intendit probat et evincit. Ex hoc modo institutum est antiquitus gratulatio novi anni. Si antiquis solenne ut semper ac consuetum fuit.

Minor

Ut initio cuiuslibet anni non solum fausta fortunataque omnia precarentur iis a quibus in se aliquod beneficium redundavit. quanto magis idem facere decet iis qui vitae nostrae post optimum Numen exstitere auctores et a quibus tam favoris eximii, tam multorum beneficiorum in nos tam largiter profusa collataque monimenta experti sumus etc. Illustrare vero priorem partem orationis variis antiquitatibus et exemplis possis quae hic subnecto.

Populi Lybiae ut testatur Plutarchus fortunata primordia sibi gratulantes aquilas aureas loco strenae invicem offerebant, quibus istud Lemma praefigebat. Primaeque flos aetatis primaeva virtus primaeva felicitas currat et recurrat. Apud Nabathaeos teste Herodoto mos hic et consuetudo viguit ut in anni primordiis novam sibi gratulaturi felicitatem novo igne accensas faces mutuo sibi offerrent. Apud eosdem hic etiam mos viguit ut filii parentibus in anni primordiis omnia fausta et prospera precari adeo tenerentur, atque in signum amoris et observantiae cor duplici sagitta transfixum quarum primae ioci inscriptum auro fuit Vive aeternum. Secundae Diis genitalibus Patriae. Teste Polycrate Antiqui initio anni novi principibus viris loco strenae offerre solebant pelicanum aureum cum Lemmate amoris in patriam monumentum. Regi vero atque antistitibus offerebant Columbam argenteam, ut illorum integritatem vitae et morum

Candorem hoc collucent donatiuo Patribus plenaque familias formi

cam ut eorum arbores in frondentium circa se suspectam manerent ac reprehenderent

Differt vero comparatio a similitudine, quia in comparatione fit duorum comparatio seu eorum respectu alicuius tertii: in similitudine vero fit quidem duorum comparatio sed absque ullo respectu tertii, sed suum cuique attributum annectitur. Comparationis exemplum habes v. g.: sicut Ciceroni Catilinam hostem Patriae persequi, ergo et Bruto Antonium videri Patriae hostem persequi licebit. Ubi vides quod Cicero et Brutus comparentur respectu tertii muneris persecutionis quam merentur hostes Patriae. Similitudinis vero tale esse solet, sicut abeunte anima corpus fit tetrum et fit hominem cadaver; sic pereunte gratia Divina ex homine anima tota emoritur et ipsi ipso horrorem incutit, ubi manifeste advertere potes, quod comparentur duo absque ullo ad tertium respectu. Et haec de locis intrinsecis tam insitis quam ductis a proprietatibus quorum praxes copiosiores in generibus orationum demonstrativo, iudiciali, deliberativo inferius patebunt

Industria de locis extrinsecis

Loci extrinseci dicuntur eo quod non sint illi qui rem per se in certo statu constituunt sed tantum externe demonstrant, comprobant, testantur, rem ita se, saltem probabiliter habere, et non aliter. Sunt autem historia, sententia, apophthegmata, hyeroglyphica, simbola, emblemmata, leges, enigmata, adagia, prouerbia, fabula, oracula.

Ex his quæ argumenta desumuntur Cicero Nomine testimonii Comple
ctitur seu ut vocant alii dicuntur argumenta quæ desumuntur aliun
de ad faciendam fidem de singulis aliquid ut et horum si quando
usus venerit notitiam habeamus.

Punctum 1mum.

Quid sit historia? quomodo argumenta ex illa deducenda.

Historia ut dicit Cicero Est rerum gestarum expositio. Vel ut Clarius
illam explicat Cornelius Agrippa. Historia est rerum gestarum
cum laude aut vituperatione narratio, quæ Magnarum rerum Consi
lia actiones, exitus, Regumque et Magnorum virorum actus Cum temporum et
locorum Ordine et descriptione exponit. Ab historia sumuntur
argumenta desumptis ex illa exemplis, quibus probos ad gloriam et
virtutem excitamus, improbos a vitiis deterremus, vel quidpiam aliun
de ad publicum bonum stabiliendum derivamus. V.g.: Probare ali
quis vellet homines exteros in Regno Poloniæ honoribus non cumulandos:
adduceret hæc exempla ex historia Polona Lib. 4 Cromeri. de Rixa
Mieczislai Secundi uxore. Hæc Regina fuit in Contemptu apud o
mnes Polonos quos illa sordidos vocabat, honores non nisi suis teu
tonibus Conferebat. Mortuo demum Micislao acceptis clam magnis the
sauris et utraque Corona fugit in Saxoniam ad Conradum Imperatorem.
Simile huic Lib. 6 eiusdem historiæ de Cristina Vladislai 2di Regis Poloniæ
uxore quæ persuasit fratribus inferendum Regi bellum. Petrum Danum Comi
tem interfici voluit, sed tantum illi oculi eruti quibus divinitus recepti.

Septuaginta Septem Templa in Polonia ex lapide secto extruxit Vide Martinum Bielski qui ea numerat. Eadem Regina porcorum nomine Polonos vocabat. In Lib: eodem de Boleslao quarto memorabile proditionis ab exteris exemplum refertur. Hic Boleslaus pugnans cum Cruciferis quatuor Duces eius Nationis suo exercitui praefecit, quorum ductu et condictamine cum suis, ad silvas exercitus deductus ab iisdem ad internecionem deletus. In ea pugna Henricus frater Boleslai occubuit.

Historiae summum amplificandae orationis subsidium ministrant. ex earum enim notitia vocamus viros fortes alteros Julios Scipiones, Camillos, Alexandros, Thimaleontes, Themistocles, Pompeios, Epaminondas. Ex historiis iustos iudices dicimus Seleucos Solones, Lycurgos Bassanos. Ex iisdem eos qui amantes Patriae extitere compellamus Decios Codros, Curtios, Horatios Scaevolas. Historiae nobis suppeditant, ut mulieres prudentes et pudicas nominemus, Lucretias, Clelias, Aspasias, Zenobias Tanaquiles Cornelias, Sulpitias. Sulpitia enim cum a matre Julia diligenter custodiretur, ne cum Lentulo marito a triumviris proscripto exul spontanea in Siciliam iret. Clam famulari veste sumpta cum duabus ancillis, totidemque servis ad eum profugit, ut socia olim fortunae, sic nunc comes infortunii esset. Contra eadem historia nos edocent ut impudicas famosas nominemus Thaidas Poppeas Neaeras Semiramides, Uxoriosas, Cleopatras Impias. Tullias Tullia enim Servii Tullii Regis Rom. filia et uxor Tarquinii superbi imprimis Maritum ad necem patris impulit deinde Carpentum per cadaver eius in opprobrium eiusdem Patris agi iussit.

6 Eadem nobis materiam suggerunt ut duces prudentissimos in bello vocemus Pyrros, Fabios, Metellos, Papirios Parmeniones. Iustos vero nominamus

Posthumios Tubertos et Manlios, Torquatos. Posthumius enim Tubertus Dictator filium post humium quem, ut ait Valerius Maximus ad generis penetraliumque sacrorum successionem propagandam genuerat, cuius infantiae blandimenta sinu atque osculis fouerat, quem puerum literis mox iuvenem armis instruxerat, sanctum fortem amantem Patris et Patriae, quia non patris iussu sed sua sponte praesidio progressus hostes fuderat, victorem ferri iussit securi. De Manlio quoque Torquato scribit Livius Et citatus Valerius qui cum fuisset aetrio bello Consul, filium quoque suum Capitis condemnavit quod provocatus a geminio Mecio Tusculanorum Duce ad dimicandum sine patris mandato descendit, quamvis tunc de hoste triumphasset et opimia spolia retulisset, satius esse iudicans Patrem forti filio quam Patriam Militari disciplina carere.

Per historias itidem habemus ut Milites strenuos vocemus Attilios Cinedios, Scevas, Seianos, Dentatos, Caius enim Attilius in pugna quam gessit Julius Cesar cum Massiliensibus abscissa dextra quam navi Massiliensium iniecerat leva puppim apprehendit, neque prius dimicare destitit quam captam profundo mergeret idem factum in pugna navali verbosa laudum suarum Graecia adscribit Cynegiro Atheniensi Cassius Sceva Cesaris eiusdem miles ut ipse testatur Cesar lib. 3 de bello Civili Castellum sub cura commissum summo studio et incredibili fortitudine defendit omnes qui propius accedebant occidebat interfecit et denique sine regressu pedes pugnans sine ingentem stragem quem ipse e Cadaveribus Pompeianorum

militum

mentum commutaverat corruit. Cuius scientum alter alia in capite humerisque
vore. Vulnera et praeter dextrum oculum erutum centum et viginti ubi[illegible]
fossum apparuit. Alter item Scaeva sub eodem Imperatore militans in
Britannia sinum consulum quendam ex agris eminentem et ab ingentis
hostium copiis cinctum conscendit, et confluentibus undique hostibus, stantemque
depellere contendentibus immotus retinuit, quinque militum diurno [illegible]
lectura sola una dextra in hostium corpora adegit, ad extremum a[illegible] evagina
to gladii umbone depellens et Britannis et Romanis pulcherrimum fuit
exemplum. Jam vero tragula in femore laesus, saxo in ore contusus, gale-
ictibus perforata scuto plane cum crebris foraminibus absumpto, duabus
loricis onustus in undas insiluit, et ad suos enatavit. Ursoque impera
tore quod gladium in caede Britannorum fractum non amiserit sed bene col
locarit quam male rem egisset, parce ingens Imperator veniam [illegible] &c.

Historia nos edocent ut viros eloquentes vocemus Cyneas, Antonios, Hortensi
os, Demosthenes, Pericles, Tullios. Nam de Antonio testatur Valerius Maximus quod cum
Mariana Cynnanaque factionis milites ad eum interficiendum missi fuissent: vi sua elo
quentia ita feroces eorum animos emolliit ut a caede eius temperarentur et strictos
mucrones reconderent. Cyneas vero Regis Pyrrhi legatus tantum in eloquentia va
luit ut ab eo Rex pronunciarit se plures urbes subegisse Cyneae eloquentia
quam armis. Hortensium vero ipse Cicero vocabat Regem fori. Demosthenis
iam in omnibus auribus pelamata eloquentia. Pisistratus ita natura et arte di
cendi instructus fuit.

Vt Athenienses oratione eius capti imperium Regium in sua Capita et fortunas ei permi:
sissent. Tandem Vrbem Atheniensium pro arbitrio versauit et flexit Pericles
vnde prouerbium de illo, quod in labiis eius melle dulcior lepos habitaret. Et
alii eidem Comoniis vox quod fulguraret, tonaret, Graeciam totam permisceret.

Ex Historiis habemus vt prodigos Vocemus Herones Vitellios qui vo:
cabatur Patinarius Princeps. Sergios saltantes in Lupercalibus: Antonios Vitam
et Regnum in Conuiuio amittentes. Baltasares, Neronis et Vitellii cum proda
matus luxus. De Sergio scribit Valerius quod primus pensilia balnea constitu
erit; in Lucrino Lacu primus vniuersi generis pisces alere cœpit; ne ve
ut quidam gulam Neptuni arbitrio subiectam haberet, neue vlla tam sæ
ua tempestas incideret qua non Sergii Mensa varietate ferculorum abunda:
rent. Antonio Cleopatra Aegypti Regina illi poculi liquatum vnionem pro
pinauit qui toti Aegypto æquivaleret, hinc Cleopatræ vox Antonii Regnum absorpsi.

Ex iisdem Historiis e contra Vocamus laudabiles contemptores opum. Fabricios
Serranos, Cincinnatos, hi enim ex agris ad Consulares aut dictatorios honores
accersiti sunt. Atilius enim Regulus serens ab Aratro ad Imperium Cons.
Romæ vocatus est et ille rustico opere attritæ manus salutem publicam sta
bilierunt et ingentes hostium copias prostrauerunt. Quinctius quoque Cin
cinatus non nisi septem iugera agri possedit et ex his tria quæ pro amico
ad ærarium obligauerat mulctæ nomine amisit

Eadem Materiam subministrant vt Viros temperantiæ Virtute illustres
nuncupemus Septimios, Curios, Epaminondas, Catones. Septimii et Seueri humili

amenti

amictu contentus dicere solebat Imperatoriam maiestatem virtute constare non corporis cultu. Carinus Imperator in herba iacens et nigrum quoddam pulmentarium cum frustulo suillae carnis comedens Partho rum legatos excepit, iisque iniungebat quod vester huc adventus velit ego ipse sum quem a vobis quae ror, redire, et nuncias in Regi suo, nisi resipiscat, futurum ut intra unam lunam omnis illius ager tam glaber sit et nudus, quam hoc meum caput (erat enim calvus) vos vero manus in illam mittite et mecum pultes haurite si appetitis, sin minus statim abite, et extra castra Romana estote tanquam legatione omni iam defuncti. Epa minondas maximus et fortunatissimus bellator unica veste contentus vixit, quam vetustate detritam et laceram cum resarcire opus foret domi se conclusum continere cogebatur.

Jam vero quam egregie decoribus clementiae uocando eos Marcellos, Lucios Paulos, Pompeios Nerones Quinquennales, Constantinos veros Theodosios Alphonsos Casimiros Rudolfos. Marcellus enim captis Syracusis ex altissima arce coronatam lugubrem intuens illacrymavit. Pompeius Tigranem nominis Romani hostem infensissimum vultum et in conspectu suo iacentem benignus tulit, verbis eum recreavit, diadema quod abiecerat capiti eius imposuit. Similiter et Paulus Persen regem victum et ad genua sua procumbere parantem dextra manu allevavit, in spem erexit communem mensae adhibuit ostendens quod etsi egregium sit hostem vincere, non minus tamen laudabile infelicis scire misereri. Nero per quinque annos in imperio tam fuit optimus ut post quinquennium pessimus, subscripturus enim mortem cuiusdam militis, exclamavit, quam vellem nescire literas, quam vocem admirans Magister eius Seneca sic in laudem eius excurrit. O vocem in concionem omnium mortalium mittendam! in cuius verba reges Principesque iurent, O vocem publicam humani generis innocentia dignam! De Constantino ait Eusebius. O singularem tuam Constantine pietatem! nihil enim est tam conspicuum quam in pectore tuo bonitas. Theodosius dicere solebat, malo me lenitatis meae et clementiae poeniteat quam pudeat severitatis vel severitatis aliquando remordeat. De Casimiro Principe hoc Cracoviensi et Sandomiriensi ac postea Rege Poloniae testatur Cromerus, quod Conrado Visliciensi Polono suo in talem percussori ignoverit, et frementibus in percussorem amicis respondent, amici ipse minus quam ego peccavit, nam quidquid peccatum est meum est calore subita ira (cari ad sapientes quidem semper sunt) Transversum eum vehit et agmentem manum movit. Ego causam cur probri? (ideo enim hic eques Regem expostulaverat, quod magnam pecuniae summam per chartas lusorias perdidisset) Cur oblitus conditionis et dignitatis meae quasi cum pari lusi vecordi? Joannes non veniam solum a me, sed gratiam recipe, qui me castigatione docuisti, ne quid in posterum indignum Principe committam, ac intra decori ac gravitatis metam consistam. Rudolphus unus Imperii celsissimis quibusque aditum petere volebat, dicebatque adhuc per Deum sinite admo venire homines? Non enim ideo imperator sum ut in arcula includar.

de Maximiliano Zelo scribit Lipsius in praefatione, intuetur. Nihil gratiae cantaloquar sedens bene quam vidi ipse Viennae! admittebantur ad sacros sermones tuos privaticum principibus, Paganum cum militibus civicam feminis plebeiam cum pueris intermistio: querelas seu desideria sua promebant, non solum patienter audiebat se sed interdum manu et vultu ipso si quos forte modestius ille splendor percusserat recrearit minutante: Alphonsus Rex interrogatus cur erga omnes etiam malos ita lenis esset respondit quia bonus.

Pericles denique moriturus amicis virtutes eius recensentibus et deplorantibus subiecit, aut ... aut fortunae laudatis: et illud maximum omittitis quod nemo opera mea ... induerit.

Liberales ex cognitione historica describes si illos voces Gillias Agrigentinos Traianos Commodos Ptolomaeos Theodoricos, Cydones Corinthios, Titos Vespasianos, Cleomenes. Ptolomaeosque Arcesilaos. De Gillia Agrigentino scribit Valerius quod prope modum ipsius liberalitatis praecordia latuerit, domus eius quasi munificentiae officina credebatur, et quod Gillias possidebat omnium quasi commune patrimonium erat. Traiani liberalitas etiam in nummis excudebatur. Commodo Imperatori propter profusam liberalitatem nummus fuit percussus cum inscriptione temporum felicitas. Theodoricus Rex apud Cassiodorum non ... principum characterem vocabat quam liberalitatem. Idem dicebat melius donatiuo quam sceptra Regi.

Marcellum Comnenum Imperatorem Nicetas vocat mare magnificentiae et abyssum misericordiae: De Cydone Corinthio propter inexhaustam eius liberalitatem, adagium fuit semper aliquis in Cydonis domo. Titus Vespasianus si aliqua die quempiam non ornasset dicere solebat amici diem perdidimus quam vocem cum audiisset Alphonsus subiecit, gratias ago D. O. quod eo modo nullum diem perdiderim. Cleomenes et Ptolomeus Reges Aegyptiorum adeo liberalitatem adamauerant, ut etiam cognomina beneficiorum inde deportarent. Arcesilaus a ... Clesibium aegrum et pauperem cum inuisisset sacculum pecunia plenum clam pulvinario eius subiecit ut pudori amici subueniret. Plura de liberalitate inferius ubi de genere demonstratiuo.

A pietate quempiam ex historiis laudabis adscribendo illis pietatem. Agesilaus Pausaniae Vladislai Regis Poloniae, Maximiliani Rudolphi. Agesilaus enim etiam in hostili terra delubra venerabatur Pausanias vero in pugna memorabili ad Plateas, urgentibus Persis vel multos e Graecis interficientibus

n primis tu bellum inchoauit quam sacrificium Diis peregisset, in quo sublatis ad Cælum manibus orauit, ut si in
fatis Græcos non foret vincere, ut saltem ac multis in eo fauore aliquo memorabili edito vero indulgerent. annu
it Cælum votis magna clade profligati hostes documentum dederunt omnes arma stringere. Deum vero et
pietatem in omnibus vincere. Rudolphus hoc nomine secundus Imperator Romanorum etiam symbolo pro
sterio suam pietatem testatus est Aquila nimirum sole intuente cum inscriptione. DEO et saluti pu
blicæ. Maximilianus quoque eandem erga Numen optimum pietatem obtestaturus, habuit pro symbolo cor
humanum virentis lauri foliis cinctum cum inscriptione. Cor Regis in manu DEI est. Eduardus
sextus Angliæ Rex symbolum acceperat orbem e Cælesti manu in Catena aurea pendentem cui ad
scripserat Nihil sine Deo.

Historiæ etiam in maximarum rerum descriptionibus Oratorem iuuant sic V: G: si describeres
Cyrum memoriæ facultate insignem appellares Cyrum Scipionem. Persicum adolescentem. Esdram Hebræum —.

Cyrus enim tanta memoria valuit ut omnium suorum militum quorum tot mi
lia habuit in exercitu nomina et cognomina nouerit idem legitur de Scipione.
Persicus adolescens triginta sex millia nominum eodem ordine quo audiuit
rursus ex memoria recitauit. Esdras Hæbreus omnes libros Moysis a Chal
deis exustos recitauit memoriter. de eodem scribit Josephus Lib 11 Cap.
5 quod dictauerit per quadraginta continuos dies quinque amanuensi
bus sine intermissione ducentos et quatuor libros. E contra stupidos, igna
vos, obliuiosos describendo diceres Bhotios, Herodis filios e Colch
thracum aut albanorum postremos. Bhoti enim apud antiquos stupi
dissimi censebantur. De Herodis filio tradunt authores quod primas
literas addiscere non potuit etiamsi tot haberet seruos quot sunt
in alphabeto notæ. Thraces et Albani tam crassa utebantur ingenio
ut lunam capiti impendentem timerent ne caderent Cælum scalis adiri
posse putabant

Lumen ne a pullicibus urgerentur extinguebant.
Ex Historiis habentur exempla ad omnes plane orationes in quouis stylo, item ritus, Stratagemmata et prodigia. Et quidem dentibus allidi Stratagemmata in parabella politica, interea obiter aliqua prodigia Oratori tam prophano quam Ecclesiastico ad Narios Oratoriis usus Seruitura subnecto. Scribit Liuius quod ante Punicum bellum primum bos mugitu in sermonem humanarum conuerso animos audientium terruerit. Infans semestris in foro boario triumphum proclamauit. Alius cum Elephantino capite natus anno urbis 544. In Gallia lupus vigili e uagina gladium abstulit, ante cladem Rommanorum ad lacum trasimenum Praeneste lapides dentes cecidere. Arete Iosus Herculis cruentis maculis manauit. Ancii in agro metentibus cruentes spica in corbem proiecta. Sortes sua te prolapsa ex quibus una scriptum fuit Mauors telum suum concutit. Bello secundo punico Cneo Domitio fernat bouem dixisse Caue tibi Roma. Durante itidem hoc bello, stagnum Mantuae in minturnis amnem sanguineo fluxit. Reate saxum ingens sanguineum uolitare visum. Interamne lac manauit. In exercitu Xerxis quem aduersus Graeciam mouerat equa partu leporem edidisse testantur historici. Monstrum ..... infelicem portendebat belli apparatum quod scilicet ille qui mane classibus terram pedestri operuerat exercitu ut fugax animal

animal pavido regressu Regnum suum repetiturus fuerat.

Expugnante Alexandro Magno Tyrum potentissimam et florentissimam Urbem milites quidam Macedones cum panem frangerent manantes sanguine guttas notarunt. Apud Tyrios ipsos quoque cum ferrum excudendum igni impositum esset admotisque follibus accenderetur ignis, ~~hinc ferr~~ sanguinis rivi sub ipsis flammis comparuere. Utrumque prodigium Tyri expugnationem et ruinam significabat. Idem Alexander cum Gazam obsideret et ante urbis expugnationem sacra Diis patrio more perageret Corvus praetervolans glebam quam unguibus ferebat subito demisit, quae in caput Regis delapsa resoluta diffluxit. Corvus in proxima turri consedit, quae quia erat bitumine et sulfure illita alis turri adhaesit et a circumstantibus captus est. Consultus Aristander respondit Urbem quidem capiendam sed Regi a periculo gravi timendum: quod evenit nam Alexander in hac pugna sagitta laesus, et saxo in crure afflictus +

Nec Polonia nostra talibus caruit prodigiis ante cladem Bucoviniensem in Moldavia qua exercitum nostrum ad internetionem deleturus erat Stephanus Voievoda seu Palatinus Moldaviae haec contigisse dicuntur.

Equus generosus cui insidebat Rex Joannes Albertus in parua satis tor
rente lapsus et in modica aqua suffocatus est. Nihili quidam e motu
mentis clamabat Nostri in suum malum proficiscuntur. Ante cladem
Ukrainensem gladius in caelo uisus ignitus sine Cruce. Buchna sangui
neis lacrymis flevit miraculosa imago Beatae Virginis Idem factum
Misleniciis. Ingens Numerus Ciconiarum ex Russia Ortus ad Sanam
usque fluuium delatus est. Signum fuit quod ad hunc usque fluuium
Tartari missi Ukrainensibus omnia Vastationibus et ruinis im
pleturi erant. Simile quid legitur Anno 1335 quod tanta locusta
rum uis Poloniam peruagata est, ut in Uolatu Solis aspectum hominibus adi
merent, humi Uero strate ob multitudinem maximam equorum ungulas supe
rarent. Subsecuta prodigium maxima annonae Caritas. Ante illam cladem
qua Tartari omnem Poloniam peruaserant, regnante Boleslao Pudico mira
praecessere ~~uestigia~~ prodigia. In Silesia ad Michalouiam pagum inter Odram
et Nissam per triduum sanguineus imber pluit. Acies armatorum
inter se Concurrentes uisa. Puer Semestris prolocutus tartaros aduentu
ros, et Polonorum Capita praecisuros seque eodem fato periturum.
Quod totum post annos duodecim contigit. Constans quoque fama est in Con
uentu Sandomiriensi Patrum Dominicanorum quod Sacerdos Sadocus qui
Cantat Martyrologium inuenerit aureis literis scripta haec verba
Sandomiriae quadraginta Martirum Ordinis praedicatorum

ante irruptionem

Ante irruptionem nuper factam a Carolo Gustavo Sueciæ Rege dirum portentum Poloniam terruit A° 1654 Julii 9. Quod in facie Solis occidentis comparuit. Super nasum Solis visa est Crux in Cor conversa quod cum gladio transfixum declinans in partem faciei Solis sinistram stetit sub oculo. Sub altero autem faciei Solaris oculo visa est armata manus pomum tenens quod de manu per oculum se in frontem attollens in quatuor partes est divisum ac super orbem Solis ascendens in virgam conversum

Tractantur autem Exempla ~~[illegible]~~ per figuram repetitionis sic Cic. pro lege Man: testis est Italia, quam ille ipse victor L. Sulla hujus virtute et consilio confessus est liberatam, testis est Sicilia quam multis undique cinctam periculis non terrore belli sed celeritate consilii explicavit, testis est Africa. Sic quidam Rex Orator proponit Exempla ~~Possent nobiles~~: Vos hæc nominis immortalis tam stadiis stabilitis fundamentis tandem aliquando ad colenda studia invitabit quam gloriosus Pericles qui legem ~~tem~~ propter illum toties laudatum ac pene cælestem a suis Olympius est vocatus.

~~Tho~~ tractantur exempla per Apostrophen V.S: Vestrum hic appello silentium Clamyse quondam nunc autem cælestium linguarum cantu consopita Porticus Philosophorum. Vestram Academiæ licentiam nunc tamen meliori libertatum flammarum novelam pressam tuam Areopage taciturnitatem, qui quantum a via vera sapientiæ aberrares ostendebas dum in tenebris ac nocte civium causas cognoscebas. Tua Lemnum appello Roma squalentia corpora, tuam curam elinguem ac mutam, tuum illum senatum in ipso flore senescentem.

3tiò amplificantur exempla per repetitionem mistam Antithesi seu Contrapositioni v.g. ut agrorum, ita et ingeniorum magna est varietas alia aurea, alia Plumbea videntur. Animadverte quisquis es et inde matura
suo militi nominum simul audita Corsicum adolescentem de quo supra vilu ceres pari modo conferas nunc ista ingenia cum Thrasonibus albanis qui lorum capiti impendentem timent ne cadat.
4to Proponuntur exempla et praecipue sibi opposita per figuram concessionis cum reiectione. v.g. laudaris Regis nostri clementiam per exempla opposita ita faceres. Gestent alii Imperatores fulmen tonantis Jovis in manibus gravent aliorum dexteram clava furentis Herculis: vibrent alii fulminantis Martis hastam alii Neptuni ferocientis trydentem terroris portent insigne Princeps noster alia incedit via, portat in oculis amorem, in fronte serenitatem, in ore gratiam, gestat manibus gladium, sed pacata hebescentem olea. Omnibus denique corporis et animi votis humanitatem praeferre gloriatur. Repetio haec valet etiam ad tractanda exempla similia
Nota Primo Quoniam exemplis cultissima addenda sunt epitheta si illa in laudem citantur è contra si in vitii genere [illegible] ergo de epithetis unde sumenda.

Epitheta

Epitheta ergo sunt. uno metaforica 2do desumantur a maio ribus, Parentibus a proprijs locis, fluminibus, montibus, vrbibus, provincijs, ab authoribus et inventoribus, a Regibus et Ducibus et omni Patrocinio. Ut arctoum sive Parrasium frigus Alpinæ nives, Dedaleum opus, Parium aut Castium Marmor, Indicum ebur, Hircana Tygris, Libicus Leo, Niloticus Ægyptus.

Tertio Pulcherrima sunt Epitheta desumpta a copia rerum quæ in aliqua terra loco et Regno reperiuntur sic vocamus Indiam gemmis superbam ob gemmarum divitias Eleum equum ab Elida provincia in qua generosi nascuntur equi. Lumen quoque addunt orationi apposita sumpta a maiestate dignitate et officio, tam nobili quam vili, Ut animus regius servilis, potestas ducalis, pectus et caput senatorium animus Dux et rector mortalium, Dna Orbis Roma &. Non minus elegantiæ habent illa epitheta, quando tribuitur parti aliquid quod servit toti. Sic Dni ac Salvatoris nri vocamus redemptores pedes, aut redemptrices manus, victor pes Pompei invictum pectus, igna iam et timidam Manum. Laudantur et illa epitheta quæ a qualitate sui animi seu cuiuspiam rei desumuntur. Ut decolor indus, torrida sole Africa, mendax Creta Levis et inconstans Græcia, ardens ignibus Ætna. Epitheta oratoria desumi possunt ab effectu, et præcipue a virtutibus rebusque præclare gestis et fortiter, Ut domitor Moschorum Vladislaus Rex terror Turcarum Hunniades dominator et domitor Orbis Herculis &. In vituperium e contra sumitur adiectiva ab effectibus nefarijs et scelestis Ut v.g. Proditor Cælestium arcanorum Sisyphus, Contemptor Deorum Mezentius, Nefarius convivia Tantalus

Felix

terrarum praedo Alexander &c. Ab habitu etiam ut Clypeatus Aiax, Loricatus Hector, togatus Romanus, hastatus Polonus pharetratus Persa & optima et illa sunt epitheta quae Regi exprimunt Naturam, aut ipsi Regi sunt congenita vel certe exprimunt proprietatem Regi, ut imbellis columba ferox aquila, rapax lupus annosus coruus timidus Ceru & Laudantur et illa quae tanquam causa alicuius rei ponuntur. Sic opes irritamen ta malorum male suada fames, bellum, pestis urbium Mars regnorum excidium Illa etiam habent singularem in oratione venustatem et maiestatem, quando pro derivativis ponuntur. ipsa primitiva seu in laudem seu vituperium: ut iustus non iustus sed ipsa iustitia, non fortis sed ipsa fortitudo, non viti osus sed ipsum vitium. Non minorem demum dignitatem habent et illa quae sunt nomina propria alicuius personae, et ob similitudinem alteri applicantur vg: Sic de aliquo Heroe dices novus Alexander, novus Julius vel de Czarnecio dic posset novus Cafer, non illam vitam suam existimat, quae corpore et spiritu con tinetur sed illam quae urgebit memoria seculorum omnium quam posteritas alet. quam ipsa aeternitas semper intuebitur talem usque in illa Tutunda Patriae calami tate Sarmatiae Traiani iudicium elegit eam quae vel Themistoclem vel Scipionem belli Scipionem.

Noto secundo in collocatione verborum quantum fieri potest disiunga tur adiectivum a substantivo ut in hoc exemplo Et quis mirari satis non bicam effari posset non eximis tuorum verborum copiis latrocinantes rebel lium centurias, imo integras fere Colonias ferro compressisti volantibus

per agros

per agros profugorum reliquiis Iuliae in tuam venientibus potestatem, qui prae timore exegerant de sua. Ubi vides disiuncta adiectiva a substantivis. Cavendum tamen etiam observandum in plerisque orationibus, cavendum praeterea ne ista transpositione nimia adiectivi a substantivo fastidium auditori generetur. quod observandum ne transpositio fiat longa, hoc est ne plurimis dictionibus adiectivum a substantivo dirimatur. Secundo ut frequentius adiectivum antecedat substantivum nisi adiectivum sit superlativi gradus; tunc enim elegantius postponitur substantivo ut homo prudentissimus &c. &c. Iam vero si duo adiectiva cum aliquo substantivo ponenda sunt, ut unum ex illis quantum fieri potest, praecedat substantivum nomen, aliud subsequatur et substantivum in medio ponatur, ille homo scelestus melius dicet quam ille scelestus homo, illa caedes crudelis nisi forte in clausura periodi concurrant ad unum substantivum duo adiectiva, tunc enim melius ponuntur adiectiva simul, et periodus clauditur substantivo.

Punctum 2dum

De Sententia et quid sententiose dicere.

Sententia Graece Gnome est sermo ad mores et communem spectans vitam et ostendens quid in vita expeti quid agi quid vitari debeat aut soleat v.g. gloriosius multo est virtute quam temporis dono tenuisse. Sententia alia est aperta seu universalis quae non est determinata ad particulares circumstantias certasque personas ut v.g. Ita se res habet ut sub: ruina quisque malit

quam sua proteri.

qua sua proferri: Alia vero est occulta singularis adstricta circumstantiis personar. locorum, temporis ut v.g: non errabis o senex ad sepulchrum.

Tractatur vero sententia si eius sensus expendatur pluribus qui si duplex sit seu praecipua habeat duo membra licet non expressa singula expendenda. Praesertim si una pars sententiae est depressiva alterius tunc poterit trahi sententiae dilatatio a contrario primo, ut in hac nostra parte videre est, in qua dilatatur haec sententia, Ingenii stat sine morte decus quia sine morte est particula depressiva qua si diceretur mortis potentiam non timent literae quare commode poteris in dilatatione eius sententiae exaggerare imperium et potestatem mortis subnectendo postmodum in secunda parte quod licet haec tanta sit potentia non tamen ei subiacent literae quae sunt ingenii partus sic v:

g: Mortis imperium in omnes est, quibus mundi firmitas, hic infirma omnis fortitudo hic in imbecillitatem desinit, quidquid oritur et in publicam lucem prodit in occasum imperio et vim mortis agitur. Cur ergo mortales illustri illustrissima magnifica inberis nomina. Mox aeterna noctis caligine obscuranda duris marmoribus acta et vitam insculpitis. Sed lambet tempus rerum edacissimum utque chalybeus celavit stylus formavitque nomina, exequabit vetustas planumque reddetur marmor solum ingenium interitus expers est in illud ipsum nulla mortis potestas: armamentaria quaeque contra omnes munitis insultus retundit spicula artes eludit fraudium technas frustratur. Expectat sane belli socias in imbelle ut aiunt ingenium omnis generis calamitates non illud eorum penuria a statione movere non temporum iniu

rio sed: Cuicis

iniuriosa vices a proposito deturbare scopo, non iniqua Fatorum vis, non exulcerati in exitium malevolorum mentium conatus, non armorum fremitus, non furentis in caedem et clades insatiabilis Martis furor nec diu adnitentium inclinare, sed nec sine invito aiso poterint attentare. Perennat perennabitque quod ingenio decus, seculorum decursus laudes. Ingenium est gradus ad aeternitatis penetralia gloriosa multorum invidia hos conscendit passu donec temporum revolutio aeternitate consummatur.

Si vero sententia talis nam sit, quae esset bimembris tamen universalis id est non adstricta circumstantiis certis poterit bene explicari et exponi per subiectas ipsi partes. De praxi explicationi similem sententiae huius. Quem saepe transit casus aliquando inveniet VS: Humanam naturam rerum agitari vicissitudine is negaverit solum, qui humanitatis et rationis inpos est. Usque adeo nemini parcit, ut et in eos audeat quibus imbellis adhuc aetas nec solidata membrorum compages et hos vexant seu morbi seu exanimant casus expertes licet rationis usus non calamitatum et casuum. Crescit cum aetate malum ipsum enim fervescentis aetatis ingenium casuum est irritamentum et nutrimentum. Saepe arma quae arcent pericula provocant in propriumque latus a quo pendebat saevit gladius, illud toties letali hausit vulnere emissusque globus reciproco ictu authorem ferit et interimit. Frustra equis sublimes calcatis casus exalto enim dum despicitis in ruinam nos met ipsos inclinatis quo vehementiores eo prae

sentiores

eo præsentiores periculo. Pacato qui vehens oceano tempestatem time vehis rerum periculum et casum alternis vicibus paulo post forte cui innitens trahi ipsa tibi specie se incumbat in profundumque mergat.
Extremam vitæ humanæ lineam casibus quod eximat? ipsa deflectit sua sponte ac ruendi ne ætatis irrevocabili casu in tumulum, in hunc senecio ut cadat ætas multæ enervata laboribus vires, morbis exhausti artus cogunt dantque in quendam post modum vermibus, myriadem hanc malorum quod distinguat, quis recenseat? quisque fugiat? non se in casus dat afflicta ex afflicta valetudo, dabit integra: cum uncia cicuta, acinus aut pilus cum lacte haustus vitæ tuæ scindet filum, regeque tremo casu alludet. Desine in ... casuram imbricem caues, et suspensam ab aquila testudinem calvitium non effugiet lapsum et possent plurimi fortuiti casus ennumerari quibus nos subsumus. Concludendum demum verum sic necam: Est ex aliis tractandæ sententiæ modus qui vocatur Chria de qua Poetica prætorea iam praxibus modus iste propositus est videantque ea lib. dilatationes paulo longiores his similes de concordia proposuimus.
Hinc iam patet quid sit sententiose dicere nam qui collectis aliunde sententiis loquitur, non loquitur sententiose sed utitur testibus et qui apertas proprie sententias authoritatis affectione et satietate nauseam creat. Ille igitur solus dicit sententiose, qui unusquisque sententias tempori et loco et personis apte connectit In quo maxime Orator desudare debet, tene tur nihilominus summa industria et diligentia sibi comparare varias Sententias

rias sententias namque illae non solum ad literarum studium iuvant, sed etiam ad morum vitaeque instructionem, et ad variarum intelligentiam rerum. Monuerim hic sententias cum citandae sunt citari eas debere cum aliqua authoris commendatione: proinde in exemplum subiicere non ingratum opus existimarim aliquas partes.

Quoties praetergressa est meas aures celebris illa magni Platonis sententia; quae si semel animo penitus insedisset, nunquam iam in contentionem descendissem.

Venit in mentem Agesilaus qui percontatus a quodam, quam ob causam Sparta nullis moenibus cingeretur, cives armatos et summa animorum consensione unitos ostendit, vir de summis unus.

Deus immortalis quam multos et virtutum laude et scientiarum omnium gloria conspicuos Athenas, multarumque victoriarum palmare viros intuetur ~~gloria~~ animus, dum memoriam temporum recordatur ultimam: qui cum viderent lucem veritatis nonnullis esse pudori, multis formidini, non paucis contemptui consilii facti locupletarum, sua facta sanguinis profusione nobilitarunt.

In hac sapientia palaestra Christi nostrum fulmen et eloquentia Christianae flumen Divus Paulus excellunt.

Totius scholae miraculum S. Thomas cuius alta commentationes beatarum potius mentium artificio confectae quam humano ingenio excogitatae videantur.

Audio non invitus illa quae Imperii Romani splendor Seneca Lucillio suo plurimum commendavit. Non sine magno animi sensu siquis in memoriam revoco quae Syriacus omni genere summus tradidit, cui potius quam mihi fidem habituros vos certo scio. Laetor me posse virum ingenio praestantem et virtute clarum producere, qui te vultu suo terreat sapientia confirmat et authoritate refellat.

Me quidem caput ac retinet pie sancteque sapiens ille quo viro neminem ego statuo

neque

neq prudentia, neq eruditione, neq vero in tanta ingenii gloria florentissq doctrinâ maiorem. Quis aures et animos ei dare recuset? qui superiorum omnium gloriam dicendo superavit. Non subtilius dixerat quam Varius ex antiquis auctoribus bellator eximius et eruditione Celebris. Hic mihi venit in mentem Catonis doctrina quo viro natu ac prisca ætas præstantiorem ullo in genere tulit qui cum naturâ durantis vitæ usu diuturno cognovisset raro aliquando gravissime pronunciavit.

Plinius Secundus qui veterum Oratorum laudem ingenio et dicendi suavitate vicit aut æquavit.

Consideratâ mentis effatum, quod maturo iudicio vir memorabat.

Theophrastus in inclitandis hominum vitiis et naturâ uoci ingenium acutus et solers exquisito plane iudicio n dubitavit affirmare.

Quod fecisse scimus magnum inducendo Oratorem qui ab oris et Linguæ suavitate nomen invenit Theristius.

Sapienter omnino vir ætatis suæ clarissimus et præstans rerum cognitione nobilis illud credo meminisset quod est apud Pythagoram agro modo Italia modo fuit exculpta disciplinis sed infinitâ propè Regiones eruditâ Dux investigandæ veritatis optimus præclare mihi visus est dixisse, Socrates Neminem ante Mortem beatum esse.

Punctum 3tium

Quid Apophthegma. Symbolum emblema et quod ex his adducenda argumenta

Apophthegma est illustre grave et acutum dignumq memoratu

alicuius viri

alicuius viri magni dictum. Sic Alexander Magnus quendam esse qui conuitiis ipsum impeteret. Regium esse inquit cum facias bene audire male.

Potest quidem etiam ex se id est ex sui ipsius excellentia habere apophthegma magnam commendationem, licet ab homine minoris notæ proferatur: qualia sunt Diogenis Cynici hic enim multa ingeniosa facta et falsa eruditaque dicebat licet esset professione Philosophiæ non vitæ conditione clarus. Hic adolescenti cuidam erubescenti atque ob id perturbato: Bono animo es inquit fili istius modi est virtutis tinctura, interrogatus idem num servum ancillamque haberet, negavit: cumque percunctatus adiecisset, quis igitur te efferet si morieris respondit cui domo erit opus. Hic idem Myndum aliquando profectus cum videret portas amplas ac magnifice exstructas dum oppidum esset exiguum, viri inquit Myndi claudite portas ne civitas vestra egrediatur. Cum in publica via pranderet multique cingerent illum ob spectaculi novitatem ac subinde acclamarent Canis Canis imo vos inquit potius estis canes qui prandentem circumstatis. Audiens adolescentem honesta specie verbis parum honestis utentem, non te pudeat inquit qui ex eburnea vagina plumbeum educis gladium.

Maiorem tamen illa apophthegmata quæ a magnis viris Regibus Principibus Senatoribus proferuntur Exemplum Domesticum de Stephano Batoreo Rege Poloniæ frequenter ille dicere solebat Multi sibi sepul

chra condunt

sepulchra condunt et centum millibus passuum ab iis moriuntur. Illustria sunt Philippi Macedonum Regis Alexandri Patris, nemo enim illi ex Graecis Regibus conferendus est vel ingenii dexteritate vel dictorum urbanitate. Pauca libemus. Huic cum nuntium esset allatum uno die multas res feliciter ac prospere gestas esse porrectis in caelum manibus exclamavit et o fortuna inquit prolixe tantisque bonis levi quopiam malo me affice. Vir cordatissimus fortunae indulgentiam suspectam habuit cuius ingenium esse novit, ut quibus exitium molitur his prius nova rerum prosperitate blandiatur. Quidam petulantioris linguae maledicta conjicere solebant in Philippum. Hunc amici hortabantur, ut eiiceret eum in exilium negavit se esse facturum demirantibusque quid ita Ne inquit oberrans inter plures male de me loquatur &c.

Usus apophthegmatum idem fere est qui et sententiarum adducenda enim ad propositam materiam confirmandam illustrandam ipsius auctoris citatis ex cuius ingenio natum apophthegma.

Symbola

Antiquissima symbolorum fuit origo: in scuto enim Capanei teste Aeschylo in tragoedia erat vir cum taeda et epigrapho seu inscriptione Comburam urbem. Atque veteres qui in schola Memphitica philosophati arcanam Philosophiam symbolis aenigmatumque velis adumbrabant ne in plebeiorum simpliciumque hominum sensus et intelligentiam permanaret: immo ante expressam notarum aut characterum inventionem et scripturae usum repperierunt symbola

quaedam

quaedam rudia, ut animalium vel siderum, vel rerum aliarum quas Graece hieroglyphica id est sculpturas sacras vocabant, quarum plurimas Orus Apollo Niliacus citat. Saeculi aevum innuebant, dum Solem et Lunam pingerent vel certe serpentem cuius cauda reliquo involuebatur corpore mundum pariter exprimebant fingendo serpentem qui suam ipsius caudam rodat variis interstinctum squammis per squammas intelligendo stellas. Hominum exitum innuentes fusum et fili extremum resectum quasi a colo demissum: finguntur siquidem a Poetis Parcae vitam hominis nere: Vitam vero exprimebant pingendo lampadem: quod tantisper dum accensa est luceat, extincta vero tenebras effundat, ita et anima corpore soluta et aspectu et luce caremus. Laborem vero significabant bovinum caput carne nudatum delineando: bovinum quippe caput quod aratio boum ministerio absolvatur; carne vero nudatum quod laboriosi homines plerumque macilenti sunt. Oculo picto Deum intelligebant quod sicut oculus quidquid sibi propositum est intuetur, sic omnia Deus cognoscit et videt.

Hinc ergo adverte quid sit symbolum nimirum id quo aliqua coniectatione et agnoscimus diversum ab eo quod prae oculis est, vel est occultae ac latentis rei signum seu imago ingeniosam ac reconditam habens similitudinem ut in datis exemplis patet.

Ad symbolum autem requiritur primo ut non sit apertum et populare, ita ut sine ulla coniectione pateat nihil enim gratiae doctrinae contineret. Secundo ut inscriptiones seu lemmata habeat brevissima et gravia sub qua brevitate plurimum sententiae contineat ut docet Demetrius Phalareus habeatque se per modum paroemiae et adagii. Haeque inscriptionis sunt differentiae symbolorum ab emblematis. Nostrorum Regum hic subiicio symbola. Primum sit Casimiri Magni Regis Poloniae. Hic volendo exprimere hominem fortem nullis adversis fractum habuit pro symbolo

palmam

Palmam mundi pondere pressam cum inscriptione Aduersus pondera surgo. Idem pinxit pyramidem cum luna et Sole insummitate dicata. Symbolo Sic immortalis ero Significando se cælestem beatitatem sibi a Christo tanquam fundamento ac fulcimento salutis polliceri. Sigismundus vero Ammus Poloniæ Rex pinxit Cranium cui liber subiectus cum lampas ducet cum Lemmate Prawo żywe chce. Regem monere voluisse hoc Symbolo quam uis mortalium ut mature se ad mortem pararet. Idem pinxit aquilam celli insistentem solemq inspicientem cum inscriptione perferro Haud vindicarum se haud degenerem à maioribus futurum quòd indoles Regis heroica promisit. Stephanus Rex Poloniæ quinq Papauerum capita inferius colligata et super ea Corona clausa cum Lemmate N perdomire insinuans turpe eê uniuscuiusque populi subiecti sint quemq Publicæ salutis dies noctesq satagere decet, noctes dormitando traducere totas

Sigismundus 3tius eidem Rex Poloniæ pinxit gladium vibratum tali adiuncta Epigraphe pro iure et populo suo Symbolo animum erga Regnum gentem ac constantem ostendit. Vladislaus vero IV Rex Leonis habuit figuram cum Lemmate meme. Vindice promisit firmi: cessu animosus regni securitatem, adeoq dignitatem pristinam quæ ei reddidit.

Hunc putarem factum eê ut permulti Nobiles quòd viriq Principes qui bellicis olim Negotiis praefecti sunt Symbola sibi quædam vsurparunt, quibus sui nominis atq familiæ Splendorem quam latissime Spargerent, quas Symbola Originem Stemmatibus dederunt, Certum cum talia Symbola darentur militibus in Signum heroicæ fortitudinis. Viri autem Principes

Regni alicuius

regni alicuius audientis, ponentes fundamenta pro suo arbitrio quandoque certa usurparunt signa. Sic Perseus Medusae et Gorgonis caput pingi in suo scuto iussit. Marius quoque ut nonnulli putant primus aquila stemmate usus est. Poloniae autem primus Princeps Lechus aquilam regno a se condendo insigne dedit.

Quare stemmata bene resolvi possunt in symbola v.g. dolorem declarantia si de morte res sit; vel contrariam ut in genethliacis et aliis laetioribus materiis.

Rem ex praxi illustro stemmatis Kaszcz resolutione. Iussi Imo pingi duas manus extremitates fasciae apprehendentes et ad medium trahentes cum inscriptione Strictius arctant. Deinde calvariam fascia coronatam cum lemmate Vivit post funera virtus. 3tio ab eisque duas manus solventes stemma hoc epigraphe Vincula solvunt. Item duas ab eis manus stemma hanc lacerantes cum lemmate dirrumpunt stamina Parcae. adhuc duas manus e nubibus unam alteram extertae: ita ut extenta caelo manus erectam alteri manui teneret fasciam inscriptumque fuit Potior astris. Varia virtutum insignia fascia coronata cum lemmate super inscriptio messem virtutum stringit Proserpina flores legens ligans vero eos fascia cum inscriptio Colligit maerens constans Proserpina flores. Caeli sphaera loco Zodiaci cincta fascia inscriptio Hoc ornat fascia caelos. Rupta fascia cum inscriptione Ut contexes. Loco Iridis picta fascia coloribus distincta cum lemmate attemperat imbres. Super stemmam pinge coronam in medio fasciam inferius librum Lemma, Claret ab utroque. Contracta in nodum fascia inscriptio Iam complevit.

Aliquando iisdem symbolis ponitur expresse sola absque pictura sententia tale fuit Traiani symbolum. Qualis Rex talis grex. Symbolum Aurelii Im

peratoris

Imperatoris Rex Dua Lex, Gordiani Principis miser quem latet veritas Valeriani Magnum Satellicium amor Numeriani Esto quod audis. Maximiani melius mori quam sibi vivere. Flavii Crispi Homo nunc homo natus Heraclii Insania laeta voluptas. Leonis pulchra est Concordia Cordis et Oris. Ottonis Odi Pacem cum hominibus cum vitiis bellum Flavii Iouiani Scopus vitae meae Christus.

Quantumvis talia Symbola / Emblema sine pictura posita vocet Petra Sancta imperfecta et manca sunt absque lemate si sola sit pictura id nihilominus negari non potest quod aliquando Orator in sua Oratione ponere possit solam inscriptionem alicuius Herois aut viri docti, nulla pictura facta mentione imo etiam aliquando nomen proprium authoris omittere potest solumque ponere ~~nomen~~ pro Lemma dicendo ut quidam ut quidam scripserat vel ut quidam in suo Symbolo annotaverat.

Emblema

Dicitur Emblema ab inferendo seu interponendo sydem non modo parietibus et pavimentis, sed rebus aliis pluribus ut vasis patens vestibus. Cuius modi sunt Claurenti aut imagines aureae vel argenteae uniones et gemmae ceteraque generis eiusdem interponebantur. Id etiam nomis deductum esse constat Παρα τὸ ἐμβάλλεσθαι quod est interserere interponere inicere. Antiquis enim Lapillis quibusdam quadratis et minute sectis politisque in quibus icones quaedam intertextae erant aedes Magnatum et Principum ut plurimum ornabantur, ut colligere est ex Pausania Plutarcho Apuleio. Emblema vocat per mi Caelatum opus. Porro Emblematis differentia et Symboli haec est quod

Emblema

Emblema generalius accipiatur et latius ut constat ex eius deductione. Symbolum vero ~~cum inscriptione~~ specialius habetur se ista duo sunt animal et homo 2do quia Emblema quod et supra dictum est plerumque sine subscriptione pingeretur Symbolum vero cum Inscriptione. Et si ut exprimerent antiq. temerarium Principem pingebant Phaetontem è Solis curru quem regere voluit Cadentem. Pietatem vero filiorum in Parentes exprimebant pingendo Anchisen ab Aenea filio ex incendio et excidio Troiano deportatum.

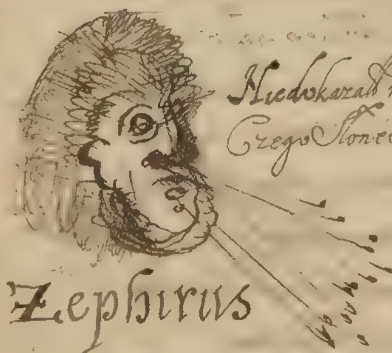
Hieroglifica vero sunt Enigmatice quaedam ad sensum mentis exprimendum sculptura vel pictura. Hieroglificis maxime utebantur, Aegypti et Sacerdotes Hebraeorum Hierodulii, à quibus vocantur etiam Hieroglifica volentes. illi itaque exprimere Imperatorem maiestatem pingebant aquilam, aquila enim est regnum in aures vagas ut ait Horatius de his vide Pierium. Orum Aluatum, Caussinum. Typotium.

Usus vero horum omnium est ut illa in suam rem confirmandam trahat Orator aut dilatandam aut certe illustrandam. Possunt vero 1mo sine ulla dilatatione adhiberi brevi tantum praemissa laude inventoris Symboli Hieroglifici Emblematis ad eum modum quo sententiae citari solent ut supra dictum. 2do possunt satis commode Hieroglifica aut Symbola dilatari. 3tio si aliqua illis insit obscuritas aut dubietas ita accomodando explanationem, ut tota ad rem suam pertineat abstinendo a superfluis descriptionibus. v.g.: Canis significat vigilantiam si ergo describendus esset non esset describenda ipsius Magnitudo pedes aures &c

Quia

Quia harum descriptio partium minime ad vigilantiam spectat neq illam ex primit sed sagacitas, agilitas & talia.

Exemplum seu praxis est data ubi certamen Solis cum vento descri psimus ostendendo plus potentiâ gratiâ mẽẽ quam certâ violentiâ.

Quamvis non potuit gratia potest

Fabula litigantis venti cum Sole hujus de gratia illius de potentia.
Magni in rebus humanis mysterii aequivocum symbolum esse potest
videlicet quantum gratia possit supra violentiam.

Non eripuit potius vestem adstringendi cingulo causam viatori dedit insur-
gens ventus fatigavit: minore quia ipse fatigatus molestiam fecit sed maerorem ipse — una pars
tulit. Quos frustra exercuit severius expoliare studuit eoque manus ingenium ad
ves retinendum viatoris movit ut se adversus eum muniret cingulum vesti super indu-
ceret procul est verissima militia ipse ipsum sapientis imago. Saepe enim dum
exarmare volumus potius provocando armandi se occasionem damus dum vim
iter extorquere volumus exacerbamus verius quam obtinemus, quo ardentius flagi-
tamus eo impensius negatum habemus quo magis diffidimus, eo diffidentiam in nos
maioris causam suggerimus, nemo enim diffidit nisi qui se ipsum occultam militiam
arguit, nec amorem sibi deberi iudicat, qui ipse non amat. Contraria vis et
potentia atque sapientia venti videamus melius quid possit certamen. Adest sua cum
serena face Sol splendores simul et calidos radios mittit in viatorem, rident prata
calescit aer sudat laboris a gratia viator, solvit primum fibulas, cingulum discin-
git sponte vestem detrahit seque in terram ad victoriae confessionem coram triumphato-
re Sole laetus benignitatis gratia abivit. Sic gratia perficit quantum vis non potuit — 3tia pars
Sic cuique Principi maxime ut per multa potius cum sibi subiectis agat, filialiter magis
quam serviliter eos habiturus cum tamen moderatione effusa lenitate se abiiciat imitaturque Solem
qui ex alto radiat dicere descendo, tamen nisi nimis proximum se inferioribus admoveret
aut combureret omnia aut radios retorquere, tum hebescere cogatur sidum humaniter
agit, non tam oblivione debitae gravitatis, quam gratior populo, quo magis ex alto veniens humi-
lioribus gratiose communicatur. Sic mancipantque animi trahuntque in amores promptum patet

belli observantur et quaecunque voti iuri sunt intra amorem collatum.
Huc etiam revocantur Adagia proverbia de his Poetica. Quare nobis alio properantibus immorari non vacat. Haec de fontibus argumentorum ex quibus desumi possint argumenta proinde in hoc laboret cuiuscunque industria diligentiam ut locos utrosque et intelligat et ad usus quotidianos adhibeat parum enim est eis et definisse et explicasse et non praxibus continuis familiares sibi reddidisse quod si accesserit. is demum Rhetor dicendus si ex iis duxerit argumenta.

Punctum 4tum

Notantur aliqua circa argumenta

Nota primo siquidem formamus hic Oratorem ostendendo proinde sunt vitia in adducendis argumentis vitanda. Haec aliquid sunt primum oblivio rei propositae ne alienum a proposito loquatur itaque cavebit Orator v.g. Si quispiam probaret iuventuti minoris Poloniae ingenium ad literas non dasse loco autem argumentorum et rationum describeret minorem Poloniam et in belli occasionem inducet, cum tamen ex his omnibus hoc inferri non possit ergo verum e iuventuti nostrae ad literas ingenium non desse. Idem etiam vitium contingit in rationibus adducendis in unum generum quodpiam. Et si non bene illa propositionem adductam probare adducta una ratione hac v.g. quod in multos egregios homines iuventus nostra educata evaserit l'atim ad describendas scholas aliasque quae quidem connexionem cum proposito habent non tamen illud inferunt. Ingrederetur Orator hoc communiter est vitium illis qui praeceptis Rhetoricis non bene exculpti sunt. Secundum vitium cavenda imprudens eruditionis ostentatio, et conceptuum acuminumque crebra affectatio, ne propter

eruditionis

eruditionis ostentationem conceptionumque lucatur in lembus peditus et
necessarii negliguntur quos damnat Cic. de claris Oratoribus.
Tertium vitium est cum plurima conquiruntur ut pinguis et corpulenta
fiat Oratio quod est contra veram germanamque facultatis Oratoriae formam
virtutem. Non enim tam quaerendum ut multa dicas quam ut accom-
modata, tota enim argumentorum languescat efficacia multitudine
dum per plurima incitare saltu dividitur Auditor.
Nota 2da. In tractandis argumentis orator utetur amplificatione.
Est autem amplificatio Oratoria plenitudo quaedam ex omnibus terminis atque
locis orationem roborans. Hic colligitur relegandam esse redundantiam
et tumorem quibus dictio distenditur non impletur, evaditque potius in-
flata quam plena quare augenda est optimis quibusque et ad rem pertinen-
tibus rebus. Duplex porro est amplificatio una quae
fit per augmentum, et vocatur auxesis, altera quae fit per exagge-
rationem utraque reddit Orationem plenam: Sed illa magis si ita
est in diffusione verborum et ambitioso circuitu: ista pendet potius quod
sit ex rebus et adiunctis, ista eandem rem diversis sententiis variat illa epithe-
tis atque alloquendi modis.
Quia vero omnis amplificatio refertur ad locos et figuras perquam dicis con-
surgit Orat. dabit operam tyro Orator ut amplificaturus verborum molem aliquid
et syllogismum petat Sermonis ferendis, ut scilicet ex locis non eodem modo
orationes eruat sed varia serie inter se connectat. Ordo autem sic esset talis
1mo facienda est introductio per narrationem alicuius facti, quod ad amplificandum acci-
pit, vel per expositionem brevem cum sua ratione 2do dubitabis quo nomine
illud appelles hic inquires aliqua atrocia si vituperas. Vel illustria si

laudas

noxia v utilia suadeas v dissuades 3tio afferres descriptionem illius
rei quam amplificas, per synonyma et epitheta allegorias &c 4o Rem ex
pendes per adiuncta et circumstantias illas communes quis quid &c 5to
Orationem tuam convertes ad comparationem cum aliis factis, adducendo ex
historiis varia exempla cum quibus compares illud factum v praeferas. de
nique fieri potest Apodosis ad ipsa elementa, Naturam, Caelos &c Haec pun
cta sunt fontes praecipui amplificationis faciendae quibus prolibitu utetur
Orator v ex omnibus simul et singulis rem amplificando v uni v alteri tan
tum insistendo ut melius hoc praeceptum elluceat, pono Ideam expu
gnatam civitatem sic amplificatam et descriptam. Apparebant effusae
per Templa et domos flammae ruentiumque tectorum fragor, et ex diver
sis quidem clamoribus unus quidam sonus praecipitabatur aliorum fuga incerta
alii in extremo suorum amplexu cohaerentes, et infantium feminarumque ploratus: male denique
usque in diem fato servati senes &c Exempla amplificationis per incrementum fieri so
lent dum gradatim ad summum pervenimus, tale est Cic: in Verrem. Facinus est vincire
civem Romanum, scelus verberare, prope parricidium necare quid dicam in crucem tollere.
verbo satis digno res haec tam nefaria appellari non potest. Exemplum amplificationis per
comparationem subministrat Divus Cyprianus Ipse de servo tuo exigis supplicium, et
hominem homo obedire compellis, et cum sit vobis eadem nascendi sors conditio una mo
riendi, corporum materia consimilis, animarum ratio communis, aequali iure v pari le
ge v veniatis in hunc mundum, v de hoc mundo postmodum recedatis, tamen nisi pro ar
bitrio tibi serviatur, nisi ad voluntatis Imperium pareatur imperiosus et nimius servi
tutis exactor flagellis verberas fame siti frequenter carcere affligis et crucias et non
agnoscis Deum tuum cum sic exerceas dominatum.

Instructio 4ta De Dispositione.

Antequam doceam modum collocandorum argumentorum in oratione inventorum ab Oratore,
Praemitto imo rationem Rhetoricarum argumentationum. Porro Rhetorica argumentatio est ar
gumenti explicatio et tractatio cum id quod per quaestionem in dubium revocatum est per ar

gumentum

per argumentum explicatur et probatur. Species ergo prout in usum veniunt Rhetoricum sunt quinque, Syllogismus Enthymema, inductio, exemplum dilemma. Syllogismus est argumentatio constans præmissis maiori minori et conclusione seu ut loquuntur Rhetores Constans Propositione assumptione et complexione vg. Id quod honestum est expetendum, Studium Rhetoricæ honestum est ergo Studium Rhe: expetendum est, si vero in tali syllogismo et Propositio et assumptio suis probabuntur rationibus, et quinque punctibus efficietur. Syllogismus vocabitur ratiocinatio vg. Omne honestum expetendum quia lætitiam et voluptatem parit homini sed Studium Rhetoricæ est honestum quia ingenuorum hominum occupatio est Ergo Studium Rhet: est expetendum partes talis syllogismi vocantur una Propositio 2da ratio propositionis 3tia assumptio, 4ta ratio assumptionis 5ta conclusio. Enthymema est Syllogismus imperfectus in qua assumptio et propositio prætermittitur et ex una tantum propositione conclusio infertur: Unde talis argumentatio solo antecedente et Conclusione constare dicitur vg Studium Rhet: est honestum ergo est expetendum. Inductio si eam dialecticæ definire velis, est progressio quædam a pluribus particularibus ad universalem Propositionem constituendam vg Laudabilis est continentia, Sobrietas, vigilantia discretio et reliquæ virtutes, quæ habent virtutem temperantiam v rationem ergo Omnis temperantia laudabilis est. Si vero definire Rhetoricæ velles diceres progressionem oratoriam quæ ex pluribus particularibus quo vult pervenit et aliquid simile præmissis infert. vg. Quæ Navis est expers periculi? quæ habet prudentem Gubernatorem. Quis exercitus in casibus belli securus? Cui præest Dux fortis quæ Civitas inexpugnabilis quæ habet vigilantem Magistratum ita animus securus est quem gubernat prudentiæ virtus. Exemplum est imperfecta inductio quæ ab uno particulari simili ad aliud simile progreditur huius exemplum est pro Cornelio Balbo Num 50 illustro alio vg. Julio Cæsari fortitudo et constantia omnibus periculis animus attulit gloriam immortalem. Igitur et tibi eandem afferet si eisdem virtutibus stu-dueris. Sorites argumentatio est potius Rhet[4] quam[3] Dialectica[2]. Dilemma est argumentatio quæ vocatur Cornutus Syllogismus quia quamcunque partem concesseris, præmeris, Exemplum satis commodum vide in Oratione Corne-liana NUM 13 Hic etiam probari posset omnem dolorem ferendum esse nam omnis dolor aut est vehemens aut levis si est Levis facile feretur si est vehemens certe brevis erit. Hinc quis pro Moscho in Regem eligendo v Contra illum Politicus quispiam argumentari potuisset: cum de electione ageretur v est eligendus Moschus in Regem v non si non est eligendus bellum instabit, si est eligendus misera servitus et luctuosa vita vivenda erit sub Crudeli Superbo et immani Principe.

Dilemma
Cor: Syllo:

Præmitto 2do Dispositionem esse 3plicem Naturalem unam arbitrariam alteram, 3tiam artificialem Naturalis illa est ## quæ priora sunt, tempore natura, loco, dignitate vg tempore prius est bellum quam victoria sol luce dignitate, præstantior est unus v aurum quam argentum honor senatorius Equestri dispositio tamen hæc si tractetur ex arte poterit dici artificialis summa enim est ars naturam imitari et effingere.

#= Naturalis illa est quæ iuxta quam ordinem in rebus sequimur ea 3 præmittimus ###

Arbitraria

Arbitraria dispositio est quae scribentis arbitrio ad certam destinatamque methodum cogitur. Huc usque Aelianus in praeclaro
illo quem de animalibus conscripsit libro ubi omnia de industria permiscet: haec quoque cum arte scribi debet, dispositio non enumer:
rare licet et in adversa dilabi ruere cursu. Artificialis tandem illa dispositio est, quae aut ex necessitate aut propter ollocatione
tum singula Orator collocat modo et dextre confundit faciatque ut auditorem magis detineat reddatque sibi attentum, forma in in
tum, intermixtione veniendo ut oblectet.
Praemitto 3tio Artificialem dispositionem habere suas partes naturales licet analytica cum a toto ad partes, a genere ad spe:
cies, a principio universali ad propositiones particulares, a fine ad medium fit progressus. Altera synthetica con:
traria priori cum videlicet a partibus ad totum a speciebus ad genus fit processus. 3tia definitiva quae ex utri
usque temperie constituitur, fitque cum res prius in genere explicatur deinde dissolvitur in partes, quarum po:
stea singulae suis probationibus illustrantur, ut infra suo loco, iam sit.

Punctum 1mum Quis ordo in collocatione argumentorum ab oratore servandus est.

Duo artificialem dispositionem exigere. Ut delectus argumentorum habeatur, et cognitio quae sint infima, quae valida quae
popularia, quae abstrusa, eaque cognita ita collocentur. Valida initio studii occupent et communicant debilia in medio
utrumque robur participent et fidei faciendae securitatem infirmiorum ~~robur participent~~ fortissima ponantur ut non solum
in primo sensu auditores confirment fervientiorem quoque veritatis memoriam imprimant tenacitur.
Argumenta quae sunt a genere definitione certam enumeratione a causis et effectis primum locum habent et in
ter valida numerantur quia naturam rei explicant, cetera autem ex coniecturis aut adiunctis minus habent momenti. Porro
cum alia sint probabilia alia necessaria utrumque tamen hoc genus argumentorum sibi ab Oratore assumatur, optimum minus fa
ciliusque cum consequatur finem, delectus tamen habendus ne non omne quod occurrit in campum dictionis educatur.
Plurimum ad elegantiam artis dispositionem spectat si non tantum totius orationis principalis propositio argumentis stabi
liatur sed aliae quoque enunciationes quae inter dicendum per modum probationis producuntur recte disponantur. Praecla
re in hanc rem Plutarchus de Epsylon dota Delphico, tum inquit artificiosa est res, si ab humana prosapia
tur ratione cognitio ac dispositio consequentiae. Ita proinde gerat se Orator ut omnibus occurrat dubiis, nec ulli
lum in animis auditorum relinquat scrupulum qui bene et apte collocata argumenta seu necessariorum seu pro
babilium ratione non tollant. Haec tamen argumenta non nude ab Oratore collocari debent sed variis modis quos suggero.
Prius itaque modo argumentatio Oratoria disponi potest ordine qui a Dialecticis usurpatur. Ut videlicet prius
notetur propositio deinde assumptio tum demum universa Oratoriae impugnationis virtus et complexio sequa
tur. Usque si haec enuntiatio esset probanda Mundus administratur consilio Orator faceret pro exerci
tio talem Maiorem Syllogismum, melius ea curantur quae consilio geruntur quam ea quae sine consilio
administrantur. Probaretque Maior rationibus seu inductione, domus ea quae ratione geritur omnibus instructior re
bus est quam ea quae temere et sine consilio administrantur. Exercitus cui praepositus est Dux sapiens omnibus
partibus commodius geritur quam ille qui temeritate alicuius administratur: eadem navigandi ratio
Navis enim ea rectius conficit iter et sine naufragio cursum cui prudens consilioque pollens
praeest.

potens praeest nauarchus. Minor seu assumptio quae ex uis propositionis infertur est, nihil autem melius quam con silium mundum administrat confirmari potest his rationibus nam et Cygnorum Ortus et obitus definitum quendam seruant modum, et annuae mutationes semper eodem fiunt modo imo ad utilitates rerum omnium ita sunt accomodatae ut diurnae ac nocturnae uicissitudines, Caloris frigoris siccitatis humiditatis, non aliquid documenti sed multum utilitatis afferre soleant. Quae indicant omnia non mediocri quodam Consilio mundi machinam administrari. Complexio ergo mundus consilio administratur quae iuxta Ciceronem dupliciter poni potest, aut enim id infert solum quod ex praecedentibus duabus proposi tionibus cohaelescit ut Consilio igitur mundus administratur aut hunc locum breuiter propositionum et assumptionum co acernando. In hunc modum quod si melius geruntur ea quae consilio administrantur, nihil enim melius rerum omnium quam mundus administratur, consilio igitur eam administrari necesse est.

2do modo argumentatio oratoria disponi potest sic ut videlicet maior propositio omittatur, sola duae reliquae tractan tur ut si quis milites lingua procaces probaret non esse admittendos supplex ille sic posset progredi: ipso sitio fiat maior hae inutiles. Sed milites garruli lingua procaces qui in lingua tantum fortes uidentur sunt bello inutiles. Tunc quia totam ferocitatem emittant lingua in auras. Nihil autem contra hostem retinent ira, tunc quia istorum uis tota uidetur consistere in lingua, non in pectore aut manibus hic sensus Aristotelis erat Lib 3tio Ethicorum Viri inquit fortes et in opere acres ante id placidi. Et Liuius lib 10 Viri inquit nati mili tiae factis magni ad uerborum linguaeque Certamina rudes sunt. Complexio ergo garruli ad uexil la non admittendi.

3tio Dispositio argumentationis sic institui potest ut praemittatur conclusio cui orationes subiungantur per particulas nam enim propterea &c. Tum deinum subiungitur maior vel minor absolu te aut per modum rationum quae annectuntur complexioni ut Nobis pecuniae quamplurimae sunt Curandae, ut bellum feliciter finiatur. Ratio absolute ponitur maximum enim impedimentum pec cunia Nummorum quare praeclare Vegetius Lib 3tio Cap 3tio dixit Antequam inchoetur bellum multo magis quando tractatur de copiis expensisque, solicitum debebit esse consilium. Assumptio potest subiungi dictae conclusioni per modum rationis sic. Pecuniae enim in bello neruus belli ideirco Mu tianus apud Tacitum Lib 18 pecuniarum conquisitionem belli ciuilis neruos esse dictitabat. Et Cic: pro lege Manilia Vectigalia Neruos esse Reip dixit Propositio uero in confir matione minoris potest adduci, sic Nihil autem sine neruo belli feliciter inchoari ac perag i potest nam si uerbum est quod dixit Petronius Medici negant sine neruis homines am bulare posse quid dicendum est de militibus quibus si pecuniae desint certi nerui quibus ad felicitatem Reip parandam progrediuntur deesse putandi sunt.

Punctum 2dum

Punctum 2dum

Dispositio Argumentorum praxi illustratur

Scripturus orationem ubi iam certa membra Causae quam est tractaturus legeris, illa ipsa membra seu puncta ex quibus generalis constabit syllogismus ad particulares syllogismos tota ratione tractandos revocabunt, quae uno generali enthymemate vel syllogismo complectoris quem deinceps comprimendo habeas prae oculis. Haec dispositionis praxis Ciceroni valde familiaris fuit. Si quispiam Bellum contra insolentiam rebellium orationem suasurus suscipiendum proper formare syllogismum. Bellum in quo agitur gloria salus securitas sit licet magnum et periculosum est suscipiendum. Sed in bello contra insolentiam hanc suscipiendo agitur de gloria salute securitate Reg. ergo bellum hoc sit licet magnum et periculosum est suscipiendum et restaurandum. Hunc fere et eundem syllogismum Cicero usurpavit in Oratione pro Lege Manilia in qua posito hoc generali syllogismo ad particulares syllogismos praecipue revocantur ut videre est apud eundem. Brevioris syllogismi oratione dispositi addimus exemplum.

Assume propositionem seu conclusionem v.g. hanc probandam adolescenti retinendus est pudor. Ratio propositionem

Probat

possit esse haec quia hic Conciliat Divinam amicitiam argumenta
ratione formaretur sic Syllogismus. Quod Conciliat amici
am Divinam adolescenti retinendum est. Sed pudor et Conti
nentia Conciliat amicitiam Divinam ergo pudor et Continentia
retinenda est. Maior seu propositio sic fit militari
et dilatari vgl. Si quid in amicitiâ fructu voluptatis quid
Certe tanta est, ut nullum bonum in humana vita optabilius
esse videatur non video quid huic homini ad summam felicita
tem deesse possit qui Divinam amicitiam ac familiaritatem
sit consecutus. Probaretur Maior ratione illa quia ex deo
pendent omnia Vita, Voluptas, Honor. Elocutio huius ra
tionis haec esse potest cum vero quid est in vita boni
quod id sit ab eius infinito amore profectum? Vitam, hanc
omnibus Mortalibus tribuit, honor fons est omnis aestima
tionis et gloriae Voluptas? ab eo solidissima validissimaque
dimanant Divitiae? in eo tantae sunt, ut Cumulatè vel av
idissimis satisfaciant. Minor seu assumptio ex
poni posset sic videtis opinor Divinam vim amicitiae,
quam si quis negligat non impium modo sed etiam rationis
impotem esse necesse est. At quatandem ratione

Cum tamen infiniti boni Consequi possumus? superbia fortasse? vastissimè voluptatibus atque delicijs? Stultissime. Quid est igitur quod Divinam Conciliat amicitiam? Pudor, qui or inquam est Nexus et Vinculum Divinae amicitiae utinam intelligerent homines quantum in ea Virtute Momentum Positum sit ad felicitatem! utinam diligenter ad integrita tis praesentiam Studiumque Converterent animos fugerent pro fecto Solutioris vitae rationem, neque secus vitiorum sordibus inquinarent innocentiam Corporis quodam amore et studio prosequerentur. Scirent tantum nos Deo Caros esse Castimo niae mentis Corporisque quantum Casto voluptatis et turpi tudinis inimici reddimur. Probatur assumptio ratione illa qua Similitudo Contrahit amicitiam Deus autem pu rissimus est, nam qui fieri potest ut eum hominem summo quodam favore non Complectatur Deus quem sibi videt esse simillimum quae enim Maior Cum Natura Divi na similitudo! quam si eius integritatem morum innocen tia proxime imitere. Divina Mens in Corrupta est, mul ta rerum Corporearum Contagione soluta, integritas ab o mnibus Corporeae voluptatis sordibus animum abstraxit.

Divina

Divina Mens immortalis est, sua quoque pudori est immorta litas. Conclusio ergo est et erit aliquis tandem ipsa salute nihil cogitans; tam inimicus et hostis summo puritatis authori Deo qui continentiam non habet tam ab omni recti iudicii sensu derelictus qui neget pudorem esse verum adolescentum decus et ornamentum quo compendiosa quadam via ad Deum proxime accedimus

Punctum tertium

Suggeruntur varii ab argumento ad argumentum transeundi modi

Pro varietate materiae qua de agitur vel generis variandus etiam erit transitionis modus et ratio.

Ima Laetor orationem meam eo rediisse unde deflexerat: et ut sim semel in opinione mea constans abutarque patientia vestra, qui multis tam alto silentio fecistis audaciam contendo etc.

2da Hic a me nemo dici mirabitur, cuius in animo prima et recentis adhuc calamitatis species insidebit, quam nonnullorum mentis impotentia in Rempublicam iniexit: nam si repete volumus spatium praeteriti temporis ac prima surgentis Reipublicae fundamenta progressusque recordari vederiemus

3tia. Id per nos aberravit a proposito tantisper oratio illam si placet revocemus, et quoniam liberius celeriusque vagari potest Cogitatio quam Sermo, perlustrate animis ea quae nec vobis in ipso musarum sinu natis et educatis possunt vel esse debent cognita neque cuiquam propter sui splendorem obscura nec a me propter studium brevitatis quantum fector, sigillatim repetenda.

4ta Satis ne probatum est nullam salutem reipublicae quam esse Reipublicae nostrae nullam bonis moribus aut liberalium artium cognitione quae nocentibus non sit exitio innocentibus praesidio, improbis terrori probis Ornamento.

6ta Ipsa multa satis esse debent hominibus et ignavis nimis multa vobis quos literarum amatores nominus: quippe non ignota cuiquam fuerit aut incredibilia quae dixi, neque eiusmodi, ut a me potius expectanda quam a vestra omnium conscientia experientiaque probanda sint.

7ma Unum erat reliquum si bene memini, ut docerem scientias conferre plurimum ad stabiliendam vitae morumque bonitatem hoc aggredior si modo per vos liceat

Vellem mihi tantum esse Otii et in dicendo facultatis ut

Possem hoc loco evagari latius et id quod dico, tum repetitis e memoria veterum, tum vivis ac spirantibus exemplis confirmare, nisi me temporis ratio brevem esse admoneret, excitarem ab inferis Dominarem Commemorarem: Sed ab hac molestia nar

ratione

ratione animosque adducamus.

Date oculos qui aures hactenus prebuistis ut reliquas orbis partes et quantum satis est lustrare, et quantum licebit admirari possimus.

Belle me vocat ad alteram orationis partem &c. meique proposti mei ut tenax sim, tantus admonet: proposueram enim &c.

Quod facere paratus sum si benevolentiam vestram et attentionem aeque semper paratam et faventem experiar augmentis ostenderes res cognitu non iniucundas, auditu admirabiles, virorum authoritate comprobatas.

Pudet me ~~toties~~ abrevitate quam ~~vobis~~ proposueram toties aberrasse sed materiae gravitas et amplitudo me abduxit.

Scio me in rebus pervagatis versari atque omnium sermone celebratis: sed eiusmodi rerum non cogitatio solum, sed etiam recordatio animos nostros excitare debet: crescente igitur silentio nunquam praetermittendum facinus ~~omnium~~ momento magis.

Dicam equidem audacius fortasse sed tamen vereor &c ut vos si esset hic maior bene meritis de Republica honor est tribuendus ita eam per modum sententiae pulcherrime efferres non portinent hic hi duo versus.

Feliciter cecidit ut ab iis pietatis officiis quae sub oculis hominum cadunt ad privataque quae sunt publicorum semina descenderem.

Doleo tantum nimis angustum mihi ad amplitudinem maximam subiectam relictum esse.

Possem equidem eodem quoque de caeteris commemorare sed ne videar inanes quasdam fabulas ad delectationem magis quam ad veritatem enarrasse, adeste meum animis meque adhuc senstis ad munitissimam fidei atque Religionis aciem quo me ductum Oratio mea rapit contendem, benevolentia vestra sublevate.

Facit in me audiendo Vra singularis humanitas ut mihi persuadeam non inanem hanc orationis partem meam extitisse eoque breviorem modo eius rerum etenim ad reliquas cursum fore sollicitor qui feliciorem beneficio vestro cursum in hoc divinae Sapientiae Mari tenuisse videantur.

Maxime vellem ut quantum mihi vos in tanta rerum Multitudine attentionis ac benevolentiae commodis: certum mihi facultatis tempus ad dicendum atque opportunitatis concederet. ego penetrarem in eius arcana docerem etc.

Nunc quoniam temporis angustiae tantam rerum multitudinem capere non possunt, ego, humanitate vestra structus, a gravioribus ad meliora me: am orationem tantisper et animum convertam etc.

Atque ut omittam de nobilissimis historiae scriptoribus dicendo recordar qui ad gratiam opportunius ad ornamentum elegantius ad maiestatem gradatantius esse potest etc.

Sed enim me longius ut video quam aut voluntas aut opinio mea ferebat, provexit partem argumentum partem Vra in me audiendo benignitas etc.

Itaque

Itaq vela contraham iam omnem Orão mea optatum ac felicem ex longa Navigatione portum intuetur: neq uo expectatis opinor ut demonstrarem.

Desiderarem hic nonum dicendi genus et eloquentiæ flumen abundantis ut quemadmodum una cum pietatis amplificatione virtus illius crescit ita mea in illius amplificatione quasi per gradus attolet et se ipsa grandior ac sublimior fieret Oratio.

Sisterem hic nisi me cogitatio sublevaret quod apud eos me licere intelligam qui nihil iucundius audiant quam &c

Facere non possum quin illud in hanc rem offeram quod semper visum est, maxima commendatione dignissimum. &c

Ad hanc tam Sanctæ Commendationis Pietatis quis sit sensus nescio plane, si tantum ex meo coniecturam facere permittis Canos internus voluptate profundi sentio quæ debet esse maxima praesertim: &c

Cresceret in immensum Orao si consectanchis singulis aut Naturæ benignitatem sequerer aut vestra in auditis eius laudibus hilaritati obsequerer: aut officium meum in laudando explere cogerer, itaq moderabor ipse mihi et ea tantum breuiter aperiam qu

Vellem ingenii mei temeritas, et debitæ voluntatis in Principem rao, constitutaq ad dicendum temporis breuitas pareret, aliquo amplius alacrem pluribus in una pietatis dote ceteras comprehendi aut ab ea profectas Virtutes &c

Jam vero quoniam expectare videmini sentio me paulatim dicendo eo esse profectum quo iam dudum aspirabam ut &c

Ad extremum abuti me patientia vestra permittite qui eam
mihi fecistis audaciam quanquam vereor ut potius de tanti viri
virtutum magnitudinem detraham, quam ut illam me verbis digni
re posse confidam, semper enim iustum metiendi modum faciunt
ea quæ spem amplificandi sua magnitudine sustulerunt, venio tandem ad

Sed Orationem meam ad finem properantem ea confundam virtute
qua etiam ego quid prædicem quibus consulam ad rem gerendam exci
tarit quod stimulo admonuerit, homini studioso victoriæ longum
esset omnia percensere numerando hoc breviter accipite.

Atque ut illius temporis atrocitatem recordari possimus dicendo vim
et copiam vestram non imparem afferre possem, dicam tamen hoc inpri
mis quod

Rem hanc quasi per transennam oculo fugiente inspexisse sa
tis sit ad lætiora concurramus.

Sentio terminos me transgressum, quos ipse mihi posueram et eo me
sensim esse deductum.

Sentio me ad eum devenisse locum in quo actioni meæ terminos
satis esse constitutos vidi

Sed quoniam ingens aliquid et humanis pene angustius sonant illa sapien
tum effata libet hoc etiam animi causa repetere.

Verum hæc prætermittamque quæ liberali multorum confessione conceduntur ad
illud accusationis caput iam diu festinat Oratio gessit enim ex potere nobis.

Multa satis ut opinor superdicta sunt de rebus fortiter feliciterque gestis, ab
ripit iam et quodam modo absorbet Orationem meam virtutis ac Religionis nulla
unquam mortalium satis adorata maiestas plura usus lectioque docebit.

Punctum 4tum

Punctum 4tum

De 1mo modo Scribendæ Orationis.

Quæ hac tenus dicta sunt ea tanquam præ requisita quædam neces sario scribendæ orationi præmissa sunt. Jam ipsius orationis orationis scribendæ artificium ostendemus punctis sequentibus. et hoc de primo scribendæ orationis modo.

Primus orationis concinandæ modus facilis est et expedi tus per expolitionem seu exornationem. cuius quinque par tes author ad Herennium assignat numerum propositi onem, rationem confirmationem, exornationem, et comple xionem seu conclusionem. Per hunc itaque modum sic compo nitur oratio. 1mo Ponitur thema seu propositio seu res probanda, ea scilicet de qua orator scripturus est orationem 2do affertur ratio una vel certe plures conglobantur quibus propositio probatur 3tio afferuntur rationum confir mationes 4to exornantur rationes similitudinibus, contra riis sententiis, exemplis symbolis etc. 5to conclusio ponitur res in exemplo pateat. Sit ergo: thema in genere deliberativo quod scilicet in omni republica

præcipua ratio religionis vera sit habenda. huius ~~Con~~
matis investiga statim rationes vel unam, vel plures ex ali-
quo rhetoricorum argumentorum loco inter ceteras
hæc esse potest a Causa efficiente, quia religio vera sola
conservat regna et Respublicas, tanquam ea quæ humanos
adornat animos et ingens Reip. Corporis quasi anima re-
getat et gubernat. Hanc rationem una vel pluribus ite-
rum confirma rationibus v.g. Quod in eo Regno in quo
n. est una et vera religio Cessat singularis Magni D.ni
numinis favor et Patrocinium, expellitur omnis humana fi-
des et societas, omnibus sceleribus laxantur habenæ
omnes eliminantur virtutes. Probabis eandem pro-
positionem a Contrariis enumerando quæ sequuntur commoda
ex vera religione quæ incommoda ex eius neglectu. Illu-
strabis similitudine quemadmodum enim præcipiti im-
petu decurrens aqua omnia rumpit obstacula, ingen-
ne per omnes Camporum fertur planities omnia vastat,
omnia violento abripit cursu; ita mentes humanæ
in vitium proclives dempto religionis timore in omne
nefas

nefas leve ruunt praecipitio nec prius desistunt quam totum Regnum in ultimum adducant interitum et exitium.
Adduces praeterea pro eadem propositione testimonia et Sententias eruditorum v. g. Livii dicentis omnia prospera eveniunt colentibus Deum adversa spernentibus Et Aristotelis Lib Politicorum 7mo cap: 8 In omni Republica primum est Curatio rerum divinarum. Eiusdem item Lib Rhetoricorum, Dii promores sunt in eos qui maxime eos colunt etc. Tandem adduces exemplum tam similia tuae propositioni quam dissimilia et opposita. Vide datam de hoc praxim. Ceterum in exornatione non opus est ut omnino ponantur omnes enumeratae exornationis partes, Sufficit enim aliquando una v. g. Similitudo vel Sententia aliqua aut apophthegma tantum vel Contrarium vel exemplum. Sic si aliquis vellet gratulari Cuipiam dignitatem v. g. Senatoriam per hunc modum ita faceret, poneret primo propositionem hanc Gratulor tibi Senatoriam dignitatem dares postmodum rationem, quia ad eam Virtute tua

Conscendisti hanc ipsam Confirmares et Comprobares quia semper bonum Commune Curasti. Exornares similitudine vel exemplo vel apophthegmate &c. et tandem pro... neres conclusionem vel imprecando illi hanc felicitatem vel ominando quod... ea dignitas et Patriae Maximo erit Commodo, et familiae illius non mediocri ornamento. Hoc vero totum ita oratorie et cultiori efferes stylo. In

Propositio

Communi Omnium applausu si elinguis essem, nec tantum dignitatis fastigium Illustrissimam Celsitudinem tuam gratularer, grande Illme Dne, et in tua immensa erga me beneficia, et in mea erga te debita obse-quia; et in ipsum intaminatae virtutis splendorem piaculum admitte-rem.

Ratio

Eo enim te Mecaenas munificentissime Culmine venerandum conspicimus ad quod tibi ipsa virtus, et Dux fuit certissimus, et Comes fidelissimus.

Confirmatio

Haec te Illma Dne edocuit ea tantum et sentire et loqui et agere quae a Publico Patriae bono seiungi neque-unt, et quod solus Reip. condunt amor.

Exornatio per Similitudinem.

Ut aer sub caelos in-natus non aggravat, et venti excursu sese librant sine pondere, ut caeli vertigo stare nescit, ut ignis portanti sarcina nulla est sic Illmam Celsitudinem tuam pro Patriae bono perpetua exercent sed non lassant Magnitudo.

Complexio seu Conclusio

Conscende itaque Illme Dne Sublimem ... ... Sedem, Conscende per ... meritis tamen tuis inferiorem honoris Sedem, Conscende per Subiectos Servatoris tuis pedibus affectus nostros, qui hoc non ... vovent

Voveant et precantur ut tanto Senatore, diu incolumi et felici, Pa-
tria stet felix et incolumis.

Epistolae etiam eodem modo scribi possent quare si quispiam
è magnatibus peteret ab Episcopo, ut suo Capellano daret Celebrandi
licentiam in domestico suo Sacello in Paschali festivitate.
Poneret imo Propositionem hanc Peto a tua Rndissima Celsitudine
ut me a Consueta huius temporis observatione eximat. Daret de- +
inde rationem qua aliam dispositionem infirma eius valetudo postulat.
Comprobaret Pia et Materna Sacrosanctae Ecclesiae indulgentia
et Paternus Episcopi erga filios affectus facile id concedit
Exornaret exemplis quae scilicet non id multis aliis eiusdem Episcopi
benevolentia indulsit. Et denique apta aliqua Conclusione concluderet.
Hic vero Stylo Epistolis ita exponeret Ipse coram ut non possit, per li-
teras a Rndissima Celsitudine tua efflagitare cogor ut pro Pater-
no erga me affectu publicae in templo solemnitati eximere me
ne graveris sed ut privatim domestico in sacello paschalis Ratio
participes sim gaudii. Puderet me fore Communi refulgentes Chri-
sti applausui non interesse nisi afflicta mea valetudo aliud suade-
ret, et domesticam quietem ex praescripto Medicorum postularet. Combrobatio

Ex

Exornatio.

Conclusio

accessit et Materna Sacrosanctae Ecclesiae in filios indulgentia, et Paternus tuae Rmae Celsitudinis affectus aequo animo dubito meis minus impetraturum quod peto. Denique ut confidentius peterem animarunt me exempla multorum, quorum vota et preces simili in Causa apud Rmam et Illmam Celsitudinem suam pondus suum habuisse Cum non ignorem, meae quoque petitioni aequissimo locum apud eandem fore, non diffido. Ego vero valetudine recuperata eandem ad obsequia Illmae Rmae Paternitati tuae gratissimum appromitto et spondeo Jaroslaviae. Quae Ep. si in Patrum Sermonem converteretur et brevitatem quidem excedet et trivialis, qualis fuit simplicium et in eruditorum, esset orat.

Hinc etiam secundus modus est quo scribendae orationis, primo quidem similis faulior tamen quando scilicet posita propositione solae formantur rationes probitur, nullo habito respectu ad Comprobationem earundem ut Cum orator n[illegible] ut exempla aut Sententias, aut similitudines et Contraria ponat sed pro suo placito et occasione ponit vel ab initio vel in fine vel intermiscet ipsis rationibus; imo etiam aliquando contentus solis rationibus reliqua omittit. Facilis iste modus est, quia nec Cogit Oratorem ad Syllogisticam dispositionem orationis, nec imponit ipsi necessitatem ut pro libito similia, contraria, exempla et Cetera disponat et connectat. Pateat res in exemplo constituatur thema huius Orationis salutandus ipse sit Episcopus Premisliensis pro ratione assume quia magnus est sua pietate meritis in Ecclesia D.D.

ei in Regno

et in rem publicam. Exorna aliqua similitudine, quam pro tuo libitu ubi placebit, pone. Hanc Oratiunculam sic poteris contexere. Sumpto Exordio ex ipsa circumstantia temporis v.g.: In hac plus quam qui vinam triumphantis demortui Dei hominis laetitia in hac renouati in omnem amoenitatis scenam temporis hilaritate assurgere nos ad nouam felicitatem Antistes Illme iubes, cum pastor vigilantissimus obsequentes nutibus mitis oues, expectantissimus Pontifex tuam aut postremam ingrederis nunc Dioeceseos partem, optimus Pater carissimum te exhibes filiis. Hanc magnis in Eccla et Rep viris imposuit et virtus et ipsa sublimis dignitas necessitatem quod sicut sol dissipat nubes, sicut procera arbores temperant maiores solis ardores, et gratam declinantibus praebent umbram: ita illi recreant urbes et populos ad quos diverterint. Magnus es Illme Antistes in Deum pietate, qua cuncta Coeli in te unum inclinavit vota ut tanti antecessoris successor occupares Cathedram, gesseres Pastorales officii zelum, et insideres Pontificiam sedem. Magnus es maximis in Rempublicam meritis quae vitto consilio commodius in hac sui calamitate frugi potuisset ad hoc sublime Senatoriae dignitatis fastigium te erexit, et cum illo honore ultro quaesivit qui tuae virtuti pridem debebatur. Magnus denique es et hac ipsa tua ad nos inclinatione quod tantus cum sis usque ad minimos tamen benevolae humanitatis descensum demitteris et manum illam quae Coelum claudit et aperit ad Episcopalem benedictionem exporrigis etiam illis qui pro reuerentia non postulant cum fame tamen expectant.

Exornatio per sententiosam similitudinem

Ratio

Epilogus

Accedimus itaq cum debita et mentis et corporis veneratione Filii ad Patrem oves ad Pastorem et Sibientibus animis Celsissimi Principis ... lamur benedictionem ita Pontificiam Manum osculaturi et simul in hoc obsequio nos met ipsos quanti quanti sumus et hoc annulo tum sigillo affectis ... ad Dama obsequia et impendenda ... signamur. Dum modus valet promptae et expeditae scribendas sic ... Si Filius mutaret Nobilem aliquem pro Parentis funere, ita posset continuare ... per hunc modum.

Exornatio et sententia

Exornatio cum brevi narratione

Przeniesiony tego ... naszym ... Condicia ludzka ... kiedy między temi ... Rodzie Dobrodzieij mój świat tego żegnał y to co śmiertelnego miał złożył. ... wszystkę familią moią ... smutku a ... miłości y powinności ... zmarłemu ... smutnym y ... do ... ... powodzi ... ... miłości którą żywiącemu ... y umarłemu ... cził. Nie wątpię że ... WMM Pan ... dla ... między Przyiaciołmi ... dla ... któraś ... WMM Panu ochotnie zasługował: nie ... WMM Panu ... dla synów ... y Przyiaciół ... ... dziś nowe usługami naszemi odwięcze boskiego: ... gotowi

go tom Cossarem[y] mi wtakiuk ale wwe felssy[?]d da P. Bog nai chaks

Punctum 5tum

De modo scribendæ Orationis per syllogismum simplicem.

Modus iste expeditus est scribendæ orationis breuissime per syllogismum simplicem. Ponatur itaque propositio idem quod Maior dat orationem propositionis hoc postmodum reducat ad syllogismum uti dictum superius tractet deinde oratorie vno Maiorem deinde minorem seu assumptionem et tandem Conclusionem. Rem illustre praxis est salutandus quispiam Magnatum veniens aut in ciuitatem hanc aut in domum tuam, ita ergo fac et quasi radiis liceis dispone tuam orationem: pone imo the salutandus esse [...] Da Latwemga[?] minimum ma salutandus suo aduentu omnes tanquam sol aliquis recreauit. Reducito syllogismum Qui suo aduentu omnes recreauit tanquam sol exoriens iste salutari debet. Sed Illustrissimus K. suo aduentu tanquam sol recreauit. ergo est salutandus. Sic dispositum syllogismum oratorie tractabis incipiendo a Maiori propositione vz Exundans in animo lætitia contineri nequit Illmo Dne, quin in aduentu vras non erumpat in amicas salutationes, et hilares applausus, cum quo omnibus veniens humanitas ita omnium exhilaraunt +

pectora ut Sol Oriens ea recreat quæ sub se videt et illu
Minor strat. Quid ni te Solem animorum et affectuum nostrorum in hemi
sphærio nro exortum agnoscamus et veneremur, quos præsentiæ
tuæ luce ita perfudisti, et ipso benevolentiæ meridie ita exhilara
sti, ut se humanitati tuæ æternos debitores et fateantur et sub-
mittant. Tam itaque nunc toti in suavissimas salutationes gratulantes
Conclusio pœnatibus suis tantum hospitem, sed simul nihil a se excogitari posse
asserere, quod tanta prodigitate et pro suis meritis possit excogi
et salutari magnando. Noto hic primo ne videatur nonnum schola
sticus esse scribendi modus non incohetur Maior syllogismi absol
lis vocibus quicunque, quivis unusquisque omnis & quod ut fa
cilius fiat ducatur Oratio non a subiecto sed a prædicato: Est au
tem prædicatum id quod de alio dicitur subiectum de quo aliud dicitur
Vg Quicunque amat Commune bonum bonus est Civis Patriæ, dictio
Ones qui amat Commune bonum sunt subiectum: bonus Civis patriæ
est prædicatum: ab hoc itaque ducenda est tali modo Oratio Vg
bonum patriæ Civem illum esse et aperta ostendit veritas et Commu
nis vox indicat qui hoc unicum specimen virtutis, hoc in ditum
animi hoc lumen dignitatis suæ, imo hanc vitam esse existimat
suam, ut Commune bonum in suo vigore conservet et perseveret.

deinde

Deinde Scholasticā censurā notam facile vitabis si maiorem Syllogismi per modum sententiā efferas ut vg. si esset haec maior Benemeritis de Rep. honores tribuendus ita eam per modum Sententiā pulcherrime efferes. vg stipendiarius, sed non cuilibet honor est, illis tantum famulari non dedignatz qui soli Patriā sua obsequi consecrarunt.

Noto 2do Quod cum salutationes, gratulationes, orationes nuptiales, funebres & in fine certos exigant affectus, qui per conclusionem n. possunt recte inferri, ideo tales affectus vel loco conclusionis substituantur, vel post conclusionem ponantur. Sic si quis gratulaturus diem festum Divi Tutelaris alicuius hunc formet syllogismum. Dies festi non animo tantum sed voce etiam sunt colendi: sed dies hic est dies festus, ergo n. animo tantum sed et voce est colendus. Hic manifestum est quod si conclusio simplici sensu efferatur gratulationi locus qua festa gratulemur, n. relinquitur. Itaq hic affectus gratulationis conclusioni subiungi debet vg. Debetur hoc Maior publicā eorum dierum amoenitati quos aut illustrius ornavit gloriā deus, aut sanctioribus serenabit lux caelestis sideribus, ut non animis tantummodo eorum applaudamq festivitati, verum vocis ad gratulationis studio conceptam promamus hilaritatem. + Illuxit enim vero hodierna die auspicatus Divi Minor tutellaris tui dies, dies inquam nobis alibi optatissimus, et non humano tantum, verum etiam caelesti cultu venerandus. Prodire igitur in vultum Conclu debet animus effundi in plausum sincera gaudia exundare in gratulationes deuota tua sui columnitati Caelestiā felicitati vota

affectus post Conclusionem

Et. Uero emanant effunduntur atque hanc gratulationem non verbis sed gau
dijs compositam, ea tibi Oratione deferunt, ut cum praesentem gratulan
tur felicitatem, futuram pari affectu voveant: Sit anni clausula di
es hic, simulque sit plurium ellapsorum similium adeoque fortunatiorum
exordium. Nunc quod vixisti, et tanquam nihil vixeris eorum dies
donec senus aetate et meritis ad natale solum natalis diei transferaris.

Eodem modo et Epistolâ scribuntur. Sis vg scribere Eplam Poloni
ut nunc scribunt, in qua gratuleris Capitaneo alicui obtentum Capi
taneatum, ita ergo fac, pone propositionem Wstempie godnosc Ca
tonem da bosaz sczyt ello cnot swoiâ y zasług W Rzpltey. Fac syllo
gismum vel in mente vel in Charta.

Temu samemu potrzeba winszowac godnosci ktorem godnosc dane iest dla
Cnoty y dla Zasług Lecz tobie dana iest dla Cnoty y dla Zasług. dlate
go ci ey potrzeba winszowac. Hunc syllogismum Poloniensem ita tracta

Maior

bant Oratores stylo Polonico, et insuper conclusioni addebant affectus aliquos
vehementes vg. Temu samemu y prawdziwie y glos potrzebny
do powinszowania slusznego czyni, ktoremu godnosc nagrodą cnot
y odwazniejsza spraw iego szczerych y dziwnie tako zadatek [illegible] dalszey

Minor.

godnosci dana bywa. Tym ci torem a nie inszym godnosc z rąk Naiasn
szego Krolewskiego Maiestatu wdom Wsz M Pana wessla ktorem

własna

Własna wasz iest wszelakiej godności ktorey ię wyższymi naszej naydu
ię samym Cnot fortelem, y chwalebnemi nabywać osobie oyczyzny sprawami.
Winszuię tedy WM M Panu tak wysokiego J K M. fawory ktorym dział Condu
na odwagi WM M Pana uhonorować raczył. Życzę żeby tą godność
przeznaniu domowi WM Państwa była na ozdobę: a oyczyźnie takąż
szczęśliwymi woynami zwyczajney y zepsowaney naprawę y podporę. oddaię
się przytym usługami moimi do miłey łasce y przyiaźni Łaskey

Punctum 2tum

De modo scribendae Orationis per ratiocinationem seu quinque partitum Syllogismum

Ratiocinatio ut supra dictum est. Et Cum cuilibet syllogismi Propositioni sua ad
datur. Vel ratio sola vel cum ratione comprobationes. Adhibetur et praxis ad Orationes
longiores ut patere potuit in Panegyri scripta Dni Andreae Modus itaque scri
bendae huius Orationis iste est.

Inveniatur primo thema Orationis seu propositio ut in simplici Syllogismo detur Modus
eius ratio vel plures reducatur ratio ad syllogismum probetur primo Maior et
confirmetur variis rationibus deinde eodem modo probetur Minor et Jam tota
oratio concludatur. Res tota in exemplo pateat Ut. Velit quis scribere
Panegyrim alicui pietate insigni et Religione in Deum generose proponeret
propositionem quod ee posset. Laudandus etiam est post fata Et detur
ratio

detur ratio. Una vel plures ex quibus ista e[st] potest Quia singulari fuit in Deum pietate et Religione conspicuus, reducat Rationem ad Syllogismum Viri singulari in Deum pietate Conspicui etiam post fata sunt laudandi Sed N. fuit conspicuus pietate singulari in Deum. Ergo e[st] Laudandus

Reducta in Syllogismum ratione assumatur amo[?] dor[?] et ponatur simplicibus verbis. Viri singulari in Deum pietate conspicui sunt laudandi. Quo facto investigand[ae] s[un]t Rationes ex locis Rhetoricis partim intrinsecis partim extrinsecis. Quare debeat viri tales s[un]t Laudandi. Prima e[st] potest a Causa efficiente Quia tum esse rationis usus tum debita gratitudo et industria postulat huius Rationis iterum Ra[tio] detur qua[e] s[un]t e[ss]e ad definitionem gratitudinis et iustitia. Nam cum iustitia[e] Munus atq[ue] officium sit reddere unicuiq[ue] pro ut eius merita exigunt et gratitudo nihil aliud sit q[uam] pro acceptis beneficiis grata semper et accepta voluntas Quis ignorat magna nos iniustitia. ac ingrati animi Censura notandos. Nisi iis laudem et gloriam debitam reddamus, a quib[us] religio et pietas n[on] vulgaris se cognosci receptisse argumenta. Illustretur ratio ab antiqua gentium consuetudine qui viros pietate in Deum et Patriam insignes summis post mortem celebrarunt Encomiis Athenienses enim Phylopoemene[m][?] propter pietatem in Patriam et quod pro ea mortem expetisset palmam Aneam in praeclaro ac insigni illi[us] mausoleo posuerunt in qua omnia ipsius praeclare gesta ad immortalitatem expresserunt. Idem Codro Regi Atheniensium ob pietatem similem in eandem patriam Pelicanum aureum post mortem in tumulo collocarunt et inscripserunt Quod in me est prote est. Sic ora torie explanare posses 2[o]s.

Omnis equidem

Omnis equidem virtus hæreditario sibi quodammodo iure ab omnibus exigit honorem et singulare laudis encomium. Vel maxime tamen amatores et alumnos suos, immortali gloria efficit. Laudatissimus Religionis amor. Et ferventissima in Deum pietas Auditores. Nec ullum ego ex hoc amplissimo Consessu viro et colonia inveniendum credo quin eos omni honore commendatione et incundissima quadam memoria colendos et prosequendos induet qui pietatis suæ pulcherrima monumenta non leviter fecerunt sed ad immortalitatem usque expresserunt. Et sane merito nam cum omnium nostrarum actionum æquissima federatrix ratio tum in rei veritatem semper propensa et in linata iustitiæ statera; tum denique debita gratitudinis iura atque leges exigunt, ut si par præmium meritis et triumphanti virtuti convenienter coronam adferre non valeamus, saltem linguam tributariam vel calamum vectigalem angustiis cineribus eorum consecremus, quorum pietas cum sepultis cineribus nunquam sepeliri potest, sed ex tumulo clamat illud symboli non moriar. Enim vero cum ex una parte gratitudo nihil sit aliud quam constans quædam et perpetua pro acceptis beneficiis relata memoria, communicata gratæ voluntati; ex altera iustitia sit illa virtus quæ unicuique iuxta eius merita per præmium et mercedem exhibet; quis vero erit sanæ mentis contrarius? qui neget magnum nos ingrati animi et violatæ iustitiæ crimen commissuros si iis laudem debitam et gloriam non persolvamus a quibus Religio et pietas non vulgaria sed rara, non exigua sed propedmodum tot meritorum ultro fatetur et lætatur se accepisse.

Ior? Rao a Ca. Efficienti

Rao Ravus

Comprobatio 2i Raonis

Atq hic illa laudabilis semper et tot ante seculis probata consuetudo floruit, ut quicunq hac virtute virtutum primiceria conspicui extitissent non modo vivi debita colerentur veneratione sed etiam post laudabilem e vita discessum congrua emerita pietatis laudi con meruissent praemia, Nam ut sexcentos ac pene innumeros taceam praeteream, cui bono erudita Atheniensium Respub: Pittacum ... Duci qui vera in Patriam pietate, etiam vitam qua nihil est humano generi carius, profudit palmam aeneam una cum praeclarissimis eius gestis ad aeternam posuit grata posteritatis recordationem. Quem ob finem in tumulo Codri qui pari pietate, sed maiori fortitudine, sanguinem eum quem a patria accepit eiusdem saluti gratissimam litavit victimam, quem in quam ob finem aureum efformavit Pelicanum, et preciosius auro efficit Lemma quod prote est pro me est ... aliquam illis rependeret gratitudinem, quorum pietate velut quadam firmissima columna suam fulcivit salutem, et ob extremo praeservata casu plus ex eorum vulneribus recepit sanitatis quam emanarit cruoris.

Ratio 2da sit et a Causa finali Quia tum hominum pietatis virtute insignium venerantur manes dici, non potest quantum alii ad similia pietatis opera excitentur et accendantur. Ratio Rationis ob adiunctis gloria et honoris: Nam cum ex una parte gloria et boni nominis fama, ex omnibus perennis et caducis rebus

Sit

sit maximum hominum bonum, teste Scriptura melius est bonum nomen quam divitiae multae, et ex altera parte, cum homo rationis particeps magis honestate quam utilitate utatur cum illa sit magis naturae humanae conformis et conveniens, ut potte quod proxime ad naturam Divinam accedat. Comprobatio rationis ab authoritate Philostrati qui in vita Ptolomei bonam famam et gloriam dixit esse calcar et stimulum ad virtutem. 2do exemplo Alexandri Magni qui se trophaeis Miltiadis ad praeclara facinora incitatum fuisse [illegible] Sed non ignorat illa magistra et omnis origo honestatis non alia ratione et arte ceterorum animos ad virtutem omnem et praeclara facinora commodius inflammandos, quam laude et gloria virtuti exhibita, quod ut clarissime ob oculos vestros proponam sic statuo auditores tanto nos ardentiori cupiditate atque desiderio boni illius obtinendi incensos flagrare, quanto illud ceteris omnibus et maiestate sua et amplitudine praestare videmus et demi quis adeo praeceps et demio mentis errore actus reperitur qui ex ingenti gemmarum oblata sibi magnitudine atque ex iis quamcunque voluerit concessa eligendi ultro potestate non potius aemulum solis adamantem quam simplicem eli[illegible]gat gemmam: aut cum deductus in pulcherrimos et amoenissimos hortos non potius decerpat nativa purpura rubentem rosam aut par prima nivi lilium quam lappam inutilem aut manus urgentem urticam. Age vero quid gloria in humanis rebus? an non idem quod adamas inter gemmas; quod lilium inter flores? ut proinde mirum non sit si hanc unicam prae reliquis elligamus hanc maxime exoptemus hac unica ad virtutem ac merita ad labores

[illegible] adiunctis

incitemur ad de mortalium quemlibet. Cum iuxta Sapientum Oracula hic Diuinae par
ticula aurae, et magis desideraret et expetere soleret quam cum naturae suae magis
conformia sunt illi perfectissimo ac supremo exemplari Deo similia magis ac propiora re
dantur quo fit, ut quemadmodum Deus, unam vel maxime suam gloriam in omnibus quaerat
desideret intendat: sic et hominem ex terrenis rebus nihil magis desiderare ni
hilque intendere solere quam unicam illam a qua recte et dici beatus et esse possit, im

Comprobatio primae ab authoritate

mortalem gloriam. Ut proinde non immerito doctissimus Philostratus in vita Ptolomei
bonam famam et gloriam dixerit esse calcar. Aureus sane est ac esse ad immortali
tatem stimulus qui magni Alexandri maiorem longe nomine incitabat animum
et eum Macedonia non caperet. Ut non modo tropaea Miltiadis suspe
raret sed et orbis terrarum magnitudinem quam in tot Monarchias diuisa
fuit sub unius fuerit potestatis.

Ratio 3tia fit a comparatis: Nam si laudem et gloriam illi merentur qui
arte sua opus aliquod egregium et non vulgare effecerunt, quales fuit Pol
cletus Zeuxis Apelles quae ob singularia artis suae simulacra hucusque in memoria
uiuunt et florent posteritati quando maiori laude et gloria digni censendi
sunt qui adusque immortalitatem zelosissimae pietatis suae apud nos
reliquerunt monumenta. Comprobabis hanc apodixim
Exemplo Narsetis Ducis Orientalis cuius singularem in
Deum et Patriam pietati grata et memor posteritas Phoeni
cem auream in tumulo sculpsit apposito Lemmate non
moriar sed viuam. Secundo comprobare posses exemplo
Theodosii

Theodosii quem antiquitas tum ob multas virtutes alias tum praecipue ob pietatem magnum appellavit. Sic ut et quadam honore et immortali memoria celebremus eorum pietatem, quae veluti pulcherrimum exemplar ante oculos proposita nostros eosdem et suavissime detinet, et mundissime delectat: Nam si calculo omnium et suffragio laudem illi et gloriam non vulgarem apud omnes merentur, qui marte propria opus aliquod praeclarum et singulare efficerunt; quandoquidem ingenii specimen et industriae laude semper dignissima videntur ut pote animi ornamenta et insignia tanto celeris constantiora, quanto animus praestat corpore, aeterna laudis natura immortalibus, ut proinde non immerito Polycletos illos Zeuxes appelles quanta semper in laude cultu fama honore praedilatione apud antiquos floruisse credamus quanto praestantiori laude et gloria ii digni censendi qui adusque immortalitatem zelosissimae pietatis suae apud nos reliquerunt monumenta. Utinam in Regis testimonium placet etiam illis magnorum manes excitare Heroum? Consurget et capax immortalitatis sinu redimitus tot victoriarum laudibus Narsetes Orientis pavor huic memor atque grata pietatis in se Patria ut perennem grati animi testaretur voluntatem

Comparo ab exemplo

Simulq ostenderet semper eius virtutes post fata victuras vi
praeclara Mausoleo Phenicem // Theodosius Magnus qui si magni
cognomen aliis virtutibus suis quas nunquam orbis enumerari potest
non meruisset, ob solam ferventissimam pietatis virtutem et rarum
inter principes religionis amorem maximus haberetur. Hic iam
esset poenenda et dillatanda oratorie minor. Sed non vellis
Contractis alio orationis cimbam dirigimus Sufficiat dedisse ar
tificium tractandae materiis tali modo Quod facile quis mi
nori applicuerit si labori et ingenio minime pepercerit.
Libet interea Contractiori praxi adeoq brevori datum artificium
illustrare

Gratuletur v.g. filius Parenti natalem S. Patroni Diem
v.g. alberti qui intra Paschatis solemnia incidit.

Donat maiorem Illo die Paschali est salutandum alteri, qui est eius natalis,
et quem gratulari suadet communis omnium laetitia, et innumere a Pa
rente accepta beneficia Sed natalis hic est, Ergo hac die gratulandum.
Posito syllogismo detur maioris ratio Quia ingratissimus esset filius
qui talem diem sine amoris indicio praeteriret. Deinde compro
betur ratio a Communi Consensu qui diem natalem bene
factoribus suis omni obsequiorum genere reddunt Cele

britatem

auctum fuisse et in scripsit non moriar sed vivam.
prodeat e luce gloriosus pulcherrimus ille terrarum splendor T.
+

briorem: Ponatur minor sed hic dies est Parenti Natalis et gratulari cum suadet Communis Christianitatis Lætitia et in numera est innumera eaq munificentissima à Parente accepta beneficia. detur ratio quâ est manifesta quòd siluet. Parens vocetur Albertus adeoq quod festivitas hæc intra Paschatis ferias inciderit ut nullus quicunq censetur nomine Christiano illam non singulari celebret lætitiâ: quod denique inter cætera beneficia ipsam vitam a Parente habeas. Congruo [illegible] id iterum aliqua ratiuncula quia Parens non frustra hoc Nomen gestat sed pulcherrimis conspicuus virtutibus cen Patronus eius si non ad fidem alios, exemplo saltem ad pietatem moveat. Et tandem fiore Conclusionem cum aliquo affectu et iuxta hoc artificium ita poterit iam tuam ducere orationem.

Minor

Si quæ dies innatum filiis erga Parentem affectum et potenter suscitat, et suaviter inflammat M DD. ut eis fortunatissimos totius felicitatis apprecentur favores; Illa certe vel maxime id præstat quam amantissimo Parenti felicia sidera sanxerunt Natalem, celeberrimam reddidit communis omnium lætitia ad quam gratulandam ipsa impellunt absq numero accepta beneficia potentes scilicet affectuum nexus aureæ gratæ voluntatis compedes. Quod enim horribilius monstrum genuisset natura quam ita ingratum filium? qui talem diem sine ullo amoris indicio, erga eum, a quo est, repertret, cum præsertim hæc ipsa communis [illegible] sibi gratulantium amicorum consuetudo non levi animi ingrati infamiam ~~aut [illegible]~~ exagerarat. At ipsum ingratitudinis nomen Cohorruit amor meus filialis quam omnium calculo incurrerem si hunc diem

Reo maioris a comprob

Minor

Hunc diem et Natali tuo infelice benefactor Illustrem è resurgentis è mortis potestate Christi memoriâ solennem, et me tot beneficiorum a te acceptorum

Rao Minoris — commonentem absque ullo debitæ gratitudinis obsequio prætermisissem. Affectum meum suavissimis amoris catenarum vinculis ducat in triumpho triumphale nomen tuum Ill. D. Parens et tanto Compatriori compar quanto ille et totus Or bis Poloni applausu, et muneris tuis beneficiis extigit; ut in ista quam Orbis Noster gratulationibus approbavit, et quod te primo feliciter nascentem excepit festivitate, omnem tibi quæ possibilis cogitari potest meliorem profusissime apprecetur felicitatem. Convenire rebus nomina saepe suis si alii fallunt, tu evidentissime ostendis: neque frustra talo

Comprob minoris — geris nomen qui seu alter Patronus tuus in omnium affectus rapis.

Conclusio — Nos vero qui illis nunquam pares sumus etiamsi vitam, quam a te bene volentissime geritur, acceptamus impenderemus ipsum Deum beneficiorum fontem, propter homines humana passum pro nobis allegamus: Et quod unum possumus felicissimum et Christi alternum qui ex gremio terræ redivivum et tuum Natalem tibi gratulamur. Ac ut diutius gratulari possimus

\+ proprios annos in felicem vitæ tuæ prorogationem conferimus et exhibemus

Punctum 7mum

De modis scribendo Orationes per systema analyticum aliisque modis.

Modus

Modus etiam et Status Oratorius Scribendæ orationis est per syllogismum annaliticum seu indirectum, hic autem fit quintupliciter de quibus hoc puncto

Primus modus dispositionis est quando uno loco ponitur Minor, sine vel cum suis rationibus. 2do Maior et rationes eius, aut etiam rationes nullæ, et tandem Conclusio fit. Vg. Si Sacræ R M: gratias quis ageret pro collata aliqua dignitate in Propositio ita disponere potest. Illi gratiæ agendæ sunt qui ornavit dignitate sed S: R ornavit etc. etc. Inchoa a minori vg Quæ in alios regaliter expandarunt immensa tua S R Matis beneficia, eadem et me ad clementissimum liberalitatis tribunal captivum stiterunt Regum fortunatissime et invictissime. Fateor me reum non læsæ maiestatis quæ ipsis etiam hostibus propter suam Lenitatem est amori, sed æternæ gratitudinis et obsequii; cuius debitum quamquam statim ex eo tempore quo faventibus Cœlis in Regem Nrum Electus es contraxerit: nunc tamen vel maxime illi debitor effectus sum cum singulari liberalitas tuo S R M: favore, illa dignitate dignus fuit iudicatus, qua non nisi summos viros et pro summis erga se meritis aut obsequiis Patria Nra remunerari et exornare consueuit. Deus immortalis! quas ego unquam condignas illi esse Maior vam gratiarum actiones qui e quanto Nobilissimorum virorum Cœtu meum nunc elligit quem ornaret quem tot postpositis competitoribus in tam sublimi honoris apice collocavit. Succumbo SS Rex tuæ isti munificentiæ, Conclusio fateor munificentissimam tuam Maiestatem tantum dedisse, quantum te decuit

non quantum ~~Lucrit~~ ego sperare debui: et qa. Vos Magna terrarum Numina meritati Numen Celeste Solum ambis exigitis gratam et benevolam Memoriam atq submissas gratiarum actiones; tantas tuæ Maiestati gratias ago; quan tas nunquam Servo gratissimus Munificentissimo retulit aut referre pote rit posteritas benefactori. Vivet hoc beneficium tam diu animo infixum, quam diu ipse vivet Aldrianus ad tuos serenissimos nutus ubiq et sem per paratissimus et promptissimus.

2dus Modus dispositionis est quando uno loco ponitur in oratione conclu sio et pro Ratione eius assignatur Maior vel minor, et tandem iterum repetitur conclu sio alis verbis, aut etiam absolute omittitur et aliquid loco eius ponitur. Praxis modi huius dabitur in Politica.

3tius Modus Quando ponitur minor cum suis itidem vel sine suis rationibus et comprobationibus, deinde ponatur Conclusio.

4tus Quando omissa Maiori ponit Orator uno loco rationem Maioris, cum vel sine suis comprobationibus. 2do Conclusionem. tertio Minorem, et eius probationes, exornationesq aut etiam eas praetermittit. Et tandem iterum adhi necttit conclusionem aut aliquem alium affectum loco illius

Denique facilis modus dispositionis est per syllogismum truncatum et im perfectum, quem Dialectici vocant Ethymema: quando scilicet omissa maiori et eius probationibus ponitur et probatur sola minor

aut Contra

Aut e contra omissa hac probatz illa et subnectitz conclusio. Scripturus itaq per modum
invento themate causa ratione eius ponat antecedens et ex illo deducat consequens
V.g. Si suaderes Regi victori alicui, ut victis ignoscat poneres propositionem
hanc Rex ignoscere captivis debes Rex qa Clementia regem decet; poneres
rationem pro antecedenti; et ex illa inferres consequens. Ut Clementia Regem
decet Ergo Rex debes ignoscere captivis. Jam vero sic ordinem antecedens
probando et exornando tractares. Nullum ornamentum Principis fastigio — Antecedens
dignius pulchriusq est quam illud qd venit illi clementiae virtus. Ratio
Turpe enim eum qui aliis praeest subesse iracundiae, et cum aliis imperet, im- — Compro
moderato servire affectui. Placuit pridem non mihi sed Orbi universo
Constantini Magni elogium a Magno illo oratore Eumenio datum. Gratulare
inquit Constantine Naturae ac Moribus tuis quod talem te Constantius pius
genuerit talem decreta siderum formaverint ut crudelis esse non possis. Ast fru
stra Rex SSme ingeniosa Poetarum Natio de Jove supremo Deorum Con
finxit quod fulmen in eius dextera fuerit adstrictum ne temere desaeviret
in Cermées Mortalium. genuina sane haec in Regibus magnis terrarum
Numinibus Clementiae imago est, quae fulmen iracundiae a vindicta velut ha
~~vellat~~ bene adstrictum tenet non in nullum sana omnibus benefica — Conclusio
Ignosce itaq Regum Clementissime iis quos ad tuos pedes crudelis adspi-
Fortuna: adscribunt tibi Orbis quod sibi arrogaverit Roma; haec tuae ar-
cesserunt parcere subiectis et solum superbos debellare

Aliquando in tali Oratione antecedens non probatur
Sed solum Consequens vel quod antecedens Certum est, vel quia ad rem minus refertur.
Sic v.g. si alicui gratulari velles dignitatem per hoc Enthymema. Collatus
est tibi v.g. Capitaneatus ergo eum tibi debeo gratulari: hic non est proban
dum antecedens quia Clarum est sed solum consequens. Aliquando ve
ro probandum est et antecedens et Consequens v.g. si suaderes militem
externum non esse ad bellum conducendum per hoc Enthymema. Externum
militem periculosum est Conducere ergo non est Conducendus posses
probare et antecedens et Consequens.

Per inductionem non nimium frequenter omnes fiunt. porro inductio est plurium exem
plorum Concatenatio cuius vero artificium in hoc est ut in prima parte exempla na
turalia aut etiam moralia ponuntur; tandem Concluditur aliquid vel faciendum
vel omittendum. Sic v.g. si suaderes Hostem etiam minimum non esse Contemnendum
ita per inductionem suadere posses. Exordium Scio equidem Platonem eum mon
tem fuisse ut de hostibus interrogarent non quot quantive sed ubinam essent.
Mihi tamen longe magis placet animus qui iuxta prudentum ducum opinionem nec
minimum Contemnit hostem: Nihil enim tam firmum est, cui periculum non sit etiam
ab invalido. Inductio. Quid parvo minus est Echeneide - tu regeris ta
men obvia navibus pro libitu naves sistit, et rursus ire iubet. Leo quoque ni
mirum avium pabulum fit ferrum rubigo Consumit et parva securis
altam quercum deicit. nonne a cane non magno saepe tenetur aper
et ingentem Elephantem unus pro placito frenat puer Indianus v.g.
adeo verum quod et parva scintilla magnum excitabit incendium. Et
Contemptus

contemptus hostis ingens dedit specimen bellis. Suadeo itaque milites ut hoc primum in animis vestro statuatis ne ullas unquam hostis contemnatis vires, atque sic singulis quasi ex utraque parte sint humana corpora in quae fatum commune habent ius et imperium.

Huc quoque revocatur et ille scribendi modus per exempla et authoritates quem deo subiect Orator sive sacer sive profanus scribit Orationem et probat thema sibi praefixum solis personarum exemplis vel auctoritatibus profanis et sacris multa exempla adducendo, et testimonia oratorie solliendo: cuius facilitas cuilibet per se manifesta est, ideoque praxi non eget. Exordium enim in talibus desumitur ex ipsa re de qua Oratio scribitur, et fit post modum accessus ad Exemplum.

Est etiam non vulgaris scribendae orationis modus praesertim brevioris adeoque et epistolarum quando Orator primo dictum aut factum alicuius contrarium refutat aut reiicit et postea suum sensum ponit et probat: talis sunt immediate data sic etiam si alicui ab exteris reditum gratulari velles per hunc modum eam optime scribere posses Horatii versu accepto qui ait

Recepto dulce mihi est furere amico

Sic Ego: Recepto dulce est ait quidam, at mihi te recepto non furere sed laetari dulce est et tanto magis quanto ferventiori desiderabaris animo maioribus expectabaris votis. Quas tu nunc tecum advexisti opes! non illas quas decolor sole transmittit Europae India aut dictis profert Angelicus nec quas audax omnia perpessus mercator irrequieto conquirit studio:

Sed quibus

Sed quibus instructa Mens vel Patriam iuvet consilio, vel Familiae sit Orna
mento. Vivit nunc erecta, et ad sublimia Naturae ipsius ductu efformata indo
les tua ad maxima quaeque impulit et speranda et spectanda. Quare singu
lari affectu gratulor hunc reditum, qui singulares ille [illegible] seruam eximi
dentiam et virtutem: et si quid (quod minime puto) dissita locorum intervalla
debilitate adenerunt affectu is vel integre iterum reviviscat, oro. Hic Mo
dus prodest in deliberatio quando initio adversam Sententiam laudamus,
Sed postea quare ab ea dissentiamus rationem reddimus.

Praeterea Modus etiam non incongruus est, quando simpliciter Ora
tionem Nostram ab aliqua Sententia similitudine in apophthegmate sym
bolo inchoamus et discursum facimus. Exempli gratia velit in funebri
Ubi potissimum hic servatur Ordo. Primo ponitur sententia symbo
lum adiuncta vel omissa laude auctoris 2do brevis expositio
seu explicatio sententiae 3tio ponitur vel confirmatio vel exorna
tio vel utrumque. Quarto fit applicatio ad rem Oratoris et tandem
Conclusio cum aliquo affectu.

Per protasin et apodosin est quoque modus bonus faciendi Ora
tionis brevioris: cum primo praemittitur generalis aliquis discur
sus postea particularis et tandem conclusio. Sic ut
Si in materia funebri ageres Orationem discurreres primo in
comu

Comuni de mortis atrocitate, quâ hominem rapit e medio honorum cursu, postponit et contemnit amicorum lamenta, non flectitur orbitate filiorum, vitâ quâ nihil homini pretiosius est inutabili, et nunquam reparabili succidit ruina. Deinde descenderes ad particularem defuncti personam, et in eadem mortis eiusdem atrocitatem depingeres, inuehendo in mortem quod virum ita utilem, et quidem patriæ, amicis coniugi, liberis, Ecclesiæ, miseris et vita spoliavit. Tum demum concluderes, quod virtutes eius cum vitâ caducâ interitu, non intereant sed in animis hominum et in iucunda patriæ memoriâ æternum sint mansuræ. Ultimo aliquam consolatiunculam mæstis consanguineis et propinquis annecteres.

Punctum 7mum

De artificiosa Orationis Scholasticæ vulgo Ciceronianæ Structura

Prœmitto 1mo Varias esse Rhetorum opiniones de partibus Orationis alij enim assignant sex Exordium, Propositionem, Narrationem confirmationem confutationem, Perorationem et Epilogum. Alii vero octo. Sed his omissis certum est distinctas essentialiter Orationis partes non nisi 4 esse videlicet Exordium, Narrationem, Confirmationem, Epilogum. Ita Cicero in partitionibus, atque harum quidem duæ valent ad docendum scilicet Narratio, et Confirmatio, duæ autem ad impellendos auditorum animos ad id quod suademus, vel ad oblectandum nimirum Exordium et Epilogus.

Dices: præter allatas quatuor Orationis partes, reperiuntur etiam Propositio et Confutatio, in Orationibus multis, præsertim generis deliberatiui, et iudicialis. Ergo sunt saltem 6 orationis partes.

Respondeo distinguendo antecedens, reperiuntur distinctæ ab his.

stantiis, nego antecedens, reperiuntur non distincte concedo antecedens. Ergo sunt sex partes Orationis nego consequentiam. Nam propositio pertinet ad Exordium confutatio vero revocatur ad confirmationem, tanquam inclusum eius virtuti membrum: quoties enim nostra probamus toties aliena refutamus.

Praemitto etiam has 4 partes non in omni semper Oratione reperiri; nam apud Areopagitas non solum consuetudine, sed etiam legibus cautum erat ne Oratores in iudiciis Exordiis et Epilogis uterentur, sed nuda narratione et confirmatione, apud Nos vero Exordium non raro omitti solet et Narratio, illud quidem in laudibus, narratio vero in deliberationibus, cum manifestum esse soleat, quod deliberationibus aliquid committitur quod ad primam partem attinet.

Dico Exordium iuxta Ciceronem est Principium Orationis, per quod animus Auditorum praeparatur ad audiendum, Quatuor partes habere potest. Imam ad instar propositionis cuiusdam in qua res illa, de qua agendum est levissime attingitur, ut si in genere Deliberativo consultatio instituatur de bello Cosatico resumendo, sic prima pars Exordii procederet. Nemo nostrum ignorat Auditores, quanta mala Universum regnum Nostrum singulis ferme annis ab infestissima Catholico et Polonico nomini Cosatica tyrannide illata sibi experiatur. Tum sequetur Ratio Secunda pars Exordii, quia approbet, praecedens propositio sic Ut ostendo in proposita materia. Nec enim adeo nostrae in Republ. negotiis peregrinae sunt aures, ut ea non audiamus, nec hostilis furor adeo segnis est, ut singulas Regni Nostri provincias, longe lateque hactenus peragrare nequiverint. Ita

est

est complexio, in qua contineri ac repeti simul debet artificiose Utraque praecedens Exordii pars, quam attulimus sic V. gr. Quod cum omnium nostrum animos ita insidere, atque mentes nostras possidere oporteat. Videte per deum immortalem quem vobis animum suscipiendum in tractandis Patriae commodis putes. Videte ne cruentus tyranni ferrus cervicibus nostris impendens negligentiam nostram ultra in nos exsecuturus.

Ubi est comprobatio cum scilicet huius ipsius immediate allatae rationis aliud superadditur. V. gr. Neque enim aliquid est desidia nostra permittere populum olim bello et pace gloriosissimum, tam opprimi calamitate, ut omnibus suis facultatibus cum dimicatione capitis proprii per turpitudinem amissis, eversis Civitatibus iure legibusque regni hostili furore convulsis, luctuosum barbarae tyrannidis iugum indignissime subire cogatur. Hic loco quintae partis ponenda est propositio quaestionis tractandae. V. gr. Adeste igitur tantisper animo, cum truculentam hanc belluam vestris confodiendam telis prosequar, ostendamque facile vestris viribus conficiendam.

Noto non debere Oratorem his Exordii partibus ita adstringi ut non possit aliquas earum pro libitu omittere, aut inter se permiscere Semper enim in talibus iudicium et prudentia Orationis spectanda sicut etiam in ceteris orationis partibus omittendis alicuius aut disponendis.

Dico 2do Officium Exordii triplex esse, conciliare benevolentiam facere attentum Auditorem et facere eundem docilem, benevolentia potissimum conciliatur his modis. Imo persona Oratoris ~~spectandas, sicut etiam in~~ ceteris Orationis partibus. Si bene

meritorum suorum modeste mentionem faciat, si ostendat amore publici boni, aut iuvandæ Reipub. aut innocentis personæ studio se ad dicendum impelli. 2do re ipsa si eius dignitas de qua tractamus innuatur, si utilitas, si utilitas necessitas, honestas singularis esse declaretur. 3tio persona Auditoris, si attingatur eius in iudicando integritas, in defendenda Patria alacritas, studium promovendi boni publici, et propensio innocentis. Attentio vero fit primo brevitate præmissa futuræ Orationis. 2do clara propositione, et brevi quæstionis tractandæ de qua dicturus es. Dociles vero Auditores commoda partitione rerum, si plures occurrant in Oratione eadem tractandæ.

Hinc patet tres esse virtutes Exordii brevitatem sublatam proportionatam Orationi, ne grandi capiti exiguum formicæ corpus aptetur. Sic enim Oratio monstrum potius, quam Oratio futura est, communiter ergo mediæ chartæ exordium requirit, quatuor vel trium chartarum Orationem. Exordium vero ultimus chartæ Exordium requirit 6 vel 8. 2da virtus est claritas, ut sit rumiris de re vel materia illa ducta Exordium, de qua Oratio habenda est. 3tio perspicuitas, ut verbis selectis, sine obscuris allegoriis modisque loquendi ænigmatis constet. Exordium enim est index reliquæ Orationis. Illustrabitur inferius praxi.

Dico 3tio fontes sumendorum Exordiorum hos potissimum I. Rhetoricos assignari ex quibus illa erui solent. Primus ab attributis locis personarum temporis et aliis sic a tempore totum facit Exordium. Cic. pro Cælio, a loco pro Deiotari a Personis Phil. 4 et sic si quis dicturus de laudibus viri militaris

militaris, qui strenue impetũ hostilem sustineret eidem hanc congereret materiã. Magis quidem hodie aliis deceret loqui ex hoc loco de laudibus viri bellicosissimi, me tamen non usque adeo decet si dicam &c.

Secundus fons ex visceribus causæ, hoc est ex internis rei illius, de qua agimus circumstantiis: et ea optima censentur Exordia si pro statu rerũ tam existentiũ formentur. Ut in Oratione læta, et hilari, commemorando causa lætitiæ, in re luctuosa et funesta cõmemorando causas tristitiæ, et solicitudinis. Ex hoc fonte sumpsit Cicero Exordiũ in Catilinaria 4. Video Patres Conscripti &c.

Tertius ab Exemplis Parabolis fabulis, Proverbiis sententiis, acute dictis. In iis tamen prudens ratio tractationis spectari debet, ut aptus et conveniens ad probationem accessus fiat, hæc ideo tractari dupliciter possunt, vel applicando rei si serviant eidem, vel reiiciendo si non serviant. Ex hoc fonte ductũ Orationis nostræ exordiũ de S. Andrea et renovatione studiorũ, a nobis habita quæ infra vide.

Quartus fons ab invocatione aliqua auxilii Divini aut facundiæ præsertim in causis maioris momenti ubi Orator desideret, attentionem singularẽ vel plurimum fidit suæ causæ, tale ẽ Exordiũ Demosthenis de Corona. Primum Deos et Deas omnes precor Athenienses, ut quantã ego benevolentiam erga ~~vos~~ et Rempublicã et vos universos contestanter habeo. tanta mihi a Vobis in hoc iudicio tribuat. Tale Exordiũ etiã format Cicero pro Murena, quũ precatus sum a Diis immortalibus

Quintus fons ex abrupto quo utimur in rebus gravibus et vehementi affectu indigentibus unde duo requirunt talia Exordia

dignitatem sine qua iacet, et prudentiâ sine qua non abruptum sed absurdum est. Talia formavit Exordia sic: Ima Catilinaria, et in Pisonem. Fiunt verò talia Exordia Imo per libertatem quandam et audaciam dicendi, quod facit Mutius Scaevola apud Porsenam Petrusius lege apud Livium lib. 2do. Romanus sum civis, Caius Mutius vocant hostis hostem occidere volui, nec ad mortem minus animi est, quam ad caedem fuit, et facere et pati fortia Romanum est. Secundo per deprecationem. Sic Iocasta Mater Atolis media inter arma excurrens, alterum e filiis Oratione detinere studet.

Ad te preces nunc nate maternas feram
Sed ante lacrymas teneo longo tempore
Petita vobis ora

Tertio ab increpatione sic Marcellus profugos in acie milites alloquitur acerba sane increpatione utens ut est apud Livium lib. 27 cap. 15. Diis immortalibus tanto pavore incidentibus vobis invaluit, portasque non ipsa castra est aggressus, defenderetis profecto eodem terrore castra quo omisistis pugnam. Qui pavor hic? qui terror? quae repente, quis et cum quibus pugnaretis oblivio mentem invasit? nempe ii sunt ii hostes, quos vincendo et victos sequendo priorem aestatem absumpsistis &c. Similes tamen Exordiendi modi ex abrupto usitati sunt in militaribus Orationibus suasionibus, et dissuasionibus, in gratulationibus, et gratiarum salutationibus & Extemporaneis praesertim si inopinate et praeter expectationem aliorum ad dicendum procedamus.

Dilucido Maiestatem et Splendorem numerari inter requisita Exordia, sunt autem haec verbis selectis et

Sequens

figuris, figuræ vero eiusdem Orationis solitæ hæ sunt. 1ma Dubitatio. est huius figuræ clarum Exemplum apud Curtium lib. 6. num. [illegible] Vbi Philotas coniurationis suspicionem deprecatur. 2da figura Praeoccupatio Distributio rei illius, de qua locuturi sumus vt pro Cornelio Balbo, et quinctio anthypotesis, suspensio cuius Exemplum clarum Verrina I.

Dico 5to affectus in Exordio hi locum habent. 1mus lætitiæ et gaudii, cum gratiam nobis dicendi occasionem aut materiam ostendimus. 2dus doloris cum nacti sumus materiam aliquam, ex qua aut iam passa Respub. damnum, aut venturum metuit; Tale Exordium est apud Tacitum lib. 2. in Oratione morituri Germanici. Si fato concederent &c.

Dico 6to Vitia Exordii esse, primo si sit vulgare, id est quod multis causis applicari potest, et cuilibet materiæ servire, quod vitium Contrarium est illi fonti Exordiorum, qui ex visceribus causæ desumenda Exordia docent. 2dum vitium cum ita est commune, vt contra te ipsum retorqueri ab adversario, pro sua Oratione vti ille met possit. Deinde vt non sit longum adeo requiritur vero vt saltem decies, octies aut sexies Exordium contineatur in Oratione tota.

Tandem esto Informatio de Propositione quæ duplex est alia partitiua illa est qua partimur in partes de quibus dicturi sumus: indicatiua vero qua absolute indicamus, quod in Oratione dicendum erit. V.g. Ostendam tranquillitatem Regni in hoc consistere, si concordes inter se Patriæ viuant Cives. Hæc vtraque ponenda breuiter perspicue ad Confirmationem accomodata, ne aliud sit propositio aliud Oratio. Quæ porigi solent de captatione benevolentiæ paucas supra attigi. Nec vt Orator in hac parte multum laboret

praecepta, ad eam conquirendo cum ei ultro se ipsa obtrudant. Quando enim proponis breviter et perspicue quod dicturus es, cam[f]as docilitatem, quando item rem dicendam commendas vel audientia petis facis attentionem.

Narratio

De Narratione haec breviter sciendum, sciendum 1mo Narrationem esse expositionem rei gestae quanti seriem et quandam ac fundamentum constituendum fidei ita sic: in partitionibus Oratoriis. Porro Narratio haec triplex est, una Historica, quae continet naturalem rei factae narrationem, seu relationem solo cultu verborum contentam. Secunda est Poetica qua fabulae et comediae tractantur et omnes fictiones. 3tia est Oratoria sub qua continentur etiam politicae Narrationes, atque haec duplex est, causae nimirum una, altera vero pertinens ad causam, causae illa est quae statim post Exordium post propositionem expresse ponitur, pertinens vero ad causas illa est, quae ontur interdum et Narratur, ex occasione occurrente in cursu Orationis vocantur potius hypotyposes seu descriptiones et de hac nobis res.

Sciendum 2do Narrationis partes esse duplices, maiores et minores et antecedentes, mediantes, et consequentes. Exemplum huius sit tale. Confirmemus vos sententiam hanc exemplo Corrumpunt bonos mores colloquia prava. Ab antecedenti sic. Atque ut intelligere possitis quam pestem sit adolescentibus disceptatio allatura prava, si fides ei sit aliquo

Sit aliqua libet iuvenis luctuosam plane sortem, easumq veluti im=
pietatis imaginem ponere vobis ob oculos, quasi fatum fraud huius
disputationis, et infelicem partus fracta mentis: medius autem tale sit,
quo exponatur ipsum factum. Nobilis fuit Adolescens in loco
quodam, elegans illi forma, subtile ingenium, vestis nitida, nec incul=
tis moribus, sed quo fodavit omnia curandis cutis studiosus. A Pa=
rentibus ut sit studiorum causa missus in civitatem Nobilissimam Ja=
roslaviam, ubi cum audisset aliquem Epicuri discipulum de Compota=
tionis iucunditate, denique de insolenti conversatione disputantem,
qui probis benignisque moribus oculos animosque multorum retinebat, re=
pente mutatus in alium, non iam cibi et potionis parcus, ut ante, sed ri=
dentis blandientisque potus, colore captus, temperantiam contemnere
libenius indulgere vino, genioque largius maioribus poculis peragrari,
insanire. Modus consequens adiungitur, Neque iis se tantum in sordi=
bus velut in caeno volutare, sed alios ad tam impuri criminis
societatem impellere. Sed non diu miser Adolescens, genio viti=
is indulgere potuit, tandem in vicionum sordes, et in Orationis acu=
leos fatales ac funestos incidit. Quid moror? cum quadam nocte
ex nimiis perpotationibus domum se fallente vestigio, articulisque sub=
sidentibus lambentem retulisset, ubi lente funestum peteret, ecce tibi in
incendium. Deo ita permittente, imo vindice incidere, inclusum com=
burere, in illo perire. O flammas Adolescenti fatales! Sed
fallor: O sermonem de compotationis commendatione, quibuslibet
bet flammis et incendio saeviorem! in hoc te supplicium iniecit.

colloquiũ liberius, has tibi faces incendit hac pœnâ supplicioq
mulctauit:

Sciendum 3tiò. Materiã narrationis esse personã factum, causã, tempus locũ modũ, de his enĩ aliquid narrare solemus. Exemplum huius sit Narrationis Milonica narratio. Num. 24. in qua omnes hæ circumstantiæ expediunt, a Persona Clodii ordit; sic ibi. Clodius cũ statuisset &c rem vel factũ exponit ibi, Roma subito profectus est etc. post causas multas facti affert ibi. Occurrebat Manca &c tempus explicat ibi. Fit obuiã Clodio, ante fundum eius hora fere meridiana &c locum attigit ibi: ut ante fundum Milonis insidias collocauerat &c modũ quoq exprimit ibi: statim plures cum telis &c

Sciendum 4to Virtutes Narrationis illas eẽ potissimas si obseruat in illa = 1ma breuitas, quæ rerũ inutilium amouet plixitatem. 2da virtus perspicuitas, quæ enĩ in verborũ ambages, parentheses, longas præterea digressiones inutiles deuitent. 3tia virtus probabilitas, quæ consurgit, et consequenti narratione, habita ratiõe personarum, locorũ, temporũ, causarũ, et euentuũ, testimoniorũ, rerum præterea cum hominum opinione coniunctarũ. 4ta et ultima virtus est, quæ efficit et rerũ gestarũ, et inusitatarũ commemoratione. Item si excitet in Oratione expectatio, ut dubitet, quo res sit euasura, et si adducantur casus inopinati maxime felices, tum colloquia personarũ, dolores, terrores

aliiq

aliasq affectiones, cupiditates, quæ miram addunt Narrationi suavitatem. Videantur Exempla Narrationis in Oratione Ciceroniana, pro Cluentio, et 3tia Verrina, ubi ipse Cicero narratione plane Politica, triumphat quoq in hoc genere Quintilianus maxime vero declamatione 9.

Sciendum 5to. In Narrationibus his potissimum figuras locum habere, Imo hypotyposis, illustris est illa Verrinæ 7. Num: 163. Caedebatur Virgis in medio foro Messanæ Civis Rom: cum interea nullus gemitus nulla, vox alia istius miseri inter dolorem crepitumq plagarum audiebatur, nisi hæc Civis Romanus sum &. Suspensio, quæ plurimum affert non dignitatis tantum sed etiam voluptatis ut in eadem Verrina videre est. N. 10. Quid deinde, quid censetis, furtum fortasse aut prædam expectatis aliquam &. Intercedunt sæpe narrationes exclamationibus admodum vehementissimis, pulchra é illa pro Cluentio de Sassia Matre, ubi post aliquam narrationem hæc interserit ad motum num. 15. O mulieris scelus incredibile, et præter hanc unam in omni vita inauditum! o libidinem effrenatam et indomitam! o audaciam singularem! Increpatio etiam vehemens adhiberi solet, ab Oratore, quoties grave aliquod scelus exponitur, eiusmodi est Verrina 7. num 162. Si te illius acerba imploratio && Et in Catilinaria 1ma patere tua consilia non sentis &. valet etiam plurimum in amplificandis narrationibus communicatio, qua consilium vel auditorum vel personæ alterius exponimus. Sic Verrina 7ma num. 15. Si tu apud Persas &&.

Confirmatio

Circa Confirmationem multa occurrunt examinanda, est enim haec difficillima pars Orationis, quae fidem, authoritatem, et fundamentum addit propositioni et licet haec inferioribus Orationis partibus, Oratori laboriosum sit, in hoc nihilominus labor illius maxime elucere debet, cum tota vis et maiestas Orationis in ea consistat.

3. porro in confirmatione tractari solent, nostrorum argumentorum expositio, alienorum, si quae sunt, confutatio, et digressio, cum eius inciderit occasio: ut de primo puncto dictum, in dispositione argumentorum, ea vero quae ibi omissa sunt huius loci propria subiungo.

Sciendum Imo Confirmationem esse partem Orationis argumentando, hoc est argumentis ex generibus causarum vel ex locis intrinsecis, seu extrinsecis desumptis, fidem nostrae causae faciunt vel breviis. Confirmatio est rei propositae, pulchra et elegans atque firma per argumenta probatio, locus illius est vel mediate post probationem vel post Narrationem.

Sciendum 2do inter virtutes supradictas maxime requiritur attentio in confirmatione, interim in Orationibus generis iudicialis, ut noscatur Crinomenon id est quod probandum inferendumque est vel tota vel magna ex parte Orationis videndum: item an sit simplex hoc crinomenon vel multiplex, item nunc in hac acie illa parte syllogismi aut in utraque constituatur nam aliquando consistit in sola maiore, aliquando in minore, quando est maior. Nota sic. Vg. Si maior esset nota non esse Numini Petrum occisum a Domino Paulo, qui filius

fuit

fuit Domini Petri tali Syllmo, impossibile e ut filius Parentem oc=
cidat, sed D. Paulus e filius ergo impossibile e ut parentem occi=
derit. Si Propositionem indirecte sic facere velis, cum minor sit certa
ergo maiori Crinomenon est faciendum totaq Oratione probandu impos=
sibile videlt ee Patrem a filio occidi, aliquando vero maior et mi=
nor p crinomeno accipitur, quando utraq propositio maior et minor
probari debet. Sic pro Roscio Amerino habet utramq Syllogismi
propositionem p Crinomeno Oraonis Vg. Qui habet causa occidit
Sed Roscius non habet causa ergo. non occidit, maior non est, a par=
te vera nec etia minor probanda proinde utraq fuit Ciceroni, ut
videre e apud eundem.

Sciendum 3tio antequa velis facere Confirmationem
1mo inuenias propositionem cum suo crinomeno quod aliquando e idem
cum propositione aliquo distinctu, si vero idem tunc ipsa propositio
plurib argumentis Oratori est probanda. Vg Si posueris temperan=
tia esse amplectenda, nec aliud crinomenon diversum a propositione vo=
lueris instituere tunc haec ipsa propositio plurib esset probanda argu=
mentis, et in Conclusionib inferenda propositio ergo crinomenon
per locos Rhetoricos ducamq. 1mo a Definitione
habitus animi coercens appetitu ab illicita voluptate amplectendg est
Sed temperantia est talis ergo amplectenda. A partiu Enume=
ratione Modestia, vigilantia, frugalitati studendum est, ergo et
temperantia. A Notatione Temperantia est quae temperat

non rectos animi impetus: ergo amplectenda. A Coniugatis Tempe-
-rantem esse, ac temperanter vivere ab omnibus illecebris sibi tempe=
rare laudabile est, adeoque amplectendum: ergo et ipsa temperantia. A
Genere Omnis virtus amplectenda est, sed temperantia est virtus ergo
amplectenda. A Forma et Specie continentia species temperan-
tiae laudibus est amplectenda, ergo et temperantia. A Differentia
cohibere animum ab immoderata voluptate et cupiditate laudabile est,
ergo aliis virtutibus est laudabilis. A Simili Navis sine
Navarcho exercitus sine duce periclitatur ergo et homo sine temperantia.
A Contrario libido fugienda ergo temperantia sequenda adeoque am=
plectenda. Ab Adiunctis Conservatio rei familiaris est procuranda
ergo et temperantia, cuius studio ea praestatur. A antecedentibus, fugere
crapulam, et exercere se ad temperantiam laudandum est, ergo et temperan=
tiam colere. A Consequentibus bona valetudo, quies, et laetitia con=
scientiae amatur ergo et temperantia, quae talia commoda generat.
A Causa Efficiente. Appetitus perfectionis Christianae fuga vi-
-tiorum laudantur igitur et temperantia, horum effectrix laudabilis est:
A Causa finali Temperantiae finis est frenare impetus illicitos
atqui hoc expetendum est, ergo et temperantia. Ab Effectis
perfectio animi, Sanitas corporis desideratur, sed haec sunt effectus
temperantiae, ergo temperantia est desideranda. A
Comparatione minoris, Artes quae corpus exercent amplectimur
ergo et temperantiam quae expolit animum. A Comparatione

pario

parius Justitia, prudentia, fortitudo diliguntur ergo et temperantia diligenda est. Consimiliter sit in Oratione virtutis aliis. Aliquando vero Crinomenon est distinctum a sua propositione, quod tunc plerumque contigit quando fundamentalis et solida adfertur ratio una vel multiplex, quae sufficiat sive probetur ad id assequendum quod ostendis. V. g. Sit haec propositio Cosaci ad internetionem delendi sunt et Crinomenon esse potest, quia multis conditionibus instabilem pacem, et fidele Reipub. obsequium reduci possunt, cum vero talis solida ratio quae Crinomenon constituat adfertur, tum non debet ipsa propositio sed sola ratio, quae pluribus rationibus inventis debet solidari ipsa vero propositio ad Conclusionem referri. Et hic pluribus dictam rationem probaturus plura argumenta ex locis desumes V. g. A Conjugatis pax est a pacificis Cosaci nunquam sunt pacifici ergo etc. A Causa materiali ostendendo Cosacis inconstantiam ut potè qui Regem pro suo neque agnovere nunc agnoscere volunt cum contra Rempub: arma sumant ergo etc. A Consequentibus bellum Cosaci ipsi volunt, qui ultro in legiones suas abeunt ergo etc. A definitione quia pax haec non est vera, quae est, sed potius pacis simulatio in ordine ad retinendam Ukrainam ergo etc.

SCIENDUM 4to Quousque dictorum argumentorum instituatur tractatio, Exordium permittendum aliquod ita: Genti quidem Polonae sicut insitatum est bello quempiam finitimorum adoriri, nisi belli causam luculenter videat, multo magis innocenti eandem inferre. Ratio supremum enim bellorum Arbitrum Deum in eo pugnare didicit

qui innocentes lacessunt bello essetq breviter aliquo vindictæ divinæ exemplo res illustranda faciendoq deinceps ad propositionem accessi tali modo nihilominus nec ita pacis amans est, quietisq studiosu ut lacessita in in arma non ruat. Cæterum si hostis per [illegible] insultet, aut p cedes ultroneas ad fatalem æmulationem provocet, esseta hic ponenda propositio. Esse movendum adversus cosacos bellum vel esse ad internetionem delendos, sequitur postmodum Crinomenon, si causam quæris pax quidem sancta est cum Cosacis verum hæc suspecta Patriæ nostræ eo debet adeoq juste contra hanc perniciem et pestem Reipubl: sumenda arma. Comparationis argumentum primum a Definitione poni potest, Omnis simulatio pacis suspecta est, sed pax cum Cosacis est simulatio ergo etc. Maioremq ipse videtur habere apertam veritatem afferre posses per sententiam. Sic nemo inquit Seneca personam fictam diu ferre potest, et ficta in naturam cito recidunt, ratio dicti quia simulatum nihil potest esse stabile et diuturnum. Minor sic quis vero eum hostem perniciosum esse non censuerit! qui cum se maxime pacem simulat afferre cum maxime nocere voluerit: Cosacq cum Polonis pacem iniit, et quis eam firmam dicat, quam ad spem amicitiæ firmam esse experimur, re autem occasionem belli renovandi dari nobis visus est, vel præsenti tempore tot illatis iniuriis. Tali modo procedendum cum reliquis rationibus supra recensitis.

Septimum 3tio in Demonstrativo genere varias esse Methodos ducendorum argumentorum. Imo per virtutem alicuius personæ. 2do per ætatem. 3tio per tempora

4to

4to per singlex geng bonorum. 5to per secundum dispositionem. 6to per aliquam allegoricam tractationem per virtutes fieri pt. V. Imo primas prudentiae, et quomodo ad eam pervenientis quent laudas, quemadmodum ad eam à natura fuerit instituta, quid subsidii ad eductionem susceperit, quomodo acquisita fuerit usus et omnes eius implicuerit partes quos fru= ctus ab ea acceperit &c. Sic absoluta prudentia transitus fieri posset v.g. ad iustitiam, ubi item illa referes quae vel ad probandum vel amplificandum illius iustitiam servire possent laudando videlicet ex eo quod prudenter mu= nera distribuat in bene meritos non ut quidam principum, lenones et adul= terorum greges, quod sontes pro merito puniat, et secundum Apostolum non frustra gladium portet, quod respectum personarum nullum habeat, sed amore iustitiae omnia agat, absoluta iustitia ad alias virtutes transire poteris totiusque vitae actiones ad eas revocando v.g. ad fortitudinem, quae consi= stit in aspectu rerum sublimium et honestarum scilicet immortalitatis et gloriae deinde animi constantia solus enim nobilem ac generosum animum prodit qui difficultatis obiectu non frangitur, fortitudo est impatientia quae nullis rebus adversis nullis iniuriis aut probris movetur. Per aetatem fieri posset dispositio hanc dividendo in infantiam et 7 annum pu= eritiam et 14 pubertatem ad 21 adolescentiam, ad 24 iuventutem, ad 36 virilem, ad 42 senectutem primam, ad 49 senectutem secundam ad 76 haec aetas est iuxta medicos divisa, iuxta A= strologos et Philosophos, infantia extenditur ad annos 7 pueritia ad 14 adolescentia ad 22, iuventus ad 24, virilis ad 40, se= nectus ad mortem. Si inquam sic dividas requires laudabile

quid in qualibet parte ætatis reperiri posset in eo quem laudas. Per tempora potest distribui laus, sic recensendo quod ante vitam laudabile contigerit, quæ prodigia, quæ parentum fortunæ maiorumque gloria. 2do quid in vita gesserit in hoc vel illo statu. 3tio quid post vitam evenerit in dicendo dolorem publicum, famam, testimonia eius virtutis. 4. Per bonorum genus quod triplex est, videlicet bona animi, bona corporis, bona fortunæ. bona fortunæ sunt familia, si sit vetusta claro, rebus gestis celebris, et nota, educatio qualis illa fuerit, et ubi, domine an in castris, an in aula an in schola? quam bonos Præceptores, Dominos, Parentes habuerit. Opes an easdem Reipub: Ecclesiæ amicorum, pauperum, utilitatem converterit, potentia quomodo comparata, et cui usui fuit, quibus in Deum Patriam in amicos meritis acquisita fuerit, et qualis de illa apud homines fuit opinio, honores et quomodo comparati, quis usus favor et gratia Principum, quomodo parta est usurpata amicitia, quam sancte servata sincera, humana fidelis et quales amicos habuit, felicitas in rebus gerendis, pro Patriæ et amicorum bono susceptis. Bona animi sunt scientiæ et virtutes, scientiæ vero sunt partes, prudentia et sapientia, prudentia duplex est œconomica quæ domum gubernat. Politica quæ in administrandis Reipub: Officiis versatur, Sapientiæ comites sunt, Theologia veris prudentia, Philosophia, Rhetorica, in his quomodo excellerit singulis ostendendum. Bona præterea animi sunt, memoria ingenium facultas, et promptitudo in bonum. 5. Per locorum distributionem sic, ut si in unum quasi referas punctum, ea, quæ in scholis gesserit, item quæ in aula, quæ militiæ, quæ domi etc. Per Allegoriam sic si ad aliquam imaginem vel similitudinem

tota

totam vitam referes, servato naturali vel permisto ordine, sic quidam Zoltie vivum in Herculis imagine laudavit, et alter totam Christi in solis delineatione vitam adumbravit. Per ordinem naturalem fieret distributio, si ordo naturalis eruetur, ut res factae sunt recenseantur dividendo partes aetatis à prima usque ad illam in qua mortem laudatus oppetiit: singulas interim laudabiles actiones cuiusque parti aetatis subiungendo.

Observandum necessarium in genere Demonstrativo praeceptum circa confirmationem, quando una res tantum vel unum factum assumitur, sic procedendum esse, quemadmodum in confirmatione generis deliberativi, pariter licet argumenta ponenda, quae magis ad amplificationem quam ad probationem serviunt. V.g. Si assumeres aliquem laudandum eo quod honores sibi oblatos contempserit. Propositionem hanc faceres Ipsilanti illum oppressisse ostendam, quod honores oblatos subterfugerit. Rationes vero has vel similes, his Ipsilanti opus quia magni est animi multis mentis dotibus tam dignitatem sponte recusare. 2do quia vere magna dignitas et multis appetibilis. 3tio quia sine exemplo fuit. 4to quia eo fecit sine ut plus temporis haberet ad serviendum Reipub. ex virtute cui erat addictus praelegendo.

Observandum 2do in Orationibus Panegyricis quanam confirmationem per plura puncta tractare velis ita procedendum esse. Imo Principaliora puncta solvenda sunt, eorum rerum quae laudando assumuntur, vel ex quibus laus peti debet hunc in certum ordinem. 2do Cuiusmodi puncta seligi debent ad quae reliqua minora per modum probationis, et amplificationis reduci possunt. 3tio ut selectis et dispositis punctis, iudicium de illis facias, utrum admirabile, utrum magnum

vel e contra commune, vel singulare gratu Reipub: arduu factu vel non? et his similia, quod duobq modis fit, vel quod pdicatu est, omnibq applicando cunctis vel singula singulis sic vgß. In bello Cosatico habuimq illu militem, in Sueticio Imperatorem, in Moschovitico triumphatorem, vel iuventia eius fuit sicut aurora, iuventq ut meridies, mors sicut sol occumbens. Si autem cuicunq puncto unu idemq pdicatu applicandu sit, sic fieret. Pietas in illo fuit singularis, iustitia singularis, liberalitas singularis, sic distributio punctis quasi quibusdam Orationis partibq adhibenda sunt rationes, quot libuerit, vel quantum magnitudo orationis permiserit.

Confutatio

Quia est magna cognatio ut dictu est, confutationis cu confirmatione ideo huc illa retulimq, licet ab aliquibq ponatq ante confirmationem, cognatio inter illas ea est, confirmatio enim ad probandum, confutatio refellendu valet, haec adversorum argumenta obiecta dissoluit, illa argumentando causae fidem facit, ideo fere communes praeceptiones habent, speciales tn confutationis subiicio.

Sciendum. 1mo Duplicem esse confutationem, aut eoru quae constat obiecta ee, aut eoru quae cadunt tantu in suspicionem et ab ipso Oratore prudenda: timendo ne ab adversariis obiiciantq, fidem Auditores deroutent. Exemplum prioris confutationis quâ ea quae constabant obiecta diluuntq. Est Oratio pro Milone obiectum

erat

erat sicarium cur erat victus Clodius cum haberet apparatum? respondit Cicero, quia non semper viator a latrone, nonnumquam etiam latro a viatore occiditur, videre est et nostra Oratione pro Cornelio Balbo in qua confutantur obiecta ab adversario, obiecta in quam pro illegitimitate donati civitate Cornelij Balbi, suspicionis exemplum ibidem Milloniana, ubi septem diluit suspiciones ab illis verbis, an vero obliti estis Iudices? etc.

Sciendum 2do. Maiorem industriam et laborem confutationem requirere, quam confirmationem, ut enim difficilius est sanare vulnera quam infligere, ita difficilius est, et magis operosum defendere quam accusare, quia accusandi ratio simplex, defendendi vero multiplex est. Inprimis autem ad argumenta adversarii obiecta attentus esse debet, quoniam confutandi ratio ex Dialectica petenda, servato Rhetorico officio quod est augere et copiose dilatare nuda Dialectica membra. Dixi attentum esse debere, quia non uno eodemque modo diluenda sunt, quaedam enim per reiectionem et responsionem obiecti, ostendendo falsum esse quod dicebat, et sic pro Balbo falsa est et distorta iuris interpretatio ab adversario illata, vel certe distinguendo propositiones argumenti propositi. Sic diluit Cicero obiectum adversarii contra Milonem. Homicida est puniendus. Milo est homicida, ergo etc. Respondet sic: ad maiorem per distinctionem, homicida qui offensionis studio, vel privatae vindictae cupiditate, et non defendendi sui causa caedem facit est puniendus. Concedit Maiorem, homicida, eadem distinctionis est applicatio, videlicet studio vindictae et cupiditatis, negatur studio

defensionis sui Milo est homicida. concedit Maior et negat consequen-
tia. Quidam diluunt per infitiationem, cum scilicet ea quae ob-
iecta sunt, non concedunt, unum plurave. Sic facit Cicero pro Roscio inter-
ficiendi Patrem, defuit Roscio voluntas et facultas ergo Roscius Patrem
non occidit, aut certe concessis iis quae obiiciunt in antecedente negatur
consequentia, et concedo minorem interfecisse Clodium. Sed nego ideo pu-
niendum, caedis enim eius meretur excusationem, quia seditiosum et grassa
torem licet occidere. Possunt etiam dilui obiecta adversariorum per instan-
tiam, quando scilicet contra firmam argumentationem aeque firma alia,
aut firmiora ponunt argumenta; et sic Cic. pro Cor. Balbo ad illud ad-
versarii argumentum, quod foederatum civitate donari non liceat, respon-
det Cicero exemplis plurimis Romanorum multos esse tales civitate receptos,
est et ille modus planus confutationis inter ceteros quo personae authoritatis
magnae et vitae bonae uti possunt, vel sibi soli, vel uno saltem verbo fa-
ciant amphibologia, sic fecit Scipio Africanus, qui cum quidam conuiciatore
tore criminibus perfurde onerarent hac breui oratiuncula perstrinxit. Ho-
die inquit Tribuni plebis vosque Quirites cum Annibale et Carthaginen-
sibus, signis collatis belle ac feliciter pugnastis. Ego hinc extemplo ad
Capitolium ad Jovem Maximum Junonemque et Minervam ceterosque Deos
qui Capitolio atque arci praesident salutandos, ubi vel gravius agam,
velitis quoque Quirites hi quibus commodum est ite mecum et orate Deos
ut mei similes principes habeatis. Hic vides Scipio nihil obiicit
nihil purgat innocentiam et authoritatem magnam proferens ratus totam
tamen multitudinem secum traxit, et calumniatorem, quia si dicit
laculenba

luculenta percussit plaga. Si vero negari non potest obiectum Crimen uti compensatione Orator apponendo virtutes alias obiectis criminibus, quand dicit, probus iustus clementem pius vel certe non nunquam usu aut interpretatione tacita adversariorum tela feliciter hebetant. O virum probum nonne vides in eo maximam frugalitatem, et tu tantum virtutem vitii nomine dehonestas, si timidum prudentem, prodigum liberalem dices. vel etiam docendo non virtutem sed vitium esse. Hinc au[?] alter Tullius probat Milonem, summum Reipub: beneficium contulisse cum Clodium interficit, quod passematque spacium a Romanis cervicibus prohibuisset suam. 84.

Sciendum 3tio licet Confutatio propria sit Patronorum, seu eorum qui causas defendunt, ideoque proprie ad genus iudiciale pertinet non tamen excluditur a ceteris causarum generibus. In deliberativo illi etiam locus esse potest in suadendo aut disuadendo ubi eodem modo argumenta refutari possunt. Deliberativum enim genus non tantum id quod dictum esse considerat, sed saepe imo saepius id quod dici posset explorat, par ratio de genere Demonstrativo, ubi si quando persona laudata ob malevolorum linguas periclitata sunt refutari possunt linguas scindentes.

Sciendum 4to Confutationem posse fieri ~~[illegible]~~ per rationes conglobatas, magna vi et celeritate vibratas. Exemplum exstat in Oratione pro Caelio. Quid expectatis melius. 2do per seriatas rationes permistas decalcatas, Exemplum in Pisone ubi at auditis. 3tio Per Interrogationem et Subiectionem, sicut.

pro Quinctio negó fuisse causam, et pro Sextio appellandi tempus. 4to. Coacervationem. Exemplorum pulchro nexu colligatorum. Sic pro Cornelio Balbo et pro Milone illo loco, negant intueri lucem fas esse ei etc.

Peroratio

Est ultima pars Orationis Peroratio et quidem artificiosus terminus, et extremus operis Oratoris actus. In ea pariter Oratori non minus laborandum quam ceteris partibus Orationis ob multas rationes, tum quia constantis ingenii est in Principio, ita fere ostendere ut ad exitum diligentiam non adhibeat, tum quia Auditor fatigatus excitandus est. Hanc artem perorandi perquam solerter Tullius in suis Orationibus exercuit, illius proinde adducenda brevissime.

Sciendum 1mo Partes conclusionis esse duas enumerationem scilicet et affectum. Quod enim dividunt aliqui in plures partes conclusionem scilicet in amplificationem exhortationem supervacaneum videtur, amplificatio enim et exhortatio ad effectum, partem scilicet 2dam perorationis spectat.

Quoad primam ergo partem scilicet Enumerationem observabit 1mo Orator ut ea argumenta, quae in Confirmatione adduxit, quam brevissime et perspicue repetat. Cavebit etenim ne iisdem quibus in Confirmatione cum ea retexebat utatur verbis, imo sententiarum novitate, verborum varietate ea asperget. Exempla plurima eius apud Ciceronem noviss[im]e pro Cornelio Balbo.

Observabit 2do ne res minutas conficiat, quia a gravioribus facile absorbentur, illudque potissimum frequentabit, quod est firm[um]

tamen.

lamentum dictionis in Auditorum animis nitatur.

3tio Si aliquis faciat Orationes affectibus motibusque per totam confirmationem concitatas, illas enumeratione non egere imo aliquando et Serratione, si in conclusione tantum vult et expedit excitari id dicit. Si autem longior fit Epilogus plus in eo industriae ponendum.

Sciendum 2do Quamvis affectus et aliis Orationis partibus de quibus iam dictum laudabiliter inserantur. Maxime tamen locus illis est in Epilogo, ubi animi Auditorum his quasi stimulis excitantur, ideo probavit haec communia praecepta in Demonstrativo genere, si laudamus laudandum cum gratulatione, admiratione, amore, aemulatione, Stilia, si vituperamus, odium invidia contemptus, et pudor cieri debent. In consiliis de rebus capiendis spem excitabit, sive explendae cupiditatis, sive ulciscendae iniuriae, interdum etiam timorem et periculi metum inici prodent. In iudiciis omnia concurrunt amor odium, invidia indignatio, misericordia illam accusator hanc reus aucupetur. Cavendum tamen ne in rebus minutis tragica moveantur: Denique talis esse for orator ut apes imitetur Orator quae dum rostellis suis mel exsugunt, a tergo spiculum gerunt, quod quasi per insidias eiaculantur. Probus itaque Orator in principiis multum mellis habebit, quo deliniat Auditores, in exitu vero stimulos et aliquando feles aspergit dictioni potissimum incusando. Ad illustrandam Orationis scholasticae structuram et confirmandam. libet adiungere crapum Orationis dictae in studiorum renovatione 21. Septembr: In Collegio Costcomano Iaroslaviensi.

Princeps Sapientiæ

Exord: ab antiqtate

Solennis fuerat Sparthis consuetudo, ut in eorum conspectu qui ad Reipub: clavum sedebant, omnium ordinum milites convocarent antequam conserturi cum hoste manus in arenam descenderent. Auditores. Audiebant illi disertissimi Poetæ illos versus, qui modum excutiendæ

Emuli despecy

ignaviæ docebant, viam belli feliciter conficiendi demonstrabant, rationem denique omnium difficultatum faute superandarum apponebant. his versibus tanquam classico excitati milites, in acies certatim mentes, et vitam pro Reipub. in=

metaphora

tegritate in discrimen coniiciebant et fortunarum in cruenta hac tempestate sine ulla cunctatione patiebantur. Vester iste in me oculorum animorumque coniectus Adolescentes ornatissimi, quo mea tendat Oratio non dubito quin assequatur. Redistis domo Jaroslaviæ cursu honestissimarum literarum animi causa certo tempore intermisso continuaturi, refecistis vires, collegistis animum, molestiam annui laboris abunde sustulistis. Quis nunc est sensus animorum vestrorum, nisi ut munitissimis sapientiæ castris contra ignorantiam aeternum gentis humanæ hostem, paretis arma aciem instruatis bellum suscipiatis. Et cum nuprima hac Deo vertente bene tanquam signo ex arce sublato initium certaminis proclamatum, et hodierna die ab iis qui gubernacula Reipub. literariæ tractant more Sparthano accersiti et ad pugnam pro sapientia fortiter capessendam excitati in hunc locum convenistis, expectatis forsitan, a me Tyrtaei Poetæ versus qui vobis modum belli feliciter gerendi referat, et seriem commodorum inde promanantium pro oculis ponat. at cum divini illius Vatis vim atque

maiestatem

Maiestatem Vestrae nequeam, vt rem tantam, tam grauem tam
expectatam ingenio consequi verbis explicare sustinere industria va=
leam, prouinciam hanc celeberrimo Poetae Horatio delegabo, conceditque
animos quieto dicenti, quantas laudes deuet in eos, qui fractis
ignorantiae telis in amplissima sapientiae possessione conquiescunt,
quibus libais, vos ad simile prouocet et excitet certamen, quibus
gloriae stimulis adigat

Ad summam sapiens vno minor est Joue dives
Liber honoratusque pulcher Rex denique regum.

Atque dum hos nobilissimi auctoris in medium hic affero versus am=
plissimum sapientiae laudum pelagus mihi se obiicit, in quo duas insulas — Propo. partitiua
tangendo sistigo, in vna principatum in res cunctas creatas, habere
a sapientia ostendam, in altera breuiter rationes, quae ab eius famula=
tu deterrent explodant. Vos Auditores A.A. M.M.: tenuem orationis
naviculam, nec remis sententiarum commode instructam, nec verbo=
rum velis sufficienter munitam vestrae beneuolae attentionis aura ad
portum prouehatis. Soleo frequentius ponere — Confirmatio
ob oculos, atque agitare animo stupendam huius vniuersi structu=
ram, quae tantum diuinae potentiae sapientiae, bonitatis, nostrae men=
tis acuei ingerit, vt haec a nobis illius contemplationem cognitionem amo=
rem iure suo repetant; quis enim diuinam potentiam sibi obuiam ne= — Descriptio mundi per:
gauerit! si tantam terreae huius machinae molem, nullis subnixam
columnis, nulli incumbentem basi nullas vnquam ruinas minitantem
cogitauerit. Cuius mentem diuina sapientia in admirationem non — Distributio

admirationem rapiat? Qui superiorem illam orbis partem, caelorum
pulcherrimam inter se connexionem, solis splendorem, siderum
et vim et magnitudinem, nitorem lunae albiori consideratione
pertractaverit? Cuius denique oculos non perstringat venustas ad=
mirabilis, varietas singularis, multitudo innumerabilis earum
rerum, quas in hoc inferiori mundo conspicimus. Magna haec et
admiratione digna sint Aud: At princeps omnium rerum sapientia
cui florem aetatis vestrae consecrastis, ita sua maiestate his omni=
bus praestat, ut si densissimas tenebras luci conferatis. Habeant sa=
ne suum decorem scintillantes igne caelorum orbes, credantur suis
revolutionibus, lumine, motu, calore inferioris huius mundi prodesse
rebus, non desit sua laus plantis, herbis, elementis, non desit vis
animantibus, splendor metallis, valor et pretium gemmis conceda=
tur, et admirabili fabricae corporis humani, quam solum Momus
omnia olim in reprehensionem vocans haud approbasse narratur,
concedatur inquam illi quidquid existens, vel ad speciem pulchri, vel
Distributio ad usum commodi, vel ad novitatem rerum suam potest referre com=
mendationem, et divinae quidem sapientiae potentiae, bonitatem
indicabit, et sapientiae dignitatem nunquam exaequabit.
Cocutio Componamus quaeso illa cum illis quae ceteris antecellere videntur.
Ac primum pulcherrimum illud mundi oculum quem solem ap=
pellamus comparemus. Sol vastissimum hoc orbis theatrum
illuminat, sapientia mentem hominis tot involutam tenebris, tot
Gradatio † nebulis ignorantiae offusam occupat, occupatam illustrat

illustr.

Illustrata omni splendore splendidiorem reddit. Sol tenebras humano generi invisas amovet, sapientia densissimam errorum caliginem discutit, veritatis radios producit, fovet, conservat propugnat; ille concretam glacie terram solvit, abstrusos cavernarum recessus calefacit, immissos terrae humores extrahit extractos sursum elevat, ista in suis alumnis virtutis excitat igniculos repentes humi cogitatus ab humilibus abducit, et ad contemplationem rerum divinarum erigit, urget, instigat, quoties sol vel defectionem patitur, vel alias orbis partes Antipodas invisens a nobis fere subducit, sapientia ne tantum quidem unquam ab illis recedit, in quibus sibi semel defixit stationem! Effundat sol iucundissimum lumen, at nisi circumfusi aeris accesserit adminiculum, colores sensu percipiendi videri haud poterunt. Ubi vero Sapientiae illustrissimum iubar illuxerit, reconditas ab humanis ingeniis rerum naturas nullas mediante virtute despicimus. Quaeritur frequenter oculorum oblatus, illa eum corrigit: decipitur auditus illa deceptum erudit. Consulite Auditores visum quanta sit vel terrae magnitudo, vel caelorum latitudo, quanta sit cuiusvis astri, tam a terra distantia, tam in se extensio? Cetera quidem se ignorare fatebitur, astrorum vero quoduis minus. Age clarissimum lumen Sapientia, tu abstrusam veritatem, quam Democritus in profundo latere credebat in luce collocato. Respondet solem magnitudine centum sexaginta sex vicibus terra esse maiorem. Aperit terrae ambitum a luna 39 Concessio Allocutio

a Stellis primae magnitudinis centum et septem, a sideribus se=
cundae magnitudinis nonaginta vicibus magnitudine superari.

Apostro: Petite a sensu prius ne flamma inter nubes coruscet, an caelum
tonitru concrepet? experientia magistra se didicisse testabitur,
fulgorem illum prius micare, quod prius ob oculos nostros obversa=
tur, strepitum tonitrui, posterius exerceri, quod ille auribus po=
sterius excipiatur. Offerte rem discutiendam sapientiae. Dicet
anhelitum illum terrae se in nubes inducentem, moveri primo,
Gradatio motum calefieri, calefactum latiora spatia cum fragore quaerere,
postea motu vehementiori agitatum intensius calefieri, calefactum
Licentia accendi, accensum (utar verbo Philosophi) igniri, ignitum fulgo=
rem edere, qui tametsi posterius exerceatur quam tonitru, prius
tamen sensu percipitur, nam colores et lumen in puncto tempo=
ris aciem oculorum incurrunt, sonitus autem pedetentim in au=
res illabitur. Sed ad faciliora devolvatur Oratio.

Audire mihi videor quendam minus aliquid rerum aesti=
matorem, qui auri pretium cum sapientia in certamen ve=
Comparatio 2da nire posse contendit. Sed opinionem hominis discutiamus.
Ponite vobis ob oculos Adolescentes ornatissimi duos homines
alterum clarissimis ortum natalibus, omni copiarum genere instru=
ctum, et nullis doctrinae munitum studiis: obscurum alterum natum
loco, penuriâ reifamiliaris laborantem, sed omni eruditione
expolitum. Conferte utriusque vitam, expendite sortem, dignitatem

examina

examinate, videbitis profecto tantum inter utrumque discrimen, quantum inter lucem et tenebras. Aduertite isti nihil habenti, nihil unquam defuisse, in illum nihil aliud generis splendorem, opum copiam, beneficii contulisse, nisi ut notior sit illis, quorum vitam in= signem infamia labem aspersit, maior illis qua angustiae tam facultatum quam eruditionis torquent. Ostentabit iste ingentem auri copiam, numerabit plurimos pecuniae aceruos, recensebit longam fundorum seriem; at quia eget doctrinâ, quae haec omni ex parte moderatur, prodibit interea opus suum, Seneca in amplissima sapientiae collocatus, et insipienti diuiti in aurem insusurrabit, Non est tuum fortuna quod fecit tuum. Recensebit iste auiti generis splendorem, stemmatum antiquitatem, longum annorum ordinem numerabit, veniet quispiam Serapius multâ doctrinâ ornatus, et contenta voce notabit. Eriget iste splendidas aedes, laqueata auro et ebore tecta, strata marmore pauimenta. Purpurâ teget parietes, explicabit gemmis distinctam supellectilem. Emerget Diogenes inter angustam unius dolii ambitum latitans, tenui contentus apparatu, aquam caua manu hauriens, exclamabit, viuis et miserè viuis inter opes inops, inter amicos vacuus ab amicis, inter purpuras nudus, inter frequentiam satellitum solus, inter honores inglorius: admirare meam vitae rationem, imitare felicitatem, aemulare excellentiam, olerib. vescor, et haec condit suauissimum condimentum sapientia, angustiis unius dolii circumscribor, at hoc dolium virtutum emporium, sacrarium sapientiae, eloquentiae domicilium habet, nudum me a famulis aspicis, Veniunt Caesares, aduolant Principes, extollunt ingenium sapientiam celebrant, sententiarum vim admirantur. Aduertis iam A: opinor

A Contrario

Inductio

Sapientiae dignitas

praestat auro, quod imperita hominum multitudo, quam Divus Vates
multorum capitum belluam vocavit, numinis instar veneratur.
Ceterum concedamque plus auro quam sapientiae, nonne haec eruditissimum
in sui ~~sparsione~~ possessione collocatum ad divitias iter obtinendas faciet: Audivi=
stis Demetrio Phalereo 360 statuas aeneas uno anno apud Athe=
nienses erectas! erexit sapientia? Admiramini Aristippum ad
Conglobatio ex naufragio Rhodum fuisset eiectus a civibus certatim in adventu
illius effusis muneribus magnis cumulatum! cumulavit sapientia.
Legistis Socratis unius obstetricis filio tantum honorem tantum
ipsum fecisse collocatum? contulit sapientia.
Sed quo ego cursu Orationis abreptus, virum eruditione orna=
Transitio tum, omni divitiarum genere circumfluere intendo, cum Poëta uno
ad Comparationem [illegible] minorem Jove vocant. Quanquam et hoc ipsum diu in medium affe=
re, illud mihi summopere admirandum videtur, quod cum ad Deum
proxime accedere monumentis literarum non consignant. Rationes
illi deerant! at habeant. Ego non habuerint. Sicuti illi fucatis suis
fundamentis Acheloëm in Taurum, Aegoniam in fontem, Athlantem in=
montem, Prognem in lusciniam conversam fuisse, asseverant, non haud
cunctantem quin idem astruere viro in altissimum sapientiae fastigium evecto.
Adeste animis, qui adestis corporibus, Juvenes, quod vobis licentia
Poëtarum negavit, aut autoritas Demadis Philosophi concedit. Video
vos sententiae hominis nulla veri Dei cognitione imbuti, refraga=
ri. Accipite quid in eam sententiam Divus Hieronymus afferat. Quid
fuisset (inquit) in hoc orbis theatro sapientia, testis sit Tullius, De=
mosthenes, Plato Aristoteles, quorum voces non ut voces hominum
sed ut oracula Deorum immortalium despiciunt. Pro causis

Pytha

Pythagoras inueniebat, ob quas hominem proxime ad Deum acce
dere asserebat, veritatem, æternitatem, beneficentiã, quæ omnia in
sapiente reperiri nemo iverit inficias. Quis enim veritatem ines
inueniri negauerit, qui in illius inquisitione, omnem suam operam, omnẽ
cogitationem, omnem ætatem collocauit! cuius consulta responsionum
verba, effatorũ loco habent, ad cuius consiliũ tanquã ad verissimã
morũ normam actiones humanæ diriguntur. Quis eum in sapientis
rebus euoluendis, futuris luculenter cognoscendis a veritatis tramite
deflexurũ crediderit, qui quasi nuntius et interpres cælestiũ, etiam
ea quæ impendent, tanquam ex altissima specula conspicit et ho=
minibus communicat. Mitto hoc loco Anaxagorã, cælo adhuc sereno
imbrem futurũ prædicentem, silentio celo Thaletem Milesiũ oleaũ
ybertatem auibus et defectionem solis, quæ multo post tempore futu-
ra erat, communicantem. At æternitatem sapientiæ stabiliendã
propono. Dixerit Euripides, mortalem mortaliũ felicitatem! con
cluserit Metrodorus omnes hominũ possessiones iniuria temporis
consumi! at sapientiæ famulatũ nullis temporũ limitibus, vita
et honor circumscribitur, dicam immortalem mortaliũ felicitatem
haberi; cetera omnia, facultates, honores, formã corporis vel ante
interitũ, vel in ipso interitu interire, solũ sapientiæ nomen cũ
Poeta immutabili æternitate contineri asseram.

--- Nil non mortale tenemus
Pectoris exceptis ingenijque bonis

Attribuant nescio quibus veterum monumenta Poetarũ virgã illi
quam Homerus Palladi beneuolentiæ promerendæ causa obtulit, quo

Lectitio

Vlyssem confectum senio florentem aetate reddiderent; Praedicent ambitiosam quae Thetis Patrocli corpus ab omni corruptione exemit. Admiranda sunt haec, sed immortalitas rationum fundamentis stabilitata sola sapientia optimos de se meritos tametsi ex vita statione decesserint, ab omni interitu vindicat, intuentur lucem, et omnem aeternitatem intuebuntur, laudum enormius totum per orbem, et orbis huius aevum celebrandi, Demosthenes Aristoteles Tullii et 600 alii, qui ita florent, ut hodie vitam ingressi videantur. Spectatis fortasse et beneficentiam sapientiae, audite augustissimam rerum omnium principem sapientiam ita vobiscum disserentem. Agite Studiosi Adolescentes qui divino afflati entheo animos vestros meo applicuistis studio, quo sive utilitatem sectamini, nihil utilius, sive oblectationem nihil suavius, sive pulchritudinem nihil illustrius invenietis, Percurrite animo singulas aetatis humanae partes, cunctam publicam temporum varietatem, quantum ubique beneficiorum meis sectatoribus afferam, considerate. Ego pueros de ipso nutricum sinu acceptos suavitate honestissimae voluptatis officiis, refectos in meum gremium recipio, receptos quantus sit in mea virtute splendor, quanta in vitiis deformitas doceo, Ego adolescentum animos ad praeclara studia accendo, effrenatas licentias coerceo; Ego Jasonem in turbulento mundi pelago navigantem concinno virtutum concentu aures demulceo, ne adulterino Sirenum cantu decepti in scopulos deferantur, meque duce fortes virorum Heroes [?] aureum vellus colorum domicilium consequuntur. Ego senum, quorum vita variarum procellis dominarum iactabatur aegritudines

Prosop:

Gradatio

sublevo

Curas attinus molestias abstergo. Ego religionem in Deum pietatem in parentes, amorem in Patriam, in liberos officium, obseruantiam in suos doceo. Ego curro in rei militaris laudes, reuoco pietatem, propono praemia iis, qui pro salute Patriae fortiter cum sanguine vitam deuouerunt, profuderunt. Euoluite veterum Historias, legite Pyrrhum Epirotarum Regem plures eloquentiâ hostes, quam gladio subegisse. Stupebitis Agamemnonem Troiae expugnaturum, non Achillis fortissimi, sed Nestoris eloquentissimi decem similes exoptantem. Caeterum quis ignoret studio fieri meo ut scire possitis, quid maiores vestri? quid caeterae nationes? quid omnis antiquitas aut dixerit, aut fecerit. Quis Imperatorum, qui priscis temporibus floruerunt, tot bella, tot illustria facinora celebret apud seram posteritatem? Quis potentissimum Poloniae nunc regnantem Regem Joannem Casimirum de tot hostibus triumphantem post 200 annorum reuolutionem futuris temporibus seu nepotibus vel ad admirationem, vel hostibus ad terrorem transmitteret? iacerent in tenebris celeberrimi, tot cum victoria conflictus, nisi eos in clarissima luce memoriae collocarem: concederent in aeternam obliuionem victoriae nisi eas ab interitu vindicarem. Vidistis sapientiae sole illustriorem pulchriorem auro, sapientia praeditos dei esse similes audiuistis. Incumbite toto animi nisu et ceteris ad feruorem, facem praeferte quos hodierna dies de castris politioris literaturae benemeritos in centurias Rhetorum publico applausu aptabit. Vibrate contra hostem animorum vestrorum ignorantiam, lectissimorum verborum tela, expedite grauissimarum sententiarum sagittas; nolite existimare

vos parum spoliarum accepturos, si sub eloquentiae vexillo fortiter dimicaveritis. Excitandi erunt languentes hominum animi, excitabitis; erigendi magno in moerore iacentes, erigetis; coercendae cupiditates, componendi tumultus, extinguenda odia, coercebitis, componetis, extinguetis. Efficiunt in hoc certamine secundam legionem, qui sub vexillo Poëticae collocati militiae literariae desudant, evoluunt variorum scripta Poëtarum. Non deerunt fateor, qui Poëtas vanitatis & Magistros nugarum appellent, emerget quispiam. Eratosthenes qui etiam Homerum Poetarum Principem ineptae loquacitatis appellabit. Sed quaerite ex Platone quo loco sint apud eum Poëtae? dicet sapientiae duces, magistros morum, veritatis interpretes, Deorum filios.

Congratulatio

Videor mihi videre antiquos iuvenes caput fricantes, brachia dissipantes, oculos huc et illuc torquentes. Agite quis sensus frontis contractae? vacationum dies, quibus in omnem animi relaxationem frena laxabatis, profecisse vos deploratis. Praeterita deplorari non corrigi, aut revocari possunt. Audio illos conflictum cum sapientia suscipiendum recusantes. Vires exhauriunt inquiunt, caput fatigat, pectus frangit, animum debilitat, aciem oculorum hebetat, malumusque insipientem valetudinem, quam sapientem aegritudinem. Medebimur aegritudini. Alphonsus Aragonum Rex acerrimus sapientiae propugnator, gravissima febri correptus, lecto affixus decubuit. Advolant medici e vestigio, explorant venae motum, medicamenta ad abigendam vim morbi varia apparant. Princeps interim ferri iubet librum Curtium legendum? Quid agis sapientissime Aragonum

Prin:

Princeps! quid cogitas? quid moliris? grauissima vi morbi ten=
tatus librorum helluonem ages? Ferat Curtius. Quid si capiti tan
to doloris cruciatu exhausto, plus morbi accersiueris? aperiatur
Curtius. Quid si grauiori aestu iactatus, te priorem morbi reddideris?
Legatur Curtius. Quid si vocibus interruptis, et ab omnibus corporis
sensibus abstractus è vita excesseris? dolebunt Aragones extinctum
Reipub. lumen, plorabit sapientia propugnatorem sui fortissimum
sublatum, plangent Patria propugnaculum fortissimum diruitum? Ferat
aperiat legat Historicus, morem gerunt, regi legitur historicus, miratur
Alexandri fortitudinem in compescendis hostibus, in vincendo in=
dustriam, in victoriis clementiam. Expectatis Auditores quam cito
principem, sapientiae studio sublatum dicam? recreatur morbo euol=
uens librum, in eamque vocem corrumpit, valeat medicina, valeat
Hypocrates, viuat Curtius restitutor vitae meae. Princeps gra=
uissimis Reipub. perfunctus negotiis, se consecrat sapientiae? vos
nullis occupationibus distenti, ab ea abhorrebatis? ille morbo grauis=
simo vexatus, lectione librorum valetudinem recuperat, vos ean=
dem saniores, vt aiunt ipsae literis immersi amittetis? Praecepto=
res admonent instant vrgent, increpant, obiurgant, castigant, quis
ab eo studio animum non auocant? Spartanus olim legibus poenas
dedisse dicitur, qui timore perculsus praecinctus tempore, sub tectum
se subduceret, ac ibi in otio delitesceret, vos prodigi temporis, obli
ti Parentum, immemores sumptuum, otio dediti voletis vt insignum

vestram ignaviam moderatores cum lobis admurmurationibus exci-
tant. Blanda Patrum segnes facit indulgentia natos

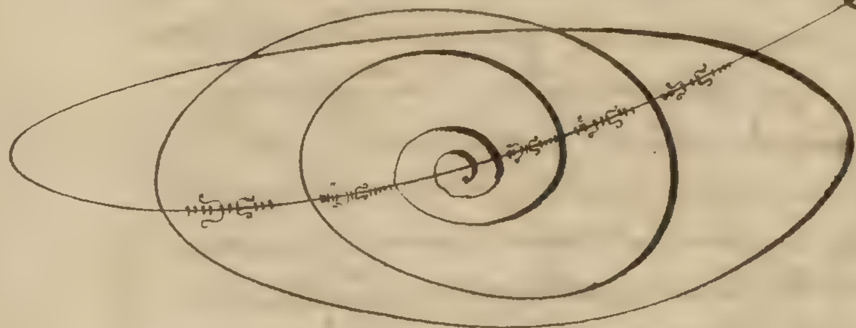
Repetit memoria Origenem, qui cum desiderio doctrinae incensus, Antisthem operam daturus veniret, et ab eo fustibus abigeretur in eam vocem prorupisse dicitur. Nihil agis nobilissime praeceptor, ne latum quidem unguem a tuo latere discedam, vultu mihi terrorem incuties perferam. Verbis asperis me adoriens, tolerabo. Minus intentatus audiam. Virgas in me experies, excipiam, eo de modo doce. O praeclarum discendi desiderium! quid non efficies, ubi semel generosum animum insedisti? tu Solones illos iam aetate confectos, morbo fractos, iam iam e corporis vinculis evolaturos ad excipiendas circumstantium voces erexisti. Tu Plutarchos illos ita in genus literarum abdidisti ut nihil viderint, quod non legerint, nihil legerint, quod non excerpserint, nihil excerpserint quod non didicerint. Tu Divinum religionis nostrae Parentem ab armorum strepitu abreptum, trigesimum annum agentem inter pueros tyrocinia latinitatis ponentem collocasti. Dissuadebat literarum desiderium ingravescens aetas, tu et suasisti et persuasisti. Revocabat ab incepto neglectum ingenium, tu revocasti. Pugnabat contra propositum pudor, tu superasti. Tu fortissimum illum militem tot exercitus ducentem ad pedes praeceptoris admonitiones petentem, obiurgationes flagitantem, ictus si opus esset postulantem, provexisti tui desiderio inflammatus, nihil maturae aetati concedi, nihil statui dari, nihil neglecto ingenio condonari expetebat. Laborem incusant, qui sibi homines ad culmen doctrinae tendentes vendicat: fateor multas illis molestias esse exhauriendas. non inficior, quod antiqui illi

Poetae

Poetæ in arduo atq edito monte domicilium sibi musas ipsas dixe=
runt, non nego quod ad vestibulum eorum laborem excubantem collocarint
legistis Mithridatem regem Ponti, in sylvis frigore, siti fame inter
feras de vita dimicantem, septem annis ferarum excipiendarum causa
omnem laboris asperitatem tolerasse. Vos non in sylvis sed intra
tecta non in frigore, sed inter calores, non ferarum sed sapientiæ
causa, quæ ferinos mores exuit, difficultates declinabitis? Vestræ
ætatis est, vestri ingenii, vestræ nobilitatis, vestri officii, ut omni ani=
mi et virium impetu in hanc curam incumbatis. Quid aliud a Vobis Ju=
lea Dei? quæ vos in pulcherrimum colorum domicilium evehendos salu=
tari gremio excepit, flagitat? nisi ut errores illius singulos intentos
in tenera ætate cognoscatis, in matura impugnetis, expugnetis, interi=
matis. Quod communis omnium parens Patria, quæ vos in lucem
eduxit, a vobis postulat? nisi ut florem ætatis vestræ pietati et
sapientiæ consecretis, eamq pene iacentem erigatis, afflictam recreetis,
distractam pristino flori restituatis. Quid dicam de Parentibus? testes vos
ipsos appello, quas illorum voces Jaroslauiæ iam audivistis, quas ad=
monitiones excepistis, respondete per deum immortalem illorum deside=
rio, satis facite sumptibus, morem gerite admonitionibus. Circumspicite hos
ipsos parietes, amplissimi huius Musarum domicilii, qui muto quo=
dam sermone illud suo iure a vobis repetunt, ut vobis ornandis ere=
cti vestris moribus, vestro conatu, vestro profectu tanquam peristromatis
auro intercextis ornentur. Coniicite oculos in hanc effigiem, quæ vos offi=
cii vestri commonet, ut quoties in eam oculorum aciem defixeritis, toties vobis
veniat in mentem desiderium Illius Heroinæ Ducissæ in Jarosl:

Ostrog: de quarum cultu, in Deum beneficentia iuuentutem Polonam nulla posteritatis memoria conticescat. Quorsum haec adferentis? nisi ut amorem, et beneficentiam tantarum benefactricum memoria repetentes, in hac splendidissima sapientiae palaestra, quam illae cultui divino propagando, reciprocando, vobis instruendis magno desiderio, maiori conatu maximis sumptibus excitarunt, fortiter dimicetis.

Faxit Spiritus ille, quem crastina luce publica supplicatione certaminis, multi inchoandi, plures continuandi, ducem et antesignanum eligetis, ut pro pietate contra impietatem, pro labore contra ignaviam, pro sapientia contra ignorantiam decertantes, victoriam Deo gloriosam Patriae salutarem, Parentibus expectatam, Praeceptoribus expetitam, amicis iucundam. Vobis utilem et sequi velitis, et consequi possitis. D.I.X.I.

TRACTATVS II

De Oratione Politica

Posito fundamento Tractatu primo Orationis Eloquentiae, superest nobis ut de iis praeceptis quae usui patrio deserviunt dicamus. Adeo quidem Oratori gentis nostrae difficile praescribere hoc praesertim seculo, quod se totum in orationes effundit, et tot habet exercitia Politica, quot nec quidem numero comprehendi possunt. Ne tamen Orator Noster, qui et Politicus esse debet, in his deficere videatur, pauca quantum per tempus licuerit, ad ea exercitia Politica, quae sunt notiora, et utiliora praecepta suggeremus cum suis praxibus. Inprimis autem praemittenda sunt quaedam, nimirum quid sit politica, quotuplex? et quid per Oratorem Politicum intelligendum.

Quaeres Imo quid Politica? Respondeo Politicam deduci a Graeco nomine τις πολις civitas, inde Politicus id est Urbanus. Civilis bonorum morum, hinc Politica in Latino idem est, quod ars civilis seu Urbana, quae secundum Aristotelem triplex est. Ethica quae de vita et moribus ~~quid et~~ docet Oeconomica a Graeco nomine οικια, id est, domus, quae de ~~familiari~~ et domestica tractat. Politica demum quae de Republ: eiusque administratione praescribit rationes doctrinae verum Ethicam videre potes in officiis et de senectute specialiter

Vero de hac Philosophia morali, quod antonomastice Ethica vocat, oeconomicam videre potens in Virgilii Georgicis, apud Varronem de rustica et Columela. Politicam vero vide in Aristotele Lipsio Cholbero. Soncero; Apud quos Authores Politica pro statu et Regimine Reipub: accepta, praesertim vero apud Aristotelem in Rhetoricis definit sic. Est principatus et consuetudo rerum, secundum quam vivere quemque, et conservari decet.

Quot res sto Quotuplex Politica? Respondeo esse triplicem, si enim unus regnet et ille bonus hic Regnum et Monarchiam constituet: si malus tyrannidem. Sic Hispani et Moschi regimen potest dici Monarchicum, quia penes unum illud est administratio. Si vero plures regnent hic constituent Aristocratiam, administrantque regimen Aristocraticum tale olim fuit in Regno nostro, quando illud 12 Palatini regebant. Democratia postremo popularis, si omnes et hi boni regant. Sic olim fuit apud Romanos ut videre est apud Livium. Hoc populi regimen. Soncer: appellat politiam, qui simul tres illas Reipub. species ita fere hoc tempore temperatas esse ait, ut nusquam vel Monarchia vel Aristocratia, vel Democratia, reperiatur. Omnes enim Imperatores Reges Principes (de Turca Moscovitaq. loquor) imperii formam habet circumferam cum ex optimatum consilio gubernent. Veneta Respub. est Aristocratia. Quod quamvis enim unum habeant ducem tota tamen potestas est penes Optimates et nobilitatem, quod triplex esse refertur vetus media nova. Imperium Romanum praesens mixtum ex his tribus Reipub. formis: Summum caput est Imperator Augustus, cuius in omnes ius est, sed secundum leges iudicare debet, Optimates sunt electores septem.

Porro

Porro Polonia nostra habet regimen mixtum. ex Monarchia et Aristocratia: non solum enim Rempub. administrat Rex, verum et Optimates id est Senatores, equites, sine quorum consensu Rex facere et decernere quidpiam non solet. Est sua libertas civitatibus praesertim in Prussia tamen plebei et qui non gaudent iure nobilitatis ad regimen non ptinent. 2do Politica accipitur hac Statu pro externa corporis compositione, cultu, et motu, quem consuetudo solennis nostri Regni hominum tam in privatis, quam in publicis consessibus observat, ideo hic dicitur Politicus, qui moribus domesticis in omnibus gestibus corporis ac urbanitate est limatus. Contra vero hic non esse politicus dicitur, qui non iuxta more Patriae conversatur. 3tio Accipitur Politica pro astutia, quadam humanitate externa vestita, vocaturque politica secularis Machiavellum suum Praeceptorem habens. Tales Politici sunt, qui iuxta Tyberium, et Sallustium aliud clausum in pectore, aliud promptum in ore habent et tacita servant sub pectore vulpem: multa hi promittunt nihil dant, audientem laudant, sinis vituperant, vitiis virtutum colorem induunt. 4to Demum accipitur politica pro modo loquendi inter homines morate, prudenter, et ornate, iuxta consuetudinem Patriae. V.G. perorando, in Sponsalibus, nuptiis, funere salutando refutando, de quibus hoc Tractatu

Quaeres 3tio Quid nomine Orationis Politicae intelligendum. Respondeo debere intelligi Orationem illam, quae inter homines morate prudenter, et ornate, iuxta consuetudinem Patriae habetur: dixi iuxta consuetudinem Patriae, nam nisi sermo aut Oratio patrio accommodetur usui, solemque humanum

morem sequatur, peregrina et non Patria censebitur. Necesse est ergo ut in Eloquentia Ciceroniana, et alioqui in scholis audita modo perorandi domestico huius seculi, prudentum tamen hominum usitato mori se accommodet. Pro hoc praecepta instruentia ad rationes dicendi particulares politicus hac aetate usitatas afferens, quibus addentur ea, quae ad cultum et elegantiam sermonis valere possunt Exempla. Atque siquidem frequentia ante oculos nostros versantur funera, a funebri Oratio incipiendum.

INSTRUCTIO I.

De Oratione funebri simulque de iis quae eam praecedere et subsequi solent.

Praecedere solent Orationem Funebrem Epistolae de his inprimis aliquid dicam breviter praxesque subiungam.

Punctum Imum

De Epistolis quae praecedunt funebrem Orationem.

Epistola quae praecedit Orationem Funebrem, aut est nuntiatoria de morte, aut invitatoria ad funus, et responsoria ad utramque de quibus hic pauca cape praecepta. Nuntiatoriae de morte, haec puncta esse possunt. Imum nuntietur de morte ipsa. 2do afferantur dolor sui ex morte secutus est. 3tio petitio addatur quod expectat aut solatium in luctu, aut preces pro defuncto si ad spirituales vel ad communitatem religiosam scribat, aut gratiam et benevolentiam eius ad quem scribitur, ne cum morte simul defuncti, in te domumque tuam occumbat pro ratione status iuxta hoc,

artificium

possunt conscribi Epistolæ variæ. Et sic Senatores Regni vellent nuntiare mortem summo Pontifici. Sic nuntiare possent.

Sanctissime ac Beatissime Pater
Domine Dñe Clementissime

Placuit Domino in cuius manu et omnium regnorũ salus, itaque n
quem quoque vita constituta est, Serenissimũ optatissimumque regem
nostrum Vladislaum IV ex hoc mortali regno ad illud cœleste evo=
care Rempub: regni istius tanto rege institutam publico mœro=
re publicaque orbitate afficere; tantũ Reipub: nostræ casum, tamque gra=
vem iacturã nos inprimis Dei tutelæ et patrocinio comendamque,
omnemque spem nostrã in ipsius misericordiam coniicimus. Deinde
vero ad Sanctitatem vestram, uti communem Reipub Parentẽ
supplices confugimus: ut pro ea qua vivũ eundem Regem Se=
renissimũ prosequi dignabatur charitate, vita quoque defuncti ad sacro=
sancta altaria memor esse, eiusque æternam salutem cleri popu=
lique Christiani Orationibus et Sacrificiis commendare digne=
tur. Tùm demũ Regnũ hoc quod Sanctitatis vestræ prædecesso=
res murũ, et antemurale Reipub: Christianæ censuerunt, et re
ipsa quoque experti, quodque Sanctæ Sedi Apostolicæ semper fuit de=
votum, et in præsenti Reipub: statu, et in futura novi Re=
gis electione, ut ad divini honoris Ecclesiæque Christianæ pro=
pagationem, ac conservationem feliciter cedat paterna sua re=
gni Poloniæ impertita benedictione sua gratia complecti
velit. Quod reliquum est nos Regni Poloniæ M. D. Litt. Se=
natores, ea qua par est reverentia, pedes Sanctitatis vestræ

exosculamur et longaevam sanctitati vestrae vitam ad Reipub: Christianae felicitatem a Deo precamur.

Ex hoc artificio nobilis quispiam de morte fratris sui aut consanguinei sic nuntiare potest Serenissimo.

Będę zawołany decretem nieodwołanym Króla Nayzwyższego wierny poddany W.K.M. a rodzony moy (scribendum cognomen et officium mortui) a niemogąc sam przez się zacne Łaski W.K.M. dostatecznie zasłużować, y ostatniey walete oddać, przez mię tę żałosną functią, y usługę W.K.M: Panu memu miłościwemu oddaie, y zawszytkie fawory łaski pokazane Pańskiey pokornie a uniżenie dziękuię. Pożegnał się z nami (tali et tali die) zgoła niespodzianie, y natenczas dług śmiertelności oddać mu kazano, kiedy zamysły iego za pokazane łaski Pańskie od W.K.M. wzięte naylepiey robić chciały: y te prace, które około Rzptey podeymować zamyślał, pospołu z nim w daleką krainę śmierci poszły. Mam iednak zato że nieboszczykowskie manes grati esse będą chciały, y te usługi któreś wyrządzie śmiertelność niepozwoliła, nieśmiertelnością nagrodzi, które y iu wypłacić usługami, y poddaństwem wespół z pozostałemi iego krewkami obowiązany zostaię.

In eadem materia nuntiari potest cuipiam sibi pari.

Z wami żałewaiąc się żalu wielkiego który ponoszę w śmierci mo=iem przyszło mi ten list pisać, do Wmci mm Pana, który

ten żałosny:-

ten żałosny humanae vicissitudinis wlo... zamykaa argument. Tytem rodzonego mego N. ktory mi się nigdy wtey śmiertelności niewroci; wszystko pociecha nas wszytkich, ktorą okrutna śmierć wgorzki smutek obrociła. To wm mm. P. oznaymiwszy. Przyiacielowi miłemu, a dłużey się szerzyc niemogąc wtey żałosney materiey, z żalu nieutulonym oddaię się łasce Przyiacielskiey.

Responderi potest ad eadem sic.

Niespodziana a niepocieszna doszła mie wieść z listu wm mm. P. oześciu z tego świata Jm P. N. ktorego śmierc tym cięższy żal mi przyniosł im lepiey zomnie ... wielkim moim był Przyiacielem, a nie dewszytko ... bardzo potrzebny. Wiem że y wm mm. P. niemniey żałosny zostaiesz, y wżalu cięższy bol nad insze ponosisz, iako ten, ktorego bliższym wżalu znayduie fraucieh. Ale coż, gdy nie oboiecwszy ... na prawo przyrodzenia, wszytkey natym co się stało przestawac musiemy. y ten żal nas skromnie ponosic. Dlaczego wm mm Pana przestrzegam, abyś ktorys drugiemu wpodobney toni zwykłby remedium sobie wtey mierze deste noli, a śprzyzal wolą Boską miarkował. Oddaię się przytym etc.

Quam formulatoria generale eius artificium hoc esse potest.

Jmu punctum esto a dei voluntate, vel natura lege, vel a doloris sui explicatione vel a re ipsa. Secundum continebit ... obsequii detractionem eius, qui scribit. 3tio formulabitur ille, ad quem scribitur

vt adesse velit, et in mutua doloris descendat societatem.

Hinc Serenissimus Rex vernacula lingua sic invitatus est a dri-mus Abbatis Konchocensis.

Najaśnieyszy Miłościwy Królu
Panie a Panie moy Miłościwy

2 Filip Cieśla(?) Opat Wąchocki W.K.M. naywiernieyszy poddany a do Najświętszego Pańsceneyszego To na Stolicę Apostolską nowo obranego od W.K.M. y całey Korony Polskiey Orator, y żywot y mowę swoie ostatniem zamknął szczwodem, który iuż nie sam ale pogrzeb iego do W.K.M. zeronnie, wezwał ze mną Bratem swoim upraszaiąc Naiaśnieyszego W.K.M. maiestatu, aby z łaski swey Pańskiey zesłaniem kogo na mieysce swe pogrzeb w Xowiczu na dzień 11 Stycznia nadchodzącego Roku Pańskiego przypadaiący przyozdobić raczył.

W.K.M. nayniższy poddany.

Serenissima V.S. Regina ad funus fratris sic ex hoc artificio invitari potest.

3 Sacra ac Reginalis Maiestas
Domina Domina Clementissima.

Maluissem vivi fris mei Sacrae Reginali Maiestati, subiect. commendatione offerre obsequia, quam importunus nuntius serenissimis auribus cum funerali rumore intercedere, et publicae luci vestrae quae orbem serenat, cum privato luctu occurrere. Sed quia ita a serenitatis vestrae luce, quae liberalissime omnibus indulget Sua Maiestas regimur subditi, vt apud eum cuique, si quid usquam occurrunt

periculi

per luctus necessarios late liceat dispergere. Aureo proinde ad triste funus fratris mei Serenissimi splendoris oculum inuitare ad quem subiet ut ad publicum solem pertinet Subditos prodesse nubibus easque discutere.. Certe quidquid frater meus de Sa. R. Mte obsequiis poterat mereri, et debuerit, nune vita functus et spe omnium me reliquit superstitem, qui pro me, et fratre meo simul in omnia obsequia ad nutum imperii cum debita submissione sufficere [illegible] honorem —

Caeremonial: Altis fidelis subditus.

Princeps quispiam sic inuitari potest polonico modo.

Przystało abyśmy non nisi lętos cultus na posługi X. M. Waszey przynosili, a nigdy nieśmiemy attrati et tristes comparere; kiedyby meta śmiertelności ostawa była, abyśmy się rzeczo [illegible] zdrowiem naszym, y naszych tam przymuszeniu [illegible] tey proźby smutnemi stawili, gdzie my byli [illegible] wesołe obsequia przynosić mieli. Brat moy W. X. M. [illegible] zawsze życzliwy całe tymi [illegible] gnawszy, niedopuszczami, abyśmy się przed Naiaśnieyszą Waszą Swiatłością godniey y weseley stawić: ale gdzie się mogły nie wesołą sługi W. Jasności wyprowadzać może, [illegible] przed naiaśnieyszym aspektem Jasności Waszey: nie ubywa albowiem temu światłu, które tendy [illegible] czyni, że się [illegible] naszym [illegible] Kalltonisz rozumiem Naiaśnieyszą Xiążę [illegible]

gratissimum vultu ad tristem tumbam, y iasny splendor swoy ad tristia nostra schylić raczysz. a my zawsze się weselsze fortunie nostrae tempora na usługi Jasności W. chętnie zawsze liczo= wać będziem..

Episcopum vel aliquem inuitare sic poteris.

Po przesłaney niedawnemi czasy do Wm mm Pana żałośnej nowinie, którą Wm mm P. o śmierci rodzonego mego oznaymiłem, teraz oznaymuię że tę ścienę bolesną, którą w oczach moich y całego domu naszego śmierć niewczesna wystawiła na= pełnione frasobliwemi sercami, niemało pokrzepiwszy się z żalu skończyć chce. Martwe bowiem zmarłego brata kości żalem obmywszy, ostatni affekt y posługę ciału zmarłemu chcę oddać na żałosny iego akt pogrzebowy y ten dzień złożyłem. Nic niewątpiąc o affekcie przyiacielskim Wm mm P. śmiem uprasząc, aby z przyiacielskiego serca, y pobożności chrześcian= skiey pracy y drogi żałować niechciał, a do mnie przyiaciela swe= go pomagaiąc żalu na ten akt przybył, którem domowy żało= bney ludzi nieboszczyka zaprowadzić dopomożesz, a swoią krewną obecznością żałosną ostatnią nasze posługę pokrzepiać bę= dziesz. Uniżenie y powtóre proszę, aby się Wm mój m Pan, od tego ostatniego żalu aktu niewymawiał, którą te= skną wszelakiey rzeczy da Bóg obaczy acz. Teraz przyia= cielskiey oddaię się posługowaniu będę gotowym.

ad secular:

Ad secularem quempiam tali modo

Zarytho prawa swego z zalem wszystkiego naszą nieubłaganą śmierć, nad miłym y vkochanym przyjacielem moim świętej y dom mm. Pana, ktorego nam miłą conuersatią a zwyczay wszystkie uciechy v-ciągwszy, nas w gorzkim żalu zostawiło. Pożegnał się z nami mi-temi przyjacioły, nigdy w wszym żalem nieopłakowany, ktorego zato-cna a prawie krwawa Valedictia, nieukoiony żal wszystkich przy-niosło. Więc więczszym żalu mam znaleść niemogąc, cieszyć się natenczas samą finalną woli tey wyższego decretu, to co mi zo-stawię ultimum, abym ostatnią vsługę ciału oddał, na co mnie też z tey dzien ten a ten, wm mm P. pokornie vpraszam abyś z tey swej y miłości ku zmarłemu przybyć raczył. wczym nietylko da-wną wm mm Pan przeciwko zmarłemu pokażesz miłość, ale y pamięć mentem przyjaciela mego, ktory iuż iako nadzieię mamy przed Krola nad krolmi postawił na wieczną pamiątkę. y mnie na dalsze vsługi zniewolisz, na ktore gotow zawsze będąc w pocześnieyszych dalszych okazyach. Teraz się przyjaciel sługą dał

Quo ad Responsum respondere solet ad inuitatoria Funebrem negando, vel promittendo aduentu, se venturu in sua persona ad funus.

Życzyłem sobie y całemu Woiewodztwu naszemu aby m dłużey

na zdrowie JeM wielkiego Przyjaciela mego patrząc wpo=
cześniejszych okazyach WMMPanu dosłużyć mógł, ale że provi
dentia Boska inaczej zrządziła za nią lsi nam przystoi, mieć
Pan Najwyższy od WMMPana tako dobry y kochany oyciec oddala
niespodzianie, a ia pomniąc na powinność moię y wiedząc eo mentis
JeMsci post fata iestem powinien do załosnej in[illegible] familiey mo=
ię usługę obiecuię, ktorą zawsze wszelakich okazyach przy
bycie iego podałbym gotowo byłem oswiadczać, tym czasem WMM
MPana upraszam abyś w tropy Braterskie idąc ex asse ktorej
tyże przyiazni ku mnie był zachował, do ktorey y teraz etc.

Negando aduentum sic respondent pro excusando se quominus
adesse possit, sed solum delegatum emittendo

Z żalem wielkim przyszło mi czytać te smutną a niespodziana no=
winę, o smierci JeM P. K., ktora z pamięci milego poczęcia, iako
zakochanym przyiacielem, y z tą wielkiem wielkie zasługowna-
szej Oyczyznie większe a większe augmentum zacząłby był dosci dodawa=
wał. Poznałbyś był WMMPan te doloris liniamenta, bym mi się
godziło bytnością tę załosną functię, przyiaciel[illegible] posługę odprawić,
ale że mnie wielkie moie na ten czas należące zabawy prze=
szkadzaią, condolentię moię przez przyiaciela oswiadczyć dele=
cuię, a sobie hanc temporis iacturam wpowiększych okazy=
aciach wetować zachowuię. ktorych od Tworcę Najwyższego
WMMPanu uprzeymie życzę, sam się tudzież przyiacielskiey
oddaię

Punctum

Punctum 2dum

De primo funebris Orationis scribendi et dicendi modo.

Quia iuxta Patriæ nostræ morem tripliciter institui solent tales Orationes. Imo quidem nomine Regis vel Principis qui ad funus mittit Oratorem. 2do ab amico defuncti, qui ad funus invitatur. 3tio Ab eo, qui Respondet. De singulis docebo hoc quidem puncto artificium ostendendo Orationis illius, quæ fiunt alias nomine.

Post Exordium quod cæteris rationibus, quæ in hac materia tractantur commune est in quo solet dici vel de morte in communi vel humanæ vitæ brevitate eiusque constantia, laudes Imo familiæ vetustas Maiores Parentes. 2do prudentia in dignitatibus et officiis administrandis. 3tio felicitas, et celeritas in bellis conficiendis, si forte fuerit dux aut saltem militare officium aliquod notabile in castris gesserit, magnanimitas in periculis, fortitudo in adversis, iustitia in iudicando, et sceleribus puniendis. 4to Eæ virtutes enumerantur quibus maxime enituit, quæque tali viro dignæ sunt, quales sunt his dicta pietas in Deum Ecclesiam Superos, Clementia in subditos liberalitas in templis condendis ornandis xenodochiis extruendis, aut certe monasteriis Scholis &c Item temperantia qualis fuerit in eo amor.

Ultimo quæ mortem subsecuta sunt vel in ipso obitu laude digna evenerant, vel certe addendi admirationis affectus conquerendo de amissione omnium huiusmodi ornamentorum per mortis funestæ

crudelitatem; ostendeturq omnibus quidem id graue accidisse, praecipuo tamen modo iis, qui aliquo cognationis iure connexi uiuerant

Particularia autem pro tali Oratione ex his vniuersalibus erui possunt praecepta. Imo testari potest dolorem Regis vel Principis illius, cuius interpres est Orator. Edo dare luctus huius rationes, obquas cuncti quidem praecipue tamen Rex vel Princeps afficiatur. Tertio in consolationem ingendi amici defuncti recte factorum memoria, et gratia Serenissimi, quam posteris eius et amicis, tanquam haereditariam appromittat. Tali Exempli gratia modo.

Praxis Polonica Nomine Serenissimi Regis dicendi.

Od niezwycięzonego Monarchy Polskiego. P. N. M. na ten Akt posłany załosny mnie wielce M. m. P. P. będąc interpres żalu iego ktory przez mie pius manibus wiernemu podanemu swemu oświadcza; mały przemowę, ale wielki żal przynoszę. Ja, iako brat miłemu obywatelowi y Urzędnikow Woiewodztwa naszego, winienem na spolne zdrowie politowanie y za testis doloris od J. K. M. P. N. M. powinienem mu wierną functią Urzędu mnie poleconego, y iako naostatek przy tym załosnym ostatniey usługi apparacie, godzi się z powinnosci chrześci

Chrześciańskiey powinne oddać żalu oswiadczenie. A takmi z Rzptą zaprawdę Condolentią, y skutowaniem żałować mi przychodzi, któremu oprócz spólney szkody particularia doloris incitamenta, więcey nad drugich żałować każą: patrząc albowiem na szkodę takiego męża, którego smy iuż wtey smiertelności wszyscy zgubili, spolny żal iest, wspomnię zas na iego praeclare gesta, którymi sobie pamięć potomnych wieków, y poszanowanie, oraz na miłość u wszytkich zarobił, więcey z takiey pamięci żalu przybywa, kiedy wspomniem że iuż tego niemamy, którego smy nieśmiertelnym wszyscy być życzyli. A że do KM podiął te dwoiaką szkodę barziey iego Pańskie serce boleć musi, że przytych domowych niepokoiach domowy y codzienny wszytkich nas nieprzyiaciel takie szkody w Państwie iego czyni. Przyznać muszę, że y żałośni pokrewni, którym żalu pomagamy y wm mm Panstwu, którzy na przytomne dolorus spectaculo oraz incitamenta patrzacie, nie mniey serce zbolałe macie, gdy wm mm Panstwu wielki ten żal żywiey, bo obecznie wocząch stoi. Lecz niezewsząd trzeba patrzać na tę ciężkość, bo się obfitemi z innych miar nadgradza pociechami: nie iest bowiem tak ręka Boska nielaskawa, y wsobie ostra aby zawsze rany boleiące zadrzac miała, ale tak ostatnie Akty

Że przy czarney żałobie, cnoty iaśnie na wesele wystawia, y przy grobowey trunie nieśmiertelne dzieła, y nigdy nieumieraią=ce wspomina. Więc gdy się przy tey żałosney chmurze którąśmy się po śmierci miłego przyiaciela pokryli, takie doloris media znayduią nie za samym iść przystoi, abyśmy tego splendoru który z cnoty idzie żałobnemi też cieniami nie ćmili, ale pomniąc na pozostałe recte factoru liniamenta, one w pamięci sobie wypisuiąc, żywe przykłady zacnych cnot zbierali: które się pięknie wyda=wali przykładnym życiem Jmć naszych urzędach, któremi Rzecz=pospolita rego menta [illegible]. (Hic memorandum quas habu=erunt dignitates et quomodo se in illis gesserint). Zaczym maią te uciechę na uśmierzenie żalu, tym żałośni ~~podani~~ pokrewni smu=tne oczy cieszyć maią, tym my serce nasze w żalu opływaią=ce krzepić, tym wszyscy słowem melancholiczne myśli wybiiać, który memoriam recte factoru stale podpiera. y JKM P.K. M. z tym się declaruię przezemnie, że dom ten, który taka szko=da podkała, y onego potomstwa tacnym y dziedzicznym pra=wem, iako pewnego depositum łaski Pańskiey o pomnienie śmiele mogą, którą zawsze w potrzebach y czasu godnieyszey chwi=le pokazać obiecuie.

Punctum 3tium

De Oratione ea quam in Persona sua amicus dicere

dicere consueuit in funere alicuius dignioris Personæ

Dicturus talem Orationem hæc seruet Puncta. 1mo Exordio aliquo præmisso quod esse potest, vel a doloris explicatione vel ab infallabili mortis decreto, vel ab aliqua eruditione Apophtegmat, a (potis Oratoriis, seu ab aliquo loco Rhetorico. 2do sequenda apta Apodosis, cum transitione ad defunctum, cuius laudes adducendæ sunt aut in communi, aut in particulari. Laudari vero potest defunctus ab his punctis, à genere et familia, ab educatione, quod inter ingenuos ac pares virtute, nobilitate, moribus enutritus, vel ab Adolescentiæ curriculo in virtutibus in doctrina in sapientia confecto: hic si exteras gentes, acquirendæ sapientiæ ergo peragrauerat commemoret, in illisque eum gloriose et vtilitatis gentis propriæ gloria dices egisse, ac inde honestatem non vitia retulisse: vel quibus bellis interfuerit, quæ officia militaria gesserit, quorum amicitiam coluerit, quos sumptus propter Rempub., et amicorum vtilitatem fecerit, quam laudabiliter in Rempub. eas dotes quas sibi natura concessit, contulerit, sententias in comitiolis dicendo et Comitiis, ad religionis orthodoxæ defensionem, Patriæque conseruationem, quas legationes obierit quos honores pro suis in Patria meritis gesserit, quibus virtutibusque fulserit, vt si iustitiæ prudentiæ, pietati fortitudini deditus fuerit.

3tio Consolatio fiat qua dolor cognatorum et amicorum ex morte defuncti leniatur, a sexque autem capienda locis consolatio. 1mo a Christiana religione, quæ hominem vita integra cælo asserit.

2do a voluntate et decreto Dei, cui impossibile et impium resistere. 3tio a beneficio, quod mortuis confertur, quibus per mortem hostium aeternitatis et communicatio visionis Dei conceditur. 4to a communi lege hominibus moriendi, quam nemo effugit. 5to ab exemplis eorum, qui invicto animo affinium suorum tolerarunt mortem. 6to ab inutili quod lamenta et lacrymae non restituant vitam defuncto, imo valetudinem propriam enervent. Illustratur praxibus

Praxis huius artificii Polonica in funere magni alicuius in Republica viri.

Exord. Colligo

Ustawiczne Boskim ta Constitutia przedmieyse mieysce ma ...mie wielce MM. PP. raz umrzec, byw[szy] niebyc, ... niezyc, [illegible] ... y wszytkiego w dalekie a niepowrotne kraie odiezdzaiąc odbiezec. I dlatego z podley condiciey ziemie chciał Bog miec stworzonego człowieka, ut mortis suae praesens haberet argumentum, et de terra factum se agnosceret, mox in terram rediturum. Ta Constitutia w konsystorzu niebieskim napisana, nie może byc zmieniona, albo mitygowana, ani przez wymowne doważy Philozofskie, z ktorych ieden mowi hac lege natus sum ut moriar, ani przez słodko brzmiące mowe Solomonowską, omnibus quicunque terrae munere vescimur enaviganda semel. [illegible], sive reges sive inopes erimus coloni. Zawsze to ieć nieuchronna senten tia

tia, ktorey zaden kassowac niemoze. Ale iz cały pewney
niewiedząc dnia dwudziestszego ten dekret wykonaltby na Jaśnie Prześw.
Wielm: Pa K. ktorego tu w tym wpodziemnym lochu smutnie z
powinną żałością złożyłismy. Zawarty martwy Jm w cmierzsaniu
śmiertelności, poległa, z pobu zacnego Domu, odszedł sam w daleką
barzo krainę bez czeladki, kraiąc się serca zacnych Potomkow, od
żałości miłości, ktora tak wdzięcznie w sercach odpoczywała sw-
wolnych dzieci, utraciwszy Oyca sw. wporzłuście się obrociło. Lecz nie
wszystek umarł, zostawił z nami przezacną familią Jm, ktora
zawsze słynna była w zacne y Oyczyźnie pożyteczne Lasze: nie
tylko w senatorskich dostoynosciach Kasztellany Woiewody na-
chaiąc, ale y w rycerskim boiu. Kiedy się pokazali
abo Tureckie woyska, albo Tatarskie ordy albo, swawolne
kupy, ktorymby naodpor do woyska Jegomości niestawali.
Kiedy Rowne Orły leciały nadsiec wszytkiey Azyatyc-
kiey potentiey, czuły barzo serca ich, y wolna wie krew,
gdy się wspierali, iako własny płod orlego gniazda.
A że blizey przystąpię co w pamiętnych naszych świeżo
kwitnie, kto się szwedzkiemu Tyranowi y woysku wszyst-
kiemu z roznych narodow zebranemu mężniey opierał
iako Jm? Kto kozackie factie z moskwą y z innemi po-
granicznemi nieprzyiacioły, y dzielnością doszedł, y mężno-
scią rozstrzygł, y męstwem rozproszył? rozproszył Jm!

pokazał w się y conay prędzey mogł vmiał, poznali dziś ie y zą=
lone nawdy Marsa Polskiego, y iuż napotym nas inaczey poważać
będą. Zostało w pamięci naszey wysokich Cnot a godności ich
Oyczey pomiarkowanie: żyie między nami ona łaskawość prze=
ciw naymnieyszemu, więcey karał okiem niżeli ięzykiem, wię=
cey zniewalał dobrodzieystwy niż przyniewalał ciężarem: Zosta=
ła ona wspaniałość prawie Pańska, y Polska niemasz nic więk=
szego w osobach wielkich, iako vmysł wielki, animusz Jego za=
dneyście fortunie niestał naziemie, nad wszytko co przypadło
był wyniesiony, niekiedy nieporuszony: pod każdym cięża
rem mocno stał żadnego rzecz nieumnieyszyło, żadna ciężkość
nieprzykryła, wzbiiał się tam kędy drudzy spadali, stał tam
gdzie drudzy leżeli. Mieliśmy mnie wielce MM. Państwo
Jego na którego statek Salomon ono wydał: caelum sur=
sum, terra deorsum, et cor domini inscrutabile, iako ziemia od
żadnych się wiatrów niechwieie, y niepoznawa czy złoto czy
żelazo we wnętrznościach kai, tak Jego animusz żadną się
fortuną niewzruszał, ani się do złota żebiwością, ani do
żelaza bojaźnią vdawał. Zostało inszych szlacheckich y
Pańskich Cnot, których pamiątkę wiekopomney pamięci zosta=
wuię, y wieczności szczęśliwey, którey mu wielkie wesele
przy śmierci czynili, żegnał nas onemi słowy Philosofa
ącz poganina laetus morior, primo quod non occurrit mihi
quemquam a me tota vita mea fuisse offensum, laetus

morior

Maior cum recordor 60 annis, quos vixi semper meâ desse o=
perâ, et Reipub profecisse. Pacznie nam smierc twoich pa=
miętka Wielmozny Panie, a pacznie niezalubowat ktorego wonność
niedługa y szczegolna, y barziey przywodzona niz nabyta, ale won=
nosc smierc twoich y trwaiąca y z cwiczenia prawie szlachecłiego
pochodząca. Zyiże iuz zywotem wiecznym ty drogi Oyczyzny
klejnocie, ty ołtarze y ozdobo przezacney familiey JoMciow
stanoc do nadgrozie one namioty Empiryyskie, stanoc one bal=
saminy ktore wszystka Swoska sama szafowała, y aftowała.
Przetoz mnie wielce M.M.P. y mili Bracia zoczu tey otarszy
winszuymy JeMci szczescia takowego: iuz nie patrzy na zmło=
mę swiata tego marności, ale obrocił oczy swoie na miasto
swięte, na uroczystości wieczne: tu czas naswiecie dni
powszechne, tamto wieczne, tu dni robolne, tam dzień wie=
cznego odpoczynku, tu proste sieńo tam uroczystość wie=
likstwa. Raczey tedy mnie wielce M.M.P. Chrzescianskiej
miłosc z nabożnemi modlitwami za dusze iezeli ieszcze
potrzebuie niosąc przed Thron Boskiego Maiestatu w
potomne wieki JeMci niewygładzoną zaniesiemy.

Praxis alia breuior ex praeceptis
datis reducta.

Wtrudneby Labyrynthy, y wielki mieszem szczęsłosc
dowcipu onego Zabrnela, którąby tak mieszemnie a snacte=
mere orzeczaes sądziła iakoby każdego dni zlata które smier-
cią konczemy nullo discrimine podlegały pamięci, bo ktoby to tak
sądził ze podłego gminu viles animas które żadnego szladu sła=
wy posobie niezostawiły, rowniesz pamięc o nastepuiących cza=
sow zsymi maią którzych nieśmiertelne dzieła wiekopomne
liczą lata, zaprawdeby ten y prawdzie zawsze przeczył,
y iako by szczero nieprawde za wielki błąd poczytał, Mors
a natura omnibus aequalis est: obliuione apud posteros et
gloria distinguitur: Jeszcze naywyszszy miedzy nami a miedzy
tym nalegaiący na żywot nas poborcą przymierze to uczy=
nił, aby w nas odważnych dzieł, y zgromadzonych Cnot
niewyciągał, y lubobyśmy divortium z żywotem uczynili, pra=
cy iednak naszey, którzyśmy sławney tey cnoty nabywaiąc po-
dejmowali, perpetui haeredes zostaiemy. Ztego ma każdy
wielki dość hamulec do hamowania żalu, który więc śmierci
naszey przyiaciol czuiemy, abyśmy pospolite nenias przy
takich grobowcach nie zaczynali, którzych Cnota od pospo=
litego trybu oderwawszy nieśmiertelnemi uczyniła, y nie=
tym co w oczach naszych stoi; ale co w pamięci iest, żal nas
koili, taką miedzy pamięcią grobowy żal swoy y cienie
śmiertelności cieszył Pogański Rymotworca, y iako siebie

tak

tak y innych od spolnego zalu odwodził, nemo me lacrymis
decoret, neq funera fletu; przydawszy nam tego przyczynę, żoli
to per ora virum nekazał przy grobie swoim płakac dlatego
że go cne dzieła iego od smiertelnosci uchronili. Co tamten po=
ganin o sobie rzekł, słusznie y ia przy tym grobowym katafal=
ku, o tym ktoregosmy ciało ziemi oddali mowic mogę: Nemo
hunc lacrymis decoret nec funera fletu; bo okiem oczewisty
y pamięcią na iego cne dzieła, ktoremi sobie nieśmiertelnosci
zarobił, te same nie ieno głos nieśmiertelney pamięci na utole-
nie żalu naszego wydaią, ktoremi sobie na seymach, y sey=
mikach wszystkich publikach, y urzędach całe y nieodmiennie za
dobro pospolite się zastawiaiąc na sławę zarabiał. A za niczyia
dzielna iego wszystkich trudnosciach fortitudo, kiedy się sam za ho-
nor Boży y Kościoła Katolickiego immunitates z utratą swiec=
kiey przyiazni zastawiał, a za prace y usługi ktore na o=
rzędach tych, ktorych mu oyczyzna iako człowiekowi godnemu
powierzyła, aby od iego cnoty haeredem suum miały w pamięci zo=
stanąć, ktore on sam tam in sago quam in toga, zawsze lauda=
biliter odprawował. Komu tayne przy wznikach do=
mowych w rozmaitych expeditiach gardłowanie? komu nie iest wiado-
ma przy pokoiu iego dexteritas w tych functiach ktore na nie=
go włożone były. Te wszytkie gdybym był naplac chciał wy=
prowadzic trzebaby mi się na owe Ateńskie teplaz dobyc abym
wszytkie iego cnoty, y ku Oyczyznie zasługi wykonterfetował

dostatecznie mogł. A tak mnie wielkie M. P. P. maiące w żalu pociechę tę się obsmutney chwili wspierać mamy, na nieśmiertelną chwałę pomniąc, którą po sobie Jm zostawił, nad nieśmiertelność nieubłagamy, bo tylko zawzięto co tey było. Ziemie ziemi oddawszy ducha nieśmiertelnego Bogu; recte facta wszystkim imitanda oddał.

Punctum 4tum

De ea Oratione quae habenda est in funere Fenusia

In funere talium hominum adquorum exequias et hospitium invitatorum ita Oratorum paucior solet esse comitatus, rogatus quispiam Orator ut more patrio defuncti tumbam cohonestet, haec servare poterit praecepta praeter supra dicta. 1mo inveniat propositionem aliquam rei accomodam, 2do finem illius. 3tio Explicationem rationis reducat per Syllogismum quemadmodum superius Tract. In hac de re fusius. V. g. sit haec propositio non est deflenda mors Illustrissimi Dni N. Ideo quia fletu virtuti illius iniuriam faceremus. Sequeretur expositio rationis, per syllogismum qui deflet mortem defuncti virtuti eius iniuriam facit; sed non decet ab amicis iniuriam fieri, ergo non est deflenda mors illius: Hic Syllogismus latius deductus sive servato propositionis ordine, sive mutato ad libitum faciet Orationem.

Potest etiam Entimemate dicendum concludere summam. V. g. sit hoc Enthimema Praesens vita supplicium est, Ergo felix esse qui supplicium istud effugit vel potius finiit per mortem: ante ceders

cedens hoc, quod omnis vita presens sit supplicium et habere hanc ~~fratern~~ Materiam. Alium enim ad quotidianum opus laboriosa egestas vocat, alium ambitio nunquam quieta solicitat, alius divitias quas optaverat cura anxia retinet, nec amittat, habere se hic liberos hi perdidisse solet, larga ubique flendi et assidua materia. lacrymae nobis oboriuntur antequam causam flendi conspiciamus assiduis iactamur damnis, et nunquam stabili consistimus loco, pendemus et fluctuamus, et alter in alterum illidimur plures naufragium experti semper timendum in hoc tam procelloso, et in omnes tempestates exposito mari, navigantibus portus nullus portus nisi mortis est. Felix ergo Magnificus iste, qui ad hunc pervenit portum, et haec vitae supplicia evasit, sine virtutis et gloriae naufragio, cui tanquam in portu exposito, gratulandum est potius de securitate felicioris vitae, quam dolendum de amissione procellosae tempestatis. Sed haec praecepta in praxi videamus..

Praxis Syllogistica Polonica

Minor

Zywot ludzki iest iedna ustawiczna praca od przyrodzenia kazdemu naznaczona MMPP, temu dłuzey owemu krodzey, smierc zasie terminem oneyze iest, za ktorey zapłata nastąpic iest powinna, iako sobie odwagami według wielkosci cnot kazdy zasłuzył, iez wszytkie niemal prace nasze do tego zmierzaią, zeby iakiskolwiek pamiątkę y sławę, u potomnych wiekow sobie zyednali, optimus enim quisque maxime gloria ducitur et ostentati servit, dlatey rozum twoy nauk nauami bawięc, uczeni ludzie zywota zkracaią, dlatey odwazni rycerze zdrowie swoie na zły…s nieprzyiacielskie wykładaią. B. zaczym wielkiey ten cnocie, y odwagom ludzkim krzywdę czyni, o kto przy

skonczeniu żywota miasto pochwały pamiętne cnót wżałości zosta
cze zamierza. Dopędził szczęśliwie tego prac swoich kresu Jmć, wy-
płynąwszy zburzliwego morza na bespieczny brzeg wiecznośći, dlaczego
winszowania raczey y pochwały, niż żałości zasługuie, albowiem lubo sam
oczom naszym iest ymniony, iednakże superest virtus w swiezey każde=
go pamięci, et in tot preclare gestis zostaie sława vrodzenia szlachec=
kiego: bo lubo to fortunae non virtutis vrodzic się wdomu szlachec=
kim, wszakże iednak gdy się to komu wpodawnku dostanie, iest
wielkiego rzecz godna poważania. Bo iako mówi Orzechowsky Kra=
somowca. Utile est Reipub. nobiles esse nobiles esse homines. Że stąd
wszie Oyczyznie pożytek, wszie ozdoba y pomoc. Był tali Jmć zstaro
wdawnych przodków swoich, od których też przyłączę Bożey wpoda=
wnku wziął, że się wszlacheckim domu vrodził, a iaż per aucta.
nobilitatis decora, nigdy od przodków wziętey sławy y dobrego szlachec=
kiego imienia nieutracił: wyraził to cnemi postępkami y ku Oyczy=
znie wielkiemi zasługami, tymi się herbami lepiey Jmć szczycił
lepiey niżeli sławą którą zelrwi wziął, niezasadzał on ozdob był=
ło na trzcinie albo na mosiądzu, ale raczey na pamięci ludzkiey
dzielnemi sprawami etc. Dlatego żegnaiąc się z tym światem mógł
to śmiele mówić, co niegdy mówił Agesilaus, który gdy mu chcia=
no po śmierci kołosy y piramides wystawować, niedopuścił,
przydaiąc quidquid boni feci hoc monumentum erit meum.
Będzie ony nieśmiertelne monumentu twoie, hoyna prze=
ciwko kościołowi ręka, ku ubogim y szpitalom dobrotliwość
nieśmiertelna etc. Będzie mile wpamięci naszey nigdy nieustaiące
znami

znami zgrady życie. Jedyc wielkobyśmy krzywde onemuż czynili, wżelibyśmy powinne cnocie odwagi iego umieli wielkiszy wiecznym zatopieniu ciemiu zataiagna było: co iż przyiacielska wdzięczność każdemu zakaże, mysl nastawuy iego pamiątke wypogodziwszy, wielką złąd pociechebierzmy, iż iako życie na miłość y wszytkich zasługował, tak szczęprzyiacielski affekt ani iey śmiercią samą nieprzerywa, kiedy ciału iego ostatnią posługę wtaki się tkym zacnym grobie oddaio, ta zas śmierc wolne dusza, ktora zabali wielkie cnoty swe do Stworce się dostała swego, niechay gorące przed maiestatem iego modlitwy czyni, aby te powinność przyiacielską, te wdzięczność pobożną obfitemi wm. mm. PP. pociechami nagrodził, aby kiedy na kiedy ego z Wm. mm. PP. dekret zadanie, także ostatnią iako y temu dał godzine.

Vel certe tertio modo fieri posset, statim in Exordio communem familiae et domus dolorem proponendo, quem ex obitu Dni huius Daniae insimul rationes varias doloris huius, ofertim exagerando mortis furtivi in homines aggressus, cuius techas nemo mortalium evitare potest, essetque inductio facienda et Exemplo aliquo exornanda thesis haec. Deo transeundo ad defunctum eius Libytinae imperio succumbere coactus est: hic facilior accessus fiat ad enumerandas eius virtutes, posset aliquid de luctu vel filiorum vel singularia amicorum, vel ipsius consortis innui, quam numinis tam impensiore muneri indulgeat et pro rationibus ponendae essent variae virtutes eius. Ibi essent tam amici quam propinqui, in consolationem erigendi modo aliquo ex supra dictis. Estque haec Oratio per prothasim et Apodosim ducta.

Praxis alia in funere similis nobilis

Wielka żałość, y frasunek niespodziany, naiachał na dom
JchMciów, y wszytko cokolwiek pociechy było okrutnie y nielitości=
wie złupił, on to naykosztownieyszy skarb zginął, ktory sobie dom
JchMściów nadewszytko złoto, y wszytkie ozdoby morskie więcey wa=
żył, prawdziwie powiedziano że śmierć iako złodziey, a co więk=
sza że sama noc czyni, y dopiero łupi rozbiia, y żywot naydroższy
odeymuie, skarżą się na nie y Panowie wielcy, iż przed nią sposobne=
go y bespiecznego mieysca mieć niemogą. Słusznie ieden mawiał że
contra cetera omnia tuti esse possumus, at contra mortem habitamus vr=
bem non munitam, niezamkniesz bramy niewywyższysz murow, wszę=
dzie przeydzie y do pałaców, y do zamków, y na ziemi y na wodzie, y
na powietrzu panuie, a barzieysię nam przykrzey niżeli owe od spra=
wiedliwości Boskiey Progrelowi przesłane myszy. Alexander wiel=
ki gdy patrzał na dobrowolną Kalana Indyiskiego Philosopha śmierć
zadziwiwszy się zawołał Calanus potentiores hostes debellavit Ale=
xander de hominibus victor Calanus de laboribus et morte, tak potężna=
śmierć iest, że gdy by ią zwalczył, waleczniejszym y szczęśliwszym
byłby niżeli Herculesowie, niżeli Alexandrowie. Dał iey Pan
Bog wszechmogący to prawo, y z nim zgoła wszytkich: a iako
na wszytkim narodzie ludzkim codzień dekretów swoich Exe=
cutią czyni, tak y JMci zacney pamięci od momentów swo=
ich wolnym nieuczyniła, ale w tym grobie do ktorego chęć
swoią mm Ł P. wszytkich ostatnią posługę czyniącej
zaciągnęła z ~~u~~ umarłego triumphuie. Przeziwuie się mnie
wielce Mściw Pani, że bolesną y wzdychaniem też ostatnie
posługę

posługę miłemu miłemu przyiacielowi oddaiesz, y rady płaczem
anizeli wymownemi słowy milszą wdzięczną vale czynisz: bo nietyl=
ko wm MM Pani utraciłaś naydroższego przyiaciela, y towarzysza życia,
ale też woiewodztwa naszego godnego człowieka, miłuiącego Oyczyznę sta=
raiącego się o iey całości. Wiedzą dobrze Jchmość iako się starał
cnotę, sławę y godność od przodków swoich wziętą pomnażać! iako oy=
czystey zacności y dzielnych vczynków nadane herby codziennie na
ziazdach pospolitych na seymikach, y potyczkach woiennych, y wra=
żach domowych pracą pilnieysze czynił. Lecz gdy tak Jmć w bie=
gu sławy postępuie, iako rozboynik iaki nastąpiło śmierć, z dalszey
wszakże chodzić Oyczyznie służyc, y wszystkich Jchmościom Panom
powinnym pociechą bydz niedopuściło, wielkiego zaiste skarbu ten
zgubiony żalu godny, ale zdami się że do nas mowi co niegdy per=
tinax Cesarz do Rzymian śmierci swoiey płaczących rzekł.
Si doletis mortem meam nihil profecto noui accidit, homo natus eram
żałosna to wprawdzie ale bo swym żalem uciekaiący żywot powro=
cić może, bez żalu y Lamentu Starzy Naszy Lytwiczykowie pogrze=
by domowym swym odprawowali, co gdy im zarzucono od po=
wiedzieli quid attinet aut hominibus dolori indulgere, aut homini
inuidia fieri, quod immortalitatem sua parti noluerit. Ostatecz=
nie oddawszy ostatnią posługę y cześć nasze, iakośmy zawsze
czynili vmarłemu, tak y ofiarowawszy nas damy się niezapo=
minaymy

Punctum 8vum

D

De Orationibus Funebribus in funere militum haberi solitis

Duo hominum genera laudari possunt à militia, primum eorum qui in bello cecciderunt, alterum qui adhuc militantes naturali morte in castris, aut in castrensi obsequio extincti sunt. Si primi generis milites laudare in funere vis, praeter ea, quae dicta sunt in aliis orationibus, haec specialia observanda praesertim in confirmationibus, ubi ostendenda eius fortitudo et magnitudo animi, in adeundis periculis amore Patriae, pro qua vitam etiam profundere non exhorruit, enumerari possunt expeditiones variae, in quibus strenue gessit, praeterea pietate fuerit in se militiones, praesertim in periculo proprio, si suis stipendiis satis sibi fieri arbitratus, ab iniuria inferenda alteri, a rapinis, ab iniustis exactionibusque manus subtraxerit. Demum Conclusio annectenda vel per optationem optando similes Patriae Athletas, qui tanta alacritate sinceritate, fortitudine illi, amore inflammati, eius integritati sanguinem proprium libarunt, vel certe etiam modus aliquis ex supra narratis circumstantiis personae magis competens usurpandus.

Praxis in funere militis caesi in bello.

Patrząc na taką stratę którą Rzecz pospolita z tak wielkiego Bohatyra JM. P. P. znamienitego Towarzysza, y sławnej familia z wielkiego domu swego splendoru popadła, widząc rzecz smutku y opłakania nieodżałowanego godną. Utracił bo... onego syna, który zaraz z młodych lat tak potężnym mówię pożarem, tu niey gorzał, iż ognia tego nie mógł inaczey iedno swoią własną zgasić JM. M. Panstwu Zac... ... zapadł ... światło wieczny grobowy wieczór, które

ktore. promieni iasnych spraw swoich, nietylko dobru pospolitemu, ale
y sławnemu szczesciu domu swego swiecilo, y od niego wszelakie nieprzyia
zney fortuny chmury odganiało. Pomagam ia WW MM. P. zwyczaynego
żalu, pomagam gorzkiemi łzami smiertelne rany iego obmywać, ktore-
mi on nieśmiertelną sławę y posługę ku miłey oyczyznie zapieczę-
tował oną mężną duszą swoią, y żywotem swym odżywić pragnął. Ale
wtenczas wielką pociechę znayduie z ktorey wdzięczną pośćiznę nieśmier
telney pamięci godny rycerz na wieczne czasy nam zostawił, z ktorey ża-
dna nas nieszczęsna przygoda złupić niemoże, albowiem nie wszytek iako
pospospolstwo wrozumie umiera, gdy przedniejszą częścią szlachetnieyszego ży=
wota nad nas zażywa, albo iego dochodzić chce że umarł, a nie żyie, nie=
mogę ia mowić tego, niemoże Krasomowca Tullius aby umarł, bo wedle
zdania iego wiekuistey nieśmiertelności dostępuie. Przyznać y sama niena=
wiść musi że w odważnych sprawach y Rycerskich dzielnosciach iaśnie,
nieprzestaiecie poki Oyczyzna Nasza w swoiey zacności kwitnąć będzie, żyie
y żyć będzie w odległych kraiach, ktore widziały chorągwie wodzącego, znała
y ziemia Pruska iako oyczystego Syna, za ktorą się piersiami swemi y
odwagą zastawiał. Patrzały Inflanckie kraie naszego nieśmiertelne sławy,
gdy z nieprzyiacielem Kościoła powszechnego, y sprzysiężonego na Koronę
naszę, mężnie sobie postępował. Swiadczą Ukrainskie świeżo pola, na kto=
rych w oczach I.K.M. y niezwalczonego Polskiego y Litewskiego Rycerstwa,
iako Hector drugi za Troię mężną duszę swoię odważnie za Oyczyznę poło=
żył. Przetoż y sam iako mężnych Bohatyrow promotor, a nieboszczykow=
skich dzielnych y odważnych postępkow oczywisty swiadek Krol IMć P.
K. Miłościwy miał wzgląd na naszę sierote y męstwo, ktorego tymi a ty=
mi Urzędami, y potomstwo iego pociesżył. Niepotrzebuię tedy ozdoby

z płaczu, którego więźniowie w srzetney nieśmiertelności na oko zdobnego świata wszystkiemu wystawiła. Nam zato że się WM mm. BB. nieomylnie będąc od płaczu rzewliwego uwolnicie, Niebędzie tego WM mm. BB. żaden mędrzy ganił, bowiem zwyczay narodu Trackiego, sławą y mądrością dobrze świa=tu zaleconego, nietak dalece nagany godni, ci się obfitemi łzami zrodzenia człowieka na świat zalewali, y a śmierci radość z wesela rozmaite odprawo=wali. Ustąpcie tedy WM mm. B. (hic in particulari numerando) stroną tego=que rursus odgrobu smutnego a wdzięcznym rozpamiętywaniem nieśmier=telney sławy, którego my przed sobą przestali żal twoy marłowac chciey.

Quod ad secundum militu generis spectat eodem modo laudans ipse mortem, et hanc tamen toties in bello optasse pro Patria, et tot periculis se semet provocasse dici potest, fortitudinem tuam illius inexpugnabilem ipsa fata horruisse, et audaciae illi pro metro fuisse. Ex quibus universalibus hanc partialem elicere poteris dispositio=nem. Videlicet in Exordio per praeoccupationem Auditorum iudicii poteris tibi conci=liare audiendi benevolentiam, dicendo afectus te esse mentem illorum, qua praeoccupa=bant Orationis tuae dictionem et materiam, nihilominus pensos vero ab ea dicendam observare poteris ut doloris exagerationi commodas darent aures. In Confirmatio=ne connectio esse posset brevior in mortis adventu et cito et inopinato, quo praeoccupavit defuncti militis ceptera, qui sicut in obsequium Reipub. ita Regis gratia in omnes difficultates mortemque ipsam promptum habuit animum. Uni=cum id defuisse, ut pulcherrimam pro Patria mortem gloriosus obiret, ad quam se quà strenuo suo militum exemplis, quà heroicis talium populum vocibus animavit. In Conclusione dolorem tuum exagerabis, qui incolumem ante paucos dies pa=trios limites invisentem hilariter salutasti ad interiora domus induxisti, nunc eundem extra illa sub gelidum marmor moestus reducas. Claudes orati=unculam Epiphonemate aliquo, quo admonere adstantes de mortis incer=titudine

Praxis in funere militis domi defuncti

per

Per fratrem dicenda.

Rozumiem mnie Wielce MM. PP.; że iakom przedsię stanął w po=
śrzodku tego zacnego koła WM. MM. PP. na ostatnią usługę rodzonego mego
zgromadzonych natychmiast, zrozumieliście przedsięwzięcie moie, y z szyb=
kim dowcipem uprzedziliście początek mowy moiey. Iuż dość napełnione zkaza=
nia gorzkości śmierci animusze WM. MM. Panstwa znayduię, nie nowina śmierć
ale o Rodzonego mego nowina, o żałosna nowinę żalu więcey niż wymowy
maiąca. Prawdziwie powiedziano nihil in rebus humanis certius morte
nihil incertius hora mortis, ea non miseris inopia, non veneris divitiis non sapi=
entia, non moribus non aetati denique parcit, nisi quod senibus sit in ianuis, iuvenibus vero
in insidiis. Zdradziła przewrotna śmierć, a wybornie oszukała rodzonego
mego, w ktorey go czekać miała, tam iey nayposolitsze mieszkanie, gdzie
Bohatyrowie szablę krwią nieprzyiacielską maluią, gdzie niezwycię=
żone męstwo, albo godnego zwycięstwa, albo do wchwalebney śmierci pod=
sić zwykła, umysły y ręce żołnierskie ukrzepiaiąc. Ale iż przy domu iż
przy powinnych na zgonu prawie Ich M. Rodzicow, gdzie się po tru=
dach woiennych odpoczywać nieco spodziewał, przez niedługą chorobę iako
przez iakiego śmierci legata zdradliwie zniesiony iest płochany brat moy,
żalu nader wielkiego słuszna przyczyna. Życzył sobie ieszcze więcey za=
miłą oyczyznę pracować, a często w ten wspominał iż nie może się żaden bar=
zey ani Oyczyźnie, ani sławie, ani niebu przysłużyć, iako przez dziel=
ności w rzeczach woiennych, y przez miłość rycerską przez ktorą iako
Rzymianie, tak y Polacy przodkowie icy, y moi wielkiego zawsze imienia
y godności w Rzeptey dostawali. Tam kres sobie był zamierzył, tam
miał cel inych spraw swoich, gdzie sława y godność spracowany
y spocony swoie czoło ocierszy, kwitnący na skroni części cześnie wieniec.
We wszystkich myślach y sprawach woiennych, tam zmierzał wiednie

y wnocy, otym myśląc aby statecznie, y szczęśliwie przeszedł z kościoła cnoty y go=
dności y sławy, czego pewnie byłby doszedł, gdyby go była zastarzała, y nieszczęśliwo
podwieczny ale martwy marmor niezawalała. Mortem pro Patria Gloriosè fateor
mówi ieden, y sam sobie tego pragnął aby go była obozowa trąba, na ostateczne
potyczkę, na koniu zbroynego z kopią y pałaszem pozwała. Wielki był się
niełękał śmierci, który kilka razy w potrzebie będąc y mężnie się z nieprzy-
iacielem rospieraiąc oczywiście Rzpltey, y Króla Pana naszego czyniąc wyglądał
Świadkami mi są żołnierze y towarzysze iego, którzy o niego słyszeli czę=
sto mówić, turpe est nos nobismet ipsis vivere ac mori, vivamus moriamur
si opus est Patriae, szkolney ieszcze lekcyey dobrze pamiętał, y onę rzecz Pa=
mięć po śmierci repetować zamyślawał, mianowicie który niegdy Epamion=
das do swoich rycerskiey nauki uczniów mówił pulcherrimum est genus mortis
in bello mori. Co rozumiecie izaliby sam nieuczynił był rad tego, co w obdym
Greczynie tak barzo sławił, y sobie wielce ważył, tak wielkiego y sławne=
go Żołnierza przez niespodzianą śmierć żałosna Oyczyzna utraciła! Utraciła
cnota y sława ozdobę swoię, męża na wszytkie godności urodzonego. Utracili
Jch Mości Szlachcicy, y powinni nadzieię, y miły pociechę twoią! Ja nako=
niec czego bez żalu y wymówić niemogę, zgubiłem naymilszego Brata
za którego rad bym był sam umarł. Wdzięcznyście mi Naymilszy Bracie
w dom Jch Mściów Rodziców moich przyiął, wdzięczne mnie y tobie było
braterskie powinszowanie teraz smutnemi słowy valedictio tobie we=
spół czyniemy pod obecny śmierci marmor zaprowadziwszy, ia
pierwey ponieważ eś się bracie naymilszy przeniósł na drugi świat,
życzę pokoiu wiecznego, a onych tryumfalnych koron, na które są
zdrowiem y odwagą zarobił, aby mię wespół wspominał. Effice
mortem tibi cogitatione familiarem, y wm mm P wszytkim
valedicuię

Valedykuiąc też przypomina quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ, et tunc quando crescimus vita decrescit, amisimus infantiæ, deinde pueritiæ, post adolescentiam, usque ad hesternum diem quidquid transit, perit, hunc ipsum diem quem agimus cum morte dividimus. Czas zawistnomu szybkowi do grobu. Ich Mość zatym Pani Rodzicy wszelakie dzięki y wdzięczności swe przezemnie wm mm DD wszystkim oddaią, że ostatnią posługę synowi ich a Bratu memu czyniącym we wesołych okazyach odsłużenia y wdzięczności chce wm mm D. odmierzać obiecuie, a teraz w dom swoy na pogrzebny obiad, y żałobny chleb zaprasza ią.

Punctum 6tum.

De Artificio simul et praxibus Orationis in funere Adolescentum puerorum Sodalium, non Sodalium dicendarum

1mo videndum Paternum maternumque genus, et quod illud nobile, 2do similitudo virtutum paternarum, si forte quaspiam in vita sua rationibus expressit aut si amplius viveret expressurus videbatur, et iste modus laudandi gratior accidit, tum Parentibus tum amicis atque consanguineis, quodquidem sanguinis sui decora et auctæ virtutis in eo attingunt. 3tio forma corporis et si autem forma bonum fragile sit, solet tamen virtutibus ipsis plurimum gratiæ dare iuxta illud Poetæ

Gratior est pulchro veniens de corpore virtus.

4to religio in Deum, Deiparam, cælestes tutelares genios, pietas in parentes observantia in Præceptores. 5to alacritas ad studia et literas ediscendas: atque ex hoc puncto si cætera deessent satis commendari posset quis studiorum alumnus adolescens, qui vel dicet (quod nomen ipsum iure sua

repetit à quovis literarum Studioso) ad munus officiumque suum vehementem animi applicationem, cum voluntate offerre, pietate enim seu basi supposita haec prima sequaque virtus est, quae studiositatis nomine possit appellari. Tum morum dignitas et gravitas in omni actione tam vultus quam caeterorum membrorum compositio, similiaque ad exteriorem hominem, seu corpus pertinentia. Deinde illa quae propria sunt animi, ut decora et ornamenta virtutum innocentia, integritas, pudor verecundia, spes rerum maximarum, quae fieri non poterant facta esse voluisset, si tempus et anni facultas concessissent. Atque in praeclaris facinoribus non exitus modo sed conatus ipsi merentur commendationem. Huc etiam alia bona animi, et ingenii excellentia, iudicii acris perspicuitas, tenacitas memoriae. In fine more solito esset mortis incertitudo Auditoribus inculcanda, quae nec qualitates corporis, nec dotes animi, nec florentem aetatem respicit.

A Condiscipulis haberi posset Oratio tali modo conscripta ex universali hoc dato pro adolescentum funeribus artificio, et quia solent dici Orationes tales immediate ante sepulturam, potest ex circumstantiis et adiunctis facile depromi Exordium, tumbam ad immortalitatem vehiculum appellando, simulque instituendo quaestiones, cur tam cito a communi omnium conversatione, ab amicis a nobilitate a caris Parentibus in umbram regionis pergat. In confirmatione vero respondendum esset his interrogationibus, quibus recensendo ipsius virtutes, quibus fretus, secure immortalitatis beatae suscepit iter, removendo insimul tristitiae causas, rationes laetitiae suggerendo. In conclusione felix iter illi apprecando, ut ibi in optatae huius felicitatis possessionem venerit meminisse vellet Parentum et Condiscipulorum. ¶ Simili modo

Praxis.

Praxis prima in funere Pueri
A condiscipulorum quopiam dicenda.

Stanąwszy przy tey Trumnie twoiey, iako przy śmiertelnym wozie, n
na którym od nas nagdy niesłonczoną wiecznośc szlachetnie prowadzony
X. odiezdzasz, przydzie mi cię łzami się zalawszy spytać, czemuś się
tak prętko od nas od miłey kompaniey: społucznów twoich, od zacnych
dobrewnych, od miłych Rodziców pokwapił: nielakas nas smutku y
żałoby tą skwapliwością twoią nabawił: ieżeliś tak niebo zasmakowa=
ło żeś się przez gwałt doniego wypzierał, na żałosne Rodzicetwo=
ie było respektowac, a trochę poczekać iż by pozostały twoy młodszy
Braciszek, lat słusznych doroższy, nadzieie wtobie utraconą utrapio=
nym Rodzicom mądremi swemi postępkami mogł nagradzać, a ie=
dnak niemamci za złe X. chociażeś się tak prętko y bez dyskretney od
nas wyprawił, gdyżeś większy miał wzgląd na żywot wieczny, niż
doczesny, na wolą Boską niż ludzką, na niebo niż na ziemię.
Więc nam żałość twego żałosnym tym się cieszyć przydzie szczę=
ściem, które ciebie po świątobliwey śmierci twoiey potkało, bolie=
my wprawdzie że na cię żywego, iuż więcey patrzać niebędziem,
ale się z tego niepomału cieszemy, że wniebie Oratorem naszym
y Bogomodlcą zostaniesz, abec iednak szczęśliwego świętym towa=
rzystwa niezazdrościem: Owszem affekt na stronę odrzuciwszy mu=
siemyć radzi nieradzi winszowac, żeś się wtak młodym wieku na
tak sędziwą, y niebu miłą cnotę zdobył, żeś tak niedługo długie y

przeczystey Pannie służąc, wieczną, y żadnemi nieograniczo=
ną orazy sobie zapłatę wysłużył, niechże się tedy kto chce na śmier=
ci nieczystości użalaj, my próżno się na nie żałować mamy, gdyż nie
wątpiemy iż daleko więcey dobrego nadała niż odebrała, nawet y tego
samego żywota, który zda się iż przez śmierć tracimy nie wy=
darła, ale daleko lepszy bo wieczny odmieniła. Owoż gotu
tych tylko śmierć opłakana, których wiedniemy w grobie, oraz y sława
pogrzebiona leży; ciebie po śmierci płakać nietrzeba, bo y umar=
ły w sercach naszych dla pięknych obyczajów, w niebie dla znako=
mitych Cnot, a osobliwie dla nabożeństwa ku przeczystey Pannie
będziesz. Powiedzże iuż na tym śmiertelnym na którym cię
śmierć położyła wozku, do szczęśliwey wieczności, gdzie zaiechaw=
szy nie zapominay o miłych Rodzicach, y zacnych pokrewnych twoich,
nie zapominay y nas twoich companów, y społuczniów pozostałych:
my też wzajem na cię pamiętaiąc Boskiego za cię Maiestatu
(ieżeli iednak potrzebuiesz modlitew naszych) błagać nieprze=
stanniem.

Praxis 2da Polonica in Eiusdem pueri funere dicenda à quopiam extraneo.

R Niewiem na coby mi się słuszniey uskarżać przy tenczas kiedy
ostatnią posługę oddaiemy ciału Szlachetnego N. Syna Kochanego
Jm P. N., na śmierć uskarżać się pospolita: a tu iż winowac
tym słuszniejsza, że się nadzieczne lata niedoyrzałe zamknęła.
ale rzeczą była ierzcze przybyła tylko na lata, y dzieciny a
prawie

prawie w pierwszym kwiecie wieku będący wzięta, tacoby opłakać
szkodę iednego człowieka, ktora by się drugim nagrodziła. Ale nie=
tośmy ~~iednat~~ tylko stracili, co iest pospolita wszędzie, utraciliśmy ieo
rzadko y znalezć kiedy, wszystkie nowie przednieysze przymioty, y
ulepszoty, ktore znamienicie zdobic ludzie zwykli. Niepomnie że=
śmy utracili, potomka tego, ktoremu to własna od dawnych wie= [A familiȩ dignitate.]
kow, tak starze Rzpltey, żo mogę rzec bez interesse swey pobożnosci,
ktorą śmy Oyczyznie winni; zawsze się oyey całość zastawiał.
Godne zaiste gniazdo ludzi wielkich a oprzeymie życzliwych Oyczy=
znie, z ktorego mogłbym wiele mianować ludzi wielkich, y dziel=
nych, gdybym chciał rzeczy tak wiadome wspominać: iest to pewnie
znaczna klęska, kiedy tak znacznego domu ubywa synow, ktoryby
torem przodkow zacnych takiż pietatem y fidelitatem chowaiąc prze=
ciw Oyczyznie y iey oraz, y sobie na sławę wbiegę stawali się mu=
rem, za iey całość y bezpieczenstwo. Pobym podobno mogł tak tu [A more simi=
sznie na opłakane szkody tey wspomnieć żeśmy utracili potom= litudine]
ka Jmci P. K; ktoremu wielkie a prawie Pańskie Jmci quali=
tates, iako do spowinowacenia wzacnych y Senatorskich do=
mach drogę uczyniły, tak gdy by tu była Jmci wola, otworzyć
zawsze wrota mogły do celnieyszych, y przednieyszych honorow.
A toby słusznie wspomnieć żeśmy utracili syna Jmci ktorą w=
niwzory wdom przezacny Pana tego cnoty Oycowskiemu do=
mowi własne, niemogła była takiego syna Jeymosc zrodzić

ktoryby obudwu Rodzicow znacne, a wtakiey gromadzie nad
kie qualitates, że ktorą od Imſci wziąwszy y zmlekiem się iuż
naypierwey pokazał się godnymbyc tych Rodzicow potomkiem.
a virtutibus pueri — Alec to słusznieysza tu opłakac, żesmy vtracili to wszytko zaotra=
ty tego dzieciecia, czegokolwiek sobie albo dom szlachecki, y
Senatorski, albo Oyczyzna miła, albo religia Katolicka życzyc
mogła: nie tylko wdzięcznie, iako w naczełku takim związane humo=
ry, y qualitates (lubo to ktos powiedział) żeby się wyspierac,
y wydawac miały; a rzeczeli gdzie tu zayscie poznac było, co z tego
A partus Enumeratione — dzieciecia byc miało: dowcip iego przyrodzenie wdzięczny, rozum
ostry, rozsądek łatwy, w pamiętałosc przystoyna, statek słowny,
składność obyczaiow przyiemna, ludzkość towarzyska, także dobrze
wydawali po nim, iż ktokolwiek mu się trochę przypatrzył, mu=
siał z podziwieniem słow onych vżyc, quis putas puer iste erit,
nadzieia pospolita tych ktorzykolwiek go znali, nie mogła inaczey
tuszyc tylko tak, że naywięcey wielki, y ozdobę iako domu Oy=
czystego, y pokrewnych zacnych, tak wszytkiey Rzpltey miał wy=
nieść: znaczna w kwiecieniu była ta nadzieia, że po niey słusznie się
było pożytku spodziewac: alec prawie w kwiecieniu naktore
smierc zawistna warzywszy wszytkie onym nadzieie podcię=
ła, nie omyliliśmy się byli na tym wszytkim cosmy sobie
po tym dzieciecu nieoszacowanym obiecowali, mniesmy
nadziei naszey zadatki pewne te, ktorem trochę namienił
przyięli.

Przymioty iego zacne, by nam było nieżyczliwe iakies fatum
rozpoczętego niezayzrzało, które nam tak przykro wnadzieie zawio-
tnęło. Dośc by słusznie mm PP. mógł się dzisia oskarżać na
smierć tak niebaczną, ale woli się raczey oskarżać na samę naturę
pospolitę nas wszystkich matkę, że to przezacne dziecię, wszystkich
prawie dostatkim obdarzać chciała, acokolwiek kiedy komużkolwiek rozdze-
rżem dała, to wnim iednym zamknęła tak daleće że mógł słusznie
mieć to elogium, które komus niekiedy dawano Compendium bonor(um)
naturae, rzekę to o tym dziecięciu Urodzonym etc. Co kiedys sta-
ry on Anchizes, o iednym pacholęciu Rzymskiey wielkiey fa-
miliey

Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
In tantum spe tollet avos nec Romula quondam
Ullo se tantum tellus iactabat alumno

Bo nie wiem żeby kiedy w dziecinnie insze tak się wydawały przy-
stoyne cnoty, y pilney na sławę roboty zadatki, któreby nadzieię po-
trzebnym czynili iego godności przyszłe, iako się w tym iednym
wydawały: nie wiem żeby kiedy dom szlachecki mógł się slawniey
chlubić krwi swoiey potomkiem, iako się dom przezacny JeoM
PP. etc. mógł tym iednym szczycić: nic w tym niebyło pospolitego,
że bo poznał lubo na czas mały musiał z Mistrzem wielkiego
niegdy Greków Themistoklesa mówić onim, co Anaxagoras.
Nihil mediocre es o fili. Mała miara nadowcip nieboszczyka
do wagi insze, mało na rozsądek wszystkich insze, na prędkie w
odpowiedziach porywczości, na ostatek bez affektacyey powagi

na porodę nawet v rody, na inte tak wielkie qualitates et argumenta summae spei wszystkich innych dzieci przyniosły. Co gdy ia wspominam mniemam słusznie że WM MMDanstwo zemną wespół vskarżać się musicie na pomienioną Matkę wszystkich przyrodzenie, że ktoby to hoynie klejnotami swemi nieboszczyka vbogaciło, na żal nam przyszło de większą osobliwie Jeo Mściow Rodzicow. Zadała nam była z nim wiele, ale wszystko prętko potracić mieli. Dosyć tu sobie znami iako Matki z dziećmi czynić zwykli, ktore vkazawszy złoto y klejnoty dziecięciom nierozumnym ledwie im one w ręce dawszy, długo się nimi cieszyć nie dadzą, lżeysza by nam była teraz ta strata, gdy byśmy byli w nim tak wielkich, y tak znacznych przymiotow nie widzieli. Ja nieba y dekreta wiecznie trudno się też vskarżać, nie zelże vskarżaiące się co on Boguński Jan na śmierć potomka swego patrząc mowił — — — Nimium vobis Romana propago

Visa potens superi propria haec si dona fuissent

Acz w nim widziało niebo w tym dziecięciu być miało, widziało na iak wielką sławę przeznaczenemu domowi, y byłby niewszystkiey miał wynieść: nie chciało abyśmy się tym szczęściem dostatecznie cieszyli: wieleby to było na nas mniey chcą dekreta Boskie Polskie nasze z sobie. Co wprawdzie ia się nie uskarżam, ale nic posłuszen czyniąc woli Boskiey, to tu zeznać muszę, że ni nam to odczekać, ani na większe dary Boskie pewney nadziei, iako o długim życiu tak y godności przyszłey czynić nikomu niemogę.

A simili

In funere maturioris Adolescentis mutanda esset perorandi ratio, et styli, proinde vita quod in puero in herba adhuc visa

in existentis. in offerentibus erga eos quibus offerunt, habent tamen singula eorum aliquid particulare, et sibi proprium nimirum ut munus est signum alicuius rei, cuius non est signum, munus alienum. Etiam phiala praeter commune tibi cum aliis benevolentiae signum, fuit indicium apud veteres nuptiarum, probe contractarum, ut testatur Alexander, ab Alexandro, unde sponsus et sponsa primo coniugii die, in signum rati matrimonii ex eodem bibebant poculo. [in the right margin: non huc pertinet]
Praeterea eadem phiala est signum nobilitatis et fortitudinis ipsi infenus. Porgius praeter

a hisce visa, hic iam non tantum florere, sed et proximam certissimamque fructuum spem facere. Adeoque Exordium ducere posses, ut ante ex mortis incertitudine, quam sui adventus nemini mortalium, determinatam ad tempus committit notitiam, sed vota et spes praeoccupat. Quod Exordium per Allegoriam expones petita a Musica, quam quando ad laetos psalmos lugubribus questibus ingemit, et fatali vicissitudine, permiscet et turbat ordinem, laeta tristibus, funesta maestis permiscendo.
In Confirmatione modo solito in laetitiam movendi, vel Parentes vel tutores, causas laetitiae allegando virtutes eius, vel ultimi diei felicem obitum, quo mortales ab hoc calamitatum pleno Ergastulo liberatus infeliciorem vitam, quia vicissitudinis experterem recensentur. Concludi vero posset per revocationem virtutum in memoriam Auditorum, ut temperent sibi eorum causa a lacrymis, eique potius applaudant, quem virtutes immortalem fecere. Sic Vale.

Praxis in funere Adolescentis Maturowij

Trudno śmierci naznaczyc note, żeby według mysli, y czasu, y upodobania ludzkiego przyiemny rytm, cieszący serce, text wygrawała, niema bowiem zgodney harmoniey wszędzie niemoże, obnaszona zrozumu ku mysli ludzkiey wygrawac niepotrafi, raz na ciągą stron czworakich, drugi raz opuszcza, raz przy załosnych Naniach wesołe wygrawa Hymnei, drugi raz wesele wpłacz obro=

iwszy, wesoło skoki wytaczliwe szymarczy wzdychania, y Nuptiales
Taedas funereis odmienia fanalibus. Doznaliśmy śmiertelney muzyki przy smu=
tnym skoku wgrob ziemi oddaiąc ciało JMci, kiedy wesela y pociechy oczeki=
waią: przełkie nader z tego świata na JMci, veluti in herba spiasz spes
poglądamy, miasto wesołey noty melankoliczną dume śmiertelnym tonem,
w uszach naszych brzmiącą słyszemy. Tak śmierć y dobrą myślą y koncepta=
mi powarzowac wesołum czasie niedługiem sposobem może, a iako nam
zagra tak skakac musiemy. Aczkolwiek nie tak nader melankolicznie
przy tym akcie śmierć intonowała, żeby zgoła wesołą myśl odebrawszy
nic nam pociechy nie zostawowała: przynosi nam albowiem dosyć wesela JMci
cnota w mlodziencolum wieku, ku swey doskonałości przywiedziona: kto bowiem
wspomni na żywot iego, uzna że ile mu dni, y lat, tyle stopni do mądrości
y zasług przybywało (hic tependa breviter laus defuncti a virtutibus in materia
ammediate commemoratis) wielkie nam przytym wesele czyni śmierć szczę=
śliwa, na ktorą tako pobożnym żywotem ostrożnie zasłużył, tak iey też
nieszczęśliwie oczekiwał, co zadka y wielka niemałego wesela przyczyna, śmierć
bowiem dobra initium est vitae: śmierć dobra przysmutnych y żałosnych przy=
iaciół skaniach wesoło błogosławioney wieczności zaczyna muzykę, kie=
dy szczęśliwą duszę, przez nieprzeliczych wielkoro prowadząc Cirkul, radości
koncza nigdy poczynie nie może. Żywot raczy by nayduższy płaczu a nie=
wesołu przyczyną, gdzie Virtus invidiae exposita est, nay większe prace
wpowszylki prozne, a kłopoty obfite, gdzie przyiaźn niestateczna nieszcze=
ra, tak że dum videndum, ani fidendum, gdzie przynosi wszystko, a nic stale=
go niemasz, szczęśliwsza śmierć nad żywot, ktora aczkolwiek niedosma=
ku iest ludzkiemu człekowi, bo dla niey zęby drętwieią y głowa młyn=
kiem chodzi, ale skutek iey barzo zdrowy, y przyiemny, zaczy słusznie

sie

się do ziołka przyrównać może, którego radix amara fructy często dzieli, Spojrzawszy bowiem na przyczyny unde mors pululat, na utrapienia, y ciężkie choroby, które są śmierci przyczyną radix amara, ale po śmierci sława zostaiąca, y wiecznotrwała w umysłach ludzkich fructy dzieli. Hic etenim potest tractari laus defuncti, ostendendo quomodo ille famam sibi bene merity comparauerit. Uznawał te śmierci wesela przyczynę wielki Krasomówca Quintilianus, kiedy nihil delicatius bono exitu być powiada, przypada na to zdanie wiele narodów nietylko bałwochwalstwem zaślepionych, ale y chrześciańskich, które przyiacioł swoich fata gaudio obchodzili. Skąd tedy śmierć nietryumfuie. Concludendo etenim memorando virtutes defuncti. Huc refferri potest grapis latina scripta pro scholastico exercitio in funere Studiosi Sodalis.

Nescio quo fato accidat, vt mors familiaris senio de iuuene triumphet, mirari tamen desino, quoties subiectá communi mortis imperio naturá, et dequam senum iuuenumque intueor conditionem, omnes enim eodem agimur, omnium versatur vrna, serius ocyus sors exitura sciniente vate. Occubuit itaque genere nobilis, ætate adolescens, studio eloquentiæ alumnus, virtutes si non omnium at multorum antesignanus, æmulus certe omnium. Accipe nunc quales quales lacrymas sodalium optime, quas tibi commilitonum tuorum nomine affero, et quorum beneuolentiæ virtutis indicem spectasti, eum nunc lacrymarum monumento lamentabili testatum intueare. Vi quidem legis humanæ vitæ non est illacrymandum defunctis, vt cuius Galenus Imperator, cum extinctum Patrem suum audiuisset, vocem hanc laudatissimi doloris solatium vsurpauit. Sciebam Patrem meum mortalem fuisse. Anaxagoras quoque Philosophus vel hoc ipso, cum esset de morte filiorum

certior factus esset, paterni animi luctu utcunque levatusque respondit, Scio à me genitos mortales, communis itaque lex mortalitatis inhibet lacrymas erumpere gestientes, nisi natura ita comparatum esset, ut continere nequeamus dolorem, quem virtutis et consuetudinis cum aliquo ratio extorquet. Vos hic compello, qui in eadem cum iuvene hoc Palæstra una mecum desudastis, qui sub eodem Adejardi vexillo meruistis, vestros vultus me quidem tacente non dubio testimonio profiteri, ita curriculum vitæ suæ inter vos generosum ac nobilem sodalem egisse, ut dolentibus tam egregium virtutis specimen ereptum lacrymæ erumpant. Facessat hinc cuiusdam e veteribus Doctis opinio qui Ethnicæ superstitionis tenebris involutus, virtutem simul cum vita interire putabat, hic enim per virtutem perennat non interit, vivit non moritur, non quidem eâ quam mortales vivunt vita, sed perenni mortalis gloriæ gressu, post egregie transactum vitæ cursum, mortales comitatus. Indolere quidem potuisti nobilissime adolescens ex Theophrasti iudicio, qui moriens naturam accusasse dicitur, quod corvis et cornicibus vitam diuturnam, homini vero qui longo vitæ cursu multis erudiri artibus potuisset, tam exiguum vivendi spatium concessisset, doluisti quia nondum ad sapientiæ fastigium perveneras, sed te mater æternæ sapientiæ, cui militari sacramento auctoratus eras, ad æternæ veritatis gymnasium evocavit. Sed in nos potius luctus hic denuari fit, nobis lacrymas et dolorem reliquisti qui tot laboribus, tot vigiliis, tot curis in ea incumbimus, quod tu ipso veritatis sempiternæ aspectu consecutus es. Proinde omnis doloris sensum amove, cui immatura quidem ad scientiam humanam capacitatem ætas, sed matura ad immortalitatem, et ad divinæ sapientiam virtus fuit. Fruere igitur felicissime possessor in æterno illo beatitudinis domicilio, cuius te incolam bono auspicio arbitror eâ gloriæ adoreâ, nonquam vilis artium humanarum labores comitatur,

Sed quid immortalis

Sed quâ immortalitatis studio accensos, sacris ea ultum ordinibus adscri=ptos coronat. Vos vero dilectissimi sodales, qui virtutis hocce pri=mum specimen ereptum doletis, statuite vobis ante oculos adolescentem hunc in primo aetatis flore e vivis sublatum, atque ut Aegyptii simula=cra cadaverum inter epulas collocabant, ita vos iuvenem vobis simi=lem, non tam desiderio quam spe vitae diuturnioris metas vobis alias a mor=te praefigentes, in animis vestris semper collocate.

Punctum 7timum.

De Oratione dicenda in funere Virginum et Matronarum

Non nisi in laudando sexu, haec laudatio differt a laudatione fu=nebri Adolescentis cuiuspiam aut pueri, proinde quae ibi dicta sunt et hic serviunt, valent autem potissimum Comparationes a floribus plan=tis hortis et aliis rebus delicatioribus, fiunt et Apostrophes, et commi=serationes ad parentes, quod cum illi sperassent suo tempore ex filia po=stentatem et id ornatum muliebrem, preciosos parassent sumptus, iam conquirerent dotem, mors haec omnia praecidit, et uno sepulchro cum lectissima filia consepeliuit, brevissimeque Orator excurrere potest in laudem virginitatis, quae dos est Angelica et hominem facit Deo simillimum. Ubi congratulabitur Virgini quod nullis fatigata matrimo=nii incommodis, Angelicis mentibus et sponso puritatis sit con=iuncta. Itaque in exordio universaliter comparare posses vitam humanam flori, idque ex doctorum sententia, quae thesis esset roboranda authoritate aliqua, aut Symbolo. In Confirmatione vero [illegible] similitudinem hanc competere Virginitati, quae in con=stantia et vitae brevitate florem repraesentanti. In 3tia parte

Confirmationis Virginem defunctam assimilare posses variis floribus, nunc lilio, nunc rosae, assimilationis tamen huius essent rationes dandae, petitae ex virtutibus eius, aut certe ex splendore familiae. In conclusione vero moesti Parentes defunctae Virginis spei suae, et fulcri senectutis, essent in consolationem erigendi, vel inde, quod prolem educationis suae filiam infelicis aeternitatis regionem [illegible] miserint, ad extremum gratiis agendis more solito hospitibus, et [illegible] ad lugubre [illegible].

Praxis in funere Virginis

Upatruiąc baczni krotkość życia naszego, dobrego przyrownywaią obwiatu, ktory ledwo swiat wesołym weyściem przywitawszy, że goż dnia z dzieciństwo, y młodość y starość z śmiercią żeni mnie w [illegible] Quasi solstitialis herba paulisper fui repente exortus sum repente decidi, wprzod chorobą, a potym śmiertelnym śmierci wiatrem zerwany y zwiędły, potwierdziło tego mniemania ktore nikomu podlażyć nieumie niebo, kiedy te śmierć w kwieciu maiowym zwiędłym xiężnie Krawaskiey odmalowało, y pokazało podaiąc do ludzkiey wiadomości, że acz każdy człowiek iako kwiat zbytecznym zwarzony gorącem przez śmierć usypia: atoli iednak słusznie to musze y przyznać stanowi Panieńskiemu, stanowi niewinności ten sam kwiatem śliczniym iest, ktory y samo oko Boskie na się zwabia, iż się w nim zakochawszy, z tego odmienności naswiecie, ustawicznie mieszaiące się niepogody y wichry, przenosi do wiecznych Wirydarzow, gdzie iako iaden powiedział longior campos et lumine vestit purpurea, solemq suum, sua sidera norunt. Tak, aże podobał niebu y ten kwiat, na tych śmiertelnych zrzezany marach! możemgo nazwać kwieciem liliowym.

la

dla wonnośći Panienskiego Stanu Cnoty y ozdoby, możemy
nazwać rożą dla własnego temu stanowi purpury wstydu, owięc y złate.
iż z takiego łonu na świat wyszła, ktory odwagą y krwią swoią nie=
raz rodowitey familiey kleynot przyozdobił, y iako nieśmiertelnymi tran-
marynami odmalował. A nad to ieśli ieden nad herbownemi swo=
mi rożami, kazał sobie wypisować et decerptae dabunt odorem
daleko ia tu słuszniey przyznam stanowi Panienskiemu, kto-
ry nayprzyiemnieysza, wtenczas wonnością napełnia wieczność,
kiedy nieuchronną śmierci ręką zerwany zostawa. Możemy go
nakoniec nazwać podobnym farbą niebu hyacyntem, ktory
tak wiele uciech y Boskie y ludzkie uweselał oko, iako wie=
le zaświat Cnot ozdobami. Rzecz iaposobno mnie wielce m
S.Z. smutnym y żałosnym rodzicom, tak wiele ran zadaie, iak
wiele słow mowię: wiem zapewnie co powiedział ieden sine
dolore n[on] pereunt, quae cum amore possessa sunt. Spodziewali się
oni pozmarley corce wstawić swoiey pociechy, y pożądanego po=
tomstwa, gotowali przyzwoitą tey płci ozdobę myśli o posagu
a dekret Boski wszystko inaczey odmienił, y te vota y te na=
dzieie wiedneyże z zmarłą corką w trunie zawarł. Dymie=
dnali rozrzewnione serca y oczy swoie ciężką z pobożne=
go swego wychowania, iako iedyny kleynot y ukochany za-
datek przed sobą do nieba posyłaią. Tym się mowię cięża
a Wasz mm PP; zaten chrześciańskiey powinności [illegible], nisko
przeczernie dziękuię, a żeby taki miło z tąd zacnych gości

przytomność, zakolwiek wtym smutku ochotę przyjąć mogła na chleb załosny pokornie upraszam

In funere vero matronae nobilis maritatae hunc ad laudem apparatum poterit assumere Orator

Imo Ex virtutibus laudabit amorem constantem et singularem erga maritum, quod variis amplificare poterit Exemplis, et virorum illustrium dictis. 2do laudabit honestam liberorum educationem poterit etiam brevissimè innuere pietatem in Deum, liberalitatem in egenos, clementiam maternam in subditos, prudentiam in regenda familia, idque totum absolvet per varias Apostrophes, ad maritum superstitem, ad liberos, ad subditos, ad pauperes turmas, ad xenodochia quibus etiam omnibusque valedicentem potest inducere defunctum. Bona item fortunae recensebit, qualia sapius sunt splendor familiae ipsius in qua nata est, et splendor mariti familiae, cui maritali vinculo iuncta fuit. Comparabit praeterea illustris foeminam, cum aliis foeminis aliqua virtute coniugali insignibus. Quod si fuerit vidua praeter dicta amplificabit funebrem Orationem, ex virtutibus viduarum propriis: quales sunt continentia et pudicitia vidualis, contemptus rerum mundanarum, constantiam in rebus adversis, amor cum extincto coniuge extinctus. Ubi gratulari viduae defunctae, quod cum [illegible] iam felicitate iterum ipso coniuncta sit post cuius obitum tenebras plus quam lucem oderat et pro coniuge ut ait Poeta amaverat luctum

Praxis in funere matronae

Sequ

Chcąc mędry ieden wyrazić z Potentatow świata tego, sil=
ne obo na ostatni termin życia maiący krotkości wieku ludz=
kiego mnie wielce mmd. kazał sobie namalować kwiat tako=
wy z takim napisem, hodie Cras nihil: dziś kwitnie iutro niszcze=
ie, dziś między kwieciem panuie, iutro pozbywszy ozdoby nicem
się staie. To ci iest wizerunk prawdziwy śmiertelności ludzkiey,
my życiu naszemu zamierzamy przestrone granice, a Rzym=
skich Mędrcow czoło inaczey na nas dekretuie, brevissimus est tem=
pus vitae et fere nullus. Darmo nadzieie twoie waleczny bohaty=
rze krwawym mieczem podpierasz, daremno mędrzy Katonie
dowcipem kres, y moment śmierci zdaleka upatruiesz, darmo
niezwyciężeni Swiata y Ziemi Monarchowie, mężnemi, y okrutnemi
corpority boki y zdrowie szacuiecie, darmo y wy Damy Ziem=
skie z danoną urodzie na koniec idziecie, vitae summa bre=
vis spem nos vetat inchoare longam. Kieszmem ale rze=
czą samą taki wizerunk nam wystawiła na tym Katafalku Jm
X., ktorey pobożne ciało oddaliśmy ziemi, mogła ona o sobie mo=
wic nosquoy słowami! kwitnęła a kwitnęła nad podziw urodze=
niem, y starzybną familiey ozdobą, kwitnęła znyczayną przod=
kom swoim y domowi z ktorym była związana małżeństwem
spoiona pobożnością; kwitnęła przynależytym stanowi szla=
checkiemu cnatch wychowaniem, kwitnęła nakoniec wszystkie=
mi Chrześciańskiemu stanowi przyzwoitemi cnotami etc. Alu=
boć to wprawdzie ta ozdoba rodowitey familiey, ciemnemi chmurami

śmiertelności zaszła, y wetchach hoynych oświeconego domu zanurzona, iako z dobra lilia dżdżem gwałtownym zalana zniszczała wonnością iednak cnot doskonałych, ktore po sobie zostawiła ukochaney pamięci kwitnie, y tym przynamniey podcięłyi serca potwierdzi, smutne serce Imci P. Matzonka cieszy. iż mu tak wiele w osieroconym domu, zywey pamiątki swoiey zostawiła, po sobie wizerunkow, iak wiele wpobożności chrześciańskiey y wszystkich obyczaiach wychowanych, y wyćwiczonych zostawiła potomkow. Smutny tedy zmieszaney, y niepowetowaney szkody Matzonek, za ten affekt przyiacielski y chrześciański wm. mm. PP. przez mię sługę swego vniżenie dziękuie, a przytym vprzeymie tego sobie życzy, aby wm mm PP. ialoscie raczyli być wtym żalu doloris particapes, także też zebyście onemuż chcieli być owensch lugubris socii, o co y powtore imieniem Imci ushlo vprasza.

Punctum Suum

Vnde laudantur in funere Cives

Laudant Cives a variis officiis et dignitatibus laudabiliter obitis in civitate, a laboribus in negotiis vtilibus civitatis susceptis, ab amore boni publici, quod promerentur. Laudant itidem a iustitia vigilantia in magistratibus quos gesserunt, ab incorrupta inviolataque legum civitatis custodia, ab honesta filiorum educatione, a iucunda erga omnes comitate, a zelo promouendae gloriae diuinae a liberalitate in egenos, a pietate in Deum et caelites

a praeclara

a Sedula et pia domus propriae gubernatione. Videndum etiam an aliqua scientia defunctus fuerit insignis, et si fuit Philosophus laudabit in eo subtile ingenii acumen, perspicacitatem in cognoscendis rebus, quae sunt a sensu remotae et elevatae, si vero fuerit medicus laudabit Orator felicitatem et peritiam in morbis curandis, diligentiam Christianam in visitandis aegris, charitatem in egenos, quibus gratus subveniebat, et infirmitates eorum curabat. Si vero idem civis iuris scientia clarus fuit, laudabit in eo incorruptam integritatem in consiliis dandis fidelitatem, spontaneam, et gratuitam in causis vi=duarum et pupillorum promptam defensionem. In Oratore laudabit variam, et multiplicem eruditionem, varias ad aulas Regis ducum principum et aliarum civitatis legationes, et in illis efficacem et uti=lem commemorabit eloquentiam. Consolabitur denique civitatem super=stite defuncti sobole, paternarum virtutum haerede, et aemula ad quod exornandum potest adducere exemplum Philippi Regis Mace=donum, qui moriens dixit non omnis morior, qui Alexandrum filium in quo vivam relinquo

Praxis in funere civis.

Dawne było pytanie y wszczęty spor miedzy samemi Philosofami, ciekawe=mi mądrości badaczami, dobrali y przyiemna, czyli zła y nieprzy=iazna ludzkiemu narodowi śmierć była, moi Łaskawi PP., ktorzy ią dobrą rzeczą bydz rozumieli, tym mniemania swego prawde podpierali, iż ona za świadectwem Krasomowcy Rzymskiego liberat ab omnibus vitae molestiis uwalnia od kłopotow, od frasunkow, od przykrości świata tego, ktore człowieka w napieszczonym życia wszelkie gotowanym toniu

ponosic musi. Ci zas, ktorym zła y nieprzyiemna smierc sie zdała, te iey zagane dawali, iz naprzod towarzystwo y braterski związek duszy z ciałem roscina, iz człowieka od wszelakich uciech y dobr gwałtem wydziera, iz mu zycie samo nad ktore ludziom niemasz nic milszego z nieuszanowaniem sztuką bierze. Jezeli iednak to prawda iest takowa prawda bydz musi za swiadectwem wymownego Rzymianina. vitae actae consentaneus finis excipit, y za podobnosz nauke drugiego mors ex praecedentis vitae actibus ponderanda iest. Nie trzeba nam sie pytac iezeli smierc poboznej pamięci Pana K[illegible] była miła albo straszna, nam wprawdzie przykra dla straty takiego decus miasta naszego, dla zguby tak czynnego promotora dobra pospolitego, dla rozłączenia się z nami tak miłego przyiaciela, y Colegi, ale iemu była wesoła y tak wielu godnych niesmiertelnosci, y nieba zasługach poządana y przyiemna, bo iezeli Philozof y oraz obywatel miasta Rzymskiego ktorego wymowy [illegible] pierwszy wszystkie koloss wdzięcznosci [illegible] wybudowała, wesoło dla tych czterych rzeczy umierał, naprzod iz mu nieprzychodziło na pamięc zeby kogo przez cały zywot swoy w miescie uraził: potym dlatego iz wiedział iako rane odeyscie iego Rzymowi [illegible] zadac miało: potrzecie iz przez lat 60 ktore wszystkie strawił, y przepędził, [illegible] oto starał, a w tym= był wszytkie mysli ustawił, zeby był miastu swemu pozyteczny, y dobra pospo= litego iako naywięcey przymnozył: a nakoniec wesoło umierał, y wołał [illegible] morior dlatego iz cultum diu sat tibi. Daleko iednak ochotniey y we= selszo z swoim z tego swiata odeysciu mogł [illegible] zacney pamięci P. K[illegible] latus morior dla tych wszytkich czterech przyczyn, ktore się w nim iako w zwierciadle iakim iasnym wydawały, y wyrazały; a komu przeszła iego wszytkie ktore w tym miescie przeszłość przykre były. Kogo pobozne zycie iego [illegible] [illegible] powazne iego obyczaie, y miła conversatia w przyiazni. a o staraniu y pomnazaniu dobra pospolitego co mowię? Swiadkiem iest to samo miasto nasze pełnow zbytecznego osobliwego staranija, ktore iz teraz w swiezey u nas zostaie

pamięci

pamięci y wiecżney zostanę rozwodzić się z pilnym mechem. Mogł potrzebie y w tym sobie winszowáć, a z tym philozofem wesoło mowić lętz morior, cum quanto cumbz meis discessus meus doloris sit video. Widziemy nieporowdowaną szkodę z utraty tak miłego oyca a dlatego i z takiey szkody powetowáć niemożemy we łzach się własnych zanurzać musiemy, wesoło nakoniec umierał dla szczęśliwego życia swego, y z tym naszego pociecha śmierć iego była, iż wszelaki ozdobiony pobożnością, za wysokim y gor[...] Bogu quasi acervus tritici ingressus est sepulchrum in abundantia. Wszedł w grob w obfitości lat, ktore przeszedł, wszedł w obfitości cnot ktoremi lata swoie przyozdobił. Zaczym mnie zostaie abym imieniem smutney Małżonki [...] pobożności, y przeciwko zmarłemu oycżysności podziękowanszy z Bożąe pokornie oprosił maiestate, y pokornie od [...] śmierci [...], abym w przyszłym wszytkich okazyach [...] mogł oddłużyć.

Punctum 9num

De Oratione ea, quae respondet ad praedictas, seu de gratiarum actoria, qua gratias agunt hospitibus.

Quod unica tantum esse solet itaque sufficiat una vel altera praxis cum suis exceptionibus. Haec comuniter dici solet non ab ipsis qui curant funus, sed ab aliquo alio nomine illorum continetque haec puncta. Imo aliqui immittunt discur~~sum de morte~~ qui brevis esse debet sicut et ipsa oratio, vel ab aliqua sententia symbolo historia, comprobando primo bene de caelo et de republica meritos, non ne[c] ipse nec mortem illorum esse deflendam. Si haec materia a quopiam oratore tractata est, vel certe brevitatem, et constantiam vitae humanae hoc discursu ipsis exponat. vel laudent Oratores, qui prius peroraverunt approbanda ea, quae adducta de laudibus defuncti: vel a declaratione doloris, dicendo iustum esse dolorem, quem ex morte defuncti tum universa Patria, tum affines et cognati hauriunt, 2do laudes defuncti recensent. Tertio gratias tum Oratoribus tum amicis, tum hospitibus agunt, qui ad persolvenda extrema obsequia defuncti convenerunt. Ito oportet Or[ator] eorum nomine, in quorum persona respondet, ut in lectionibus occasionibus

studia et obsequia sua illis rependere possit. Tandem ~~5to~~ 5to et ultimo ad lugubre conuiuium inuitabit.

Praxis responsoria Ima

A discursu

Dostateczną nader moim zdaniem zabawę sobie ten obrał mąż wielce m.m.P.P. który się nato udał, aby codzienne ruiny świata tego y znakomite obaliny Królestw y Państw opłakiwali: wszytko bowiem iako tego sami codzienną experientią doświadczemy, cokolwiek w zawiązku sławy kwitnie y kwitnęło, nieszczęsnego inszego tamtego mieysca dostało tylko zginę dzyś upadków. Postrzega się miasto o miasto upada Królestwo na Królestwo, Monarchie na Monarchią, tym czasem iedno z drugiego upadku powstaie. I owszem dosyć pracy ma ktoby dawszy pokoy zwyspaniałym ręką ludzką wystawionym budynkom, które się w proch y popioł obracaią; samemu ludzkiemu życiu płaczu y łez poczycył, nad którego zgubą każdemu officium agere codzienna iest: żałosne treny, y gorzkie lamenty, które śmiertelność przy zgubie codzienney żywota ludzkiego zaczęta, do tego czasu końca nie maią. Zaraz po stracie pierwszego człowieka familia Adamowa, żelazne prawo śmierci nad wszytkim narodem ludzkim poznawszy, tę sobie zabawę obrało: bo rozumieiąc tego być dniowi nocnemu oddanego, którego śmierć prawem swoim usypiła, miłości osobne onemu zgotowie, aby pokłonu dniach on twardy sen odprawiwszy, znowu żywota swoiego biegu odebrał, y z nimi miłą conuersatią braterską odprawował. Lecz widząc być swoiego stania fałgi y usiłowania daremne mogiłę umarłemu ciału budują, y pochowawszy, ostatniemi łzami żegnaią, to pierwsze ustroczenia rozumne było widowisko, ten summaryusz y nine potomstwu oycow naszych ludzkiego żywota moderatrix podała, od którego iakoby hereditario iure zabawie wzięwszy tę ruiny częste a prawie codzienne nasze oczy per vectigala la

crymas

lacrymas wyciska muza. Oto y dnia dzisieyszego recens ruina, która w oczach naszych stanęła, powinne politowanie od nas bierze, świadectwem tego są też same użalu politowania consolatie, które WM. MM. Panstwo z przyiacielskiego affektu przy tey żałosney mogile oświadczaiąc, iako wszytka WM. MM. P. wszystkim żalu materia, z osobna zaś iest strata tych wszytkich boli. Przecz osobliwe z powinnego politowania od nas śmiertelność wzięła, kiedyśmy na samey żałosney woli wszyscy śmierci y zguby takiego męża, którego smy do niesmiertelnego bycia dzielnicy żalu pomogli: ale coś więcey z szczerego przyiacielskiego y osobliwego affektu WM. MM. P. P. życzliwość dołożyła, kiedy oddania ostatniey posługi ponieważ przysposobiła: która uczynność pozostałym ich MM. Panom pokrewnym balsama żalu ulga iest, gdy patrzy na bo zacne WM. MM. P. P. przy tym żałosnym akcie zgromadzenie, które także wielce sobie poważaią, za oświadczenie tey chęci uniżenie przez mię dziękuią (hic digniori personae prius gratias habendas) Naywyższemu maiestatowi Panu naszemu, który wtey dolentium comitiwie także swoią Panską przodkowac chciał (cum aliis similes habendas gratias, a quibus publicum doloris testimonium datum est) nakoniec wszytkim przytomnym WM. MM. P. P., których przyiazni statecznych doznawszy, w nieśmiertelney pamięci usługi sobie uczynienie chować obiecuie.

Dziękuie na ostatek y ten sam który iuż purissimam mentem przed króla nad królmi przeniosszy, pozostało in pignore obsequa, na wieczney stateczney przyiazni usługi sacrosancte obowiązuie, a ducha który iuż martwego ciała na usługi rzecz niemoże, będzie przywdzięczności depositu pogląpal, aby samże pozostałe w prochu grati manes, były gratitudinis monumentu; A na tenczas na żałobny obiad smutni pokrewni uprzaszaią.

Si vero a Domestico quopiam respondetur vel a filio esset propter dictam pro tali responsione instructionem maiori energia dolor, ob defunctu

vel parentem vel alius sanguine iunctis expetandis, et in fine quoque teneriori affectu gratiis hospitibus habendis; alacriorque invitatio pro pane lacrymarum facienda.

Praxis 2da a Domesticorum quopiam vel a Filio in funere Parentis dicenda.

Theseus syna pod czarnemi zaglami wołającego powracającego się widząc, a za umarłego maiąc dla żalu wielkiego z skały się w morze zrzucił mnie wielce MMPP. W takim morzu łez topiąc się mamy, gdy tą, którzy smy Jm. P. Oyca y Dobrodzieia utracili, a tak nieopowiednie że pierwey życie ziemskie opuścił, niż o iego chorobie do nas pozostałych wieść przyszła. Nieprzyszło dodania pociechy większey chorobie, nieprzyszło miłemu rodzicowi do powrażenia, kto zwierną celą utulić może od łez obfitych, że takiego Pana utraciło? kto zwieść tak wielką lusz przepodanych, którzy nie Pana ale Oyca zgubili! kto doka serca wszystkim uwolni ciy tey gromadnym obywatelom, żeby po śmierci Jego żałosci się niekraiali? a nuż żałoby ubagie, sierota potrzebne, kto ucieczy, gdy, gdy się obra nowiczy swego Dobrodzieia? o nielutościwa okrutna śmierci! iakoś wielką odmianę w domu naszym uczyniła! iakoś mocne węzły przyprowadzone, y polityckie, nierzekłe rozwiązała, ale mieczem rozcięła, a z nam wielu gospodarzów nie iednym pożarem swym niespaliła! a za nam nie wielu nadworze Krolewskim, dignitarzów niezamordowała! a za fortece, y wież rzeczypospolitych, zelżywi naszych idących senatorów iuż Duchownych, iuż swieckich na gory inszego świata niezaniosła? iednakże trudno się w tey mierze Boskim dekretom sprzeciwić; wola albowiem ta iest naprzód Boska, abyśmy tu na tym świecie pola niezalegali: conditratez nasza ludzka nieda nam dłuższego mieć tu w tych polach stanowiska: bo acz, Zołnierskiemu, coś podobne iest życie naszy stanowi, tu na świecie obozem leżemy, iednak na

muszy

mogły nasze poszły cos na Kothary albo szalofe Bafterkie. A leiwz się stało. Vita decessit, universae genti memoriam mortis suae ad exemplum virtutis relinquens. Dziekuie WMM MMŚ za oswiadczoną miłość wielką przez wszytek czas pomieszkania swego z WM MMŚ. ale y w tym ostatnim akcie zegnaiąc miłościwey łaski wszytkich swoich oddaie. Aż też WM MMŚ Panstwu unizenie dziękuiemy, że obecną do tego aktu smutnego powolnością zal po sobie, iakiego zacności y cnota Jm̃ Dobrodzieia naszego wyciągała, oswiadczyliście, y życzemy sobie tego WM MMŚ uprzeymości tę acz wszczęsliwszem akcie wzaiemnem usługami oswiadczyć y odwdzięczyć. Mamy zato że WM MMŚ. smutnym chlebem niepogardzą.

Addo puncto huic universales pro inscriptionibus sepulchralibus seu Epitaphiis praeceptiones. Imo praemissa inchoandi formula quae varia est, nam vel est. D. O. M. magnisq Ochtavi bonis, vel piis manibus, vel Aeterno Imperatori. vel Aeterno Deo magnisq manibus, vel per allocutionem ad viatorem, Subsiste tantisper viator si placet, quis hic iaceat tumulo lege, vel heus viator adsta et perlege, vel quisquis es viator est qd ex te quaeram: Praemisso hoc inquam Nomen defuncti vel titulos in vita habitos exsteres. 2do Suma capita vitae mentorisq ipsius pro tempore pro ratione aetatis status familiae etc. 3tio Locum temporis aetatem defuncti modum mortis, et personam inscribentem addes. 4to Concludunt quandoq exhortatione legentis ad memoriam mortis habendam, et ultimum vitae punctum: videlicet hospes quod sum vides, qd fuerim nosti, futurus tu idem qd sum. Cogita et vale. Vel O terenni hospites mortuis bene precemini nam et vos mortales estis. Vel quisquis es nam te ñ video in tenebris dum potes tua ante mortem mature more, hoc tua erit gratior vita, quo in illa mors ipsa crebrior, dum caeli canant classicum, ad quod ut laetus reviviscam tu precare.

Ac vero hic deest terminandi modus v.g. Obiit aut decessit, ... aliquos alios mortalitatis reus. A.o d. nata in terris vita 1664 diem suum obiit. Finem vitae non gloriae inuenit Stanislaus A.o Dei inter homines nati 1667 etc. Aeternitatis suae coronam fecit A.o etc. abiit ad caelestem coronam vocatus A.o a partu virginis etc. Vitae caelestis sperans possessionem adiit A.o triumphante mortis etc. Et haec de materia et praxibus funebrium Orationum. In fine hoc monuerim sufficere interea Universales assignare Spectationes, nec officiis dignitatibus singulares, facile enim ex his prudens Orator elicere poterit dicendi ~~magna~~ accommodatam suae circumstantiae modum. Proinde nos a tristiori materia ad laetiorem transferimus calamum. Huc spectant praxes Epithaphiorum Scholastico exercitio practicatae, nec non funebris apparatus quem videre est infra.

INSTRVCTIO 2da

De Oratione Epithalamica

Solent praecedere Orationem nuptialem, antequam Sponsalia contrahunt, Orationes seu petitiones aliorum, illae quibus proponitur, illae quibus a Parentibus seu tutoribus concessus requiritur, quibus differendo vel promittendo vel negando respondetur, et quibus pro sponsa promissa gratias agunt. Tandemque quibus donaria aliqua redduntur Sponsae potissimum serta, annuli etc. de his igitur singulis per distincta puncta

Punctum I

De Oratione qua a Parentibus seu tutoribus concessus requiritur pro sponsa

Orationem sic conficiendam esse existimo ut omisso aut permisso brevi exordio tota res ad Syllogismum reducatur, qui in se contineat directe aut saltem aliquo modo haec puncta. Imo permittatur brevis digressus, pro

stili

utilitate seu necessitate diligendi amici, indeq per applicationem inferat subiunctis rationibus, cur D. K. induxerit in animum, ut peteret ex hac vel illa prosapia sponsam. Ideo memores laus eorum qui sponsalia sunt contracturi, et ex parte quidem sponsae adducunt ea, quae habet, tam ex stirpe nobili ex parentibus tum ex propriis dotibus. Quod autem ad sponsum attinet similia de illo narrent, interim non praetermittant opera ipsius in Rempub. obsequiis et Principum benevolentiam quaerenda, posita in hoc puncto Oratoris industria quaeque eminere debet. Tum votum addat ad ipsa petitione, ut ea quae petunt habeant. Ad syllogismum ita haec puncta reduci possunt. Qui quaerunt amicum dicuntur quaerere bonum. Quo maioris quam amico nihil optabilius haberi potest. Huic maiori respondet Imum punctum artificii. Minor vero D. K. quaerunt amicum ergo dicitur quaerere bonum. hic autem apud te reperit et dabunt rationes quare. Conclusio ergo petit per me humiliter, ut liceat quod petit habere.

Haec conclusio continet puncta 3. artificii ut patet vel potest tractari hoc artificio. Difficile vivitur sine amico, ergo intra familiam quaerunt sibi amicum, hoc Enthymema continet consequens.

Praxis

Trudny y niestworny bez przyiaciela żywot, lubo to tuszławego, lubo odmiennego szczęścia przeciwnego doznawamy, a tak co w niepogodnych obłokach zacawne słonce co w podziemnych światłach nieznaiących łochach pochodnia, to w odmiennych życia naszego odmianach wierny przyiaciel sprawuie. Jeżeli nieprzyiazna iaka godzina niespodzianym przypadkiem smutne na sercach chmury zostawuie łatwo miłego przyiaciela obecznosc y rada szczęśliwie rozpędza niepogody: ieżeli zas zewsząd potocznego szczęścia rasność pożądanemi pociechami y weselem serce wypogodza, y ta z przyiacielem barziey y doskonaley pomnażac się zwykła. Gdyż iako mowi Plinius secundae res splendi:

diores amicitia zostaią. In hoc discursu exprimitur Enthimematis hoc antecedens difficile viuit sine amico consequens vero talis elocutio esse potest, tym a tak pożądany szczęściem aby był obdarzony Jm. z przezacnego WM. M. PP. domu przyiaciela felicitatis suae complementum mieć pragnie. Gdyż mu wiadomy iest iedno staynych a temporum iniuria nigdy niezaćmiony z dawnych czasów familiey WM. M. PP. splendor: nietayne odważne tak in sago quam in toga ku Rzeczy[pospolitey] merita, zawna przybiaźni krolewey y wiernym przyiacielskim zachowaniu umysła statecz y szczerość (post haec laus sponsae inferenda, quod ea non dt ab eius specie, sed ab illius dotibus) To wszystko Jm. upatruiące teraz przez mnie przyiaciela swego uniżenie WM. M. M. P. uprasza, abyś mu przezacnemu domowi swemu służyć wskazał, a do zawzięcia wieczney przyiaźni przystępu pozwoliwszy post morum experimentu doskonałym pocześciem udarował. Mam nadzieię że WM. M. M. PP. z przymiotów sobie od Boga danych, y godnych obyczaiów upodobawszy iego usługami gardzić niezechcesz, a naszym przyiacielskim prośbom mieysce pozwolisz.

Alia in eadem materia brevior

Daley zamysłów swoich pod zasłoną taić niemogąc Jm. Pan X. Zaręczony naświętym przyiaciół swoich, abyśmy się u WM. M. P. in aperto otworzyście uczynili, dobrnawszy on wielkiey ochoci y uprzeymości WM. M. P., że śmie przez mię. o kleynot przezacnego domu WM. M. P. o pociechę rodzicielską a nienzdzielnego przyiaciela dziś żądać, y z pokorą iako naywięlszą być może WM. M. Państwa prosić, nieuymuiąc pociechy rodzicom, ale y sam chcąc tenże nażyłek przyiąć, y miłego sługę ale y synem ku wszelakim zamysłom WM. M. P. zostać. Trzyma o miłościwey łasce WM. M. P. że maiąc oko na urodzenie iego znaczne, y niedostateczne z młodych lat ćwiczenie, onego sobie wieczną przyiaźnią zniewolić, y towarzyszem wiecznym nadarzyć będziesz raczył.

X

Punctio. II.

Punctum 2dum

De oratione Responsoria ad superiorem Petitoriam

Triplicem respondendi modum invenio, v[el] enim respondet differendo, v[el] promittendo, v[el] absolute negando. De singulis breviter.
Si igitur respondendum sit differendo petitum, serventur haec Puncta: primo ostendatur gratum accidisse D[omi]ni N: amicitiae expetitionem, 2do extendantur laudes Sponsi, et virtutibus illustrentur. 3tio Voluntati Divinae nec non etiam Ma[...] momenti committendum, ex eventu tunc, qui respondet, quae se facturus promittet.

Praxis.

Przyjaźne y nader łaskawe słowa z tak zacnem gościem W[aszmo]ści M[oich] Panstwa n[a] dom moy niespodziewanie zawitało y o przychylnym ku mnie JM[ości] P: N: życzliwości upewniło: Znam za chwalebne oświadczeniem niemniej zelnych przodków cnotami ozdobione klejnoty JMści. Wiem dobrze o przystojnych jego przy pańskim dworze chowaniu obyczajach. Dla tego znacznem to sobie dziękiem przypisuję że się tak zacny JMć P. N: do krwi naszej garnie. Jednakże pomnąc na mądre słowa ze dnego, periculosa est in re qualibet inconsulta festinatio et praeceps Consilium fere poenitentia sequitur. Przyjdzie mi uniżenie WM Panstwa uprasząc aby te vota nasze wzajemne do krótkiego czasu odłożone były, y za poradą krewnych y P: Przyjaciół pożądanego skutku doczekały. Teraz za życzliwy pokazany affekt podziękowawszy WMM Panstwu nasz[...]

Przyiacielskie posiedzenie zapraszam, ktorym serdecznie re-
stem rad dowodem moim.

Si respondendum sit promittendo, dicendum est primo Divinam dispositionem neminem prudentem resistere debere; quam in omnibus licet rebus, res ipsa ducat seque convenienter, in praesenti tamen negotio eam ut sequamur, maxime congruum est. Secundo Hanc Dei dispositionem et voluntatem, quae est circa suam prolem, adeoque circa eum, qui petit sponsam, agnoscit. Tertio Qui respondet vel Parens promittit se voluntatem Dei secuturum, ostendatque hanc futurorum sponsorum conjunctionem: addet petitam, ut idem ipsi qui auctores erant huius negotii, illud promoveant, Parentesque seu tutorum, a quibus petitur consensus pro sponsa, intimeat consentientem voluntatem et affectum.

Praxis appromittens.

Sambym sobie życzył, gdybym zamysł Jm. niegodny pochwały y zalecenia odpowiedział [illegible] Panstwo Chwalebne Jegomości w przeciwieństwie każdy odpowie [illegible], którego nielekkomyślny afekt ani teraz-nia voluntas, ale wola Najwyższego przez to zapędza. Bo iesli uxor a Deo, słusznie także desideria które Jm. in aperto [illegible] WMsc Mwe Panstwo oswiadcza, woli Bozey przypisać się mają. Więc z tą samą iako widzę, wolą Bożą zakordynowała aby wdowom [illegible] mają [illegible] sobie Jm. szukał zgoła niebacząc coby mię od tak zamysłu ludzi prozby odwodzić mo-gło, Chybabym sobie takiego sprzeciwu zazdrościł które za [illegible] Domu mego Zacnego Jasnie [illegible] bye rozumien. Wiadoma y wiadomo [illegible] Urodzenia [illegible], darow ... od [illegible] dany w osobie Jm. doswiadczona [illegible] y [illegible] propensia. Którym niesprzeciwiając się woli Bożey, idę za [illegible] WM. Panstwa y oddawam ten związek który ma między nami ukończenie [illegible] Córka moja za [illegible] Jasnie obieciuję y owszem y nieodmyślny effekt woli tey Kay [illegible] wyższego zelanego dekret niepremieniony [illegible] niechaj [illegible].

Niechże iuż nie iako gość ani [illegible] dobrey [illegible] y [illegible] wedle naszego [illegible] WM. Panstwa na ten czas zapraszam, abyście mię wnowo [illegible] [illegible] Zakonne radzili.

Jam vero

Iam vero Signetur Sponsa Superiori praecepto opposita eta Serventz puncta datis ratio nibus, ob quas votis ac desideriis petentium non fiat satis, 1mo Igitz dicendum si Dei voluntas obstet ut hanc Prosapiam, ex qua petitz Sponsa accederet novum decus facile responderetz votis peten tis 2do Seu quod aliter visum Superis (dandae rationes) Sancti[illegible] prout petentibus negat 3tio Petitio interponatur ac cum negatz Sponsa in deteriorem negatio suscipiatz partem, sed potius voluntati Divinae se Conformando in negato petito omnem patent exhibitam benevolen tiam. Cum hic possent motiva et rationes quae allicere possent hanc prosapiam ex qua petitur Sponsa et Contrahenda Sponsalia, Divinae tamen voluntati cum sit ne fas resistere, eam esse anteponendam humano respectui.

Praxis qua negatur Sponsa

Zawsze u mnie wielką cenę y powagę miał, wszystko dobrze byłby Panskich obydwaiach Ro- [illegible] ra Jmci P. K: ale też rozległy rodowitey Familii Splendor którego y wspaniałą odważnych przodków krew, y odważną a nawiętszey Chwały Nabyciu Cnotę d[illegible], ku na sladowaniu dignus haeres dorinavit: a to dwie wszey Cnotę y Familii godność, były są wszystko amicitiam irritamenta, ale też y firmamenta: Jednakże uniżenie upra szam JMci aby to nie rachował contemnenti amicitiam culpae meae przypisować, że za zezwoleniem Boskiey opatrzności y za zgodą prawdy Jeg P. Pokrewnych y Starszych moich nie mogę woli y żądaniu JMsci dosyć uczynić. Ten zas promptitudinem affectu na dalszy Czas y za mnie oddawać pro omni officio rum genere JMsci całe ofiaruię. O co WM M. Pan sam usilnie proszę aby sobie były nie odmienny Przyiaźni y Łasce którą zawdzy wielce szacowałem y poważam, w tey mierze impedirem meam promptitudi nem JMsci oznaymuię, będzie rozsądkiem swym zastąpić.

Punctum 3tium

De Oratione ea quâ in discessu a Pronubis haberi solet.

Quia 3plex responsum Pronubis dari solet, ut Superius monui, idem pro inde tripliciter Orationem in discessu conficere possunt, pro diversitate scilicet responsi, ut respondeant usque gratias agendo si sponsio secuta, si vero differatur aut negetur, politice se contentos abire ostendendo quae omnia breviter tanquam a valedicturo expediri debent. De singulis accipe pauca.

Si igitur Promissa Sponsa Materia dicendorum haec esse potest. Imprimis Orator Dei voluntatem fuisse ostendet ut Sponsus ad eam animum, ex qua Sponsa promissa, suum applicaret animum, nec spe sua frustraretur subiunget rationem dicti, quia sine Divino nutu nihil in orbe revolvitur. 2do Gratum se habiturum adesse illi cuius nomine petita Sponsa, omnes promissionem, pro qua gratias ages. 3tio Votum addes, ut ea quae coepta sunt in partem utramque suam finem sortiantur, ad quem assequendum, promittes non defuturam sponsi studia quibus amicitiam in statu augeatur incrementum: sua demum adiunget obsequia. Renovari autem potest dicendi Materia ad hoc Enthymema. Est satisfactum votis meis Ergo gratias ago.

Praxis Responsoria ad Promissionem Sponsae.

Zaprzysiężonem naprzod Nayiaśnieyszey Maiestati Boskiey za wolą WMM Pa... des... Metna ... ... my ... voluntatis eius interpretes ... oddzywali, ... te same obietnicę za wielką dobrodzieyność ... ...

dlatego

dlatego Narzeczam internunciorum gratitudinem wespołł z Panną oblubienicą my-
życzymy zatym aby opatrzność Boska Zamysły te statecznie do kreszu
prowadzęc, przeszkody wszelakie które do tego przeszkadzają zaszły
szczęśliwego końca oddalając, tak zawczasu afekt obudwu stron kierowane trac-
tysta, aby WMM Panów swojej przeciwko Jermosci a przy tak ze ...
stugami y intenciami swoich przeciwko Zacnemu Domowi WMM Panstwu
statecznie trwając do pożądanego kresu Zamysły te szczęśliwie prowadzili.

Petitum vero differatur in aliud tempus haec puncta serventur.

Laudetur imprimis ille qui differt, ut pote qui vere magnanimo mente utitur maturo iudicio zelo ducat n. diffidere se de futuro perhonitibus, et felici eventu si Deus ita voluerit; 3tio ad ipsum operabit se suaque omnia atque adeo ipsum p. tum Cuius nomine perorat Commendabit, Materia huius Orationis est sic Enthymema tale. Deliberare in negotio tanti momenti prudentiam est, Ergo et is qui ad deliberationem accessit petitum nostrum, quoad de re magni momenti rem salutarem facit.

Si absolute negat sponsa valedictio brevis ab Oratore instituetur in hunc fere modum 1mo aperiet suam mentem suppe eorumque consensu animo ut inter hanc et hanc domum faceret amicitiae nexum zelo Quod si effecerit Divina voluntas, et directionis suppe rem ostendet 3tio valedicet cum spe successus in posterum melioris Occasionis. Est hoc Enthymema tale. Non defuit Nra Cura sed Deus aliter voluit, ergo grata mente et patienter ferendum. Ad quod et secundum praeceptum praxis formetur data responsoria mutatis mutandis.

Invenerunt inter Nuptiales Polonici orationem qua obsequii deducunt sponsam et de hac aliquid breviter.

Siquis petet a Parentibus [illegible] ut sibi liceat deuinere sua obsequia Sponsae. Hic [illegible] [illegible] sunt puncta 1mo Promptitudinem affectus melius obsequijs quam verbis [illegible] probetur. 2do applicetur quod ille cui promissa est sponsa, a quibus [illegible] ut promittat, se velle gratitudinis sua ordini principium 3tio [illegible] [illegible] ut [illegible] liberam seruiendi locus concedatur.

Praxis. Petitoria

Quaquis petere possit sua ut deuinceat obsequia Sponsae.

X Mało obszyrnie wierny affekt Mnie Wielce M. Panie Zełożemu Cnemu [illegible] obiecane, [illegible] [illegible] [illegible], y do skutku [illegible] chce, y [illegible]. M. [illegible] ktorego [illegible] wysługami wiedzysty prawem W. M. [illegible] tes, rozumiem [illegible] sobie należyty obligę, aby [illegible] [illegible] zaney, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Mnie [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] M. Pany Corki twey [illegible] [illegible] [illegible], aby [illegible] [illegible] [illegible], y [illegible] Potomkow w [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] M. Pan [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] zadatek tey sobie obligę do [illegible] [illegible]. X

Deuincendo vero obsequia ipsi Sponsae haec obseruare Orator [illegible] puncta. 1mo dicat se elligere [illegible] libenter, [illegible] [illegible] seruitutem neque, cuiusque deuincens obsequia mancipat, [illegible] autem hoc faciat, [illegible] [illegible] breues. 2do [illegible] inferet suis obsequijs [illegible] fore, [illegible] [illegible] copia eorum, qui [illegible] obsequijs [illegible] [illegible] Parentis Sponsae [illegible]. 3tio Petitum inferet ut sua seruitia [illegible] velit Sponsa [illegible] [illegible] promptitudinem et fidelitatem promittet. Praxis.

Na [illegible] dane Wolny niewolnikiem byc chce gdy na [illegible] [illegible] nie [illegible] ale [illegible] cale zostae wolnie. [illegible] [illegible] gdy [illegible] [illegible] drudzy [illegible] się, tego sobie [illegible] [illegible] drudzy [illegible] [illegible] niewolą. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] gdy sam [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] sobie [illegible] W. M. [illegible] na usługę [illegible] [illegible] [illegible] W. M. [illegible].

Szczyrze

wszystkie niechodzi y nie udargi się do Łaski odpowiedź wszystkie oddałyś u której na sobie wiesz y pilności do wypełnienia rozkazania nigdy niezdradzi.

Responsum ad praedicta Conficiet si 1mo dicat hac servitute, cuius devincens obsequia mancipat, auream emit libertatem eaque subiungatur dicti 2do Ex utraque Parte respondeat nempe et mittentis ad obsequia cumulate promittit. 3tio susceptum ut expleat officium fausto eventu sua a Deo futura studia respondens pollicetur.

Punctum 5tum

De orationibus illis quae Donaria sponsa iam promissa reddunt simulque de Responsionibus ad illas.

In commune sunt haec praecepta pro 1mo Puncto Declarando gerit affectus sponsi erga sponsam, qui cum ostenderet devinctum erga se ita pridem studio, animumque, nihil plus illum potuisse exhibere, quam quod eum totum se ei daret, nulla parte prorsus cordis sui relicta. 2dum Punctum inferet ea donaria ex eodem amoris vinculo missa. 3tio ut grata sint sponsae, postuletur.

In Particulari vero loquendo usque si dedicandum sit Sertum aut annulus (de ultimo infra dicemus quae 2do die nuptiarum reddi solent). Posset sumi exordium ex occasione ipsius Domini offerentis, dicendo Plurimi usu esse Dona, quibus animi aliorum devinciuntur. Praeterea vero serti et cardi? ex viriditate rotunditate serti, Commendatione dominum decerperet ostendendo valorem ut sponsa gratum acceptet donum et ad instar viriditatis et odoris (si quis inservire) dies semper amoenos ducat quibus a sponso rata deponenda sunt. Huius oblationi tractandae possit quoque occasio sumi Ex eruditione de Corona graminea quae constabat ex herbis obsidionalis dicta, dabatur autem ei qui obsidione cives liberasset, haec ex eo gramine ubi fuit obsidio, nectebatur. Optime quoque quispiam ad dicendum Materiam assumere posset ex floribus aut herbis ex quibus Serta conficiuntur, ad naturas illarum et proprietates alludendo.

Praxis Qua offertur Sertum sponsae ante Nuptias

+ Wierne affektu Bliskiego nie jednemu ale afekt Cem: Mała Panie było było y onych[illegible] którey okazałość y oczy darowanych mie daruie tego szczyrość szacowało. Więc WPan zobowiązany pomocą Animusz y najwierniej szczyrym zniewolony uznawaiąc ponieważ iest WMP: zacney Familii złożeniem obyczaiow chce swey uprzeymością mocniey wszelki wiernym orężem usze y zawiązać zaręczyła, usilnie żąda aby WMP: Ten podarunek z ręki mey szczyra z ręki obeymuiąc miłeną tego, a teraz iuż daruiące Jm szczyrowierny affekt u wszelu. Szczęsny okrągły a zielony pierścienek znakiem iest chęci y uprzeymości iego nigdy nierozerwaney, a zawiętey zawsze trwaiącey affektu zieloności. Życzę żeby sobie tego dziś WMPanno powinna za usługi ochotę Jm wdzięcznie przyiąwszy tak mu wdzięczną koronę y nigdy nie zwiędłym szczy rozm wieńcem zostawała, ako O teraz szczyredno stayney uprzeymości serca życzliwości, same WMPaństwu bynaymniey koronie.

Quod attinet ad responsum ex Parte Sponsae approbanda hic erit, imo Sententia muneraria: dantis Sponsum scilicet magnum ostendisse affectum, quod ex tot indiciis Constare monstrabit. 2do agnoscendo DEI voluntatem hanc esse ut non aliter fieri possit, quam abeo decret. Constitutum: vel agnoscendo Studia Sponsi, simulque agnoscendo Parentum Nutum (quod tertium erit punctum responsi huius) gratum esse Sponsae donum et ut mutua benevolentia reddi possit nihil omnino deest.

Praxis Responsoria ad Textum.

+ Wieczną y nigdy nierozerwaną przyiaźń tym okrągłym wieńcem oświadczyć raczył Jm gdy starożytnych zwyczaiem opatrzonych[illegible] z daniem okrągłości wieczności znakiem była, a nie zwiędła zieloność nigdy nie odmienny szczyrych affekt przeznaczała. Przeto Jm nie tylko ten wieniec, ale też y zawięzły szczyry uwo[illegible] przez ten wieniec oświadczony wielce poważaiąc uważamy przez nas iako przyiazny podarunek dziękuiemy przy którego przyięciu nieodmienny afekt swoy na wieczne stałey przyiazni Jm oferuiemy.

Si dandus est annulus

Ergo observari possunt imo induci per exordium a Communi Consuetudine quod fere apud omnes invaluit ut matrimonio iungendi annulo unicum sese dignarentur. Cuius consuetudinis breviter aliquod inventum recenseri possunt rationes. 2do Facienda Apodosis, in qua dicendum

aliquid

aliquid de ipso annulo atq superius de serto, nimirum munq annuli ee preter indicium amoris, ob aurum ex quo Confectus e et amicitiam ratione Cuius offertur, sed significare quoq aeternitatem ipse tanquam in symbolo repraesentatam: proinde in ipsius oblatione perennem Sponsi erga Sponsam amorem declarabit Orator, eruditionibq aliquibq, de quibus infra, illustrando. 3tio Petendum ut grato animo accipiat Sponsa oblatum munq, et n tamen ipsius paruitatem, qm affectum Sponsi in mente v Certe poterit concludere aliquo voto de Spiritu ex ipsius muneris Naa atq in exemplo videre e

Praxis

Qua annulus redditur

Ktorzy ieszcze ten Czas pomnie ani okazya potrzebuie, aby mi sie badac przyszyny Czemu Krzymianie przy weselu tym Nowe Contraktu malzenskie Akte zelaznego Pierscionka uzywali. Nam zato v zgodzie, v rostropnie to czynili: Lubo to mieli wzgląd na Prawo Licurgusowe lubo na uniwersalny zwyczay ktory sie niewiecznie prawa odmienia lubo to znaczyli, v twardosc zelazna przezktora pospolicie, iakoy przez Dyament, mie nie zwyciezony, Aegypcianie malowali znaydowac sie ma wzwiązku malzenskim aby y walecznie prawie wszechmocny miecz Alexandra wezla tego rozciąc nie mogl y niezwinał, Athlethick Jm naywiekszey intencij na znak wiecznego Związku przy zawiciewe malzenskie. Pierscionek ten Jm oddac umyslit y mogl, Jednak niezaledwy atoli gdy zloty ten uleynut WMM Panne ofiarne. Albowiem iako miedzy kruszcami naydawniey sie zloto iest tak naydrozszy miedzy ludzkiemi przymiotami y podarunkami. Intose iszczesliwoscz ofiarowanie tym oddaniem pierscionka Zlota chcial y oswiadczyc godnie WMM Pannie. Pragniem tego uprzeymie aby iako ta okrągłość pierscionka zadny koncu niema trwającej dni lata zawsze trwające y Zycie WM Panny wszystkie fortunne aby y dozywac sie przy wygranym y madrosc iako u Salomona y u Persow ... y Prudentia iako u Karola wielkiego Sygnecie. Wezmiesz ten Sygnet od Jm chętliwie oddany a okrzywszy mi patrz rozumiey ze dzisiay tym Pierscionkiem kontrahowaney milosci miedzy WM Panstwem iest zapieczetowany.

Quod vero responsum concernit, Punctum primum esse potest ab eruditione aliqua muneris oblati prae-
stantiam et dignitatem declarante, a qua descendere poterit ad Apodosim et licet defunctam
et unitam effectu dispensatam ob modi dati muneris. Secundum in quo ponenda grati animi
testificatio tum ex munere oblato, tum ex amore per munus declarato provenientis; post
suntque adducendae causae propter quas grato animo accepit Sponsa oblatum munus, quod
scilicet ab amico animo venit, et quod illud ipse author facit pretiosum: deinde gratiam
mutuo rependendam nomine Sponsae promittet, nimirum annulum hunc fore praesen-
tis semper et amicitiae et gratitudinis incitamentum.

Praxis

Responsoria ad praecedentem nomine Sponsae

Niechay kto chce pamięci może uczonego człowieka Philosopha iednego mądr.
ktory mądrze zwykł był mawiać że on sam y ludzie mai dwoiakie wszyscy mądro
żywych skarby chować myśl Arcam argenti, et arcam gratiarum. Pierwszy podły
y nemal wszystkim pospolity, lecz drugi nieoszacowany. Wielkie w dworu y
mocnego Pana Podskarbi który podskarbią swą maię Aglaiam to iest gratiam zbe-
skarbu Zasłużonym bardzo drogo płaci. Tak y Jm nieoszacowany klejnot mi-
łości przez ten pierścień wyrażony, Jmści sobie poślubioney darował ex the-
sauro gratiarum. Za który pierścień od niego wszystko na samo niewątpliwy
zasługę wzaiem nieprzebłaganą wdzięczność y chęć Jm obłapiam, który ona
dni Wszystkiego wieczną darowizną zapisuie. Nie może zaiste lepiey kto
oddarować, jako ten, który nie dopuści beneficium sensisse nie zgubi dobro-
dzieystwa takiemu uczynionego, który trwaley niż na marmurach Lydon-
skich albo na Karystyiskich Diamentach na wieczną pamięć zostaie rysto-
wać. Nowe. Potomek Afrykana wielkiego Paulus Scipio aby był miłość
swoią przeciw Kochanemu Dobrodzieiowi swemu wszystkim wobec Rzymu
nam oświadczył, na pierścieniu od niego darowanym kazał obraz iego

wykształtować

wykształtowac misterni, y na każdy dzień wodząc oblicznoć naszym swiąd swego pamięć dobrodzieistw twoich zawsze mieć obecną. Podobnym sposobem tym pierścieniem lewej Zarunicy przemilem zawsze obligowane iest serce Jejmści Panny. JM Pani a odtąd w blizkości tym wyskontentowany będzie JM Pana obraz żywym miłości ornamentem wyrażeniem ku pamięci swe rosi żadnej niezmazania: żeby będzie ostem łuk y serce Jejmści codziennej zbiernie y oczekiwaniem ugodzenie dopiero ochęci y usługowania sobie całego Jejmści. Jakowie JM uprzeymie Jejmści dziękuje. Zatem dziś oddany klejnot weselnego złego, iż niewzmylnie spodziewasz y ma zato, że w tym pierścienku zamkniona iest ogromna miłość, która stądnie wszystkich przypadków zobopólnie weselić będzie. Ten znaczek spon saliorum ten Hieroglifik małżeńskiej przyjaźni ten sygnet miłości; który JM ofiaruje wespół z nim miłości swej oświadczyć: a ponieważ magnes amoris amor JM wzajem wielkiej miłości żądając według Jejmści miłościwie oddaje.

Punctum 6tum

De ipsa oratione nuptiali quae solet post datam novis coniugibus benedictionem haberi. Praemisso exordio officioso quod potest formari vel ex personis coniugum, vel ex unione animorum, ut duae familiae in unum venirent, vel ex commendatione status coniugalis, habita tamen ratione personae perorantis, nam si iuvenis Orator a commendatione tali supersedere necesse debeat, vel ex eruditione aliqua. Huic subiungetur narratio, quae continebit in familia tegendi. Tum sequetur confirmatio, quae continebit virtutes sponsi sponsi et sponsae. Tum gratiarum actio parentibus vel tutoribus, vel dispari vel aetate utriusque coniugis. Tandem peroratio in qua fit gratulatio et apprecatio benedictionis divinae et omnis successus boni, imo ex eo, quod bonum bono coniungitur. Toto quod maiores utriusque familiae magna secum necessitudine copulabantur.

ztu ex necessitudine incrementi Prosapiae. Et haec quidem praecepta tam in Communi quae in particulari possunt valere, tam ex parte Sponsi quam ex parte Sponsae sc: ex parte Sponsae illam reddendo ex Parte Sponsi pro Sponsa gratias agendo. Nihilominus et in particulari a digno praecepta.

Primo itaque duci potest exordium a ritu gentium vg Romanorum qui neosponsis Ignis tangendi copiam et consuetudinem imposuerunt quare? dandae rationes. Certea Consuetudine Maiorum Nostrorum, quod peculiari ritu et Ceremonia post Sacerdotalem benedictionem Sponsam Sponso tradere et Commendare essent soliti: morem hunc dares, quia Coniunx non tantum Membrum Ecclesiae est et Politiae verum etiam familiae ergo postquam Ecclesiae unum uni adiunxit, etiam ut familia adiungat necesse est. In Secunda parte Excurret Orator breviter in laudem familiae et Parentum Sponsae, in laudem quoque Sponsae ipsius, quam laudare poterit ab Honesta educatione, pudore virginitatis et aliis virtutibus. Fieri etiam possunt gratulationes Sponso, cui tantum contigit bonum et quod ad splendorem generis eius per se satis Copiosum, tantus ex connubio Sponsae accesserit splendor. In tertia parte dicet Orator Omnium ee vota ut haec res quam prosperrime eveniat, petetque nomine Parentum a Sponso ut tantum bonum debito amore et observantia colat et prosequatur.

Praxis

Qua redditur nomine Parentum Sponsa Sponso.

Godna y ztąd nieśmiertelney pochwały Starożytność Rzymska M. [illegible] która y teraz upo[illegible] mniey czasie [illegible] z [illegible] znakami niewiadomą nam zostawiła mądrość [illegible] następującym wiekom abyś [illegible]. Ta [illegible] [illegible] [illegible] Nowożeńcowi [illegible] [illegible] [illegible] oddawana

gdyż

gdyż pierwszy poślubinach ognia w dom wnieszono, tak Oblubieniec iako Oblu:
bienica dotykalszy pierwszy byli. Ktorey Ceremoniey pomnieyszy nie przy-
czyny, nie inszy rozumiem bydź intentią y wykład, tylko żeby on ktory y
wszystek Narod przychodził ze szczęśliwie stanie Narodu związkiem
Małżenskim nierozerwany zawierali pierwszy raz, ktoremu własno było
fortia agere, tak iako Dzień nietylko iasnością na Ziemi ozdobny iest,
ale też osiadłość swoią między Elementami Naywyżey zakłada y
aż pod samo się Niebo wzbija. Tak żeby pierwszy poślubinach
swoich nowi małżonkowie przypominali sobie iż byli Rzymiana
mi ktorych nieśmiertelne dzieła żadnym czas na pamięci ciemno
ści nie podlegały ale wszystek świat oświeciwszy y ozdobiwszy
s awagą y odwagą aż ku Niebu wzbijały. Dochodziłbym rozumiem
MMPa długą intentią moią zmieszam. Zostawszy wpośrod Boskie
pełnym Łaski y chęci JM Pana K. Wchodzi w dom nad wszystkie
ognie iaśnieysza y pięknieysza ozdoba gdyż WMPK Cor
ke ukochaną Jemu zawiązawszy dożywotnim Sakramentem Mał
żeństwa sobie zaślubioną otrzymał. Jasny to y ozdobny kley
not iasney starożytney krwie y familiey sławy. Jasny Oycow
wielkich cnot y zasługi Oyczyźnie. ozdobiony Jasny Krolw
mieć ozdoby swoią własną gdyż to pewnie WMPa obiecuię
żeią taką małżonką wszystko uzrasz, iaką sam Rozum Pobudnie

czyny

zymyslił y opisał Uxor bona sol est in mundo et Columna
aurea super bases argenteas. Gdy tedy taką ozdobę y tak
kosztowny klejnot JŚ. WS. z domu swego wiern[illegible] W.M.
M. Pana wnoszą, pomieniać według prawdziwego ludzi rzęd[illegible] Lámi[illegible]
volúntas magis est ubi amat quam ubi animat, mił[ości] y ni[illegible] [illegible]
ce oraz y afekt Rodzicielski W.M. M. Panu ofiarują y oddają.
A przytym przez mnie sługę swego unizenie upraszają, aby
tym drogim depozytem ktory z dziedzictwa wiernych zachowa
ma W.M. Mości Pano [illegible] także W.M. Pan chciał o
[illegible] jako sobie wszyscy W.M. Panu obiecujemy y
życzemy. In responsione observanda hæc tria
1mo Animus Sponsi gratissimus ostendatur, quo a parentibus Sponsam accepit,
et in maximis eum reponere beneficiis talem sibi Deo sic disponente Sponsam con
cessam quam tum familiæ splendor, tum morum virtutumque decus, commendat.
2do Sequatur gratiarum actio Parentibus pro Sponsa, quæ talis declarandus
affectus a Sponso qualis a filio debetur Parentibus 3tio Promittendum
a Sponso illum nempe ea curaturum, quæ ad Coniugalem Concordiam, solatiumque
Parentum, et amicorum nota, quæque ad benevolentiam ac reverentiam Spon
sæ referenda pertinent. Apracticanda hæc responsione supersedeo
facile enim est ex dictis quilibet sibi illam concinnaverit.

Punctum 1mum

Punctum 7mum

(1) De oratione qua in thalamo Sponso redditur Sponsa simul et de modo respon. ad illam.

Solet adhuc post nuptias specialis haberi Oratio, qua in thalamo Sponso Sponsa redditur, ad quam a Sponso quoq; respondendum. Pro hac parti[cu]lari non viderentur danda praecepta cum eadem valere possint tam pro Sponsa qm pro Sponso quae dicta in praecedentibus punctis, paucis quibusdam mutatis ratione circumstantiarum occurrentium. Interim pro maiori instructione in particulari haec, qui in thalamo Sponsam tradit servare poterunt praecepta.

1mo Matrimonii vinculum quale sit memoret idem laudabile eē a Deo ostendet, qd tam ex lege Divina qm humana facile probari potest. Rao 1a per hoc vinculum nova suscipitur gratia, foedusq; inviolabile contrahitur, ut servato hoc vivant conservantes aut contrahentes ad mortem. 2do Parentum, quorum sponsa traditur seu tutorum memoranda voluntas et affectus, quem cum conformantes se ad Divinum nutum sanguinem suum Sponso tradunt fit obiter familiae Commendatio. 3tio Ipsa Sponsa red[di]tio sequetur quam reddendo ubertalibus Orator ut amorem mutuum reverentiamq; servet, felicem demum et longevam praedicabitur aetatem. Duas hic affero Praxes 1mam qua traditur vidua 2dam quando Virgo

Praxis 1ma

Ja tak rozumiem M. P. że po łasce Bożej [illegible] ten
zwłaszcza który w zakonie Bożym Małżeństwa świętego dni swe żywota
swe przedsięwziął prowadzić, rozumiem że nie może sobie nic lepszego
barziej na tym świecie życzyć tako aby szukając sobie Przyjaciela
ku Społeczności Małżeńskiej nalazł takowego, który by mu we wszy-
stkim podobny był, y który by pomieszkanie Małżeńskie prze-
z inne pomyślnym y chęcią z obopólną mógł y umiał przy-
chęcać y smakować. A komu to Bóg zdarzy wielkiej zaprawdę szczę-
śliwości dochodzi y wielką opatrzność Pańską wielkie błogosławieństwo
Boże bydź musi przy nim. Bo y dostatki majętności z których wiel-
kie szczęście Człowiekowi daje, które y niepewne są, y czasem [illegible]
de Małżeństwo według myśli samemu Bogu, łaska rozprawa Pań-
ska. Tąż szczęśliwość raz opatrzność Boża odpowiada [illegible]
nad Wmścią dawni Bóg Wszechmogący Posła takowego, który nie
tylko według myśli, ale tylko według nadziei wielkich pociech,
ale y nad nadzieję wielkich ozdób da Pan Bóg Wm nabawi:
bo wszystko to co chwalebne jest doskonałe w przyrodzeniu dobrej
matronki niesie całą miłość, wiarę, powolność, y to wszystko,
w ich jedno w stadle tym świętym ozdobą być może. Upewniam
Wm Pana w tym mogą wszelakie pociechy postępki y zabawy
tej Szlachetnej Matrony które niesie Wm dobrze przypatrzył
a nadewszystko

a nadewszytko Cnota ktorą ona po wszytek Czas wieku swego
wszytkie obyczaie wszystkie sprawy swoie iako iaką pewną
miarą miarkowała nie oddalaiące się nigdy od ustaw dobrego żywo
ta ale z ocheyj zawsze według woli y Przykazania miłego Boga
Upewnie WMM Pana może y ktorą wz w tey Matronie dowznao
czona ktorą ona rowno z innemi Cnotami przezacnemu Małżonko
wi swemu (ktorego Bog wziął z tego swiata) swiątobliwie za:
wsze oddawała. A ieszeli do dobrego postanowienia według lu
dzi uczynił, niemarnotraci nie posagu iako wstydu a Cnoty
przedmiot darow z nieba szukać potrzeba, bieszeż to sowicie ktoż
postanowienstwo Panskie z tym przyslem ktoregoż Bog potrzebna
czyni. Tegoż na ten Czas przysylaiące się do woli Bożey J(ej)
M(ości) P(ani) z rąku swych iako siostrę swoią WMMu Panu oddaię:
Maiąc tę nadzieię a nie omylną że iako oną WMM Panu
podał Bog do serca tak oni sami wzaię małżeńską miłość,
y przystoyne poszanowanie wewszystkiem całe zachować y pełni
wolą bożą miłego Boga dotrzymawać bydzie chciał, Tak
Szczęśliwem Pan sam y ona y ci ktorzy sobie pałdzą nato na
dzieie obiecnemy wielgie z tąd pociechy odnosili.

Praxis altera

In eadem materia qua vg. sponsa reddi posset a fratre suo hoc v. simili modo

Miała ten zwyczay starożytnych wieków Polityka, mnie wielce M. Panie, że gdy akurat miet
żeńskich których legitime odprawowały po uczynioney sobie wzaiemney obietnicy,
oblubieńcowie nowych Rodziciele onych Ceremonij które y do lat naszych doszło,
iakoby obietnice potwierdzaiąc, zażywał których oddaiąc oblubienice oblubieńcom
iakoby pactum aeternum między nimi zawieraiąc owe słowa oblubienicy oddaney
mówić kazał: Ubi tu Caius ego Caia. Nie śmiem za tego wynalazku pogańskiey
mądrości przypisować, która lubo przy pobożnych akurat takieyże Ceremonii
zażywać zwyczay miała, iednakże ią potterowi czas polityką swoią prze-
chodzi, częściey raczey to prawo przypisać ma którą pogańskie zwyczaie do
Chrześciańskich stosuiąc większe obróciła. Tychżeśmy y my się trzymaiąc przy
dzisieyszym akcie Ceremoniey zwyczayney odnawiamy, gdyż posługę z
poszanowania, którą naybliższy sobie krwie swoiey wyświadczać zwykli
naymilszey siestrze nasszey a oblubienicy WM Panu oddawamy.
Oddaie przez mię JM Rodzice moi większe siebie którego
Bóg naznaczył z błogosławieństwem onego związek nierozerwany
niż z nim zawarłszy, a nas wszystkich pokrewnych y przyiaźń domu
naszego tak dalece sobie zniewolił że przeciwnemu domowi WM Pana Chcęcię
wdzięcznemu pokazać to w niego, co naymilszego mieliśmy w domu naszym
wnosimy. Życzymy sobie tego aby takową znaczy którą żeśmy tak to
zacnym małżeństwem abyśmy sobie byli związeni. A zatym, aby temu

stadla. dziewicza niebo szczęsliwe abyście oną błogosławieństwo nad wami spełniło videatis filios filiorum nostrorum, których by ozdoba nowa Kosakowskiego potym Domu daleko zazdrościła y nad sięca nas wszystkich obchodzić wiąże uwesela.

Pro Responso ex Parte Sponsi orator dicta in ante summis fus
set pars prima a Laudibus sponsi et gratulatione, qui id habet loco maxima felicitatis, quod in eiusmodi inciderit sponsam et cum tam nobili familia Contraxerit affinitatem. In 2da Parte breviter re assumenda ea laus familiae quae ad eo qui Virginem reddit est commemorata, dicetque satis sponso esse perspectum familiae eius ex qua sponsae splendorem obque sibi inter alia stimulo fuisse ut in hac et non alia familia inquireret indissolubilem vitae amicum. In tertia Parte Orator aget gratias nomine sponsi Parentibus et Consanguineis, Pollicebiturque sponsae aeternum affectum et honorem. Quodque sponsa idem sponso praestitura sit minime se dubitare dicet: promittet quoque humilia sponsi obsequia Parentibus et Cognatis sponsae quo in filium eum offeret ac dedicabit.

Punctum Suum

De nuptialibus donis offerendis.

Dixi Puncto 5to de Donariis quæ Sponsæ ante Nuptias offerun-
tur eadem Præcepta et hic accomodari possent. Interim aliqua tamen
de dispositione Orationum quibus Dona ipso Nuptiarum Die a Sponso
offeruntur vel etiam postero ab hospitibus Sponso et Sponsæ. et
1a Orationes tales debent esse breves tum propter numerum
perorantium et dona offerentium et præterea ad Mensam Stanti-
um non licet ergo in plura excurrere Oratori Syllogismo igitur
aut Enthymemate constabunt breviter tractato, quandoque etiam o
misso exordio. Quare ne in longum abeamus brevitate temporis
Constricti damus in Communi artificium Orationum talium allusionibus
nihilominus factis ad singula donaria quod licet difficile sit in Commun
omnia Comprehendere munera quæ offeri solent duobus hisce diebus
Conatus tamen sum id efficere et unum artificium texendæ Orationis de
omnibus Muneribus præscribere et post modum deductas ex hoc ar
tificio praxes solas adiungere.
Itaque Pars 1ma præter alibi dicta quæ modis Orationum, sit inchoar
a natura amicitiæ et amoris quod sicut ignis suo se prodit Calore et lumine
ita amor quiescere nequit, quin aliqua significatione et signo in eum,
quem amat se manifestet 2do Inchoari potest a Communi Consuetudine
quæ fere apud Omnes invaluit, ut amici mutuis Muneribus tanquam mutui

amoris pignoribus certent inter se, et magis amicitiam roborant ac solidant, ubi ad ferri potest aliquod Apophthegma aut exemplum de quibus inferius. Vel certe inchoari potest ab aliquo erudito dicto aut sententia, aut hieroglyphico, qui modus est frequentissimus et tunc oratio tractatur, uti superius explicatum, per Protasim et apodosim, quando scilicet Orator ad propositum apophthegma aut sententiam applicat totum suum sermonem.

In Secunda Parte solet dicere Orator aliquid de ipso munere, et quamvis omnia munera habent hoc sibi commune, ut sint signa et indicia benevolentiae ab amoris impellentis in offerentibus erga eos quibus offeruntur: habent tamen singula eorum aliquid particulare, et sibi proprium, nimirum ut munus sit signum amicitiae vel, huius non est signum munus alterum. Sic Phiala praeter commune sibi cum aliis benevolentiae signum, fuit indicium apud Veteres Nuptiarum probe contractarum, ut testatur Alexander ab Alexandro unde sponsus et sponsa primo coniugibus in signum rati Matrimonii ex eodem bibebant poculo praeterea eadem Phiala est signum nobilitatis et fortitudinis uti inferius. Torquis praeterea quod in oblatione sui in dex sit mutuae amicitiae habet hoc, quod veluti catena constringit mutuos amicorum affectus signumque sit libertatis et victoriae sic et Martius panis eandem unionem amore veluti dulcedine quadam, condiam. Et sic de aliis muneribus In eadem Confirmatione possunt adduci causae, quibus alii et ipse sponsus adducti sint ad danda sponsae munera vel utriusque quae variae esse possunt. Iunguntque his humana animus conciliat, recte enim dixit Poeta

Munera crede mihi placant hominesque Deosque

Iunguntque idem amor qui inter amicos magis firmatur: unde hucusque nonnullae gentes hunc morem incorruptum servant, ut nullum annum absque munere

amicitiam firmante praetermittant. Tum qa Victi Victoribus suis sem per aliquod tributum pendunt: Hic fatebitur Orator victum sponsum et triumphatum ab Amore Munus hoc tanquam tributum aeterni amoris erga sponsam offerre. Tum qa cum amor videri haud possit debet aliquo signo ostendi etc. 3tio In eadem Confirmatione muneris tenuitatem compensabit ac condiet Orator offerentis animo sincero et affectu suavi et Constanti. Solent etiam Conqueri de munere, qd sua paruitate non bene repraesentet magnitudinem amoris v sponsi v aliorum ergo sponsa

In 3tia Parte petendum ut grato animo accipiat sponsa oblatum munus et non tam eius paruitatem qm affectum donantium intueatur. Et qa pro more variarum in Polonia Provinciarum varia quoq solent et non eiusdem speciei offerri munera proinde assigno universales Praxes Duas v Tres Quae bene poterunt cuiq muneri applicari. Pro more provinciarum Primo tamen de iis agendum domi quae ipso nuptiarum die offerunt ut siquid domino sponsi offerat. Deinde Martius panis etiaq sit

Praxis una

Universalis. Qua munera Reddi possunt sponsae

Hoc vel simili modo

—lubo prawdziwy afekt Przyiaźni zysku nieszuka, ponieważ iednak z własney swoiey Swiatu obyczay ze Przyiacielowi czego ku sobie chce, ciężko wiadczy, zwyczaiowi wroszke Czym. Zdarza się poniekąd może Cos na Doktorsku niejako Przyiacielsku, Rzeki o serce pytac wszakże Swiat dostatek potrzebna, że iako dobry puls zdrowy serca Complexyi tak vpominek Przyiacielskiey laty y nienaruszoney Przyiaźni statek wydaie. Mnie zato WM Panow żze nieiest tayny JM Pana przeciwko tobie afekt y wszystkiey Zacney familiey, iednak żeby snadź komu niebyło do nieznaimy tym vpominkiem ktory dziś imieniem JM oddaię, publiczny wywod o swoiey przyiaźni Czym dziś esset specificandum munus faciendaque allusio ad eum modum quo in materia Tego najpierwsze zyskać dały WM Panow Cnoty Ludzkości y inszemi starożytney familiey ozdobami na nowe a nowe zawżdy przychylności affekty zarobiały.

Praxis altera

Specialis deducta ex universalibus Praeceptis immediate datis offerendo Martiopani Serviens

Zwyczayne u drewnow prawo niezatłumioną Pamięcią ogrodzone było, iż oblubieńcy ieden Chleb nie ociem na dwie Części rozdwojony iedli: tym zwyczaiem znaczyli, że połowicę ionorum y drugą serca haereditarii iure oblubieńcy oblubienicy zapisowali. O iakie imperfekcie tanta szczodrobliwość miała, y nie godna wspaniałego Krolowi ffa cedonskiego Animuszu! Daleko zacnieysza JM Pan K. szczyrość przeciwko WM Pannie ktorey nie dzielne fortuny swoiey władza, ale zupełnie chce mieć nie podzielne, y serca niedwoiga całe ofiarnie. Swiadkiem iest też Chleb ktory wesoło y chętnie oddaię, iest zrzucią zarna przeniesziony y z Cukrow złożony, y wnętrza nie symbolizuie tylko słodkich animuszow vnią y milszy zrzedno czenie. Przypraszaią tedy leffem amoris od Jmsci Pana K. ktory on WM WM Pannie

aeternitatem amoris ktory zupełnosc poszanowanie oddaie wszytky kiedy Ale
ba tego nie tak Cukrem iako Miłoscią osłodzonego Ten iest Monumentum
miłosci Zwiąsku dla tego ten abrysem wieczney miłosci pomieszka
niu z uszanowaniem. Punctum 9num

De iis muneribus quae altero nuptiarum die ab aliis offe
runtur Sponsis

Sequuntur illae hoc puncto Praxes quae altero post nuptias die utrisque Sponsis
dedicari solent

Praxis una Universalis

Qua omnine alterius frater sponsum offert quodpiam munus.

Wyłożyć ten pewnie ktory na wszanie afektow od oka Ludzkiego zakrytych, po
trzebował okienka do serca Ludzkiego, iakoby było pewniey przez nie na afekty
patrzac serdeczne aniżeli skutkow samych dochodzić afektow. Dobre to do serca Przy
iacielskiego okno, powolność życzliwość, w kazdey okazyi gotowa usługa bez ktore sna
dnie wyczyta każdy Co na sercu napisano Przyiacielskim. Uczynił tę probę życzli
wości swoiey przeciw wszytkiemu domowi WMci Częstochowe przed tym JmPan K
nie opuscił y tey okazyi dnia dzisieyszego stawiwszy się do tego Aktu, przez mię Vel
osobę swoię dla usługi WmPaństwa; a żeby daley na powolności iusz nie schodziło,
i Lozwyczay Oyczyzny przez takowym akcie mee chce, a Pisać Pisku powinien
upominek przez mię sługę swego WmPaństwu ofiaruie Pewien to będę że WMci nie darato
ochotę daiącego wlenie mając, wdzięcznie go ~~mas~~ przyięte raczysz oczowiście uprzeyma

a tworaß powtarza te Łask y Błogosławienstw Boskich które dziś w Czwartßego roczku y Pan przeżył (si fuit praesens). Powinszowania uprzeymie te zycząc obojgu abyście w tym świętym towarzystwie na [illegible] Oyczyzny y Senatowe, ceny które świat na zanaywyższe swieczami

Praxis Ida In qua torques aurea redditur.

Zwyczaiem wszystkich narodow Monarchstwa znak szlachetstwa y zacności urodzenia starożytniey Familii Łancuch ten złoty nadwornym znakiem oświadczenie miłości y Przyjaźni swey JM Pan przezacny sługę swe ofiaruie WMciom bo w szkolnich dobrze nie zaszło zwykła Przyjaźń łaskawie sobie miłość, ale raczey Łancuch wzaiemny gdyż pretium est meritorum amoris amor. Jednak iako zegar indexa iako Myśl Ludzka wzywa tak Przyjaźń zwierzchniey znaku y świadectwa potrzebuie. U Rzymian y Greków na udarowanie męzności albo na znak zwycięstwa Łancuchy złote sprawowano Rycerzom zaraz też wysługowali dwoiche [illegible] na większe Prowenta. Itak zwycięstwo Przyjaźni miłości (bo nie tylko sam Mars śmierci podległy owszem iest ale y miłość walaßnie zwycięzca) ten mowię zwycięstwo miłości Łancuch złoty wysłużył sobie; y tu Jurgielt [illegible] zasłużony upłynie [illegible] y wieczna Małżeństwa Damna pewna iest. Na swoie długi wzaiemno y prowenta bogate Przyjaźń zbogaca, a snadź większe y przedniejsze pożytki w stan wypływaią ga amare simul et amari felicitas e. A przeto Łancuch ten zaprzężony miłości mocnieyszy niż Gordyiski związek na Persi iako na [illegible] miłości wstępuiący y serce okrążaiący zła rady odradzać będzie. Ja oddaię te złote spoteżnie sprawione ogniwa y pęta Przyjaźni małżenskiey

tudzież koto prosszę aby w nie inszego na odbierowanie [illegible] tylko samą wdzięczność
[illegible]

Punctum
De Responsione ad praecedentes Praxes

Quod attinet ad responsum, Qui respondet ad oblata dona nuptialia observabit ea quae supra dixi, ostendendo gratam fore et esse nuptam et testificatione benevolentiae magnopere apud se aestimari, conservandaque ea munera pignoris loco perpetui, quae sunt cessura in ornamentum decusque utriusque coniugis. Quia vero unus singulis respondere solet, qui has partes suscipit, magna indiget dexteritate, ut quemvis aliter et aliter excipiat; et ingenio ut noverit quid ex quovis dono sit extempore promendum accomodate. Sed de his in particulari infra in apparatu Nuptiali. Nunc sit

Praxis 1ma Qua responderi potest ad Munera nuptialia

Miły dar y upominek od tego być musi, gdzie ludzkość gospodarska ni[c] tylko szczególna [illegible] wszczepiona [illegible] aleteż samej szczerej miłości to iest krew y spowinowacenie przed oczy stawi, aby większey wagi y milsze upominki były. [illegible] zacnego Ludz-kos. Imo od którego gdy tako od twoiey krwie ten drogi upominek
bierze

bierze nie takiego Cenę iako szczyrowiernego afektu miłość uważa bo złoto y srebro iako Ziemię wzgardzi się, obronić może ieden tylko Affekt wpodat ku Zostaniej ktory od nieuchronney śmiertelności wszystko całe zachowanie. Wyię go sobie wielce y drogo iako nieśmiertelny Szacuię, nie może ie dno zgodniną chęcią y wdzięcznością on przyięłszy umyślnie za dzię kować, życząc aby wzaiemną usługą ię Łaskę y fawor wysłużony szczo ligand odwdzięczać umiała.

Praxis 2da et Ultima

Qua respondetur ad praecedens munus scilicet ad torquem

Nieodwadzy w bystrym dowcipie Apelles M.M.P. Szczęsnemu Herkulesowi złote Łańcuszki z ięzyka był przymalował ktoremi serca Ludzkie bez krzywdy, ale raczey słodkością iakąś krępował, y wolnie zgoła wesoło za sobą idące barzo prowadził. Stąd to miłość że gdy wrażą słodkość w serca da ie foremniey się ma na wolność y naprzednie szlachectwo Zapisy ani też przy wiele Krolewskie. Tym Łańcuchem Złotym scisłe y mnie obwiązałeś sobie Oblubieńcow wieszczemi Czasy: wdzięczni tą wzaiemnie miłością y Ani swey przeciw W.M. M. Panu związek ten przyrasta ktory na tę ultro, Herkulem sequentur. Zobopolna miłość wyszła ogniwami wyrażona będzie w sercu szczęśliwie obudwu panowała, a żaden się prętko nie rozerwie między wespół sobie służbom przyrościom, iako mężni Żołnierze y Kawalerowie Hetman Złoto Rusa znak przy sobie swoiey

swoiey y hasło towarzystwa na Złotym Łancuchu naszą Baranka Tak y te ogniwa Złote rednostrom Szczerey miłości naszei będą, wznak wielkiey Zgody y sastey Przyiaźni Małżenskiey, ktore dnie tedy naszą biorą na ozwadcenie swey. Szczerey miłości y by snadz niezamierzchła w którym ciemnym wieku Pamięc tego podarunku misternemi Charakterami wypysze miłość na tym Łancuchu wierzne Lemma Hoc mihi amici donavit amor.

Et hæc de Orationibus Nuptialibus pro ratione temporis sufficiant. Sed quia sunt et Spirituales nuptiæ maxime cum virgines Deo sacrantur, et Religioso habitu in DEI servitium induuntur ubi solent etiam haberi certæ orationes proinde ut opus hoc Epithalamiticum perficiatur placet quædam ex hac materia luare. Et quia solent offerri etiam munera præsertim vero annulus Candella post modum succedit ipsa traditio virginis Abba ipsa aut eius locum tenenti, misso annulo cum idem artifi cium servire hic possit de quo supra habita tantum Ratione negotii præsentis ut quæ ibi dicuntur de æternitate amoris erga sponsum, dicantur hic de Sponso æterno virginum

Christo proinde de Candela aliquid traditione et responso

APPendix de Sacris nuptiis

Modus tradendi Cerei hic esse potest. Exordium Orator inchoet a Circumstantia Dei praepotentis qui et ipse ignis Consumens est, et igneos Vult habere Servos. Hinc ipse dicit ignem veni mittere in terram: imo in visibili specie frequenter apparuit, quam in igne et in altari suo perpetuo iussit alere ignem. Descendet deinde ad laudes virginis Deo Consecrandae, quae hanc praepotentis Numinis vere plane ad amussim implebit Voluntatem, Cum in Signum ardentissimi erga eum amoris, Cuius lampades sunt lampades ignis et flammarum, hunc accipiat in manus Cereum et Sponso suo Christo Cum gaudentibus virginibus Occurrat. In confirmatione explicantur qualitates ignis quae sunt lucere et ardere, et applicantur Consecrandae Virgini, quae cum accepisset Copiosum ab Illmo Dno splendorem, suis illum virtutibus magis illustrare contendit, et se in unum amoris Divini holocaustum offert. Ignis itidem est Signum Christianae huius Solemnis Pompae ad ignem celebrantur. Ex quo Orator ostendet quantam voluptatem Virgo hoc suo tam ardenti erga Caelestem Sponsum obsequio Divinis oculis universae Caelesti Curiae Ecclesiae Parentibus, Consanguineis totique familiae. In Conclusione fieri possunt varia vota et praecipue ut virgo annumeretur iis virginibus, quae cum lampadibus exierunt Sponso obviam et cum eo intraverunt ad aeternas nuptias: aut ut hic splendeat coram Divinis oculis puritate, et aliarum virtutum

splendore. in aeternitate vero cum aeterna felicitate.

APPENDIX De sacris nuptiis

Niezastawając bynamniey Zorza owe Philosophskie zgasłego przed tobą Credensme przychodzą, ani wzwód Jasnego Dnia ludzi szukam WM Panno ale raczey wspaniałych Cnot iasność y domowe klejnoty zacności świat ozaru. Krewna to wdowa tym przybyciem takuż widać ktoby to rozmaitem świeckuz jasności splendorami uśmieje, Familią wszytkę szeroko oświecali. Tego snadź rzeczy nie dostawało aby WM Panno tym tak gęsto gasnącym światłem, abowiem więcej gęsto wzniecać zwykło, gwardziwszy czasem sprawiedliwości płomieniem Słońca oświecona, między mądre Panny, które to lepiey niżeli one wstaro zytności Bożymi Weseli wsunęzione, ogień ten niebieski wyskonywać zwykły. Między mani sobie zakonne życie obierając, nie tak świeckich zadowości, jako z Egipskich ciemności ustąpiłaś: Do tego teraz z mnie zadośći, jako z Egipskich ciemności ustąpiłaś; abyś c. wzór mądrych Panien, gdy ognie nie zgorającą po Bogu, abyś ... chodnią, ale z zapalonym świętą miłością sercem, który ogień ten, którym więcej wyznam wyraża miłego głosu oblubieńca twego który bieśliwie ochotnie oczekiwała. Szczęść Boże tak wspaniałe Zamysły Bierz WM Panno ten ogień jakoby zadatek abyś dalej z nowej oczekiwaniu

gosa tego Czułości. Iakoż przyiacielskiey powinności pozwawszy się sobą rym y serce uczynna afektem tego życze, aby W.M. Panu Chrystusowi wielkich pożytków dom między wybranemi na ten urząd Pannami iasnieysze swych zrzekowi nad Zobla Gienion swoim na gody nieśmiertelne baranka była zawołana. Na zaro iżon który promieniami swemi wszystkie Nieba obywatele oświeca, gdy się pełna Swiętobliwych uczynków śmiertelności powinności y Mąż pospolity wypłacaiące zgasnieß po szczęśliwych y wesołych niebieskiego wesela szczęśliwy czynyć Cię bie wspomnienie twoiey mnie Zechcie.

Deinde solet reddi Virgo Abbatissæ cum Reddenda verbis hic etc. etc. vero Dicendo Exordium a Parentum Lætitia et felicitate, qui cum multa a Deo Largitore bonorum accepissent dona et beneficia nihil tamen maius et copiosius quam quod e sanguine eorum sibi Sponsam delegerit: Porro huius Lætitiæ Causas dabit Orator in confirmatione ex supellectili danda et potissimum ex præstantia status Religiosi ex Nobilitate servitii Divini ex Nuptiis immortalibus Castarum Mentium cum Cælesti Sponso. In conclusione petat nomine Parentum aut Consanguineorum a Virginibus sacris, ut tantum depositum a Parentibus libenter accipiant, et æternitati conservent. Gratiasque agat hospitibus, qui sua præsentia tam nobilem actum cohonestarunt et Orationes Religiosas virginis Consecrandæ tanti beneficii et obsequii memores appromittat.

Praxis

Wiele dobrodzieystw szczodrobliwy y dobrotliwy Dawce wszystkich Rzeczy
z łaski swey obdarzonemi y prawie obłożonem JeyMć P. Rodzice Przyznawaią
iednak, iż szczegulnieyszego dobrodzieystwa z łaski iego y dobroczynności
wzięć nie mogli, iako kiedy Dom ich sławny y starożytny tą ozdobą przyozdobić raczył,
rzekomo ich sobie oblubienice, a nie przed Naywyższym swoim Maiestatem bogo
modlce, iako przed wieki przeyrzał tak w czasie obrał; Z wielkie to sobie
y owszem za naywiększe szczęście poczytaią. A patrząc nate twoie zakonne
szaty, wszytkie purpury Cesarskie y Krolewskie przechodzące, na bo-
że łzy twoie, y na pochwałę twoię a oraz na Szlachetnego Domu twego
przechodzą ozdobę. Wesołym sercem Boskiey mądrości słowa powtarzaią: Omnis
ponderatio non est digna continentis animae. Słyszeć my, wielce M. Panno
żeś iest z ludzi mądrych Pamięci męską prawie mądrością uważyłaś
sobie obłudy y znikomości Swiata tego, y poznałaś że szczęście doczesne
iest, tylko Oczy oszukawa, y przeszkadza się niepokoiem, a iuż ulatuie. Co
znałaś na czym należy prawdziwe szczęście natym swiecie Ludzkie, ktore
daremnie wszyscy pokłada w obfitości bogactw y innych doczesności, ale
zależy na spamiętym umieniu gardzących Rzeczy przypadkowe y ktorym
on szczęście konwentuie powszechnie tym co nieruchome iest depce. Wiedziałaś Pan
skie wesele zależy na sumnieniu dobrym, dlatego tamże pospieszyła, gdzie
Anyelska y doskonała w czasach Czystość przemieszkawa; Iuż tedy mi P. Xieni y
ty Swięte Anyelskie zebranie tą ową niebieskiego Oblubieńca oblubienicę tego Ziem
skiego Anyoła, z rąk y Opieki Rodzicielskiey, wzięcie y w opiekę waszą przy-
mięcie.

przyimie, ktora żegnaiącsie z milemi Rodzicami y krewnemi wolą przełożoney obiera za matkę, y was wszystkich za kochanne siostry Dzięki przytym Jm̄ Jeśmosc P. Rodzi ce że kiedy Dwor wszystek niebieski na ten Akt niewidome patrzył, wysnie też te swięte zey poszlubiny zacną przytomnoscią przyozdobili. Dziękuie przytym na przod wam Ł. Rodzice za szlachetne y swiątobliwe wychowanie, Potym wam ukochanym krewni za otwaradszną milosc: a nakoniec y tobie przełożone zgromadze nie: obiecuiąc przed oblubiencem swoim a Panem naszym czyste modły z ktorem głosem idąc z wami szczęśliwa Ewanszą wzakonnym zatarciu y witac y cieszyc do smierci będzie

Responsionis ad talem gratulationem ex exordium sumest a gratulatione ipsam aliorum sanctorum Virgini Deo consecratæ, ita gratulatione Parentibus facta qd Sanguine eorum cum ipso Deo affinitatem quandam contraxerent. Confirmatio V Continebit Laudes Virginis Deo Dicatæ V ex currat in laudem educationis qua parentes sponsam Christi educarunt. Deo Caelesti et proprio Orna= mento. In Conclusione Orator Virginis Nomine gratias aget simul et introducet Parentibus efflagitabitque benedictionem Paternam et Maternam, Orationes Virgineas ex innato erga Parentes affectu ad promittet.

PRAXIS

Przy szczęśliwych tych z Niebieskim oblubiencem Jmsci zrękowinach za: wsne oko tobie musiało być które by Jmsci tak szczęśliwego Zaszlubienia, y Niebieskiemu oblubiencowi tak miley oblubienice zayźrawszy wtręt na kikonu od wesołego winszowania czynito. My to Niebu y Ziemi

widok

widok kiedy nad płec swoią mężna Panna wszystkiemi oczemu uderzywszy
respektami samemusię tylko Bogu przypodobac korzysta kiedy podeptawszy
Oyczyste dobra yze wszystkieyśie Domowey fortuny wydziedziczywszy,
to wszystko cokolwiek dostatniey Familiey szczęście udzieliło, albo ieszcze
cze udzielic miało uchobiecało za nieśmiertelny dostatki z Bogiem fre:
marczy kiedy to wolnosc y bespieczenstwo w ktorym to y Ptastwo biwac
miło, ochotnie się w zakonną niewolą podaiąc ściśle zakonnem Szlubu
nie zstawszy się rękodayną Bogu niewolnicą zostaie y poprzysiężona
wiare Ręki podaniem przyobiecuie. Niemnieyże Kochany Rodzi
ce loco kochanny Oyca: bez pociechy na Dziecie ukochane swoie pa
trzac, Chlubiiesie ponieważ w cześci krew waszą ścisle z Niebem spowinowa
cili y oną nie tak sobie y familiey iako Niebu na roszkosz y pociechę wy
chowali. A przeto poczuwaiesie ona ku Rodzicom w swoiey powinno
sci, to wszystkie prace y nakłady wasze swiętobliwe wychowanie, aż
Bogu od młodego ieszcze wieku za waszą directią służyc przeglasnia:
wszy sobie przed oczy, uważenie y z przy należytą Curce wdzięcznością dzię
kuie, wdzięczną się wam obietnicą obowiązuie iż przez wszytek czas
zycia zakonnego modlitwami swemi zakonnem wszystkie prace y stara:
ranie około siebie podięte, dożywotnią wdzięcznością wypłacać będzie.

Tym Czasem

Tym Czasem naklaniaiąc się ku oblapieniu nas miłych Rodzicow swoich o Oy-
cowskie y macierzyńskie błogosławieństwo pilnie proszę nie wątpiąc iż
poczuwaiąc się wrodzoney ku Corce miłosci onę za oblubienice wieczną
samą nawet śmiercią nierozerwaną Bogu oddaracie, ostatniego tego prosa-
gu znaq nieodmowicie.

INSTRUCTIO 3tia

Carmen differt a gratulatoria de qua infra, quo ad modum tractandi, quo ad Materiam
enim pertinent hic subjicientur. Et quidem, ut Ethimologia ipsa indicat, celebrationem
continet Natalis Cuiuspiam in domo praesertim nobili et Illustri familia: Constat Ve-
ro gratulatione Precatione et Voto. Quae quia duplex instituitur alteram qua gra
tulamur Parentibus natam prolem: altera qua quivis indiget recurrente Natali.
De utraque Punctis distinctis. Punctum 1mum

De oratione qua gratulamur Parentibus natam prolem

Potest hac Oratio ad quatuor reddi puncta. 1mo In ingressu orationis
occasio aliqua Capiatur, quod tunc oportune sternemus reflectendo se ad locum
tempus Personas et alias Particulares Circumstantias, et his dicendi pro
ipsum accomodaty. 2o Certe ex eruditione aliqua ad oblatam explicandam occa
sionem Comparet se Orator ad dicendum, quod in intellecta oratione tractandum erunt.
3tio quod Praecipuum est, laetitiam nascens exponat ex nato infante

quâ augebatur cum desiderio Parentum, cum amicorum votis et desideriis, tum etiam laetitia Civiorum Communi: ex parte quidem Parentum et amicorum qd familiae ornamentum stirpisque incrementum solo infante ornatur. Item qd tempus sit properanti senectuti fulcrum, leniendisque adversitatibus levamen, Reique praesidium et decus et potestatis abstine. Puncto 2do hic inchoari Oratio, praesertim si non longa sit futura. 3tio sequetur gratulatio, quâ inspiciuntur Parentibus, qd optimeverint virtutum suarum et bonorum haeredem familiae augmentum, Reique curam. Liebitque hic per fictionem Virtutum Coragium ad Cunas infantis adducere ut unaquaeque illa pulcherrimarum virtutum Sua illi munera largitur ut in eius membris domicilium sibi det: ut Prudentia scilicet pro augusto sacrario occupet caput fortitudo Possideat pectus Clementia Comitas et affabilitas vultum os oculos gravitas et maiestas, supercilium, Constantia in labiis, Pietas Juventutis Vigilantia pro bono publico et amor Patriae in brachia et manus, Vigilantia pro bono publico et amor Patriae i dij brachia et manus, vigilantia pro bono publico et amor Patriae ; ... sereno vultu totum intret Cordis penetrale. Hic spectat ad Cunas infantis sereno vultu perungit excubitor honor qui tunc vani fiunt pro fasciis et ceteris puerilibus ... substravisse infanti mitras et purpuras praefecturas Pastori vestimentis substravisse infanti, Ceterosque nobilis fortunae splendores, quos puer sagulo instar Latinatus, Ceterosque nobilis fortunae splendores, quos puer ... promptat perludum et ludibunda accepit dextra. Aut fingi potest Mars infanti pro Cunis supposuisse gladios, et galeas thoraces et loricas

Cæternumq belli rigorem et pro Nutricum Nēniis bellonam Illi aũt suavem somnum accinuisse bellicos sclangores et pro lacte hostilem cruorem expirasse. 4to Omen racienedum. quoddam quasi fundamentum ad Senem magnæ spei ex probe natu, q̃d colligendum tum ex parentibus (nam fortes creantur fortibus neq generant degeneres aquilæ columbas) tum ex consuetudine eiusdem stirpis humanu, quibus inseritur potestas quædam ac genius ut maiorum insistant vestigiis, et demq infimi Apostrophe ad infantem, ut vitam hanc feliciter inquirat, lucatq longeuam, et ad honorum usq sublimitatem virtutumq maturitatem perueniat, et antiquo familiæ suæ splendori radios adjiciat.

Exemplum Doctrinæ. Exordium igitur huius prædictæ orationis incipere poteris a circumstantia aliqua supra enumerata, considerando tempus, quo infans natus mensem Diem horam tempusquidem autumnale v hyemale, v vernum aut æstiuum Sole existente in hoc v illo signo Zodiaci Nascatur v.g. si infans tempore verno, tunc tale capiendum esset v simile exordium. Inter florida renascentis veris incunabula inter delicias avium querellas et vocum certamina inter gemmantia videntiaq Omnia tum primum vere nouo ostinaris M Dne cum in nobilissimo Domus tuæ horto nouum florem vides. Neq enim aliam tibi prolem nasci oportuit, quam quæ inter veris delicias consisteret, aut reflorescente terra debuit alius expectari filius, quam qui floris instar esset, referret in felicissimo gentis vestræ solo, depulsa hyeme fugatis frigoribus, Sole mitescente venantibus pratis hortis florum opulentia tumescentibus filiolum cœlesti beneficio accepisti, ut ipsa felicitas temporis eiusrum

tibi sit accepta felicitatis. Arridere Caelum atque terram gemmas rerum Parentes vernam in laetitiam effusos, Fortunatis Pueri huius vel ipse spe tem et in egregia ac gentilitia infantis sibi uni cognita indole, tibi laeta an: spicia omnia pollicerentur &c. Si autem usque nascatur Infans in Janua anni hunc ex antiquitate incipere posses quam refert Paulus Diaconus Lib. 11 Cap. 34 Quod die Calendarum Januariarum similiter Natalis Principum et urbium regiarum Imperalia dona milites soliti erant accipere usque sic Innuat Dies ipsa qua ad Imperalia dona accipienda miles accedebat vitam suam ad Caesaris devovens obsequia ut festum tui infantis natalem prosequar gratulatione. &c. Confirmatio duci poterit a Patria, Parentibus, splendore natalium aliisque eiusmodi, ex quibus duae partes existent in una maiores infantis celebrabit, qui quo fuerint illustriores sanctioresque, censebitur illustrior iuxta dicta in ante. Altera pars complectitur ea quae infantem concernunt nominum ea omnia derivari in illum quaecunque gloriosa facinora sparsa erant per multos eius maiores usque persistendo adhuc Methaphora sic duci posset Confirmatio agite mali agite Narcissi hiacinthique properate succos rendere soli Stephanus dominus suam florem spem certam gloriae atque immortalitatis serabit: ita Canctis aerea Moraviles applaudite nova telluris pubes, admur murate solu et frigoribus fontium fluminumque Nymphae. Praemisso hoc accessu iam ipsam Confirmationem sic ordiri posset. Sed quid ego haec ad inanimis Fatorum vatibus requiram, aut quid deciduos ac mortales tanto se

licitatis desiderem Scriptores Cum inter gentilitia infantis ostratissimi deco
in stemmate
m, astra videam et unas (si stellia

Quae Manes hosti Patria noctes ipsas clarissimas toties fecere hic ego te ostiver fortunate
miserandi nellem luce colorum officium, radiis negotia subeuntibus calamorum &
Edemum gratulatio sequi possit ergo Secundent precor Superi perpetuos cunctis
annis cursus aequabili felicitate, et quemadmodum nunc vernis temporis bonita
te omnis arbor meditate remota suis se foliis quasi vestibus exornat, ita tui
Ceteris fore nobilius ornamentum licet augurari Illustrandumque esse exemplo quo
stiam de quibus infra faciendaque Apodixis ad rem. Tum quod ultimum doctrina
finctum erat subiicit quod infans cum eximia parentis consolatione praesagiat.
Transitione hac v Simili modo posita Quod ego sum illocutus ita quaeso annuant
Superi te autem votis meis acceptis incolumem servent. Procedes equidem
annis et aetate spes incilita Parentum te autem id temporis sacratissimis lite
ris traditum et consecratum (quemadmodum nunc communis Parentum optimo
rum Musas literasque amantium quae consuetudo) praeceptis sapientia suis
imbuet et ad multa tum tuorum Parentum amicorumque tum Reipublicae opera
praeclara informabit. Ut ista in compendio cernantur dicta subiungo
Polonicam Praxin ex Praeceptis eductam qua mater ipsi gratulandus esset
infans natus.

Praxis

Pozornych aquilonach y smutney pory po Krolu Zalobie milasz wiosna otwiera weselona tobie wesolą twarz pokazuie, kiedy tak szczęśliwie y barzo [illegible] przychodzi w domu mego [illegible] dała. Cobyc otym dzieciątku za omen y dziwiątą czynie [illegible] zaszła [illegible] Krolowie sam, przodką z chodzącej, ze tym czas wspomina ze swiatem [illegible] Oyczyzny Czasu [illegible] familii, w onym roku tey następujących zostanie. Zgoła [illegible] Jan [illegible] y smutna [illegible] to [illegible] y pewnie otrzymasz. Smutnego Maurycego Cesarza Matce ze Zmiey [illegible] Matka wynikła, [illegible] rozpuściła: y tey [illegible] wydała [illegible] czasu rozweseli Polskę, y [illegible] od [illegible] Marsa [illegible]. Atylko Matka [illegible] czas [illegible] Synem zamknione miała oczy [illegible] iako Mars z nieba [illegible] powszy, Syna iey do miecza przypasał. Kiedy [illegible] ta Oyczyzna płodna walecznych mężow Matka, ktora nie zwykła [illegible] tylko Rycerzow rodzić, ze y drogi [illegible] kleynot [illegible] zasiłky, nadziewając odważnych [illegible] krwawemi [illegible] iako y złoto oświeciło. Rad [illegible] tym okazała [illegible] glory swiatłość znak iasny [illegible] tego [illegible] splendor [illegible] familii [illegible] opatrzona stary [illegible] ani purpura [illegible]. Karoszota [illegible] korone [illegible] wodzą [illegible] y zoyczystych, y z [illegible] kleynotow [illegible] to. Kiedy [illegible] generał Woyska [illegible] addam
napisem [illegible] Swiecilem, Synzego [illegible] Korony do [illegible].
Przyjmy [illegible] splendoru y on [illegible]
Niech [illegible] Matko [illegible] Matek [illegible]
[illegible] Laski [illegible] Senatorskie [illegible] Matek [illegible] rozsądzi [illegible]
[illegible] Tak [illegible] berłem [illegible] Laskę.
[illegible] nadzieia [illegible]

Quod responsionem concernit [illegible] absolui solet nam V. Parens [illegible] V. nomine [illegible] quispiam [illegible] ex consanguineis [illegible] solet. Et quidem [illegible] gratissimam sibi amici gratulationem testatur in eo genere [illegible] Parentibus Magnum est Solatium [illegible] scilicet in quo Parentum spes recumbit, quam illi [illegible] splendor, et nominis amplificatio, laudis [illegible] accessionem.

Deinde Confirmationis loco dicere po[illegible] Omnia quae [illegible] de [illegible] futuro euentu [illegible] dicebat, [illegible] animi [illegible] erga suam Familiam affectui [illegible] Patri [illegible] ille [illegible]

omnium quæ de illo conjiciuntur respondeat. Polliceaturq Parens ut is qui eius nomine di cet ut nihil in nati institutione prætermittatur, qd faciat votis et optatis amicorum, Patrinique pollicitationi respondere. In conclusione excitari possunt amici et professores ad lætius convivandum dum omnimora præsagiunt videntis de eo hominis nomen dictam ingressi; ut nempe recens natus inter amicorum omnimores convictus lætiora auspicatus exordia decurrentium annorum successus capiat lætissimos.

Punctum 2dum

De oratione ea quæ instituitur in die præcurrenti Natali

Præter modum infra dictum ubi de orationum scribendarum ideis hæc breviter observari possunt. Si longius scripto quis gratulari velit Natalem recurrentem potest hæc puncta respicere. 1mo tempus et diem siquid in iis celebre, 2do anni tempestates 3tio diem festum. 4to locum in quo quis natus. 5to familiam 6to denominationem ad partem proprii [illegible] memoria celebratur 7mo adlatam suam gratulationem huius [illegible] precatio et votum ut longiorem ducat vitam plures suos natales numeret dies.

More autem gentis et consuetudinis nostræ gratulaturus natalem aut diem Patroni ex arte faciet, si omissis aliis solam laetitiam exponat. vel certe fieri etiam potest in ipsa nominis explicatione, ut ostensum de nomine Andreas v etiam si Stani slao gratulari velles sic ludere posses. Dominiissimi Præsulis et Martyris tutelaris tui nomen ipsa nomini tuo affinitate admonuit me ut rens adte ob sequii accederem gratulator, et onerosum aliis, mihi etsi debitum tamen suave persolverem gratitudinis tributum &c. 2do Tandem Personæ subiunges cuius gratulatio instituitur quæ potest esse in comparatione eius quem laudas cum Patrono tutelari et virtutum illius cum virtutibus huius. Demum apprecatio votumque addendum ut plures similes numeret in columnis festivitates.

estq hic Communior modus et fere quotidiano usu receptus: Cuiq praeceptionis adiungo Praxim

Divos Cultu et religione venerari homines Divis proximos favore et benevolentia complecti utrumq debitae pietatis officium est. Cum itaq Luce hodierna Divum tutelarem tuum contemplamur et venerari eum non possumus, quem universus et colit et observat orbis: Sed neq a gratulandi tibi officio citra ingratitudinis notam temperandum nobis fuisset, qui vita et moribus Patrono tuo tam prope accedis ut illius in te expressam veneremur pietatem experiamur munificum illius in te amorem nisi tua virtus illud gratulandi debitum, quod tibi gratarum industria mentium apparabat, optima reciprocatione in nos derivasset, ut iam potiori iure nostrae apprecemur felicitati applaudamus sorti quibus contigit Divum Turonensium Antistitem in te contemplari et venerari suo tamen perfungitur officio dum tibi te ipsum gratulatur impolita audiat licet quam minore audaci genio sincero affectu explicamus magnam quippe apprecationum finem brevi concludere fixum erat compendio in quo et ex illis nostra facundia, et virtutum tuarum maiestas tegeretur. Fac sit numen optimum Maximum, ut illarum radios quam diutissime nobis impertias unde ceteri lucem capiant singularem.

Instructio 4ta

De oratione Gratulatoria

C Materia gratulationum ad tria Capita revocari potest ad bona animi, Corporis, et fortunae. Possumus enim alteri gratulari ex bonis animi virtutes et praeclare gesta, ut Pacem stabilitam, Seditiones repressas Hostes

debellatos verbo victoriam animi fortitudine comparatam. Ob bonis corporis gratulamur alteri valetudinem bonam, annos bene et prospere transactos et id genus alia. Ob bonis fortunae gratulamur amico aut benefactori dignitates obtentosque honores vel profanos et politicos, vel sacros et ecclesiasticos. De quibus sit

Punctum unum

Docetur artificium gratulatoriae orationis qua gratulamur ob partam victoriam. Primo poteris inchoare a comparatione laetitiae praesentis cum timore et periculo antecedente; quod scilicet haec fortunatissima victoria tantum attulerit laetitiae, quantum nuper imminens periculum attulerat formidinis et calamitatis. Ubi statim exagerare poteris victoriam quam alteri gratularis a magnitudine et difficultate, quod scilicet ex potentissimo sit relata hoste et quod iam expiranti paene Reipublicae vitam rursus inspiravit: facies quoque cum variis viris illustribus comparationem qui patriam ab interitu vindicarunt et conservarunt qualis fuit Camillus, Decius, Curtius, Horatii, Cocles etc. Non ineleganter inchoatur quoque a triumpho laetantium animorum per quos triumphator ingreditur aut Regnum aut urbem etc. Satis iam per calcata hostium colla, per demersa in suo cruore capita, per effusos magna caedis vortices, per ingentes occisorum acervos triumphasti, et missi ad immortalem gloriam Ducum invictissime. Ingredere nunc et triumpha per submissos victoriosissimos tuis pedibus animos, qui te cum maximo applausu et laetitia in hanc inferunt urbem, quam belatrix

Roma suos triumphatores in auratis et laureatis vexerat quadrigis etc. Pulcher et ille modus inchoandi est cum primo inducitur lætabunda patria lætabundi omnes status et urbes lætabunda Ecclesia, et tandem subiungitur gaudii ergo et nostra Urbs seu Palatinatus lætetur cui inter cetera hæc contigit maxima, quod eum in suis contingeat membris, cuius famam totus Orbis non sufficit eius triumphalem dexteram complectitur salutando, quot sibi erexit trophea, quot profligavit in bello hostes, quot conservavit Domi cives.

In Confirmatione vel exageratur victoria eius cui gratularis per varias circumstantias temporis hostium loci etc. vel fiunt comparationes cum aliis victoriis vel vicoriis. vel denique fit allusio ad stemma eius cui gratularis, ornando id variis allegoriis, exemplis, sententiis etc.

Conclusio iterum repetit gratulationem exageratam Reipublicæ ex hac victoria securitatem, ominatur hanc victoriam ad futuras gradum. precatur ut hac fortuna liceat Patriæ uti, quam diutissime. Optat demum victori plures felicitates et petit quo animo Patriam defendit eodem tueri non desistat.

Si autem brevior sit facienda gratulatio breviora hæc accipe. momento successus illius fuit et sensus hominum lætitiamque exeo promanantem

marantem explicet 2do Victoris magnitudinem ostendat, in qua celebrabit iustitiam fortitudinem Clementiam, item utilitatem et expectationem aliorum

3tio Ipsa gratulatio instituenda cum gratiarum acti one simul pro labore et studiis in Patriam praestitis si nomine Reipcae aut Regis dicatur. 4to felices successus ut in hanc et in posterum optabit et Curam Reipcae commendabit

Praxis

Ingratior sinus omnino qua Publice qua privatim Vir Illmus nisi tibi gratule mur post tot bellorum tragedias reduci felici bellatori, continuanti victorias, trium phos connectenti, fortunam Patriae gubernanti, Bellici fati moderanti habenas, inii riarum vindici, domitori perduellium, sedatori tumultuum restauratori pacis. Aeternum tibi debebit Patria qui illam non tantum ab imminentibus borea procellis velut e faucibus lethi fortissime eripuisti, sed etiam periclitantem tua cura Consilio atque fortitudine constantissime reddisti illustriorem. Habes gratiis prae claris in Rempublicam meritis Illme Ductor non angustissimam solum per ora omnium excelsi animi tui dispersam virtutis famam scientiae rei militaris, auctoritatis, ~~fortitud~~ . nunciam gloriam quam auspicium potentissimi Regis Casimiri contulit, tua tibi virtus comparabit, habes non triumphantis Patriae de qua optime meritus es, decretos honores, sed etiam universi Christiani Orbis luculentissimam fortitudinis tuae contestationem; Dum quod chi millenos universus nobilium Polonorum exoptabat ordo te invi ctissimo Duce pro aris utrisque suscepta bella, te fortissimo milite peracta praelia, nostra maximo suo bono expectavit Respublica

et feliciter confecta e. Et sane quemadmodum votis n. expeditionis nostris iam precaremur tibi eunti in [illegible] feliciter et triumphalem ad nos reditum ita nunc dum contra rebellem Cosacum arma renovantem te conspeximus ad omnia fausta optabundi votis nostris expeditionis iam victorem reducem pronis affectuum gratulationibus prosequimur et

dignamur. Deus te itaq conservet Deus te augeat Deus hos fortunatos ro bustosq sustentet humeros quibus universam rem militarem Russiamq adeo firmiter velut Atlas coelum sustines: Deus te servet tuis virtuti prudentiae tuae pietati tuae innocentiae tuae et felicitati nostrae: porge Dei nutu Dei gratia ductu Regni [illegible] auspicio porge in quam bellatorum fortissime bene mereri de universa Republica vt vouemus ita precamur.

Responsurus servare se vno extenuet merita sua referendo ea potissimum in Dominum Reipublicae felicitatem Regem militumq virtutem, 2do Gratulationem gratam sibi eamq magni aestimari indicet. 3tio Promissum addat, votis publicis se n. defuturum

Punctum 2dum

De Gratulatione dignitatis et ad illam responso.

Gratulaturus dignitatem hic respiciat puncta 1mo vel Publicum sensum illo tiram explicet Commemoratione honoris oblati: v. Dicit viventes semper com mittari gloriam Committam honores hos quidem omnes consequi volunt nisi difficultate a proposito presilirent. 2do Honoris amplitudinem maxime ab adiunctis et Consequentibus inducet, meritaque eius cui dignitas collata e, memoret quibus gratulationem instituet quod potent fieri per rei vocationem seu reflexionem, potius honori gratulando quod in tanto homi ne quieverit unde factus est Illustrior. 3tio votum addet quo precabi tur, ut collata dignitas ad publicum bonum, et Patriae cedat ornamentum

Praxis

Dobrze powiedział ieden M. M. P. że jako z morza rzeki, jako z źrzódła potoki, tak z cnoty wynika sława, wynika prawdziwa godność. Wszyscy wprawdzie pragną ludziom chwalebnemi być y nie tylko czasowi terazniejszemu ale y potomnym wiekom imie swoie wpamięci zostawić. tylko że albo niewszyscy do nieśmiertelności drogę wiedzą albo też przychrania się daleko od niey stronę: ten tylko do godności dobrze przychodzi który cnoty drogą do niey się ubiega. Ja którego dzienie rzeczy mówię pewnieyszego dowodu szukać mi na ten czas nie potrzeba mając takiego przykład przed oczyma WM Pana. Miło nam patrzać na godność Senatorską a miło dla tego, iześ mnie wielko WM Pane nie wprzód na ten wysoki stany stopień wstąpił aż sie tak wysoko cnotą swoią wzbił. ześ by stkim został w podziwieniu. Każdy albowiem to przyznać musi że własną drogą WM M Pana aby zawsze naszę oczy wszystkich obracał

swoie wszystkiem godnosciam y wysokiem w Rzpltey urzędom: Kalarztt
iako widzę sam swietny splendor Senatorski W. M. P. nie ktoregoby on
tak dalece oswiecitt y ozdabiatt ale od ktorego samby honor bytt rowney
oswiecony. Tey tedy godnosci, ktora do wyzszey godnosci stopniem iest WM Panu
sprawiedliwowawszy Zyczę sobie aby y w innych zamyslach Niebosy Łaski
nym WMsci MM Panu Stanitt y Vota zamierzone wysokim Cnotom
wymozszy ad dignitatum humanarum complementum Arcybiskupstwo y Synowstwo
Rowne otrzymatt
Responsurus ad hanc adhibito v. omisso accessu 1mo Ons expendat quod ab
honore iniectam, et obligationem simul ad rependenda beneficium Regi v. Reipublicae
2do extenuet meritorum laudem committatque collatum honorem in publicum bonum ex
pendendum 3tio Gratias agat Suscepto pereque Oneri imposito ferendo subsi-
dium. Punctum 3tium De Oratione Gratulatoria
Dignitatis Sacrae v.g. Sacerdotii.
1mo Incipere poteris statim a praestantia muneris Sacerdotalis, quod tanquam magnum
et admirabile Divinam etiam exigit gratulationem dabisque aliquas rationes.
2do Enumerabis praerogativas ipsius quas eo die Consecutus es prae
ferendo eum videlicet Regibus 1mo et ipsis angelis quos ille non na
tura vincit quidem sed officio cum spectabilia illa Divinae Legis
Symbola et Signa, quae Sacramenta dicuntur, in manibus suis versen-
tem

Deum ipsum in digitis portet et circumferat, eumque omni humano fastigio maior subito e caelo in terras devocet, et cum hominibus habitare cogat &c.

In Conclusione Repetes iterum gratulationem de tam nobili et sublimi dignitate petesque ut ad Divinum altare Neomysta tui quoque sit memor et ad Deum quem solus plane potentibus verbis alligat esse velit efficax deprecator.

Praxis

Magnam ac prope Divinam hic nunc Neomysta Dignissime singularem ac poene caelestem exigere videtur gratulationem: non sum is qui omnia dete aut eloqui debeam aut possim tu ille es in quo celebrando facundia cum exhausta fuerit tamen non exauriat materiam dicendi. Sileant oblivioso Vetusta his abita aut phorii codices aut irrena et Graiane volumina dii innorum pontes honorum tegantur hac secularis ferugine altius quippe est quod altissimi vicarius gerimus fastigium. Spartiarum Reges honoris ergo duplici honabantur sacerdotio Ara scilicet Jovis caelestis et Jovi Lacedemonii tonantis non potuit scilicet Regia dignitas esse digna maiorem se requisiisset dignitatem. Tuum vero est maximum non in mortalem hanc atque miseram hominum vitam imperium sed in immortales animas tuum est ante praestitutum supremi Judicii diem de mortalium causis cognoscere ac diiudicare; tu mentes illas mortali concretione liberas decorare tu spectabilia illa Divina legis symbola et signa quae sacramenta dicuntur versare, Deum ipsum manibus gestare orbem Dei denique sustinere die hodierna suffectus es

tuæ istæ manus frumentariæ naves sunt et onerariæ certissime.
quæ commeatum illum publicum annonamque de cælo convertant in
terras protulerunt, ut omnium succurrant inopiæ expleant fames
sitis restringuatur egestas sublevetur. Sed quid ego ea dum
vestibula neque umbras honoris sacerdotalis memoriam quid igitur?
ad tuam certe humanitatem, atque semper probatam benevolentiam tutius iter
est quam ad dignitatem in orbe supremam. Suspicio itaque amplissi-
mum veneror magnitudinem suspicio honorem felicitatem ipsi
fortunæ si quid est invidendam tibi maxime gratulor, atque eum fi-
quem dignitate potentem die hodierna in potestatem navantque
tuas accepisti apud te existentem prote imploro precorque ut manus
in tuis admirabili faveat gratia ministerium. Maneant æternum
ita voveo

Punctum 4tum

De Oratione gratiarum actoria seu Eucharistica

1mo Inchoari potest a voto Oratoris si pro dictior futura sit qua optabit ut tantum ha-
beat eloquentiæ quantum abyssus, et [illegible] exigit gratitudo et dantis [illegible] beneficium et am-
plissima beneficii magnitudo. 2do Inchoari potest a contrario, scilicet gratitudinis
vituperio usque ingrato homine nihil peius terra portat Illme Dne quid ipso mundo
macula cum omni [illegible] gratitudini [illegible] vel maxime, qui ingrata est [illegible]
tot cumulata, [illegible] tot onerata beneficiis acceptorum aut immemor est, aut [illegible]
Nero ignoras quanta a celsitudine tua et quam amplis ornatus sum [illegible]
dere meritis beneficiis, proinde silere mihi est infame [illegible]

nam et si tacerem loqueretur ipsa beneficii magnitudo ipsa tua munificentissima Maecenas quam te omni posteritati transmittet liberalem, liberalissima in omni munificentia.

V imitatur ab exageratione beneficii quod tantum esse dicitur ut omnem eripiat oratori dicendi facultatem, omnem auferat loquendi facundiam: Sed cum Principes munifici iis Supremo Numini sint simillimi, quod pro beneficiis solam exigunt gratitudinem et memorem gratiarum actionem, Dices te obedire huic suavissimae beneficiorum legi et gratias velle agere benefactori, sed infelicem te vocabis quod tantas agere non possis, quantas et dantis exigit beneficium, et accipientis debitum.

In 2da Parte exageratur beneficium ex circumstantiis personae dantis et accipientis. In persona accipiente considerari solet quod datum beneficium sit supra spem illius, supra votum, supra meritum: Considerat adhuc in persona accipiente, quod cum tot iam ante acceptis beneficiis impressset nunc novo accessu beneficii aucta quomodo par esse possit? nec modum excogitare nec rationem invenire valet. In Persona vero dantis considerabit quod ubique sit par suae magnitudini et quod sicut in omnibus suis virtutibus, hanc unicam mercedem spectat recte fecisse, ita et in beneficiis bene aliis fecisse. Quodque Dei simillima in re fundatis in terris qui non solum necessitatibus nostris providet sed usque in delicias ut ait Seneca, nos amat.

In 3tia Parte appromittet omnem pro beneficio gratitudinem, seque [illegible] rum numero ablegabit apud quos post munera certo gratia conse nescit sed ubique memor beneficii, ubique illud in perpetua memoria portabit.

Instructio 5ta ~~[illegible]~~

De oratione Salutatoria diversi generis.

Salutatio e Oratio illa qua hospites advenientes alicuius notæ sive in dignitate positi sive etiam privati, v amici, hospitalitatis, v humanitatis gratiâ, honorifice excipiunt, testificando v lætitiam, de incolumitate aut adventu, v subiectionem aut officium aliquod, v certe gratitudinem pro exhibita beneficentia, quod hospes inferit domum v civitatem &. Hæc consuetudo celebris apud omnes exstitit ipsi tamen gentis hominibus maxime familiaris. Salutatio initium fit v privata v publica utraque tamen quadruplex est. Privata quidē Oratio 1mo fit inspectis familiaris, qua amicus amicum obvium salutat 2do qua Hospes veniens Patremfamilias domi salutat dum invisit eum 3tio Qua ipse Paterfamilias hospitem venientem excipit 4ta Qua filii Parentes v Pupilli Patronos v Clientes Mæcenates suos salutant. De tribus unus actum in exercitiis annuis. De quarta sit.

Punctum unum

De oratione privata variarum salutationum

Antequam ad hæc particularia descendam præcepta generalium aliquid de tribus salutandi modis primis in quibus advertendum quis ad quem et quo fine veniat, notus an ignotus amicusne an consanguineus, familiaris causa an dona opera sua an alieno nomine: hæc enim datura sunt impetum ad exordiendū et pro varietate circumstantiarum varia quoque sequetur ipsa salutatio. Nam si amicus amicum invisat significabit lætitiam de incolumitate amici suaque commendabit officia. Si ignotus ad ignotum insinuabit se in eius quem salutat gratiam suaque parata deferebit obsequia v ignosci postulabit suā audaciā.

audaciæ, quod confidentius accesserit V^a in causam bonam V in casum aliquem reijciet, V Certe Patris familias hospitalitate divulgata, venisse se audacter, dicat ut patet ex sequentibus praxibus. 413

Praxes breues salutandi politice

Jeżelim congratulabar zawsze mihi z odebraney fortuitò o dobrym Zdrowiu Wm mego mo Pana Wiesci Coż teraz mięmy klasc siebie felicissimum gdy z przytomnego przytomnie cieszę dobrego Zdrowia Dobrodzieia moiego Ktoremu y lat długo trwanych y Successow fortunnych usilnie a serdecznie winszuię.

Teben ia zostaię zawsze ku mnie życzliwey Wm m Pana propensiey reciprocatim Zdrowia dobrego Wm mo m Panu y fortun rad domowych in Longissimos Soles zażywać usilneym życzę affektem.

Nieżal dawnego mennosima kiedyście dobrze nagradza gdy Vota moie dobrym Zdrowiem Wm m Pana pomnożone widzę. Doznawam iuż teraz doznawam że iedno na Stola poyście długie teskmte dobsse wemie. Boga mego tylko proszę aby wrzechz moie a Zdrowie Wm m Pana obfitym szczęściem iak nay dłużey wetował.

Quod vero ad Parentes salutandos spectat, obseruandum 1mo ut salutatio instituatur de felici aduentu eorum V si ipse ad eos venies de prospera valetudine et iucundiori conspectu 2do Rationes gratulationis afferendæ, quod scilicet cum summa diligentia Parens commodis suis prouideat et te ornare non desistat. 3tio Promittat filius se omni studio curaturum ut tanto amori Paterno aliquando respondere possit. Illustro præcepta his praxibus breuioribus

Magnis votis expectatus maiori nostrum laetitia omnium ad nos venis M. D. L. Caligo enim maeroris, quae ob tuam oculis nostris subtractam praesentiam anxios tenuerat animis nostris hodie tamen depulsa, dum tuus optatissimus vultus felix Cinosura nobis illuxit et in procellis sidus. Est profecto quod nobis ubique gratulemur sed quia ut expedit mentis interpres lingua gaudiorum cumulum explicare nequit laconica acclamare sufficiat; Salvo, sereno deque Deo Patrie nobilique diu felix et beatus vive.

Sicuti quaeque bene instituta iuventus parentes suos venerari religiose M. D. L.: quos tum naturae ingenio allecti tum beneficiis provocati, singulari studio et amore amplecti coguntur. Quare cum abesse abeis aliquando conti[n]gerit magnis votis et desideriis venturos adesse expectant, venientes [illegible] cum laetitia excipiunt praesentibus mira cum alacritate inserviunt, et abeuntes ac tristes deserunt quo ardentius absentes cupiebant videre, quod omnibus certe dignum esse videtur, praesertim cum humana divinaque lege cautum sit, hoc debere Parentum gloriae, hoc proprium esse filiorum officium, ut quod fecisse alios laudabiliter constet, id omnes sibi convenire arbitrentur. Vellem ergo tantum habere ingenii, ut possim gaudii copiam explicare, quam ex tuo iucundissimo capio adventu, vellem tibi fide benevolentiaque coniunctum animum in aperto declarare sed obstat gestienti gaudio infantia balbutientis in studiis profectus. Ergo cum libere alloqui non licet tanti aggrediar quod velim intellige salvere perdilectissime Parens colendissime sospitem cupio, ut nobis caelo secundo et prospero itineris a Deo immortali, precor.

Hic bene auspicatus ad nos adveniens Tuus M: D. Parens dici satis non potest quantum desiderantibus se iam pridem in animis gaudii attulerit et voluptatis: etenim singularis humanitatis et beneficentiae tuae splendor nobis illucescens votorum nos compotes fecit cum magis ad nos invisendos quam ad tuam tibi congenitam humanitatem gradum feceris. Itaque utinam in has bona et pharetra dies, qua optatissima praesentia tua per fruimur, eloquentia nostra illustri ac benevolo nomini tuo pluribus obstricta modis cum omni solennitate in conspectum tuum venisset, et omnibus quae pares munificum benefactorem et Parentem, optimum gratitudinis, benevolentiae humanitatis suspexisset officiis. quod nunc in has [illegible] laetitia et humanitate pertinaciam benevolentiam applausu indolemus, quod tantae gratiae tuae tam effusae beneficentiae gratitudinem debitam referre non possimus.. Illud nihilominusque ardentibus

tibique desiderium optantes, ut dilectissime vultu tuo hic frui possimus, quo tibi
maiores gratiae et amoris radios in nos sit sparsurus.
A studiis vero revertens tali modo salutare possis seu Parentem seu Mae-
cenatem addito beneficiorum et ex studia obeunda ingerendam gratitudinis

A Saccatiorio Pallade ad te eiusdem Maecenatem amplissimum
unde nunquam redii quo me tua genitori munificentissime ordinatio obliga
verat. Huc vero accessi ut non de fonte Lethes sed de mnemosine hausisse
me qualem qualem scientiae succum in reddendae altitudini tuae gratiae singulari
palam contestarer. Atque utinam tantum mihi huic negotio suppeteret facultatis,
quantum fulcat in animo affectus et gratissimae voluntatis: maxime enim vel
lem Ut qui in me ipso plurima beneficia tua recenseo, His ipse omnibus incredi
bilem benevoli animi tesseram libenter geruderes re ipsa certe experie
ris te non amisisse gratiam et beneficia nobis facta, sed in fidelissimo Gaza
animi nostri asservasse. Fauste tamen video utrinque impleri men-
suram, et ad te Maecenas Parens quantum benefactor suis dare possit
et a nobis quantum Clientes a Parente accipere ulterius spes tenet,
quae quidem ut omnia mortalia infra tuam celsitudinem iacent
sed non supra nostram fortunam te illustrare nos pollicetur erigere.
In hac mea dicendi tenuitate id unum mihi suppetit, ut libere ingenu
eque profitear, in hoc adventu nostro atque salutatione, tametsi omnia
grati animi nostri argumenta eximiis tuis beneficiis opponeremus
omnia tamen ad huc debeamus. Et ista finita una Oratione alia ad
Cognatum aut tutorem salutandum incipietur, tali vel simili modo.

Quoad autem cognatus quispiam aut Tutor, aut alius benefactor salutandus, accipe hanc ex eodem artificio deductam praxim. In conspectum Amicorum praesentantem a duobus animi mei affectibus adductus sum, scilicet a Laetitia et cognatorum amore. Laetitiam excitavit felix de adventu tuo nuntius: subsecutae fides mea ante, praecedente amore atque gratitudine. Habes ergo hic libere cedentem praedam dignitatis tuae, benevolentiae meae atque amoris nadem. Terreri me in obitu tuo atque Suae Matris ne mireris qui non ignoras humanum esse quem amaveris delectabilitatem continuare solere praesentem, ut molestè tulerat absentem. Memoriae Censere mult mentalia in me, sed inopinati adventus laetitia brevis salutare curam instituamque postulat. Meminerat Mecoenas Dne ubi venisti Jaroslaviam ad te tanquam ad clarum et beneficum sidus amoris pennis advolasse, et videt gentis maiestate tua splendorem dignitatis oculos pascere: tuum sit officium mixta ac beneficium, meum non dedignari et cum semper meritis honoribus atque virtutum ornamentis Polonia lucebis non tantum supra me, sed in omnes nostros, beneficos vibra radios.

Punctum 2dum

De Oratione Publica Salutatoria

Quoad ad Publicam salutationem spectat tenenius quod plerumque nomine instituitur alicui digniori personae 3tus iter observanda. Imo exordio exprimatur etiam Laetitia ex adventu hospitis concepta,

quod tunc maxime fit si hospes venerit diu expetitus, aut adventus eius praeter spem acciderit, quandoquidem, ut in adversis praeter spem minus ferunt, sicuti in prosperis ea quae praeter spem eveniunt amplius delectant: Quod esset illustrandum aliqua eruditione. 2do Confirmationis loco erunt ipsa salutatio cum subiunctis rationibus, quae potissimum aequantur adiunctis Personae quae salutatur eruique possunt: imo laudandum genus et splendor familiae 2do virtutes, humanitas, comitas, liberalitas, prudentia, fortitudo &c. habita ratione personarum ut si fuerit Episcopus a virtutibus Episcopalibus laudandus esset. 3tio Merita, beneficia et favores, si qui sunt tum in alios, tum maxime in eos quorum nomine salutatio instituta. 24to Memorare potest salutans quantum salutati praesidio et auxilio egeant hi quorum nomine salutatur quod maxime ferunt in lucas ditionem vel civitatem venire contigerit 3tium Punctum quod nempe est Conclusionis continet apprecationem bonet et dedicat mentes, animos, fortunas, spes, opes, et similia quorum nomine salutat.

Est etiam bonus salutandi modus si salutans inchoato exordio ab aliqua antiquitate aut dicto viri eruditi, aut ab aliquo exemplo, explicat stemma hospitis et varios conceptus in laudes eius texit: ut si habeat in stemmate Leonem excurrit in laudem fortitudinis illius, et aliquos ennumerat istius familiae maiores hac virtute illustres. vel si habeat pro stemmate vg. fluvium laudatur eius liberalitas, et quod fluvii eius gratissima semper fuerit patriae statio, et e contra hostibus certa naufragii pernicies. In conclusione aut gratias agentur hospiti pro humanitate, aut aliquod votum concipitur ex occasione eiusdem stemmatis pertinens seu ad patriam seu ad ipsam visitantis familiam. Subiungo praxim continentem utraque artificia, quae salutandi

fuerat Rndissimus Episcopus Praemisliensis in funere Illmi Co-latoris Regni

Fatum te praesens in Conspectum Nostrum dedit Illme et Rndissime domine quod plerosque hac tempestate ferali atratos pulla profundo Maerore ingessit nos exoptata laetitia recreavit. Felicem vero idem fat huius iucem, multisque secundam Nominibus, qua Celsitudinem tuam nobis propius admovit; adeoque prosperae felicitatis fastigium exclasisse omnino ambigimus, ubi eminentibus Superis oculatissimum Comminus spectare Salutare Pastorem Concessum est. Legebamus enim eminus solummodo impressa gentilitia Solea tua virtutum Soldarum vestigia admirabatur tantum a Longe radiantem, nostraque Conspicientem acies in Stemmatica Cruce tua [illegible] Nec stalitum desp. pulcherrimam virtutum tuarum Complexionem Illam notatam Epigraphe

Natura hic posuit quidquid ubique fuit.

Praeter enim Natalium tuorum Splendorem rara Natura et virtutis decora Solertissima in Curandis et alendis omnibus quarum et nos pars et numerus sumus Providentia virtutum gubernatrix prudentia, profundissime fundata Sapientia animique Consiliorum securissimus Divinaeque pietatis Zelus Conservato foedere unito non peregrinantur, Sed veluti in augusto a Natura provido Parente tibi dedicato Solio haereditariam sibi fixere stationem. Quod Cum non oculis modo Cernamus, sed intimis etiam sensibus delibemus, temperare nobis haud possumus quin Liquidam velut suo in fonte voluptatem degustemus. habet enim id sibi Congenitum Omnis virtus ut quantum Laetitia animis

afferat tantundem amoris vigeretur in mentibus humanis. At licet ingens quam
a nobis expectant tua merita Laus per hanc Dioecesim totumque per regnum porrecta, solisque
tantummodo aeternitatis computanda calculis, ea tamen nobis Illmae Celsitudinis tuae
Laudes dicentibus obvenit sors, ut illis reponendis et recensendis pro merito pares ea
non possimus; eam ob rem obligatam meritis tuis eloquentiam nostram; quoniam fine
suo ob dicendi tenuitatem destituitur, humanitate tua dignatam et benedictione
absolve. Nos interim concordibus animorum votis, ut quam diutissime hac tanta et
benignitate et dignitate frui liceat exoptamus. Tuae itaque et nostrum Omnium an=
nos cui Celsitudo tua rationes trahe, si tibi illi aeternae menti placeat, cui non olim te nos
omnia cum fine aeternitatis perpetuo consecrasti

Si vero salutanda esset matrona quaepiam maioris notae Palatina vel
aut Ducissa tali modo esset salutanda ex praecepto.

Jako Lidyskiemu Krolewicowi żal wielki y strwożenie z przyrodzenia wiklany niemotę
snę mowy z ięzyka znagła rozwiązał. Tak wolnie iaśnie W. Pani tak dnia dzisieyszego
niezwykła radość z przyjazdu WM. M. Paniey wyświadczona. Przyszłaby ktoby się przypatrzył
wesela naszego, zdałby mi się być podobny niebieskiemu Astrologowi pytaiące
czemu Czemu dzień iest gdy słońce weszło? albo czemu oko ludzkie natrze
lice radości zupełney zawiera? y nadziey o radości tey tymczasem nie mogę rzadno
iż WM. M. Paniey gdzie otrzyma naszemi wiedziemy. Głośna sława powszechna
krain Polskich wielkie imie y wielkich cnot wspaniałe ciepło WM. Pani
wszelakiey estymaciey od nas wyciąga lecz miłość wyprzedziwszy precz bo
iako niedołężności naszey przystęp był. Niechay tedy inni sławy wymo
wnemi dziełki wielki maiestat niechay wysoko wynoszą Senatorski Wspa

maiże iako w dziełkowanie Rzymu; większej godności dźwiga: ...o tylko prosze aby mnie godnego Wasci Wm[ś]ci Panu przyjmować z twym ... tymczasem chwalebnie przystojnie zasadzie. Czego sobie wszytkiemi zawsze Najwyższe godności moie nie zaznaczone samym oddaję. A królującego nad stworzeniem Boga pilnie żądać będę, aby te chęci Wm Pani przeciwko mnie których żaden zasłużyć dostatecznie wysłaniem nie może długo nie ... ozdobną życzeniu Wm Pani przebaczyć raczył.

Quoad responsum ad tales salutationes.

[illegible] vmo dicere poteris, quod semper credebas et pollicebaris tibi de animo vel subditorum tuorum benevolentia, id data occasione hac, tam ... cognovisse te quando tanto affectu acceptus sed ... laudes tuas a salutante dictas, quod dicis non tam merita tua in Rempublicam amorisque mei, magna esse cum potius amici amor magnus fuerit. Solesque te huiusmodi debere esse, cuiusmodi salutatus es exemplo Caroli magni qui in salutatione multis laudibus ... veneratus, respondit, non qualis est Carolus, sed qualis esse debet salutatus est. ... gratias ages, pro affectu in te, et promittes relaturum te gratiam paribus, tandem et habiturum hoc ... amoris in perpetua memoria

Instructio 6ta

De oratione valedictoria

Valedictiones sunt orationes, quae breves prosphoses dicendi sunt. Verbis tamen ad pleniorem Rhetoricae doctrinam praecepta praescribenda sunt sic.

Punctum unicum. Quomodo oratio valedictoria adeamque responsum confici debeat.

Conficiendis valedictionibus tres communiter sunt occasiones. Una cum amicus amico per se vel per alium valedicit. 2do cum filius parentibus ad scholas vel ad exteras nationes, vel ad bellum, profecturus est. 3tio cum famulus suo principi vel domino valedicit. De singulis hoc puncto.

Valedicturus amicus amico declarabit dolorem ex ordi loco, quod praesentia et conversatione amici frui non possit diutius. Vel in(?) … declarando quam gravis sit amicorum separatio. Vel asseriet desiderium quod … et separari nunquam velit sed cogente necessitate impelli, ut … hanc separationem admittere debeat. 2do per modum confirmationis commoda praesentiae … cum quibus conversabatur, recensebit, quam utile quam … sibi fuerit … amicos habuisse, quibus ablatis non nisi dolor supersit. Adde, libenter secum illis mansurum nisi necessitas aliam legem statuisset. Addes praeterea etsi illorum praesentia corporalis eripiatur, amorem tamen et fidem suam in eos nunquam sibi auferendam etiam in dissitissimis locis, promittetque assiduam amici memoriam habiturum se. 3tio gratias aget pro amore atque familiaritate iucundissima et petet ut se inter suos habere velit, uti antea fecerunt; praeterea etiam si expedierit petere veniam commissorum a se … si … cum singulis suis … vale diceret.

Solent amicum vale reddere nobis commulationes(?) optimi … quidam verba moratur dilectissimam dolor praesentiam vestram sibi auferen

dam mox præsagiens præsentem revocat linguam et vocem impedit diud libuur inde, mea meres et meorum hunc eusceat finem studiorum claudere iubet. Orbis illud miraculum Hercules consorti suæ valedicens ut primam faceret amicitiam, et amoris relinqueret monumentum pretiosissimam Pharetram phialam auream dono dedit; ita etiam et amici discessum, ut ubique secum sint excogitans (sibi ingeniosus amore) rationem præstat & conservandi in tabella speciem amici repræsentant (quarum ego vos omnes com[m]ilitones, quarum in corde meo et ante oculos meos pendere me semper videbo vos mihi esse præsentes quorum amicitia gratitudinis pietatis doctrinæ expressam in me imaginem. Valedicturum munus quod offeram aliud non est commodius quam id quod vos maxime desideratis scilicet me ipsum multis modis vobis obstrictum obligatumque habebitis me tota ratione vestrum nullo iure meum: tametsi abeam manere me volo[?] sentio[?] tire iuxta potiorem mei partem; etenim distantes amici sunt et amoris vinculi locorum longitudine non rumpitur sed oblivione Quamquam deo pro immortalibus vestris in me beneficiis atque amoribus nunquam satis rependi posse gratiam tamen pro ratione huius temporis atque spatii hanc profero gratitudinis speciem, pro vestro in me amore pro intermissa consuetudine, pro officiis vitæ honestissimis maximas vobis quas possum pro gratias habeoque semper deinceps immortales. Deinde cum hinc corpore abeam relinquo animum vobis et ut spero, vos ultimum vale precor.

Si vero filius Parentibus valedicat Primo dicat non ignorare se quanto dolori sit Parentibus et illi ipsi discessus eius, eo quod Natura ipsa sicut Parentes filiis ita filios parentibus arctissimo copulavit amoris nexu. Ostendet tamen temperandum esse dolori quod discessus hic maiori sit futurus utilitati.

2do Grãs aget pro amore et impensis in se suaque factis. Et quia Parentibus nunquam par gratia referri potest, tantum se facturum quantum sua opera studioque accedet, memoriaque beneficientia magna se dispositurum testabitur. Denique precabitur erratorum suorum veniam. Si quid molestiam Parentibus afferunt. Conclusio continebit humillimam postulationem ut Parentes sibi bene precari dignentur ut tantum negotium in parentum cedat solatium, in suorum decus et denique in Conditoris rerum omnium gloriam.

Quando vero famuli Dominis suis valedicunt Tria illis hac observanda. 1mo Beneficia Principis vel Domini memorentur. 2do declaretur studium et animus, quo paratus erat ille qui valedicit obsequia fideliter principi impendere in eodem puncto operari potest desiderium quo valediens obsequia sua produci exoptet. Nisi etc. 3tio Expetat ut eundem animum Herus habeat erga eum sua demum nate dicens testetur obsequia

Quoad responsionem Quemadmodum ipsa valedictio, ita et responsum ad hanc similiter 3tia continebit 1mo Dolor ipsum ostendatque rationibus submissis doloris si amico respondentur ob absentiam amici, quod sibi semper iucunda et utilis extiterit. 2do Extenuare possunt merita, dicique maiora meritum amicum, gratiisque adiungantur ex obsequiis favore et amore sibi praestito. Si valedictio fiat, iter felix apprecando et felicia numina. 3tio Promittet se respondens cum omnibus suis abeuntis memorem fore mutuam sui quoque petet memoriam per literarum praesertim frequentiam.

Responsio Parentum ad filios esse non solet praeterquam quod Parentes admonent officii ne a virtutis tramite desciscant, sed quo maior virtutis gloriaque amplitudo, quam ea aliquando effugit familiae eo contentiori studio et alterutri passu in eam amplificandam ferantur: Divinum proinde illis precantur favorem. Illustro responsionem Responsione ad praecedentem valedictionem.

Tua haec inopinata absentia cum dicto opprime, iniussit dolorem animo nostro non mediocrem, tristeque subicet vale, amantibus, quod non tantum sennur, sed etiam ipse adque utraque soleant esse. Ex hoc isto cum ad Alexandrum sermo mare ingressus est facto que honoris officio et loquendi potestate

comessa Regea Jovins affatus pro gratissima Salutatione triste vale dixisset, triumphantes non in-
hiuriter regemq conturbant. Quid nobis sei putas cum te abeuntem intuemur cuius praesentia et aspe
ctu nunquam expatiari potuimus, tuo enim exemplo incitabamur ad omnia summa, tuo ductu nos bona
rabamq virtuti, tuo hortamento ad studia literarum incumbebamq. Tu et collega et convictor et
socius et amicus extitisti omnia tecum feliciter, nihil absq te prospere cessit. Quod si Juli
um Caesarem Alexandri Magni vel Statua vel icon eius pictura apud Gades conspecta ad eius for
tissimi gesta potuit incitare? quid ni efficacem ac vibratam sed veram tuarum virtutum speci
em in nobis per praesentiam tuam effecturam credebamus? At quoniam proficiscentem necesse
est leges ac Decreta Superanti parere cunctum nequimus retinere, optimum maximum ter
varum Coelorumq Principem Deum precamur ut ipse tuus auspicetur iter, incolumemque
liciter tangere det et to demum incolumem salvumq nobis restituat. Vive Memor Nostri
vale Plus et Super ut optamus fortunet.

Ultra tractatum tertium progressuri ob temporis arctitudinem hic de Universa Rhe
toricae meta Calami Nostri esto ad Laudem Maximi Numinis cui
soli Honor et gloria ad Divinissimum Virginis obsequium et famulatum
deinde ad Studiosae iuventutis Utilitatem

ui hospitis Pastorisq in Regno autem Illmi Senatoris munium fecisse astrum: accedente praesertim toties probata in dicendo conscientia tenuitatis meae. Nihilominus eligendam mihi duxi potius simplicissimae ruditatis, apud te aliosq quam inurbanae morositatis censuram. Silere ad praesentiam adventumq expectatissimi Pastoris si velim exuberantis gaudii eiq non permittit coget vel infantiliter balbutire. Et sic ut Heroica virtutis opus est vel illuc penetrare ubi omnia firmis munita propugnaculis arcent ab accessu ita acceptum spero fore dictionis argumentum etiam tunc quando tot a dicendo retrahunt scientiae patrocinia non silere. Publicum ambiens interna mentis meae laetitia, suapte natura dicendi abunda cur etiam tunc Tuo praesertim suffulta favore in aliquot non prorumpat verba? ut Te quem longum diuq laudabit posteritas brevissime salutet profundissime veneretur. Fecit me eo audentiorem nota omnibq humanissima propensio Tua erga omnes, nullumq mihi poterat esse dubium a me et facilem aditum et aures faventissimas apud te inveniendas, quascumque sive facienda necessitati sive officiosae venerationi demittere solenne ab iis Tuae Cel.ne quotidianum. Non satis erat pro celsa mente Tua ex erudita didicisse pagina, nisi idem laudatissimo etiam usu fecisses Tibi proprium, nihil videlicet magis Pastorali consentaneum esse dignitati, quam omnes obligare sibi sua Comitate, atq illum optime venerando Tuae Cel.i consulere honori, qui eum aditu facilem quam plurimis facit Communem. Tam firmas in omnium mentibus 175

animisq[ue] qui Tuo Pastoritio subiecti parent obsequio nutui egit radices eviscerantis in Te ut pote optimum Pastorem affectuq[ue] amoreq[ue] ut Tuae potestati subesse Tuae demandatos esse curae in plurima etiam (si Superum favor annueret) saecula cuperent optarentq[ue]. Quorum ardentissimis desideriis si parva licet addicere magnis, meum quoq[ue] affectum adiungere liceat, liceat venire in censum ac numerum addictissimarum Tuae Celsitudinis ovicularum, liceat aequissima eorum del millies approbare vota, quod utinam Suprema mens annuat subscribatq[ue].

Salutatio Illmi ac Rmi Episcopi etc.

Słuszniebym się z pamiętalość obietnicy WmM Pana nieiako uczyniła niemym Samie N. Pasterzu nasz trzebaby, żeby cale przy sławney Wielkie eloquentiey, WmM Pana goscia tu v nas y Pasterza pożądanego, a w królewstwie Jaśnie WM Pa Senatora prosta y blaha wymowa moia zgasła: do czego y samo nie war- szupłość mey, doświadczenie było mi powodem. Jednak wolałem raczey wiel kim się być idiotą pokazać y prostym mnikiem WmM mowego Pana y innych anieli grubey nieludzkości odnieść naganę, bym dobrze na przyjazd WmM Pana tak długo oczekiwanego Pasterza język moy y mowę poda- wać chciał, tego sama wielga y z natury wymowna radość mi nie dopuszcza ale raczey gwałtem przyrażonym choć rychliwszemu mowie rozkazuie. A iako kawalerskiego y męskiego serca pochwała iest tam przez moc u silną pocz- być ubi omnia firmis munita propugnaculis arcent ab accessu. Tak swoią chwałę iako tuszę odniesie mowa moia w ten czas kiedy tot adiicendo retrahunt silentii patrocinia niemiłego. Publicum ambiens we

wnętrzna.

wewnętrzna umysłu mego radość do prętkiey skłonna wymowy. Czemu
y teraz WM M Pana podparta faworem nałatwiey zaś wiek nie mała by się
zdobyć słowa. Żeby temu ktorego długo wysławiać będzie potomność na-
stępuiących Wieków krocińsienko przywitawszy pokłon temu powinny
oddała. Więc y to było mi powodem do powinney obserwanciey iż pewny ze
stawałem że łatwy przystęp y przyiazne uszy u WMM Pana znaleść ma
łem, ktore na każdego lubo to rzetelną potrzebę lubo też powinną obseruan
tią kłaniać WM M M Panu przyrodzona. Niedosyć było było wspa-
niałemu umysłowi tym M M Pana zuważnego wieu siec Czytamy, gdybys był
tego chwalebnym nad to zwyczaiem w nieodmienną sobie nieodmienił gra
żim u zmie oarzecy Pasterskiemu przystoynego honorowi być nie może
iako każdego sobie swoią zniewalać ludzkością: y że maxime reddit honora
tam wysok   maiestatem u ktorego każdy przystęp łatwy y gotowe
znaydzie poszanowanie. Tak dalece wszerach tych, ktorzy pod pa
sterską zostaią woią iurisdictią Wkorzeni się życzliwy afekt poseudo
WM M Panu żeby na długie barzo lata gdyby było wola Nayw[y]ższego
Boga było, inszego Pasterza odmiany sobie nieżyczyliby wszyscy kto
rzy nie to gorącym ich żądzom niechsię godzi y może affektem nie
posiednie zieanoczyc Certum nayprzychylnieyszych WMM Pana
owieczek był votum. A tak może iako y wszystkich innych aequissima
wtym desideria, Niech sam Bog potwierdzi niech rzeczą
samą Confirmuie:

Salutatio Ill^mi ac R^dmi Episcopi nomine Cleri

Crescere id nobis supra alios pietatis ac observantiæ praeconio Nomine necesse est Ill^me ac R^dme Antistes et quidem eo iustius, quo et Sui ipsa propinquiore Status nostri obligatione Tuæ Cel: constringimur, et quamvis non prius in hanc Urbem quam in animos expectantium et corda omnium quæ prius occupaveras æstimatione tui maxima ac desiderio immigraveris, nostras tamen iam olim singulari, qua rarissimâ pietatis qua humanissimâ maiestatis admiratione expugnatas mentes: tunc velut captivas ante duxisti in triumpho: quando annos instrandos simul et illustrandos omnibus desideratus, nobis desideratissimus felici passu progrediebaris: neque id Tuæ Cel: rarum vel insolens sic omnium mentibus illabi usque adeo cunctorum animos subiugare instinctu Tui et admiratione et amore ut constantissimam eorum possessionem, quo vel semel occupasti optinere ubique videaris. Et sane qui sublimem in Tua Cel: non miretur rarissimâ pro aetate . . . altitudinem, tantum insignis Virtus Tua eminet supra infulas, quantum in fulsit supra aetatem, usque adeo iam olim notissima celeberrimâ pietatis Tuæ fama ut omnium aures animosque impleverat, ut cuncti unanimo consensu Te suum aliquando Pastorem optarent cuncti id a Supremo Numine ardentibus efflagitarent votis, hæc ipsa cathedra quam nunc (velcō nomine felicem) non magis splendore Cel: Tuæ, quam fulgore sanctitatis illustrans, sitam dum nominanda erat os habere, atque vota in verba fieri etiam fas esset non in alterius nisi in nomen tuum iuratura credebatur ipseque adeo

adeo honor pro te perorare conabatur, quem si Tuis cederet in spolium meritis
nemo magis honoratiorem redderet quam tua amplitudo dignitatis nemo
pluribus insignitum quam Tuarum Corona Virtutum. Quo
modo itaque nunc, postquam et æquissimis desideriis omnium abunde
satisfactum, et per plures iam annos, talem te omnes, qualem audierant
experierantque cum accessione nova indies voluptatis experiantur, quomo
do inquam non summe gaudeant in adventu præsentiaque Illmæ Cel. Tuæ,
qua alias oves tuas toties ad invidiam nostram nos primum Serenasti:
Ut imbrium fontiumque decursus, magis fluviis exundantes summo feruntur
impetu, eo præsertim loco quo decliviores, sustinendisque adeo eluvionibus
valles exporrectæ ducunt: ita omnium animi voluntatesque ad pedes Illmæ
Cel. Tuæ gregatim ruere abunque cupiunt: Luculentum exaggeratæ obser
vantiæ propensionisque huius argumentum depositurâ Invitante maxime
humanissimâ Cel. Tuæ ad omnes comitate, ac promptissima et in tam præ
celsæ dignitatis Antistite Senatoreque admiranda modestiâ summissione. Nul
lum in te in maximo honore supercilium, frequens vilissimorum etiam capitum,
et suave alloquium quem tandem ad Cel. Tuam vel invitum non pertraheret.
Quod o utinam liberare saltem oculis animisque vellent in Tua Cel. qua Imperi
orum qua Sacrorum Præsides viderent perspicue maxime illos reueren
a suis quos minime verendos levitas eorum facit, viderent nunquam altio
rem sive Coronatum sive infulatum Principem apparere, quam cum ad infimos
subditorum totam maiestatis suæ demittit amplitudinem, ut viles etiam ple
beiosque animo eo possint accipere: viderent nos quos supra alios dignitatis

magnitudo expulit sola beneficentia, demissioneque vulgarem excedere staturam, ac per eam plurimum sibi honoris, plurimum parari et amoris. Longe tamen tot tantisque officiis venerantium, nos et celeriori passu et promptioribus voluntatum studiis oportebat anteire omnibus Illme Praesul non eo solum nomine, quod nos quicunque virtutis tramite properantium ovium Tuarum, velis esse antesignanos: nec eo duntaxat quod primam nobis id officii ediixerit vel ipsa status nostri arctior prae reliquis obligatio sed eo potissimum quod nos usque vicarios oneris Tui Pastoralis baiulos, amore paterno favore singulari incredibili benevolentia, erigas complectaris. Quod reliquum est Illme Optimeque Maxime fractam tot laboribus functionibusque publicis in annos plurimos confirmet Tuae Celsitudinis valetudinem, ut quam diutissime liceat nobis optimo Pastore frui cuius immatura (quod avertant superi) fata nunquam satis dolenti expieremus luctu, nunquam ex quo copiosissimis parentaremur Lacrymis Pastori beneficentissimo. Quem ut sui longaevique servet incolumem supremo Numini indies sacris admoti altaribus supplicamus: idem Tuae Celsitudini impenso simulque demisso vovemus affectu. Salut eadem omne Clerii eiusdem

Większa nad innych miłość wiernością naszych i osobliwsza observantia znaydowac sie ma przeciwko umiłowanu Iasnie Wielmożny Pasterzu naszym słuszniej im bliższą wiarą iesteśmy obligati: y zaraz w pierwsze ingressu.

ingressu miasta tego serca wszytkich z chęcią oczekuiące Wm M Pana swoią swoią Estimacią, y weselem zobecności zwiądanej ogarnowa, &c:
Nasze iednak osobliwszym sposobem iuż dawno albo to niezwyczayney Swiątobliwości, Lubo Pasterskiey Łaskawości y dobroci podziwieniem praeoccupatas mentes, teraz przed sobą nie iako in triumpho captivos Wm M Pan prowadzisz: kiedy ad nos Lustrandos simul et illustrandos wszytkim desideratus nam desideratissimus szczęśliwym wstępem przy kiem. Zwyczayna to a prawie co dzienna Wm M Pana tak do siebie każdego zaciągać, y wszytkich umysły swoią ludzką miłością tak sobie dziwnie łowić że constantissimam onych possessionem, ktorzy raz affectu benignitate Wm M Pana są zniewoleni pro semper u nich zdasz się retinere. Iz zaprawdę kogo znamienita Wm M Pana Pasterska czujność, a osobliwie Wielga od każdego przystępność do siebie nie pociągnie. Ile nad inne Cel swą infuły Biskupie promienie tyże onych samych sublimitatem excedit altissima virtus Wm M Pana. Nagminnie Wm M Pan iuż dawno przedtym daleko szyrzącą osobliwey pobożności sławą uszy y serca tak daleko iż wszędzie dobrze iuż u stoliczność wdarła wszyscy iednostaynym głosem Wm M Pana za Pasterza sobie życzyli, wszyscy tego od Pana Boga goręcem żądali modlitwami.
Ta sama Katedra ktora teraz in sua possessione zostaiąca nie tak illustrissimo splendore godności, iako clarissima luce Swiątobliwości

WMM Pan oświecał. Gdyby to była podobna aby przy mianowaniu
WMM Pana rzetelnie mowić była mogła nie inszego iedno WMM Pana
Boto sue mianowała by była, y sama nawet tak wysoka godność nie
inszego araenti destraerio żądała, tylko WMM Pana, w ktorym to
bie secure augmentum honori pollicerj mogła. Teraz tedy gdy się wz
equissimis omnium desideriis dosyć stało, y iuż wszytkim od kilka lat
taiem WMM Pana bydź magno nas wszytkich solatio experimur, qua
lem et fama publica głosiła y nasza sobie obiecywała persuazya:
teraz mowić. Tą radość nie mamy na przyiazd WMM Pana własnego
negw gościa y Pasterza miasta Wesolu, a zwłaszcza że przyięty swo
ią pierwszy raz ten raczy owczarni swoiey WMM Pan oświadczać na
czas. Lubos tey możem owieczkom tak wiele razy ad invidiam
nostram udzielał. Jako po wielkich dżdżach z gor wielkim impe
tem bieżące wody do iedneyże niskiey gromadzą doliny, albo do bli
skiey gwałtowną prędkością pospieszają rzeki tak wszytkich nas
paterno affectu WMM Pana concatenatæ mentes pregahm do swoi
WMM Pana cisnące się za żądns to sobie będą miasy Ociecie, gdy
żadna znieś nie odmienie repulsam. Gdzie owieczki swoich naybliższym
same zostaiącym y wdzięczne alloquium WMM naszego Pana a czyste dobrze
meritum nieposięgnij y dolium nowego Pana Ogłaszamy na rożnych lubo
to swieckich lubo duchownych kolokhurowiu honorach, ciży na tak przyiemny

ku każdemu

WmPana obrocili umyślność. Uznaliby zaprawdę maxime illos re ueveri a suis, którym wrodzona im lenitas minime uerendos fecit, uznaliby że na ten czas wszystkiego swoją albo coronata albo infulata capitu naybarziey wszytkich przechodzą, kiedy każdemu e suis subditis swoie inclinant magnitudinem. i Albo tanta WmPana virtutes merentur od wszytkich niedźwiecznę [illegible] venerationem, wszytkich iednak celeriori nas ku uprzedzić ... trzeba było, nie tylko dlatego że nas którzykolwiek cnot ścieżkami bieżących owieczek WmPan cieszy mieć iako duces y antesignanos, ani też dlatego tylko że nas stanu naszego arctior do tego urget obligatio, ale osobliwiey naybarziey dlatego że nas iako ubogich carios oneris Tui Pastoralis baculos oycowską miłością prosequeris sorequeris in favore erigis, nieslychaną complecti raczysz szczodrobliwością. Unicum oraz y maximum votum nasze iest, żebyśmy tam bono Pastore iako naydłużey fini mogli. Niech Naywyższy Bóg stargane tak wielą y prywatnemi pracami y publicznemi functiami zdrowie WmPana na wiele lat pokrzepią niech potenti sua dextra dźwiga bo inaczey trzeciey śmierci WmPana (czego niedaj Boże) onych byśmy dosta tecznemi nie opłakali łzami, iako tego tego nad ktore lepszego mieć ale y pragnąć nie możemy. Teraz gdy pewney nadziei zostaiemy że Bóg wrócić tam vitam WmPana w którości swoiey incolumitatem one na długie lata prorogare raczy, o której łaske my pro modulo nostro codziennemi [illegible] ofiarami swiętymi supplikować obiecuiemy

Lubo mię od uniżonego powitania WM̃ Pana Jaśnie Wiel:mo Pasterza Wiel:
ko retrahebat uznawszy conscientia prostey y słabey wymowy moiey, ie:
dnak in periculum pokazania siebie niegrzecznym wolniey się podać, niżeli
na słuszną nieobyczaynosci grubey zarobić naganę. Szczegulnie niezwy
czayna radość y wesele ktorem pożądana WM̃ Pana przybycia przeięta
ta, iest mi do tego powodem ażeby m gestientem ad intra animum sło
wną chęć prosto declarował observanciey. Jakoż ktożby się do uważnie
szego WM̃ Pana powitania nie pospieszył, iako tak wysokiego Kościoła
y nietylko herbowemi przeswietnego Domu kleynotami, ale też osobliwe,
go też Pańscie godnemi Cnotami ubogaconego Pasterza. Takieś WM̃
M. Pan w sobie nieodstępną Wielu Senatorskiey godności maiestatem,
z Oycowską y Pasterską pomiarkował miłością ze nietylko Pańskim kro
kiem poprzedzaiącym trzodę ale też y na samym koniu humile vestigium
zostawuiący owieczkom swoim y pokusy do siebie iuż przystępu czynien
niem potwierdzać raczysz documentami. Acz tego y dobrze słowy
iemnego serca niezmienności ku WM̃ Pa: Chwalebnie wtak wysokim sie
naroście y Biskupie dostoynego stanie incensum et pretium sui uznana
demissia ktora im się barziey swoim uchyla owieczkom tym że też barziey
do codziennego gratitudinis obligatią animum wyswiadczenia y powinney
naywiecznego WM̃ Panu arcte stringit observanciey ktorą ia chętnie
rado sobie zeznawszy nie tylko teraz ale y do żywotnią promptissimae

mentis

mentis obsequia officiosæ humanitatis, alterum æquissimâ gratitudinis Illmi Dnnm Panu debitum. Teraz oniedmiennę łaskę y fawor wrzemier ko proszę pokorne głowę co owszem zawierzam od Pasterskie z klamam błogosławieństwo.

Salutatio Eiusdem nnc Nobilitatis

Plus quam humanum est in Optimis Præsulibus citra diminutionem cuiusuis, copiosum vbique posse spargere splendorem. Illme ac Rmme Antistes. In Regno præsertim nostro maior est eorum amplitudo, quam vt suis tantum capiatur basilicis, etiam in Comitiis siue Publicis Regni siue priuatis Palatinatuum Princeps, ante omnes in eis tuendis ornandisque Patriæ studiis plurima in Commune bonum moliri perficereque et potest et debet. Hic earum imperterritum animi robur pro Aris, hic inflammatum ardore promouendæ pietatis pectus, vniuersa libenter mirat Respublica hic plurimum agere eos necesse est et de Deo et pro Deo. Liceat alibi Senatores eo impense ad omnes commendare; quæ indubie a suprema condemnabunt mente: liceat ea suis confirmare votis, quæ ali quando infirma esse cuperent: nostris non licet, habent inter se è cæli ipsius corona Cælestium arcanorum interpretes, ac ipsius Sanctitatis Oracula sacros Antistites, qui ad Senatoriam curulem non aliunde nisi ab altari, non aliam nisi eam quæ de Cælo est sapientiam deferre di cuntur, et vsibus Reipcæ commodare. Et merito sane commodo B

suo ingenti haec quoq[ue] optimorum Heroum consiliorum Capita, in publicis
reliquis etiam eminere voluit nostrum tamen Regnum. eximia enim
illorum pro Numine Patriaq[ue] qua dicendi, qua agendi vis, quam
sterile bonum esset si intra privatas lateret angustias; Nullum
his gemmis nullum his sideribus Patriae esset pretium si eas
per illas sua concluderent Conchylia, ita tenebris immorarent.
Ades Ill[ustrissi]me Praesul ad Comitiola nostra non sine ingenti Omnium
nostrum gaudio: desideratissimus nobis advenisti futurus visitorum
Supremus Consiliorum apex. Optime ac eximie Patriae votisq[ue] omnium
Tui praesentium inter nos omnino supra nos Illustrissimum intulisti splendo
rem Tuum. Uno omnium ore ego Tuam Celsitudinem demisse saluto
Venerorq[ue], ac praeexaggerato Teq[ue] Pastore dignissimo in conventum nostrum
optime animatae mentis testimonio ingentes ago gratias. Gratissimam
se semper fore huius Tuae Cel[situdini]s benevolentiae, universa haec quam intue:
ris Civium Patriae Corona me obside spondet me appromittit Oratore.
Nunc vero illiq[ue] adeo promptissima observatio (et Tuae praesentiam Conspicit
ut libens libensq[ue] gentilitia domus Tuae Ilea non terram sed sidus illi teri:
nat annis. Preme amplitudine sua deum hunc, ut vestigia olim tanti in
Patriam bonumq[ue] [illegible] amoris Tui legant posteri: preme insuper
ut sanctitatem imprimas, nam vidimus expressisti iam per omnium ~~nostrum~~
vultus Tua in nos animi propensione. Ingens omnium nostrum Laetitia

Vix

Vix suis tenetur limitibus, Te eo nomine maxime quod tantus Conventus nostro adsis Senator, qui toties in ipsis Comitiis malaciam Patriae turbidis Factionum fluctibus agitatae unico interventu attulisti: toties ad Unum verum quam ad speciem attentior, illico infestum reddidisti. quidquid fieri non oportuit, ut auctus Superis honor sacris maiestas, immunitas templi restitueretur. infracta intercessisti authoritate, Felices nos! qui cum Veneratimus Oratorem cui in innocuo Viris auditorio, ac ancarum Numinis potestatem serorantis Universa plausum Palmamq detulit Roma. Itandem Concilium nostrorum eris Arbiter curis soleri mae num, expedita Consilia, Vorsam facundiam, prudentiam pietatem nunquam non stagnent senatus, immo totius Orbis Polonicus. Ergo tam bono erecti Omine, tam Divinio tuti Pastore, tam per eximio aucti senatore ut ea melius utilius in Communes sorum nostras promamus sententias, et Pastoralis manus, et Gentilitiae Crucis amplissimam benedictionem Nobis impertire.

Salutatio eiusdem Illmi Nobilitatis ibidem

Maią te ludzką nieiako przechodzącą prerogatywę Chwalebni, y iako godnoscią tak Cnotą wszystkich przewyższaiący Biskupi, że gdziekolwiek ich przyścia zaiaśnieią wszędzie y wszytkim iasnością swą illustrare mogą bez żadney naymnieyszego przytomnych swiatła diminucyey. W koronie.

( ) Ochronie zwłaszcza naszey dzielności y światłości ich sphaerą nie samemi ka
thedrami ich nie samemi ogarnące mogą kościołami ograniczona iest. Tak na
Generalnych Seymach iako też na partykularnych Seymikach, ci to infulati
Senatores Reipublicae nayprzednieysze zasiadaiąc mieysca, w ciele in Commune bo-
num wymowną racią y powagą swoią obwarowac zwykli: v mogą. Tam
mienstraczone ich przy wolnościach kościelnych serce tam nieodmienny szyby spra
wiedliwości tatek cięgni radzi relinqui Patriam Cives wiedzą zmenis budaią
y przykładem ich gromadne głosy swoie onychże votis adiiciendo y ducho
wnych Libertaciy y pospolitych spraw dignitati suboscribunt. Mogą owi
szych Panstwach natak prętko concordare edicta ktore includere Rog
iako sobie przeciwne ia powac może v ogdzie. Mogą w obcych Senato-
rach takowym votom nullo reclamante mieszczące czynic aggravans,
Na ktore samiż kiedykolwiek radziby uszy zatulili. V naszym krolew
stwie to oych nie może przystenka cum libera voce zasiadaiących w Senacie
Biskupow y [illegible] na takie lubo to szwetyckie, lubotez pseudo polity-
ckie exorbitancie Pasterzowie nigdy tego nie dopuszczą. Sama tych to moca Bo-
skich uzbroionych Senatorow reverentia, snadnie to u inszych prześwietnych kollegow
stranie, by docześ onych spectata virtus do tego nie wzięła. Że nie może ultra
Jus et Aequum, a dopiero ani słowkiem na immunitates Duchowne ~~[illegible]~~ targnąć
się nie śmieią. Grzeszyłby słusznie ten senatu naszego decorum sacra [illegible]
in publico eminere chciała, nigdyby [illegible] te [illegible] [illegible]
Consiliorum

consiliorum iako przeswietne gwiazdy albo iako drogie kamienie tak nie zaiasniały w koronie. gdyby ich do samych tylko prywatnych pasterskich gdi urzędu spraw arctaffet. Reipublicae nie miałyby oyczyzna tak w więcey ozdobie swoiey. gdyby ich dicendi et agendi campum same tylko ich ograniczały Diaecesie. Słusznie tedy oculta Reipublicae nie chcąc ani suae utilitati ani ich dignitati derogare auctoritatem ich tak pilnie przez wszemałych chce, azeby y oni sami swoią cause una cum aliis virtute insistowali y zdrową radą wszystkich dzierżali paroxismach. Niemniej y Wm Pana mądra przyczyniały do tego że ...sa nam wszytkim gratissime na Seymiku naszym teraznieyszym zaiasniały. Doznany wtak wielu okazyach ten publici amor Wm ... przyczyniły do tego. Nieżałowałeś trudu swego na to mieysce, dlatego ... żebyś consilio suo nos iuuare y dalszy Radzy prodesse mógł. Tym większa nam przezencia Wm mośc Pana że w tym et menti Patriae et officio dobrego senatora wszystko dosyć y że Wm Pana tak chwalebne do nas zprowadziły inuitamenta. Za co ia imieniem wszytkich tu zgromadzonych braci moich Wm Panu przemissa wprzod profunda salutatione Wm Panu uniżenie dziękuię. Tandaleie iest acceptus Wm Pana do nas ingressus. Że ciężar wszyscy humeris suis iako kochannego Oyca y Pasterza między się

Wnieśli

wiese byli gotowi. Gromadna korona ta obecnych sraci nątym miescu dożywotniej Wm MM Pana przezemnie tak wielkiego faworu ku sobie obiecuie wdzięczność, obiecuie y tak gorącą chęć W MM Pana muanda Patriae przez Posłów swoich in facie Reip testari. Niemożem tylko wszytko t. l. Seymikowi teraźnieyszemu Ominari, na ktorym WM M Pan e-docie consiliorum affuem, y głosow naszych arbitrum mieć będziemy. Kto yemu. ex meinowrna na walnych Całey Korony Seymach, tak wiele żwawych wyspokaiac Contradictiy, tak wiele prywatnych complanowac zawziętości, y owszem Całey Oyczyznie prawnych trwoziący So w niebespieczeństwach grotną a skuteczna, racią, pożądany obmyslac pokoy: Więc tedy tak dobry Marge obuche zprozeniey WM M Pa iako y Pasterza Czułego y Senatora pożądanego, azebyśmy tymże wmey pożyteczno y zgodniey zdania naszych do ieanego com tu blici kresu dyra ordynowali wprzod Naywyższego Boga o którym a potym WM M Pana iako Vicarium iego potestatem noszącego o Pasterskie prosiemy Błogosławieństwo.

Salutatio Illmi Dni Stanislai Potocki Palatini Cracouiensis Supremi Exercituum Ducis Hospit Jarosl cum ad Comitia Regni pergeret

Vemmus

Nemmus salutatum salutarem semper Reip. praesentiam Tuam Illme Dne, redditum debitum obsequiorum vectigal ~~Illme Dne~~ et incolumitatis omnium nostrum in nuperis periculis gloriosissimo defensori, et Patriae Patri. Ne vero aut parum deberemus aut offeremus parum Illmae Cel. Tuae omnium simul demissos affectus quotquot hic Sarmaticae aquilae Pulli sub vexillo Palladis militamus, Supremo Militiae et Martiarum totius Regni aquilarum Duci publico laetitiae cultu devovemus. Veneramur dexteram illam Illmae Cel. Tuae, a qua tot Poloni Nominis hostes e visceribus Regni eiectos, toties rebelles servilium belluarum tumultus domitos, toties ipsam iam prope iacentem Patriam erectam aeternum grata mirabitur posteritas. Adulemur illis gestibus ad quos (ut antiquiores taceam triumphos) non ita pridem Nobis iam testibus Transylvanicum Principem cum potentissimo exercitu: Novissime vero Moschoviticum Ducem Szeremetum cum numerosissimis pariter copiis, et se et vexilla sua abiecisse totus aspectavit Orbis. Ergo tam emeritum Patriae nobisque unice dilectum tot laureis totque triumphis Illmum Ducem facite boni Superi nobis adhuc lucere diu, ne patiamur eum sepulchralibus inumbrari tenebris qui ut millenos vivat Annos millenis meretur Meritis. Quod si forte invida fata Illmo Gloriosissimo Optimo Duci pauciores iam residuos decrevere dies plurimos, promptissime Illmae Cel. Tuae de nostris addimus annos.

Salutatio Ducaem.

Magnitudo Tu Illme Dux tanta est, cui Salutandæ tantillæ vota et obsequia nostra sufficere non possunt; non tamen ad adventum Illmæ Celsis Tuæ tacere possumus; et si taciussemus, ipsa nos ingrati silentii reos ad suum Tribunal citasset humanitas. Revixmus toties cum Universa Patria Illmæ Cel Tuæ Fortitudine servasti nobis vitam et Linguam in tot periculis deploratam Supreme Exercituum Dux. Qui igitur nunc eam Tuo honori, Tuæ venerationi Tuæ salutationi non promptissimi impendamus? Etiamsi Senio quondam patriis Potocianæ fortitudinis inclitam non recepisses clavam, Illma Celsis Virtus Tua et egregiorum factorum Magnitudo fecisset clarissimum. Deprædicabit sera posteritas invictas dexteras tot præstantissimorum Ducum Potocciorum quos alteros Scipiones Patria experta, ante Omnes tamen Illmæ Ce Tuæ indefessum antam fessa ætate robur demirabitur. Quoties te victorem hostium quoties Servatorem Patriæ, omnium nostrum incolumitatis propugnatorem, vel leget vel audiet, toties Laureis triumphalibus, toties Civicis fatebitur coronatum. Interea vive diutius diuturna rei militaris scientia Omnium gloriosissime Dux, ut sero transferaris ad Superos, et non Illmæ Celsitudinis Tuæ Obligatissimi Clientes amnitas vovemus, et tota qua late patet precatur vicinia Polo Polonia.

Quantum

(1)

Quantum Patria quantum nos Omnes Illmae Cel. Tuae simus obligati, 184
testis est officiosissima in Tui venerationem quocunq expostatissimam detinueris praesentium conspiratio Illmi Dni. Et sane quis non ambiat eam profundissime venerari, quem non magis annis, quam praestantissimis in Patriam meritis tam diu canuisse omnibus notum perspectumq. Quantum vero

et primus Regni Palatinus et supremus Militiae Dux ... Patriae. Vel praesenti Illmae Cel. Tuae ad imminentia Regni comitia iti ... nere abunde edocemur. Libenti animo maxima incommoda viae pessimae ma Ximus et Optimus Senator in tam provecta aetate ferre decrevisti exaggerato solius Patriae inductus amore. Usq adeo laboranti Patriae ferre opem adlaboras ut omnem prope a te excluseris quietem, immo respirium: in omni periculo illi tuendae et te ipsum et facultates tuas ei devovendo ac de ... contentione fortis manu et saluberrimis consiliis eiusdem incolumitati providendo. Perge itaq ~~perge~~ prosperis passibus perge fausto omi ne et nunc periculosissimarum dissensionum, ac domesticarum inimicitiarum de sideratam omnibus complanationem concordiamq tuo interventu indubie factu rus. Nostrum erit te votis comitari: ut in tam arduis desudaturo ne gotiis vires tibi maiores maioresq addant Superi et iterum nobis hanc re ducem restituant incolumem, ut iterum pedes Tuos multis adhuc se culis stare dignissimos amplexari nobis liceat: ac in multos ad huc annos prosperam precari incolumitatem quam et nunc ex ... sincerato votorum affectu Illmae Cel. Tuae vovemus universi,

(2)

Eiusdem Salutatio

Magnitudo Tua Ill.mi Dux tanta est, cui salutandæ tantilla vota et obse. quia nostra sufficere non possunt; non tamen ad aduentum Ill.mæ Cel. Tuæ tacere potuimus: et si tacuissemus ipsa nos ingrati silentii reos ad suum Tribunal citasset humanitas. Reliquimq. totiesq.

Salutatio obuia cuilibet homini honorato.

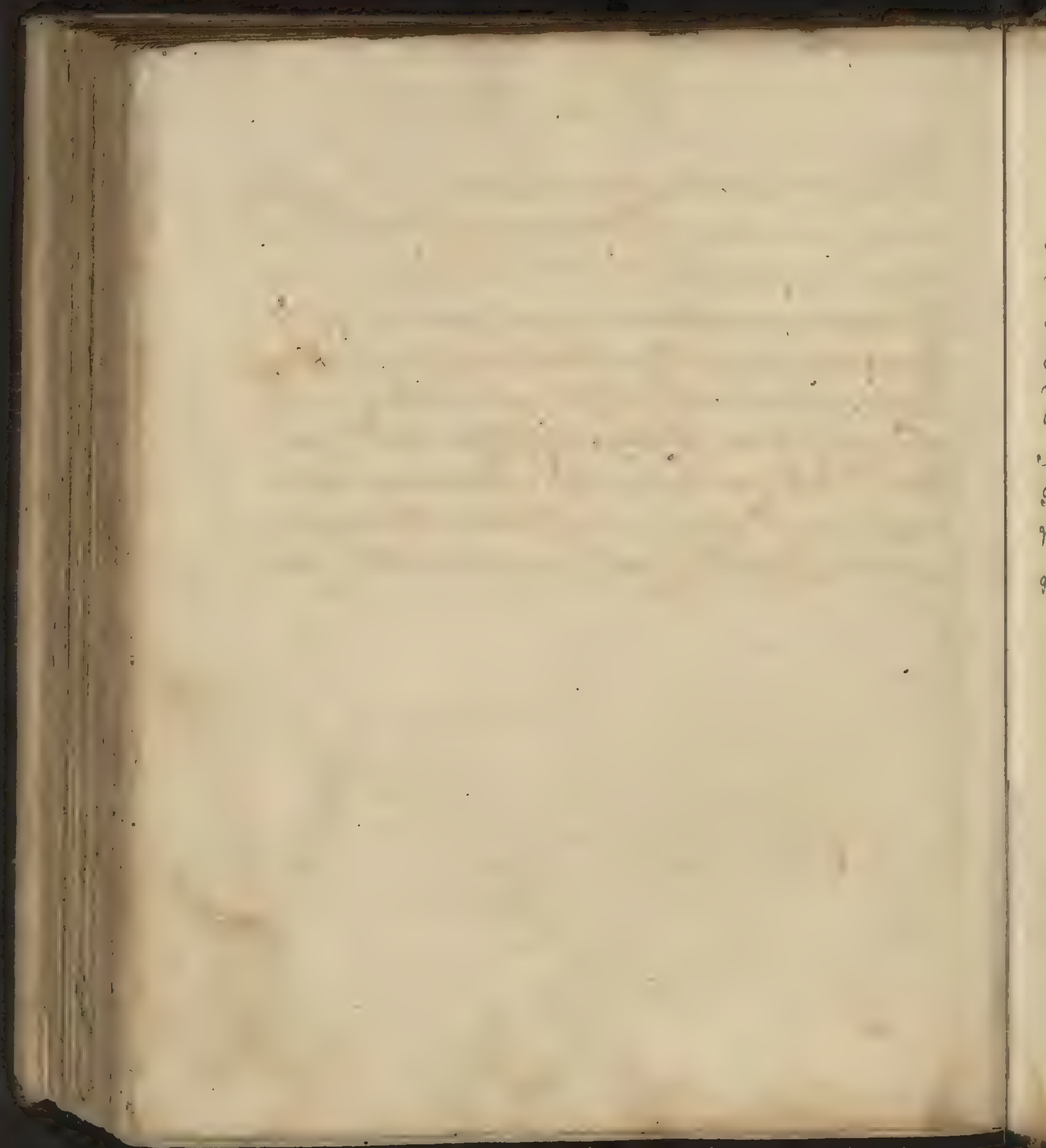
Conceptam animo lætitiam contineri haud posse dixit quidam nos hodie experimur N. N.: cum hæc officiosissima Magistra nostras eloquii inopes linguas repente ad dicendum neq. tantum hospitem salutandum inauxit si mul et instruxit. Vtq. eam intus gestientem tenui sermone promoreremus imperauit. Sit sane Tarcarum Principum ille modus ut demissam sa lutationem testaturi ter digitum ori applicent; quo suam facundiam salu= tandorum dignitati imparem declarent nos etsi tantillum obsequium tan to hospite minime dignum agnoscamus, supersedere tamen ab illo ne fas duximus non tamen verbis quam eius scrutio affectu percrare con tendimus. Accedimus ad te non magis gressus nostri quam obligatissimi amoris venerabundos passu, lætabundos et reos humanitatis vistuq. affectus Tuæ præsentiæ. Et quantum tibi debeamq. publico profitemur cultu. Dum vero et ea qua nunc optata

fruimur

fruimur Tuae Cels. praesentia quam diutissime imposterum frui gestimus .185.
ammitus optamus. Aliud unicum petimus ut exiguum hoc obligatissimorum
tot mentium nostrarum testimonium, quod Tuae benevolentiae tuisque
substernimus pedibus magno favore velis prosequi complectique.

Alia

Egerit olim quispiam immortales Diis suis gratias, quod in Regiis Palatii sui tectis habere meruerit desideratissimum hospitem amicissimum sibi Scipionem Africanum: profecto maiori longe nos circumluere oportet Altitudo, ac aequiores supremo Numini reddere grates, quod te hodie N.N. tanti Nominis tantorumque votorum apud nos habeamus hospitem, teque nostra salutatione gestimus venerari. Quare libentes lubentesque publico testamur ex Tuo honore quantam nobis praesentia Tua attulerit laetitiam. Testamur quanti te quem universa Regio summe veneratur faciamus: testamur denique quantum Tibi obligatissimus universi. Si pectoris nostri arcana essent tibi perspicua legeres profecto imis et exaggeratam Tui Nominis observantiam et enisceratum Tuae incolumitatis amorem, quem tum eximia Tua Cels. Comitas ad omnes, tum humanissima propensio erga nos demississimo exigit meremurque. Quod superest precamur Tibi vitam votorum virtute famae perennitatem: quamquam iam vota praevenit Nostra, cum tua tuorum praeclare factorum magnitudine occupasti. Precamur non oblividum oblivionis iniuria aequi posteros memoriam: sed oblivisci quoque eius nonpoterunt, quem in tot Heroicorum factorum vestigiis immortalibus intuebuntur: Cuius unius sors ambigua, hanc tibi longissimam impenso affectu vovemus incolumitatem,

Oratio Funebris

Stanął u zamierzonego śmiertelności portu że Ms- sławny pamięci Ociec y Dobrodziey moy M.M.P. Stanął po wytrzymanych tak wielu Polskiego świata mieszanin, że in communi naufragio nie tylko uprzeyma, tonących braci kondolencyą wyświadczac ale y samemu w tak w fatalnych toniach z niemałą substancyi stratą ochynąc się było potrzeba, a z po- środka tak z postronnych iako y z domowych nawał- ności szczegulnie przynamniey unosic zdrowie. Sta- nął u nieuchronnego pożądaney wieczności portu

Mors speculum brutū

Peccatum clamans ad cælum cito
ā Deo punitur

Verba Dei sunt sagitta quia
corda hominum transfigunt

Si fractus illabatur orbis impavi
dum ferient ruinæ

Homo inconstans luna
Peccatum est nebulosa stella.

Virtus rapacibus cedere nescia oculis

Bonum est viro cum portaverit iugū

Oratio Nuptialis

Ten iest rozumney natury własny a niewzdzielny przymiot
ta przyrodzeniu ludzkiemu innata proprietas, że sie
bez towarzystwa y przyiazni społeczności obeyscie może
M. M. P. Marzgota Człowiek wrodzony appetyt społnego
życia, Marie uchwnną wzaiemney pomocy exigencyą.
gdy tak iest stworzony, że sie samym sobą kuntentować
nie może y ratunku ieden od drugiego na słabego y
a tomnego wsparcie żądać musi przyrodzenia.
z tąd ci poszła vita socialis ztąd vrosło z sobą
zgromadzone ludzi pomieszkanie, ztąd wzaiemna w
affektach stała sie reciprokacya iednak często tę
societatis humanae obowiązki zawzięta niezgoda, gdy
nam niedopuszcza w miłym y spokoynym towarzystwie
zostawać, tak dalece że aż nazbyt rzadka iest na świe-
cie szczera y prawdziwa zawarta przyiazn

Promulgatum est similem alibi fieri in Polonia
nasci militem. Polonae iuuentuti gladiatorius
ludus quia cuiuscunque generis gladiatorum
lusus est et ab ipsis prope modum incuna-
bulis ad tentoria ab infantili bulla ad bella
a puerilibus fascibus ad fasces castrenses gradus
est quotidianus. Dextre rotare ensem spar-
gere tela declinare infligere ictum pusioni-
bus etiam ut lusionem ita summa recreationum
prima numeratur usque adeo naturae sequitur
semina quisque suae. Hinc diuina illa in
Polonis de bellicae laudis celebritate contentio
hinc prodigiosa utpote in summa humanita-
te hostilis cruentus litus hinc inauditum
aut singulare alibi Poloniae quotidianum
ad ultimum uitae halitum spirare
Martem simul [illegible] mortalitatis [illegible]

simul militare exuere sagum primaria laici esto de Macello ad Capitulum Carmines Manos a Gausape euocari ad fu-
nam. Bellum non alia ad metam honesti quam fuerunt per Stadium uia planum a planis Martis ad arcem gloriae ducere. Et vel trabea ipsa indecora quam hostilis cruor aut puluis bellicus non aspersit.

Vidite oculis atq animis inter mortales pene immortalem inter pericula immunem inter castris felicem. Inter terrorem intrepidum hic quisquis est Sobieski est. Eligite inter omnes omnium conditionum officiorumque genere hominem Reipublicae ita salutarem ut ab eo religionis sanctitas Regium Maiestas

Senatus Auctoritas Legum Sanctio iudiciorum integritas publica priuata dependeat tranquilitas hic quisquis est Cotreski est Logi tate Achillem Alterum qui non plus a manibus sanguinis quam de ortis elasteri qui quantum de Vulneribus hostium ad terram cruoris tantum ad posteros transfundat glori cuius non modo aduentum sed nomen etiam instructa multitudine praesidentis exhorrescant acies cui nullius labor durus nullius inaccessi ... pulueris et classica epulis ... quem non fugitiua classis non discrimina ... deterrent hic quisquis est Cotreski est

Multas multae Virtutes numerant Carentes Fortitudinis Unica nutrix liberalitas est Uni huic Fecunda genitrix plenium acceptis ... Sarmatia quisquis in ... numerat Magnos

Nunquam enim uel belli fulmina vel splendoris micarent gladiorum serenitate auri non accenderentur Nunquam cruento desacrata gradi-uo Castra manu strenuos viderent nisi a sere-nitate auri non accenderentur vel splendores micarent gladiorum si praeeuntia menta prae-mium non sequeretur si ubi utrius esset pretium sola conscientia merces deessent iam in Polonia fortes si deessent dignitates virtutis qui digna facerent et nec pulcherrimae victoriae palmam attingeremus Nunquam si plenas in militem non explicaremus palmas neque glo-riosissimi triumphi unquam gauderemus fructu si civis duci benefactorum sermento armatos mi-litum non frangeremus animos non detrimentum ploraremus affectus

Amici falsi sunt venena [illegible]
Amicus in angustiis [illegible]
Amicus est qui semper diligit
Non spectant oculi [illegible] laeduntur [illegible]
ipsi. Vera castitatis est non solum [illegible]
sentium [illegible] tueri sed etiam se ipsum [illegible]
solum [illegible]

[illegible] enim [illegible] mortalis venale [illegible]
caput quis mavis [illegible] hospitium [illegible]
Ferro opponat pectus [illegible] plus [illegible] hostibus
plumbi quam a regno [illegible] accepit qui
[illegible] equum dum [illegible] tuba [illegible]
alacrius [illegible] se ante alios conscensurum [illegible]
non [illegible] pius [illegible] hostilium
[illegible] et memores belli cicatrices [illegible]

[illegible]

Alexander [illegible] mihi supplicem [illegible]
[illegible]

Promo[illegible] paren. [illegible] terminos [illegible]
termin[illegible]

Frustra e. Philippe macedoniamo non [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] eiusdem [illegible]

[illegible] in exemplo exercitum.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] particip[illegible]

[illegible] ac [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] particip[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

erv veliatur vela ave piet.

... fortes ... cuius ...

Tamen effugient ... ... in conuictu ...

...

mendicibus quam inter seruum ...

Vel si palmares vicere ferro hostes per ... duces lineas ti aulam sibi non fauere ... priuilegia sibi non conscripti non. Alium ... orbis paucas licet graues tamen ... ius fuisse esse Polonorum dexteras ... et ... pondus ab auro accipiunt. Multas ... sed ... numerant Parentes. Videmus ... res in ... exilire milites sed ... auri. Videmus in campo Martio ... sed ad ... argenti ... omnia ... relinquent plena ...

Virtus divitie extruitur mollitie definitur entia non sunt multiplicanda sine necessitate

Tempus est et fruum spumantia soluere colla. Charitas non novit angustias qui cum sapientibus graditur sapiens est

qui est fortis fidens fidens qui est fidens non extimescit qui non extimescit non est affectus ulla tristitia qui non est affectus ulla tristitia non est insanus

Sed sapientes non sunt timidi nec
sunt [illegible] ulla ægritudine non sunt
insani ergo sapientes sunt fortes
idem et [illegible]

Infelix ille filius qui degenerat a
parente Nemo fortium degnos
amat Geometrice crescit amor

Divinus vere sunt divitiæ quæ
a bonis animi petuntur

Nunquam [illegible] credulus alas
Cum satis [illegible] composui manu
Et mecum [illegible] [illegible] [illegible]
Sine pace quiesceret

Et mecum saevi sceleri patui
Qua pace quiescent
Qui fortuna gerat crastina nescio m
haec res ipse
quas dedit auferet non auellet opes
quid procul extimo sermone spatio
iacent
quid possunt adimi non mei creuici
Nunquam pauper ero si meis integer
Regnum mentis mei si bene de meis
vectigalia consilius intra me numerem
Pax animi latet ingens diuitiis

In initio mundi nullus fuit ordo
confusio quadam terra cum aqua
Centrum est lapidis terra
Terra seras coepit voluens agitabilis
sed nullus fuit lux nisi tenebrae Ante
tempora Hoc ex animabus & iterum
iterum Deus impleuit totum mundi.
Comitia apud Romanos duo erant prima
erant centuriata quae ingrediantur opti:
mates populus. secunda erant. sola
plebs vocabantur tributa comitia
per tribos a tribuno

Fama secundis [illegible] atione honestur
[illegible] ernam virtutis terminant
Mortalibus nihil splendidius radiat
in homine quam virtus
Non agnoscitur bonum nisi amissu
Ereus in vitium facti animus
hominus
Aurea libertas ferreis valet
Cuivis compesis

t

136

Si ad naturam vives plusquam ...
si ad ... [illegible] ... nunquam ... [illegible]

Mors ... [illegible]

Gaudium est miseris socios habuisse dolorus

Si venenum Regi Mitridati non
... nocere. Multo magis nobis
nullum venenum occasionis peccati
potest nocere

Si quoties homines peccant sua fulm...
mittat Iuppiter exiguo tempore ...
... erit ... Inopitu nat... ...
... facere

suam. ... non possunt ... ex eo quia sunt ... qui autem ... fortitudinem prudentiam justitiam temperantiam qui vero habet has virtutes domat passiones animi ... appetitus in homine qui bene ... passiones animi non sunt ...

Alter probat ... ... sapientem ... ex eo quia sunt constantes ... sunt constantes ... sunt quieti qui sunt quieti non sunt perturbatione ulla ... qui nulla perturbatione sunt affecti non ...

insan

[illegible] sunt medicamentum [illegible] et immortalitatis

Deus instituit quatuor elementa aerem aquam terram ignem ex quibus mundus compositus
homines sunt compositi [illegible] [illegible] per [illegible] per praesentiam per conservationem per creationem per productionem [illegible] per [illegible] Deus est [illegible] compositiua
Spiritus Sanctus

[illegible] Trinitatis

cum felicitate referunt praedicant non pauci eos
uulnere ac ad capiendos humeros incurrunt eis.
tenus

Romanam eos aggressi casa Venetorum Belgarumque Rempublicam ex aliquot priscorum Cymbris ingentis formidabilem caput imperii protulisse. Narrantur annalium scriptores et tam Romanos rerum scriptores Dominos quam Belgicam Venetamque naturae Martis bellicaeque fortitudinis opere e tantilla hominum colonia tantam tantaeque mollis summae ipse Reipublicae Maiestatem. At enim procul hinc Principes licet capitolio Adriano Barique procul regnatoris Romuli celeberrimi de canna palustri tugurium ad nidum sarmen

[illegible] [illegible] [illegible]

Regni ad exemplum totius corpo[illegible]

[illegible] [illegible]

ticum cum inflorentissimum longe lateq dilatatum imperium cum armis et candidis auibus ans[illegible] [illegible] ad unde [illegible] gloriosissimi Poloni Patria [illegible] fortuna crescendi ab armis et domestica fortitudine videtis Poloni equites hanc olim pertenuem ab aquilas [illegible] [illegible] amplificatam in trophaeis Teutonicis Moravicis Ungaricis Boemicis Rossiacis Moschouiticis [illegible] [illegible] Turcicis amplificauerunt nobis maiores bellici armis et domestica fortitudine [illegible] non sine voluptate animi [illegible] ignotum Poloniorum nomen nunc per remotissimorum [illegible]

Debilis et fortis veniunt ad limina mortis

Inhumanus censetur qui non adiuvi nescit

Amici fidi sunt rare fuit fidum perfidum

Omnis motus in obliquum circulo causa est in inferioribus

Omnes morimus et quasi aqua di labimur

qui aer ululator est qui multis

ante

Sunt tres potentiae nostrae intellectus

Memoria voluntas et intellectus

Tum differimus ab animalibus quibus

nimus

[illegible] 193

Non est [illegible] et [illegible]

Recepto dulce est mihi furere [illegible]

Scia nobilitas [illegible] et clarum [illegible] virtutibus

[illegible] amor habendi munere quemque [illegible]

quodlibet peccatum est mors animae

Tinea vestes fa torum comedet

Ad [illegible] [illegible] [illegible] quisque

[illegible] mihi [illegible] est qui [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] occusa [illegible]

[illegible] qui male agit odit lucem

Maledictus a Deo qui exacerbat Matrem

Virtute [illegible] [illegible] [illegible]

quemque [illegible] Authorem scelerum [illegible]

aeterno Deus

Cal Calami Cala Calami Cal Calami

